శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

ద్వారపురెడ్డి అప్పలనాయక ప్రణీతము.

పల్లిపర్రు,

రెడ్డి వెంకటనాయుడు, ఘంటా అప్పలనాయుడుగార్లు

సత్యవ్రోలు, పలూరు పోస్టు,

కృష్ణాజిల్లా.

ఏలూరు,

రామా ముద్రాక్షరశాల ముద్రితము.

1917

[వెల రు 2-0-0.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలావిచిత్ర ప్రపంచసేవా పాత్ర
శ్రీమద్ద్వారపురెడ్డి పాపినాయకపుత్ర
నిఖిలబుధజనవిధేయ
యప్పలనాయక నామధేయ ప్రణీతంబైన

శ్రీమదాంధ్ర మను ధర్మశాస్త్రము.

ఇది,

కృష్ణామండల ప్రసిద్ధ సత్యవోలు గ్రామనివాసులును
శ్రీమద్గొప్ప వెలమకుల పవిత్రులునగు

ఘంటా అప్పలనాయడు, యీా సన్యాసనాయడు, యీా సీతా
నాయడు, యీా చినఅప్పలనాయడు, యీా పెదసన్యాస
నాయడు, కోట అప్పలనాయడు, వేగురెడ్డి జోగి
నాయడు, వంగపండు నరసింహనాయడు,
రెంభ్వాంగ పాపనాయడు, కరణము
తమ్మయనాయడు, నరసిపల్లి
అప్పలనాయడు,

మొదలగు నాంధ్రప్రముఖుల ధనసాహాయ్యంబున
ఏలూరు, రామా ముద్రాక్షరశాలయందచ్చొత్తింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు 800 ప్రతులు

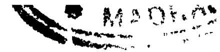

రామా ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

1917

 [వెల రు 2—0—0.

విషయసూచిక.

:o:

పుట.

1 భారతవర్ష ప్రశంసా ... 4
2 పూర్వమనుస్మృతిప్రకారము ... 8
3 మన్వంతరములు ... 13
4 నానాఋషిగణంబులుమనువుఁ దర్శించి సంభాషించుట ... 14
5 జగదుత్పత్తిక్రమము ... 15
6 కాలప్రమాణము ... 20
7 బ్రాహ్మణప్రభావము ... 22

ద్వితీయాధ్యాయము.

1 వేదప్రశంసా ... 25
2 పుణ్యదేశవివరణము ... 27
3 నామధేయవిధులు ... 27
4 అన్నమహిమ ... 30
5 గురుసేవాప్రకారము ... 31
6 ఇంద్రియతత్వము ... 33
7 గురుసేవావిధులు ... 34
8 అభివాదనవిధి ... 36
9 ఆచార్యాది పూజావిధులు ... 37
10 బ్రహ్మచర్యవ్రతవిధులు ... 41
11 జననీజనకాచార్య పూజావిధులు ... 44

తృతీయాధ్యాయము.

1 కన్యాపరిగ్రహవిధులు ... 48
2 అష్టవివాహవిధులు ... 50
3 పుత్రోత్పత్తివిధులు ... 53
4 వనితాగౌరవవిధులు ... 54
5 గృహస్థధర్మములు ... 55
6 అతిథిపూజావిధులు ... 58
7 పితృకర్మ భోజనానర్హులనిరూపణము ... 63
8 పంక్తిపాత్రులవిధము ... 65
9 పితృకర్మాచరణవిధి ... 67
10 దీర్ఘకాల పితృక్రియావిధులు ... 72

చతుర్థాధ్యాయము.

1 నానావిధసూక్ష్మధర్మప్రకారము ... 75

ఏకాదశోధ్యాయము. పుట.

1 ఓంకారమహిమ ... 248
2 ప్రణవ జపవిశిష్టత్వము ... 251
3 ప్రణవజపపాత్రజననిరూపణము ... 253
4 బ్రహ్మపదప్రాప్తిసాధనంబులు ... 254
5 శ్రద్ధాలక్షణము ... 256
6 యోగాభ్యాసప్రకారము ... 258

ద్వాదశోధ్యాయము.

1 మోక్షత్వమార్గానుసరణ ప్రకారము ... 262
2 తృష్ణాప్రకారము ... 264
3 స్వయంజ్యోతిర్విలాసప్రకారము ... 265
4 పరమేశ్వరోపాసనక్రమము ... 267

త్రయోదశోధ్యాయము.

1 బలవద్దానాది ప్రకారము ... 271
2 యజ్ఞకర్మప్రకారాది వివరము ... 275
3 ప్రాయశ్చిత్తవిధులు ... 276
4 గోహత్యాదిపాపనివారణ ప్రాయశ్చిత్తవిశేషములు ... 281
5 అభక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తవిధులు ... 284
6 చౌర్యకర్మప్రాయశ్చిత్తవిధులు ... 286
7 పతితసంసర్గజనంబులు చేసికొనవలయువిధులు ... 287
8 ప్రాజాపత్యాది మహావ్రతముల తెఱంగు. ... 290
9 రహస్యప్రాయశ్చిత్తవిధులు ... 293

చతుర్దశోధ్యాయము.

1 జీవాత్మప్రకారము ... 296
2 సత్వరజస్తమోగుణత్రయప్రకారము ... 298
3 తిర్యక్త్వాదిజన్మ ప్రకారము ... 302

పంచదశోధ్యాయము.

1 ఆయుర్వృద్ధికరకర్మప్రకారము ... 307
2 అరిష్టప్రకారము ... 310
3 యోగశక్తిప్రకారము. ... 313

అభిప్రాయములు.

:o:

మ॥రా॥రా॥ శ్రీయుత దువ్వూరి అన్నయకవిగారు.

ఉ. శ్రీయుతమూర్తియోసుకవి సింహ మహాకవితావిలాస వి
ద్యాయుతనీమహాస్మృతి ముదంబలరారగ బొచ్చు కూర్మరావ్
నాయుడుగారు గౌరవమునన్ ననుజూడగనిచ్చినారు నే
జాయకదానిజూచి బహుభంగుల చర్చయొనర్చినట్టి దా
హా యిపుడబ్బెమాకు సకలాంధ్ర మహాకవి చక్రవర్తి నే
డాయనఘుండువల్కిన మహాకృతులన్ బఠియించు భాగ్యమం
చేయెడలేక నీజగమునెల్లవరించినయట్లు పొంగి నే
జేయగబూనితిన్ నతులుజెచ్చెరగైకొని సంతసింపు నీ
తోయమువారలెల్ల పరితోషముతో నవతారపూరుషుం
డీయనయంచు నిన్ను గణియించుచు బెంపుగనున్నవారు నీ
వేయెడనుంటివో యెరుగ మింతయునైనను "పోని"దాన నే
మాయెనుగౌరవింతు మిపుడాంధ్రులమెల్లర మొక్కి మ్రోలగా
నీయశమిట్టి సంస్తవము నెమ్మిగ్రహించి మమున్ కృతార్థతా
న్యాయపథంబునందు ననయంబునునడ్పుము వేలయెన్న దున్
సేయకుమన్నయాఖ్య కవిచిత్తము నింపుగవ్రాసెనిప్పుడీ
గేయతరార్థపద్యమును కేలుమొగిడ్చి వినమ్రశీలుడై.

మ॥రా॥రా॥ బ్రహ్మశ్రీ వశిష్ఠశాస్త్రిగారు.

చ. సుమహితబుద్ధిసాగర యశోధన సత్కవిసార్వభౌమ పే
ర్మిమెయిమహాకవిత్వవిధి మీరురచించినయాంధ్ర ధర్మశా
స్త్రము ముదమారజూచితి పదంబులపొందికయర్థగౌరవం
బుమరియులక్షణంబును నమోఘ మహారచనావిలాస మా
ర్గమును విశిష్టసౌష్ఠవము గౌరవమేమని మెచ్చువాడ వ
ర్ణముసెడి దుఃఖతాత్మయగు నాంధ్రసరస్వతి జేసికొన్న పు

ణ్యముఁ గోలదిన్ మహాబుధజనంబుల కెల్లను నీడగాఁగ త
ధ్యము కవిశిష్టజాతి నవతారము బొందితి వెవ్వరెన్ని దూ
ష్యములు నసూయతోడ ననునాడిన నాడఁగ నిమ్ము గాని నే
మిము సభలందు మాటికిని మిక్కిలి జాటకమాన "నాంధ్రలో
కము వికసింపజేయఁగ నగణ్యచరిత్రుఁడు శూద్రవర్యుఁ డా
ర్యమత విశిష్టుఁ డొక్కఁడు కరంబె సఁగన్ నవతారమొందె న
య్యమల గుణాతిరేకు మనమందరి మర్త్యులమై భజింతు మం
చు" మహితమూర్తినే నిచట జుల్కఁగ నాడిన మాటలెల్ల దో
షములుగ జూడకే మనిన సొంపుగ సత్కవిచక్రవర్తినై
తమరుదయించి నేటికి సదైర్యము మాకతడెల్ల శాస్త్రముల్
విమలపురాణముల్ కథలు వేగరచించియొసంగు నన్న గ
ర్వమున వశిష్ఠశాస్త్రియను బ్రాహ్మణవర్యుఁడ రాజరాట్ప్రబం
ధము విరచించి మెచ్చిసిన ధన్యుఁడ నప్పలనాయకాగ్రణీ
మిము వినుతింపఁబూనిన సమృద్ధతరాద్యభిమానశీలుడన్.

మ॥రా॥రా॥ బ్రహ్మశ్రీ శ్రీ. పి. గురుమూర్తి, సే. కృష్ణశాస్త్రి,
వే. నలమహర్షికవి, కొ. తిమ్మనశాస్త్రి గార్లు.

చ. అనఘ చరిత్ర సత్కవిజనాగ్రణి యప్పలనాయకోత్తమా
"వినయము జూపి మిమ్ము తగ వేడెద వాదము సేయనొల్ల లో
కనుతుఁడు మగ్గరుండొకఁడు కాదనినంతన నేమినాయె వా
నినెదిరి వాదమాడి కలహింపకు మీయని నొక్కిచెప్పగా
వున దయఁ జూడఁగావలయు భూనుతులార" యటంచు నీవు వ్రా
సిన యొకలేఖ యందుగని చెందితి మెంతయు గౌరవంబు నీ
వినయవిశిష్టగౌరవ పవిత్ర చరిత్రము వాసికెక్క నే
మని వినుతించువారము మహాత్మ భవత్కృతి సౌమ్యలక్షణం
బును రచనావిలాసమును భారతరాష్ట్ర గరిష్ఠ చాతురీ
ఘనతయు నాంధ్రవాణి తనగర్భము చల్లగ నిన్ను గాంచి మున్

జనినవిలాససంపదయు సౌష్ఠవముం బరిపూర్ణవర్ణ శో
భనమును వాసియుం బరమపాత్రత నేడు ధరింపఁగాఁగలా
దనినను వింతగాదు సుగుణాకర మాయొకవిన్నపంబు గై
కొని మన రామకృష్ణగురు గొల్చుచు వేగరచింపుమాంధ్ర భా
షనఖిలసత్పురాణములు శాస్త్రములుం గురుమూర్తి కృష్ణశా
స్త్రినలమహర్షిసత్కవియు తిమ్మనశాస్త్రియు నల్వురాంధ్ర శా
స్త్రసికరవేదులుత్తమమతంబున దేవుడుఁ బ్రోచుఁగాక మా
యనఘు మహాకవిత్వనిధి యప్పలనాయకుఁడంచు బ్రేమ దీ
వనలిడుచున్నవార లనివార్యకుతూహల ముప్పతిల్లఁగా
సునిశిత బుద్ధిసాగర యశోధనపండిత లోకసన్నుతా.

మ॥రా॥రా॥ బ్రహ్మశ్రీ వేదము లక్ష్మణశాస్త్రిగారు.

చ. "వినుత చరిత్రులార పృథివీసురసత్తములార లేనిపో
నిసొంపులెన్ని నన్నుఁ గవినీచుని జేయకుఁడయ్యలార దా
సునిగ్రహించి మీరలనసూయత బాత్రము పెంపుజేసి దీ
వనలిడుఁడేను కానన నివాసుఁడనై కరిముఖ దేశ సే
వనమొనరింపఁబూనితి నవశ్యము నిర్మలభక్తి లోక పా
వనుఁడగు రామకృష్ణ గురువర్య పదాబ్జములాశ్రయించి నే
చినకొలఁదిం గృతుల్ దగ రచింపుచునం" చొకలేఖ మీరు వ్రా
సిన వినయార్ద్రసంభృత విశిష్టవచస్సునకుం ముదంబునం
గనకవిసార్వభౌమ త్రిజగన్నుత పుణ్యచరిత్ర విస్మయం
బెనసెడి నిన్నుఁబోలు మహనీయునిఁ గేం జెడనాడ నెట్టి సీ
మునకును నోరువచ్చునె మనోహర సత్కవితావిలాస భూ
తినెగడి భవ్యుఁడైన మనతిక్కన పెంపును నూత్నుఁడై లియుం
మనువు సధర్మమార్గములు మాకు దయామతిఁజూపినాఁడ విం
కను బహుసత్పురాణములు గాథలు శాస్త్రము లిత్తునంచు కం
కణముధరించినావు బలుకష్టములోర్చి నిరంతరంబు కా

ననమువసింపుచుండి భువనంబుహితంబుగ నిన్నువంటి ధ
న్యునిగని యాంధ్రవాణి తననూత్నవిలాసము పెంపుజేసి
యని వికసింపుచున్నదదె యప్పలనాయక పండితేంద్ర నే
వినతులుజేతు గైకొనుము వేదము లక్ష్మణశాస్త్రి నాకరం
బెనసిన బ్రాహ్మణుండ సుకవీంద్రవిధేయుడ పాత్రభూతుడన్

దైవప్రార్థనము.

క. మతముననెసఁ దొరకిన మను
స్మృతిపూర్వమతప్రశిద్ధిజెందించిన యు
న్నతవిద్యాసాగరు నా
యతమతిరక్షింపుమీశ యప్పలనాయున్.

క. అభినవసుకవిబ్రహ్మన్
త్రిభువనవిదితున్ కవిత్వ దీక్షితునసఘున్
శుభచరితపరాత్పరమా
కభిమతముగ నెపుడుబ్రోవు మప్పలనాయున్.

క. త్రిజగద్ధితముగసుకవి
ప్రజములు వినుతింప సత్పురాణంబులు పెం
పుజెలంగించెడిఘను నాం
ధ్రజుబ్రోవుముదేవ యప్పనాయకపర్యున్.

క. ఏయెడరునుజేయకమా
నాయకకవిసార్వభౌము నకుసత్కృప దీ
ర్ఘాయువు తేజము పెంపును
శాయక దయచేసిబ్రోవు పరమేశహరీ.

క. భువినాంధ్రకవిత్వము పెం
పువెలయ జేయంగ నేను బుట్టించితి వీ
వెవనినతనినప్పల నా
యువరిష్ఠతబ్రోవుదేవ యోగ్యత వెలయన్.

క. ఏఘనుకవితామృతము న
మోఘంబుగ చెవులనాని బుధసంఘంబుల్
శ్లాఘింతురతని బ్రోవు మ
హాఘుహరణ దేవదేవ యప్పలనాయుడా.

క. శ్రీరామకృష్ణకురుసే
వారంభము జేసి లోకమునిశంబునగా
నారాధించెడిసుకవి మ
హారచయితబ్రోవుదేవ యప్పలనాయుడా.

క. వేదములక్ష్మణశాస్త్రి స
మాదరము దగా రచించె సప్తకముకవి
తోద్యదయు నప్పలనాయుడా
మోదంబునసీశ్వరుండు ప్రోత్సతియనుచుడా.

మ. రా. రా. బ్రహ్మశ్రీ-వే శ్రీమహాపాదశాస్త్రిగారు.

ఉ. వేదమతంబునై భావనవిశ్రుతమైన మహామనుస్మృతిా
మోదముతోడదల్లున సమోఘుగరిష్ఠతనిచ్చినావు మా
కాదిమహాకవీంద్రుల మహాపథముా వెలయించి భవ్యకీ
ర్త్యోదయభంగి నీమతము యోగ్యము నీకవితావిలాసముా
సాదుతరంబు లక్షణ ప్రశస్తము శుభ్రము శబ్దభాసురం
బాదరణీయ ముజ్జ్వలతరార్థము జెప్పగనేల నీమనం
బేదిఘటింపబోవు నది యెంతయు పావనమంచు నిత్య మా
హ్లాదము పేర్మి సద్బుధజనంబులువల్కగ విందు మిట్టిచో
నీదెసనిచ్చ సేయని విహీనుడుగల్గునె యెందునైన వి
ద్యాదయితాగచింపుము పదంపడి వాసిగలట్టి శాస్త్రముల్
ద్వాదశ సత్పురాణములు నారక వేములపాటి శ్రీమహా
పాదముశాస్త్రి నామకుడ పండిత యప్పలనాయమెచ్చితిా.

మ. రా. రా. బ్రహ్మశ్రీ నల్లమార్-నాచనశాస్త్రిగారు.

ఉ. చూచితి నీమహాస్మృతిని సొంపుగ సత్కవిసార్వభౌమ వి
ద్యా చతురాననా సకలశాస్త్రఫలంబులు జెప్పగాబడెన్
దాచక దానియందమృతంబుగ మించినవారికెల్ల జే
చాచిన పండ్లుకన్నను సామ్యము జేయకమానదిట్టిచో
నీచుడనైననీవు మహనీయుడ వాంధ్రులలోనగాని నే
నేచినయంతకున్ నిను నుతించెద బల్కులతోడ జెప్పెదన్
జూచెడివారినెన్న పరితోషము జేసెడివాడ నల్లమార్
నాచనశాస్త్రినామకుడ సజ్జలనాయక నీకు మిత్రుడన్.

మ. రా. రా. శ్రీయుత . శివరామయ్యగారు.

మ. కవిచూడామణి నీమహాస్మృతి జగత్కల్యాణసద్ధర్మ మా
ర్గవిశిష్టంబగు నెప్పుడున్నయది బంగారంబు ప్రోవట్లు నీ
కవితామాధురి చెప్పగా దరమె ద్రాక్షాసవ్యమాత్రంబు నా
ష్టవనోద్ధార విజృంభితంబు బహులక్ష్యంబుల్లసల్లక్షణం
బువినూత్నాయతి సద్రసోచితము సంపూర్ణస్ఫురద్వాసనా
ప్రవిలాసంబని యిట్లు బుంగవధియుదారత్వంబునన్నిల్చి బం
ధువియోగంబునకోర్చి దేశహితమున్ బొంగారుచున్ మెచ్చితిన్
శివరామాహ్వయ నామధేయుడ ధివర్చ్ఛోయో విశిష్టార్థుడన్.

మ. రా. రా. బ్ర. యో. పార్వతీకాంతముగారు.

ఉ. అంతటి రామకృష్ణగురు నాశ్రయమొంది మహోగ్రశాసనా
భ్యంతరమందు నిల్చి భువనైకహితంబు నిరంతరంబు సు
స్వాంతమునందు గోర్కొనిపి సారెకు యోగము పెంపుజెంది యే
కాంతము సత్కృతుల్ ప్రవిమలాంధ్రమున న్విరచింపబూని తే
శాంతసముద్ర నీదు మనుశాస్త్రము మేము గ్రహించినారమో
సంతతయోగనిష్ఠతర చాలను నీయశంబు పెంపు శ్రీ
కాంతుడు నిన్ను బ్రోచెడిని గావుత యాంధ్ర జనంబులందరున్

సంతసమారఁ యో విబుధసత్తమ యోకవిసార్వభౌమ యే
వింతలులేవు నీచరిత వీనులు పండువుగాగవిందు మ
శ్రాంతము నప్పనాయకవరా భవదీయసఖుండ పార్వతీ
కాంత సమాహ్వయుండ మృదుగానకథా రచనావిలాసుడన్.

మ. రా. రా. శ్రీ. మ. శృంగారపుకోట రాయుడు,

కా. బుచ్చినృసింహరాయుడుగార్లు.

ఉ. సారవిచారయో విబుధసత్తమ యోకవిచక్రవర్తి సిం
డారిస వేడ్కనిదగు మహాస్మృతిచూచితి మిష్టసర్వసా
ధారణమార్గముల్ వెదకు తత్కవికోటికినెల్లభాత్యల
కారముగాదె నీకవిత గాననివారికినైన సత్ప్రథం
బారయజూపనెంతయు సమర్థముగాదగు నీసముల్లస
న్నోరసి యేమిచెప్పనను యుద్ధవయో తరంగ మల్లికా
సారము శబ్దలక్షణము సాధ్వసమిూ గుణనైతి వే
పారగ నూత్నసత్కవులకందనికుఁ సదియట్టులుండె సం
సారభరంబువాపుకొని సత్పథముఁ దిలకించి యోగివై
చారువినూత్నప్రాయమున సాహసమాన సదృశ్యసీమ సం
చారము సేయుచుఁ విగతసంగతి నాకలముల్ భుజించుచుఁ
భోరుసనాంధ్రలోకము నమోఘదయామతి వెల్గజేసెదే
సారపథప్రకాశమగు జ్ఞానమొసంగి సెబాసు యోసుధా
హారిసుభాషిత ప్రచుర యప్పలనాయక నిన్నుగోరుచు
న్నారము సత్పురాణములు నాంధ్రముసఁ దయమల్లి శృం
గారపుకోట రాయుడును కాశిమ బుచ్చినృసింహరాయడఁ
వారలమేము నీచరణ వారిజముల్ స్మరియింపుచుఁ దగఁ
పారముబుట్ట నాంధ్రమున బల్కెద వెప్పుడు సత్పురాణముల్
భూరిముదంబుతోనపుడు పొంగుచునాంధ్రసధూటి తొంటి సం
చారవిలాస గౌరవమునంశయు మొందెడి సొంపు పెంపుగఁ.

మ. రా. రా. శ్రీ. సుబ్బరాయుడు, తె-గురువర్యుడుగార్లు.

ఉ. సారము నీమహాకవిత సత్కవికోటికి నెల్లనుల్ల స
ద్ధారము శబ్దలక్షణపథప్రచురంబున కెంతయుఁ సదా
గారము సద్రసజ్ఞ జనసాదరగంధవిశిష్టదివ్య క
ర్పూరము శుభ్రశీతప్రచురసూక్తిఁ జెలంగినవారికిఁ సుధా
పూరము శుద్ధసంస్కరణపూత విశిష్టతరప్రసత్కథా
ధారము గాన నిన్ను సుమతంబున బ్రస్తుతిసేయ బూనుట
న్నారము నీకు సౌఖ్యము లనారతముఁ దొసగూడఁగోరు నీ
వారము సుబ్బరాయ గురువర్యుల మిగ్వారి మేము కవరా.

మ. రా. రా. శ్రీ వ. కోటరాయుడుగారు.

ఉ. తిక్కనసోమయాజి గురుదీక్ష వహించినవాఁడవౌ నీ
చక్కని శైలి తిక్కకవి సంస్కరియింపఁగ జేయుచున్న దిం
పెక్కు మహాకవీంద్ర నిను నేమని నేఁ నుతియించువాఁడ నా
కక్కజమయ్యె నీదు రచనాతిశయంబు నయంబు గావునన్
మ్రొక్కెద నగ్గింపుము సమాధుదయానిధి నీకు శిష్యుఁడన్
వక్కల కోటరాయుఁడను వాఁడను సర్వసుకవిధేయుఁడన్
నక్కనరాయనందనుఁడ నప్పలనాయకివర్య నీకు నే
దక్కినవాఁడ నంచు సుమతింబునఁ దీవనలిచ్చుచుండుమీ.

మ. రా. రా. శ్రీ. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి కవీశ్వరులుగారు.

క. భూనుతమహాకవిత్వని
ధీసీమను శాస్త్ర మధికదీక్షను సలిపెన్
మానవుల నెల్ల నదియు స
మానంబుగ శుద్ధ ధర్మమార్గుల జేయున్
గాన నది నీవు బల్కిన
దానమనుజులెల్ల సేయు ధర్మము పాలున్
మానక గొనువాఁడవయితి
నానుడువులు మిథ్యగావు నమ్ముము నిను స

న్మానింతుము పూజింతుము
పూనిక మేనెల్లనీమ పుస్తక మెపుడ
చ్చైనెలకొను దేశంబున
భూనుతుడన పరమధర్మమూర్తికి సునుడనం
గానగుదీవన్గొసహరిస
దానిచురక్షించుగావుత మహాశయ ల
క్ష్మీనారాయణ సత్కవి
నానుతిపెంపుగనున్నట్టి నావచనమునన్.

మ. రా. రా. అ. నరసింహాకవిగారు.

చ. విలసితదివ్యకీర్తియుత విశ్రుతసర్వకవీంద్రరత్న యు
జ్వలచరితాత్వదీయ మనుశాస్త్రము పూజ్యతమంబు నీయన
ర్గళకవితావిలాసము జగన్నుతమేమను వాడ నిచ్చకం
బులగును మద్వచస్సరణిమోఘమునైన నిను భట్టుమోలె ని
ష్కలుషితబుద్ధితో పొగడగానిభవాన్కృతులైన గొప్ప వా
రలవినుతింప జంకుగొనరాదని బల్వురుసెప్పుచుంట నా
కలమునుద్రిప్పి సీహితముగా నొకపద్యమువ్రాసినాడ త
ప్పులుగలవేని దిద్దుశమభూషణ యప్పలనాయకాగ్రణీ
యలుగులపాటిరామకవి యాత్మజుడన్ నరసింహనాముడన్
బలువుసత్కవీశ్వరుల పాదరజంబు శిరంబునందు బెం
పలరగదాల్చి నేర్చినటులాంధ్రమునన్ బొలుపైన పుస్తకం
బులు విరచించువాడను విభూతిధరార్య గురుప్రసిద్ధుడన్.

మ. రా. రా. బ్ర. బాలతాశనశాస్త్రిగారు.

మ. మనుశాస్త్రంబుఖిలంబునై జగతి సామాన్యంబుగానుండ దా
నిని తొల్లింటి సగౌరవస్ఫురణతన్ బెంపారగా దెచ్చి పె
ట్టినపుణ్యాత్ము మహాకవీశ్వరుని పాటింపందగున్ నాంధ్రులె
ల్లను శ్రీయప్పలనాయకాగ్రణి సముల్లాసంబురంజిల్ల ది

కృనకుఁ తుల్యుడటంచు నేఘనుని బ్రజ్ఞాశాలురింపారగా
వినుతింత్రాతని సంస్మరింపవలదే విశ్వాసపాత్రంబుగన్
ననఘుల్ పూజ్యులటంచు జెప్పె నొకపద్యంబాంధ్ర భాషఁ వాలా
శనశాస్త్రిప్రవరుండు వానికి నమస్కారంబు లర్పింపుచుఁ.

మ॥రా॥రా॥ బ్ర. వే. భీమశాస్త్రిగారు.

చ. వెలసెద వాంధ్రమాత కవివిశ్రుతభంగినితొంటియట్లు యు
జ్జ్వలమృదువాక్యవిస్ఫురిత సౌష్ఠవలక్షణయుక్తవై విని
శ్చలముగ నేడు నీకడుపుచల్లగ బుట్టె ఘనుండొకండు కీ
ర్తిలసితుడాతడెల్లెడల ద్రిమ్మరి విద్యలునభ్యసించి బెం
పలరుచునూత్న ప్రాయమున నాత్మతిరంబుగ జిక్కవట్టి ని
శ్చలపథమోలిమెట్టి గురుసత్తము పాదముముట్టి మేటి కొం
డలనక తుప్పరాళ్ళనకడంబుచెలంగు మహాగ్రకాననం
బుల జరియింపుచుఁ కరమమోఘసునిష్ఠవహించి యాకలం
బులు దినుచుఁ నినుఁ విమలభూషితజేయ ప్రతిజ్ఞపట్టి నా
డలఘుడతండు జాల ఖిలమైన మనుస్మృతి సంగ్రహించి త
త్కలుషముదీసితొంటి బహుధర్మవిశిష్టముజేసి నీకొసం
గెలలితవాగ్విశేషముగ కేవలమింకపురాణవర్గముల్
బలుకగలండు శాస్త్రములు పాటిగనీవలరారగా నన
గళకథావిలాసముఁ రమ్యతరార్థ విజృంభణంబునఁ
విలసితసౌష్ఠవంబునను విశ్రుతుడౌ మనతొంటిసోమయా
జులకును దీసిపోవక నసూయత నాతని పెంపుజూచు వా
రలకిది యెంతయేని సుకరంబగునిట్టి మహానుభావు డా
కలములుదించు శాసనమునందు వసించుట కష్టమంచెదఁ
దలచుచుగుందబోవకుము దైవము రక్షయొనర్చు నాతనిఁ
వలనుగ భీమశాస్త్రి యనువాడను పేడెదనమ్మనిన్నదఁ.

మ॥రా॥రా॥ పు. మహేశ్వరంగారు.

ఉ. నీకవితావిలాసము గణింపగశక్యముగాదు సంతత
వ్యాకులబుద్ధినీచుడు ననందగునాకు మహాకవీంద్ర వి
ద్యాకరదివ్యగోష్ఠిరత యప్పలనాయక చూచినాడ నీ
ప్రాకటధర్మశాస్త్రము పురందరవల్లి మహేశ్వరాఖ్యుఁడా.

మ॥రా॥రా॥ కూ. పేరయ్యగారు.

ఉ. చేసితినీపదాంబురుహ సేవనమెంతయు నెమ్మిబొల్చుచుఁ
దాసుడనై త్వదీయ కరుణారససౌమ్యకటాక్షదృష్టిచే
వాసితి పాపసంఘములువల్కితి నాంధ్రమునన్ మహాజనో
ల్లాసతరంగనామక కళంకవిహీన మహాప్రబంధముఁ
డాసితి నార్యసంఘమువిడంబముగాక మహేశ్వరుండు గౌ
రీసహితుండు నిన్నతిప్రవృద్ధ కళామయు జేసి యాయువుఁ
వాసిగనిచ్చుగావుతనివార్యతనంచు భజించెదన్ సదా
కూసనపాటి బుచ్చికవి కూర్మికుమారుడ పేరయాఖ్యుడన్.

ఉ. ఓసియసూయ వేగ చనుమూరక నోడక జాలచుల్కగా
గూసెదవేమిలే దొరుల గొప్పతనంబు సహించలేవు ని
న్నాసినగాని సత్కవులు పాత్రులుగారు మహాపిశాచమై
వాసికినెక్కువారి బలవంతముగా మెడబట్టి గొబ్బునన్
ద్రోసెదవంధకూపమున దూరము పొమ్ము మహాకవిత్వ వి
ద్యాసహితుఁ సదా వినయతత్పరు నప్పల నాయకాగ్రణిన్
దాసుడనై భజింపగ సదా దలపోసెడి నన్ను నేటికిన్
డాసెదవెంతమాటయదె డాగుమునంద్రమలోన మాటికిన్
జేసెద వందనంబులు విశిష్టజనాళికి సంతసంబుతో
మూసెనరామనార్యుని కుమారుడ సూరపరాయనాముడన్
భూసురవర్య సేవకుడ మూర్ఖులసంగతి వీడి నిత్య ము
ల్లాసముతోడ నీశ్వరకళన్ విలసిల్లినవాడధన్యుడన్.

(పరమేశ్వర ప్రార్థనము.)

గీ. శ్రీపరాత్పర నిత్య విశిష్ట చరిత
దివ్యమూర్తి నిరామయ దేవదేవ
యాదరంబునరక్షింపు మాంధ్రకవివి
భూషునప్పలనాయకు పురుషవర్య. ౧

గీ. ఏమహాత్ముడులోక సేవామతంబు
దిరముగానెల్లకవులునుతింపుచుండ
బూనుకొనియె మహాగ్రంథములు రచింప
వానినప్పలనాయకు వరదబ్రోవు. ౨

గీ. పరమశాంతకళానంద భరితమూర్తి
దివ్యసచ్చరితోద్యత్ప్రతీతకీర్తి
ననఘునప్పలనాయున కాయురర్థ
ములొసగి దేవరక్షింపుముపరమాత్మ. ౩

గీ. అభినవమహాకవీంద్రుడు శుభచరితుడు
పూజ్యుడాంధ్రులకెల్లను భూనుతుండు
వాని దారపురెడ్డి సద్వంశభవుని
దేవయప్పలనాయకు బ్రోవవలయు. ౪

గీ. శాశ్వతజ్ఞానసాధన శాస్త్రములు పు
రాణములును మహాదీక్షరచన సేయ
గడగియున్నాడు పర్వతకాననముల
వానినప్పలనాయకు వరదబ్రోవు. ౫

గీ అమృతధారలుజిల్కు మహాకవిత్వ
విధి మహాకష్టధరకోర్చి వృత్తగరిమ
నున్నవాడామహాత్ముని యోగ్యచరితు
ననఘు నప్పలనాయకునయ్యబ్రోవు ౬

గీ. పాపినాయకుడున్నతి బరగసాధ్వి
గోపమాంబకడుపుచల్లగాపరాత్ప
రాభవత్కళ వర్ధిల్లు రమ్యమూర్తి
దేవయప్పలనాయకు బ్రోవవలయు.

గీ. అష్టకముజెప్పె నిర్మలమైనభక్తి
తోడ రేచూరిదీనుడర్ణవాడుపరమ
విబుధజనముల సన్నిధి విమలమూర్తి
అప్పనాయకసత్కృపి నాత్మదలచి.

:o:

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్రామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

ప్రథమోధ్యాయము.

ఉ. శ్రీరమణీయ భవ్యమతచిహ్నలు పెక్కులుదాల్చి తత్త్వవి। ద్యారతులైనవారలకు తన్మయతత్త్వమనంగ నిశ్చలా। కారుడనంగ దోచుచు జగన్మయుడవ్యయుడాఢ్యుడీశ్వరుం। డై రుచిమాత్రుడై వెలయు నాదిమపూరుషు నాశ్రయించెదన్॥ ఉ. కాయమతీతశుద్ధము జగన్మహితప్రతిభాసమాన తే। జోయుతమై వెలంగ పరిశుద్ధ మనస్కుల కర్చనీయుడై। వాయక మూడుమూర్తులకు పాశ్రయభంగి వెలంగు సూర్యనా। రాయణమూర్తి సంతతము పాసనజేసెద జిత్తశుద్ధికిన్॥ ఉ. ఆయతశబ్దగౌరవ మనర్గళధోరణియున్ సుధారస। ప్రాయవచో విలాసము నుపాటివెలంగగ శ్రీమదాది రా। మాయణమున్ రచించి మహిమంబలరార ఋషీంద్రుడై యుపా। ధ్యాయపదాప్తిబొల్చిన మహాత్ము భజించెద నాకుసంభవున్॥ ఉ. ఆగమసంవిభాగ మహిమాతిశయంబు పురాణసృష్టి దీ। ఝాగరిమంబు పెంపెసయగా పరమేశ్వర సూక్ష్మవర్తనో। ద్యోగవిలాసముల్ దగ గనుంగొన నేర్పరియై ఋషీశ్వర। శ్రీగురుమూర్తి నాయశము జెందిన సాత్యవతేయుగొల్చెదన్॥ గీ. కాళిదాస మయూరమాఘప్రముఖుల। సంస్కృత కవీశ్వరుల సరస్వతీవినూత। నావతారులలోక సంభావనీయ। కీర్తిశాలురబేర్కొని కేలుమోడ్తు॥ ఉ. గౌరవనీయవృత్త మధికంబుగ దెల్గున మూడుపర్వముల్। భారతమందు నెత్తి మృదుఫక్కిరచించి జగద్ధితంబుగా। సారకవిత్వ

మార్గ మనుశాసన మాచరణంబుజేసి వి । ద్యాధరమణుఁడనన్ యశము
నందిన నన్నయభట్టునెంచెదన్॥ ఉ. అక్కజమైన భారతమునందు దొ
డంగి పదేనుపర్వముల్ । జక్కనిశైలియున్ లలితశబ్దవిలాసము గౌర
వంబు బెం । పెక్కఁగ నాంధ్రభాష రచియించిన ధన్యకళా విశార
దున్ । తిక్కనసోమయాజి వినుతింతు మహాకవి సార్వభౌమునిన్॥
క. తగనేమహనీయుండు తె । లుఁగునన్ గ్రంథములు బెక్కులరచించె
నిశి । ష్టగరిమనాతని నెఱ్ఱా । ప్రగడభజించెద ప్రబంధ పరమేశ్వరు
నిన్॥ క. ఉత్తరహరివంశము న । త్యుత్తమగతి నాంధ్రభాష నుడివి
యశ స్సం । పత్తత్పరతఁజెలఁగినమ । హోత్తముభావింతు నాత్మ నాచన
సోమున్॥ ఉ. రాగములేక నార్యులు నిరంతరమున్ తనశిష్యులై
మహా । యోగపథంబెఱింగి నియతోచితవృత్తి జరింప బెంపునై ।
భాగవతంబు నాంధ్రమున బల్కిన బమ్మెర పోతరాజు స । ద్భాగవ
తోత్తమున్ దలచి భక్తిజెలంగ నమస్కరించెదన్॥ క. తక్కిన యాం
ధ్రకవీంద్రుల । జక్కనిమార్గములు సరస చాతుర్యముల్ । మిక్కిలి
గొనియాడుచు నతు । లోకొక్కరికాచరింతు నొనరగనూనసల్॥
క. విమలమతి రామకృష్ణ ప । రమహంససమాఖ్య గురుచరణపంకే
జా । తములు నిలిపి యుత్తమగతి । నమస్కరణశతములు నొనర్తు సతం
బున్॥ గీ. మహితచరితు లోకమాన్యుభవ్యకళావి । శారదున్ యశోవి
శాలుతత్వ । పరువిశిష్టు ఘంట బంగారునాయకు । ననుదినంబు నిచ్చ
లాదరింతు॥ ఉ. పాయకసంతతంబును నృపాలురనేకులు మాన్యదాన
ముల్ । సేయగ సప్తసంతతి విశిష్టమహత్పదవిన్ రహించి నా। రాయణ
పాదసేవనపరాయణవృత్తి జెలంగినట్టి నా । రాయణనాయకున్ మన
సు రంజిల మ్రొక్కులకర్తవేడెదన్.

ఆధునిక కవి హితవాదనము.

చ. వినుడుమహాత్ములార మిము వేఁడెద సత్కవులార సన్నుబో।
లిన యధమాధముండొకఁడు లేడరయంగ ధరిత్రియందు నెం । దునయిన

గాన నాకృతిని దోషము లుండిన దిద్దుడేల మా । కనజనదక్షులైన జను
లందఱు దేమిటి పుస్తకంబనుఁ॥ క. సైచియొరులదోషంబులు । తోఁచిన
యంతకును దిద్దుమరుసత్కవులే । లాచెప్పెనిట్లనుచునవి । దోఁచక కు
కవులు బల్కుదురు బలుసభలఁ॥ ఉ. వాగనుశాసనుండు బుధ
వర్యుడు తిక్కనసోమయాజి నా । నాగమవేది యాప్రగడనాచనసోము
డు నల్వురాంధ్రభా । షాగుణమూర్తులింపెనయు జక్కటిజేసిరి వారి
పద్ధతుల్ । బాగుగజూచి గద్యములుపద్యములుఁ విరచించుటొప్పగుఁ॥
క. అయమహితాత్ములగు కవి । త్రయమురచించిరిల భారతం
బుతదీయా । శ్రయులగు కవి వర్యులకా । రయుగలుగవె సత్పదార్థ
రచనాదికళల్॥ గీ. భారతంబునిత్యంబును పరిచయంబు । సేయుగల్గు
ట తత్పరిశీలనాప్తి । నభ్యసించుట దగురచనానుకూల । సౌష్ఠవాదు
లుగోరిన చతురమతులు॥ క. లలితపదంబులు జొన్పుట । దెలిసివ్య
ర్థాగాక గణ యతి ప్రాసంబుల్ । వలయునెడలనిల్పుచుదగ । బలుక
వలయుకృతులు తేటపడ నెల్లరకుఁ॥ గీ. గ్రామ్యపదములువాడుట
గాదు తెలిసి । నంతకును గ్రాంధికపదంబు లదుకవలయు । నాంధ్రభా
షకనేక మార్గానుసరణి । కూడదట్లైన దెలియగల్గుటయ యిది॥
క. అనియిష్టదేవతాప్రా । ర్థనమును కాలత్రయో న్నతకవీశ్వర వం ।
దనసప్రమభావహిత వా । దనములుగావించి సమ్మతం బలరారఁ॥
క. నాయాంధ్ర సోదరులకను । వై యేకృతి జేయునిత్య మానందము
శీ । ష్టాయతధర్మపథ బహు ళ । మైయని యేఁచరయుచుంటి నతిదీక్ష మె
యిఁ॥ వ॥ అంత॥ క॥ శ్రీమంతంబై దగుకృ । ష్ణామండలమందు శాస్త్ర
సాంజ్ఞసుధీ । భూమంబు సత్యవోలను । గ్రామముగల దొకటి విబుధ
గణసేవ్యంబై॥ వ॥ ఆగ్రామంబునందు॥ క॥ ప్రవిమలతరవిజ్ఞానప । ధ
విశిష్టుండాంధ్ర సంస్కృత కళాసద్వైభవపాత్రతముసుశ్రీరె । డ్డి వేంకట
నాయకుడకుటిలదీక్షుమెయిఁ॥ వ॥ ఒక్క దినంబున పురాణగోష్ఠి సేయు
చుండి బహుశ్రుతులును శుద్ధ వేదాంతమార్గ ప్రవర్తనులు నుదారస్వ
భావులును ఘంట వంశపవిత్రులునగు నప్పలనాయకుండును సన్యాస

నాయకుండును చినప్పలనాయకుండును వెండియు సన్యాసనాయకుండు, సీతానాయకుండు, కోట యప్పలనాయకుండు, వేగురెడ్డి జోగినాయకుండు, శంభర్లింగ పాపనాయకుండు, వంగపండు నరసింహనాయకుండు, నరసిపల్లి యప్పలనాయకుండు, కరణము తమ్మానాయకుండు మొదలగు సజ్జనంబులతో పరమధర్మశాస్త్రోత్కృష్టతఁ గూర్చి యొక్క కొంతయుపన్యసించి తత్సభాశిరోరత్నంబగు ఘంటా యప్పలనాయకుఁ జూచి సగౌరవంబుననిట్లనియె॥ క॥ అనఘచరితనీప్రౌఢక। జనియప్పలనాయక కవిసత్తము శుభ వ। ర్తనుదర్శించిమను స్మృతి। తెనుగింపుమను మతడది విదితముఁ జేయుఁ॥ క॥ నావుడు మేలనివిమల సు। ధీవిస్తారుండు కొన్ని దినములు వేడ్కం। త్రోవనడచి వచ్చిజగ। త్సేవారతునన్నుజూచి చిత్తంబలరఁ॥ వ॥ తన వచ్చిన కార్యంబు దేట పరచె నిదియట్లుండె నీయార్యుండు సకలజన సంస్తవనీయ నిత్యసత్యరతుండు సుగుణభూషితుండు గావున నీతని యన్వయాదులఁ గూర్చి పాఠక మహాశయులకు కొంత దెలియ వ్రాయువాడనైతి నదియెట్లనిన॥

భారతవర్ష ప్రశంసా.

సీ॥ శ్రీపరమేశ్వర సృష్టిపవిత్రభూమంబగునట్టి భూమండలంబు। నవఖండమండితంబువిశాలభూతి సప్తద్వీపసాగరపర్వతాభిరామంబు సచరాచరప్రాణికోటిసంఘప్రతిష్ఠాద్యప్రకాశితమను। నైనయొప్పనందు దివ్యక్షేత్రభూరినదీనదపర్వతకాననోన్న। తంబుబహుసస్యకులసంకులంబుత్రిజగ। తిపరిస్ఫుటదోషౌషధీవిలాస। బంధురంబుమహాఖనిభాజితంబు। బొలచు భారతవర్షంబు పొగడనొప్పు॥ క॥ పరమేశ్వరానతార। స్వాహాపవిమలకథాప్రశస్తసుధాభూ। రిరసాపాన మహాజన। భరితముశ్రీభరతభూమిభావింపంగఁ॥ క॥ భవ్యచరిత్రాస్పదమును। దివ్యక్షేత్రప్రభావదీపితము బుధ। సేవ్యము భారతవర్షము। కావ్యకళాపండితప్రకాండమయమిలఁ॥ సీ॥ వేదశాస్త్రపురాణ వేదులై లితవాజీవితము దేశసేవకులై ధారవోయు। పండితోత్తములును ఫల

మునాసింపక జ్ఞానోపదేశంబు గౌరవమున । జేయుచుమహాత్ములసేగి వాయగ దేశదేశముల్ ద్రిమ్మరు దీనిధులును । దారుజలంబులు దాత్రిపు చునన్నంబు దీనులకిడుచుం సుదానకర్ణు । లభినవవ్యాప్తశుద్ధకళానుభూతి । దేజరిల్లెసీఘనులును రాజవరులు । గలరు భాగతభూమి బంగారము మరి । మంటిగడ్డయు సరిజూచుమాన్యతములు॥ సీ॥ నవరత్నదీప్తమాన విలాస తరరమాకారణములయిన గనులుగలవు । నదిపందునిదిపండదనుమాటలేని సకలసస్యసమృద్ధిగరిమ గలదు । కాదది యు వ్రునిదిగాయనరాకస ద్విజ్ఞానమయ మగువిద్యగలదు। లేదదిగలదనగాదగ కెలమినుల్లాసంబొసగు రాజ్యలక్ష్మిగలదు। గోవులును గుఱ్ఱములు నేనుగులు నుదినది । నాభివృద్ధిరహించు మాన్యప్రదేశ । ములును నిర్మలతరమఠములును గలవు । హర్షమయమైన భారతవర్షమందు॥ గీ॥ ఇమ్మహాపుణ్యభూమియందెలమి సొంపు । గనినధన్యులు బ్రాహ్మణుల్ క్షత్రియులును । వైశ్యులును శూద్రులను నట్టివారునాల్గు । వర్ణములవారుబొల్తురు వాసిగలిగి॥ గీ॥ అందునాల్గవ కులమన నయిన శూద్ర । జాతియందున శాఖోపశాఖములుగ । పెక్కుతెగలవారలు గలరక్కడక్క । డాంధ్రకర్ణాటకాదిదేశాంతరముల॥ వ॥ గొప్పవెలమలు, నాదివెలమలు, పద్మనాయకవెలమలు, బలిజవారు, కాపులు, రెడ్లు, తెలగవారు మొదలగు తెగలవారలు శూద్రవర్ణంబు నందుప్రసిద్ధులు॥

సీ॥ వర్ణితబహుశాస్త్ర వాసనాభరితులై దేశసంసేవన దీక్ష దవిలి । వీరుమావారలు వారుగారనుభేద మెన్నండుబాటింప కెల్లయెడల । దిరుగుచునజ్ఞాన దీనమానసులగు వారలకతిశయగౌరవమున । విమలతరజ్ఞాన విత్తంబొసంగుచు నవిజెలంగని సదానందమహిత । మానసీయులజేయు మహానుభావు । లాదరంబుగలసరసులాగమాంత । మార్గసంశోధితాభిరామప్రసిద్ధ । విశ్రుతకళాధికులు గొప్పవెలమవారు॥ సీ॥ పరసేవనంబనాదరముగా గనిజేచ్ఛ బాడిపర్తించెడిపౌరుషంబు । స్వార్థపరిత్యాగ సంభృతదానశూరత్వసమృద్ధపరాయణతయు । సర్వజంతుగణపోషక మహాదీక్షాప్రకారసత్కృషికర్మగౌరవంబు।

త్రిజగతీపావనాధిక మహాత్మ్యమయగోపూజా ప్రసిద్ధవిపులమతంబు । తమకుసహజగుణంబులై దనరుచుండ । పరమశాంతకళానంద భరిత మూర్తు । త్రైజగంబెల్లసేవించునఖిలశాస్త్ర । విదితసద్వర్తనులు గొప్ప వెలమవారు॥ సీ॥ మీసంబులకువెన్న మిసిమిబెట్టకవృథా నైరంబుగొనునట్టివారుగారు । సోమరపోతులై యేమఱియధికగర్వమున ప్రవర్తించు వారుగారు। యర్థివచ్చినజూచి యావలిపెరటింటి ద్వారంబుసేరెడివారు గారు । శ్రీగల్గియొరులదూషించుచు మఱియునకారణంబున రోయువా రుగారు । చూచిచూడకనొకపెద్దసోకుబెట్టి । బాసనేరిచియన్యుల మోసపుచ్చి । గౌరవముసెడి మినుజూచువారుగారు । తులగలుగువారు శ్రీగొప్పవెలమవారు॥ సీ॥ పాడిపంటలుగల్గి వాడుదేరినపేదవారల పోషించు వారువారు । పరమశాంతస్వభావముగల్గి యన్యుల గౌరవింపగనేర్చు వారువారు । న్యాయపథంబుమాన్యంబుగా రాజుల వలన మెప్పుగనెడివారువారు । సంతతదైవనిష్ఠాగరిష్ఠాతిశయారాధనముగల వారువారు । మారుపేరు లెరుంగని వారువారు । పేరుపెంపునహించిన వారువారు । సారవంతంబుజెలగెడివారువారు । చెలిమిగలవారు శ్రీగొప్పవెలమవారు॥ సీ॥ మర్యాదయునుమహాకార్యదీక్షాప్తియు వారల జూచినేర్వవలెనొరులు । దానశూరత్వంబు భూనుతతత్వంబు వారలజూచినేర్వవలెనొరులు । శాంతకళానందసౌరభస్ఫురణంబు వారలజూచినేర్వవలెనొరులు । జీవదయాప్రతిష్ఠావిధిమర్మంబు వారలజూచినేర్వవలెనొరులు । విబుధజనులందుజూపెడివినయవిద్య వారలంజూచినేర్వగావలయునొరులు । ననుచుకవులెవ్వరినుతింతురట్టిలోక । విశ్రుతకళామయులు గొప్పవెలమవారు॥ గీ॥ చేయిసాచియొరులసేవించువారలు । గారుసేయిసాచువారినెల్ల । నోపిబ్రోవజూచునుత్తమశీలురు । గొప్ప వెలమవారు గొప్పవారు॥ సీ॥ మందారకుందేందు చందనతారహీరమణీవిలాసరుగ్విమలయశులు । కార్యనిర్వహణతాధుర్యగాంభీర్యసద్ధైర్యమహావార్య శౌర్యధనులు । చిత్రపవిత్రచరిత్రసుధీస్తోత్ర పాత్రత్రయీపథమాత్రవిదులు । నకలంకసకలాఫలకృపామయాయతాత్మక

సదాపూజా విధకృతరతులు । శుద్ధబోధామృతానందబద్ధనిరుప । మా నసౌఖ్య విలీలాప్రమాదమతులు । ఘనులులక్ష్మీకటాక్ష వీక్షాసమార్ద్ర । వృత్తిగలవారు శ్రీగొప్పవెలమవారు॥ క॥ ఆవర్ణమందువెలసె మ। హావిద్యాసాగరులు సమార్ద్రరతులు ఘం । టావారనువారు జగ । త్పావనగోత్రప్రశిద్ధిదగువారుఘనుల్॥ క॥ శ్రీమద్ఘంటాకుల జుడు । రామానాయకుడు విబుధరాజనుతింపం। గాముష్ను వెలసెభవ్య క । ధామహితుడు రాజపూజితకళాధికుడై॥ క॥ఆతనికుమారుడు వెలసె । నీతిగలుగు వాడు కార్యనిపుణుడు దీన । వ్రాతావనరతుడు ఘనుడు । పోతన నాయకుడు విబుధపూజాపరుడై॥ క॥ ఆయనపుత్రుడు సంగ । న్నాయకుడను ధీరవరుడు నానావిద్య । ద్యేయ యశోధనుడు బాలచె । భూయిష్ఠ పవిత్రధర్మమూలంబనగన్॥ క॥ ఆయనపుత్రుండప్పల । నాయకుడను ఘనుడు సద్గుణములు గలిగి భ। వ్యాయతబుద్ధిరహించున్ । న్యాయపథము సెడకసజ్జనవిధేయుండై ॥ ఉ॥ దానము ధర్మమున్ వి నియతింబును సత్యమునార్యలోక స । న్మానితవైభవంబునసమానయశోల్లసనంబు భవ్య సం । తానము కల్మి యూర్జితమతంబును గల్గి జెలంగుచుండు నో। ప్పీనిగిలిన్ యథేచ్ఛమెయి జెందకనప్పలనాయకుండిలన్॥ క॥ శ్రీచంద్రాంకితుడుమరియ । నీచతముండైన యీతని కులంబు విశి । ష్టాచారభూనుతంబై । యాచంద్రార్కముగ వృద్ధియగుగాక మహిన్॥ వ॥ ప్రశంసా వశంబున విశిష్టుండగునీతనిన్ గొంతవరకు నిచ్చట బేర్కొనంబడియె నిట్లు మాననీయప్రవర్తన శాలియగు నీదీనబాంధవుండు నన్నుంగని సంతసించి గౌరవంబుననిట్లనియె॥

సూచన—(క॥ శ్రీమంతబైదగుకృష్ణామండలమందు)నను కందంబు మొదలుకొని (వ॥ప్రసంశావశంబున విశిష్టుండగు నీతనిన్ గూర్చికొంత వరకు నిచ్చటన్ బేర్కొనన్ బడియె) నను వచనాంతంబు వరకు గల ముప్పది గద్య పద్యంబు లేతద్గ్రంధకర్త ప్రియశిష్యుండగు గొట్టాపు బాల కృష్ణమూర్తి నాయుకునిచే రచింపంబడియె. పాఠకమహాశయు లివిగ్రహింపప్రార్థితులరు.

—పూర్వమనుస్మృతి ప్రకారము—

క॥ అనఘు మహాధర్మపథం । బు నెగడు పుణ్యాత్మకులు విబుధ
గణసేవా । ఘనతవహింపందగు వా । రనివిందుము వేదముల మహా
శాస్త్రములన్॥ క॥ కష్టంబులు వొరసియును । త్కృష్టమతులు పరమధ
ర్మకీర్తనలీలా । తుష్టింజెలంగుదు రేమిట । నష్టము వారల ప్రవర్తనంబూ
హింపన్॥ క॥ తగసూర్యుడు చంద్రుడు దే । వగణంబులుఋషులునె
ల్లవారును శ్రుతులున్ । జగములుధర్మము పేరిమి । నెగడునిజావా
ప్తిమైయనిరి తొంటి బుధుల్॥ క॥ ఆర్యులనేకులు కార్యా । కార్యవి
దులు పరమధర్మ ఘటనప్రజ్ఞా । ధుర్యులు మృతజీవులయిరి । సూర్య
కిరణభాసితసుయశోదృఢకాయుల్॥ చ॥ అమృతఫలప్రదానముమహా
స్థిరభాగ్యము గల్గజేయు ధ । ర్మమది భజంచువారు సురమాన్యులు వా
రలుగారె సర్వలో । కమయము శాశ్వతంబగు ప్రకాశము పెంపుజెలంగు
శిద్ధులు । త్తములు జగంబులన్నిటికి ధర్మవుదక్క నొకండు గల్గునే॥
గీ॥ మనుజులందరు పరమధర్మ మయుడగుప । రాత్పరునిదివ్యశక్తిబరగిన
వార । లయ్యునాతని బొరయ వేరరయనెల్ల । వారు ధర్మాత్ములగునట్టి
వారుగాక॥ క॥ జ్ఞానాధారము యోగము। జ్ఞానముధర్మమయమది ప్రకా
శాశతదగునె । వ్యానిహృదయమ్ము ననతడు । భూనుతుడీశ్వరకళావి
భూతుండయగున్॥ క॥ బోధానందమయంబు మ । హాధర్మము మోక్ష
హేతువదియీశ్వర తే । జోధికులగు ఘనులకనుస । దాధారము వేద
చోదితార్థంబు మహిన్॥ క॥ విపులమతుల నేకులుధ । ర్మపథమున నడ
చిజననమరణభయరహితం। బు పరమమున్నతమగుది । వ్యపదప్రాప్తిన్
సుఖించువారలగుతుదిన్॥ చ॥ అనఘచరిత్రులార్యులు మహర్షులనేకులు
ధర్మమార్గ వ । ర్తనముసమించిలోకము హితంబుగపెక్కులు ధర్మశా
స్త్రములన్। మనకొఱకై రచించిరి సమగ్రదయామయులర్థిసార భా। షన
వియుగావెయిప్పుడతి సన్నుతికెక్కుచునున్న వెల్లెడన్॥ గీ॥ ధర్మపథమున
నడచునుత్తములకెల్ల । ధర్మశాస్త్రంబులుప్రపూజితములువాని । లో
నమనుధర్మశాస్త్రంబు భూనుతంబు । పరమధర్మాస్పదంబుగా బరిణ

మించె॥ క॥ మనుధర్మశాస్త్రముగ్ జో । లినశాస్త్రంబొండుధరణిలే
దనిరి మహా । మునులును పెద్దలుపూర్వం । బనేకులదియజగన్మయుం
బనగ దగన్॥ క॥ వేదవ్యాసమహాముని । యాదిగతొల్లింటిపెద్దలందరు
మనుశా । స్త్రాదరమునబొలచిరదియ । వేదమతముసర్వధర్మ విస్తర
మనుచున్॥ వ॥ అయినను॥ క॥ ఆయతమగునీశాస్త్ర మ। నూయాపరు
లయినబాలిసులుకొందరు వెం । పేయదిజెఱచిరిదిమహా । న్యాయమెమొ
హాయనకతిక్కనకు మున్నెరుగదున్॥ క. కాదనక పెక్కుచోట్ల । స్వేద
విరుద్ధాంశములు జొనిపినిష్ణాన । శ్రీదాధ్యాయత్రియమురు । వేదిగుది
యజేసి చెఱచిరిశాస్త్రంబున్॥ గీ. ఏమిలాభంబుగోరి వారిట్లుజేసి ।
రోయెఱుగరాదు మనకుపూర్వులగుబుధులు । కొందరీశాస్త్రమువిధ
ముగూర్చి చర్చ । జేసియునుగాన లేకది జెప్పరైరి॥ వ. అది యెట్లనిన॥
గీ. పరమధర్మజ్ఞుడును శేష భారతాది । గ్రంథకర్తయునైనదిక్కన మ
నీషి । తోడకొందరుపెద్దలుతొల్లియీమ । నుస్మృతిన్దెలుగింపుమనుట
యునతడు॥ క. పదియేనాధ్యాయములు గ । లదిగ్మొనమనుస్మృతినీ
వెలయనీయక నీ । తిదొరగికొందరుకుమతులు । గుదియించిరికేమిసెప్ప
గూడుననుటయున్॥ క. వారలునిరాశ జెంది స । దారోయుచునుండిరా
ప్తిదవిలి విశుద్ధం । బైరూపరునీస్మృతికొం । కైరేయింబగలు దేశమం
దెల్లెడలన్॥ వ. ఇట్లరసియరసి వారిలో నొక్కడగు చంద్రశర్మ తిక్కని
శిష్యుండై కేతన యనేకస్మృతులు సంగ్రహించియుండుటందెలిసి చని
యతనిన్ దర్శించి మనుస్మృతి నాంధ్రీకరింపవేయనుటయు నతండు॥
క. మతముజెడినశ్లోకావళి । యతికియతికిమఱియుకొన్ని యధ్యాయం
బుల్ । క్షితిగలిపికొందరు మను । స్మృతిసంక్షేపించిరేమిజెప్పుదు
ననఘా॥ క. అనిచెప్పెనాడుమొదలీ । మనుస్మృతినిలచియున్న మా
త్రముతోఖ్యా । తి నెగడుచుండెనిదియగ్గై । కొని రెల్లరు తొంటివారి
కుటిలమెఱుగక॥ వ॥ అయినను॥ గీ ఎందునైనజిక్కదే పూర్వశుద్ధ
మ । నుస్మృతియిపుడదిఘనులు జగద్ధి । తంబుగోరియున్నధన్యులు కొం
దరు । వెదకికూర్చినట్లు వింటినేను॥ క॥ ప్రచురింపబడనిశాస్త్ర । ప్రచ

యంబులు కొన్నిపుడు దొరకుచున్నవి కొం । డచరియలగు హాలనడవుల । శుభపూర్వమఠముల గుళ్ళచూరులనిండ్లన్॥ క॥ గంజాముమండలములో । రంజితమగు గాడియాఖ్య గ్రామనివాసుం । డంజయ్యయను ద్విజుండు ధృ । తింజేకూరిచె మనుస్మృతియనుచువింటిన్॥ క. తనపూర్వులు సంపాదిం । చిన పుస్తకములతడతివిశిష్టజనుల కి । చ్చునట మనమరిగియతనిన్ । మనుస్మృతియడుగుదుమె సమంజసముదగన్॥
చ. అనుటయునట్లకాకయని యాతడు నేనునుకొన్నినాళ్ళ దోఁ। వనడచిపోయి యా ద్విజనివాసముజేరిన జూచియా । తడోయని యిటురండురండని ప్రియంబులువల్కగనూకుచుండి నో । ష్ఠినెరపివందనంబులు ఘటించి వినమ్రతసొంపుపెంపుగన్॥ వ. ఇట్లంటిమి॥ క. అనఘుమతులై నమీాద । గ్గనమున ధన్యులమయితి మరయలోకహితం । బునెగడుమిముబోలు ఘనుల । వినయంబున గొల్చువారు విత్తనములుగదా॥
చ. అనుటయు నాతడిట్లను ప్రియంబులు మీారలు వల్కనంతవా । డనెయదియట్లులుండెనొకటన్ బనిబూనినవారు ఘాలెగా । ననగుచునున్నవారు వినయంబునబల్కెద మీారలెవ్వరే । ల నిచటికేగుదెంచితిరి లాతివిధంబులుగాక జెప్పుడీ॥ వ. అనుటయు మేముమరలనిట్లంటిమి॥
క. ప్రచురింపబడని శాస్త్ర । ప్రచయంబులు సంగ్రహించి ప్రచురింపగని । చ్చుచునున్నవారుమీారలని చెప్పిరి కొందరదివినిముదంబారన్॥
ఉ. వచ్చితిమాదరంబు చెలువంబుగమానవధర్మశాస్త్రముల్ । బుచ్చికొనంగనాప్రదును భూసురుడల్కయు నీర్ష్యయున్ గ్రమం । బచ్చుపడంగదయ్యుము క్రియన్ వడిలేచుచు బిట్టునప్పుచున్ । జెచ్చెరపుస్తకంబొకటి జేకొనియిట్లనుమోటుమాటలన్॥

క. ఏమిటిస్మృతులామీాకొ । నా మేల్ మేలద్దిరామహాశాస్త్రంబుల్ । భూమిసురలొసగ శూద్రులు । ప్రేముడిగైకొనగ గదసిరియుకజెడు శ్రుతుల్॥ క॥ రుద్రునితో సరియగుని । ర్నిద్రమహాత్మ్యమున బొలచునిపుణులు విప్రుల్ । భద్రగులుగాకఛీఛీ । శూద్రులు జూడదగువా

దోయుచునుండిరి = వెదకుచుండిరి.

రె శ్రుతులుఁ స్మృతులున్॥ గీ॥ బ్రాహ్మణులవలన వేదమంత్రములను శూ
ద్రు । లరుగుదెంచిరి శివశివాయనుచు జెవ్రలు । మూసికొనికొంతసే
పుండిమోరచాచి । కోపమున బలికెమరియునా బాపనయ్య॥ గీ॥ శా
స్త్ర సేతువంగగగిన రాజన్యవరుడు । లేమిచెలరేగి శూద్రులు భూమిసుర
ల । వంచిపుచ్చు చునున్న వారయ్య దేవ! దేవదీనుల మగుమమ్ము బ్రోవు
మనిరి॥ వ॥ అనియాతనిలువక॥ క॥ ఈసారిశాస్త్రమనిమీ। రాసపడితిరేని
న్యాయమట్లుండనినా । చేసత్వము జూపింతుసు । డీ సమయంబెరిగి పొం
డి వేమిటిమాటల్॥ క॥ నాయొద్ద సకలవిద్య । ద్దేయంబై దగుమనుస్మృ
తిగలదదివిశి । ష్టాయతమును పంచదశో । ధ్యాయసమాప్తంబు దాళ
దళలిఖతంబున్॥ గీ॥ వేయిసూప్యంబులొసగి సద్విప్రవర్యు । లీమహా
స్మృతి గొనునారలెన్ని వేలు । శూద్రులిచ్చినవీయ నీచులకు ధర్మ । శా
స్త్రమనుమాట లేటికి జనుడుమీరు॥ వ. ఇట్లు॥ క॥ పాటిసెడి బలుకు
విప్రుని । మాటలకుఁ గోసి మేము మార్వలుకక న । చ్చోటు విడచిధృ
తిమైదే । శాటనముఁ జేయువేష్ట సమకూరంగన్॥ క॥ ఏ వెరవు లేక
భారము । దేవునిపైనిడి యనేక దినములుగడకఁ । ద్రోవనడచు
చుండగనొక । చోవిదితుండొక్క మబొడచూపెదగంగఁ॥ సీ॥ యోగ
సమాధి నిష్ఠాగతినొడలెఱుంగక విశ్వ మంతయుగనెడి వాడు । ప్రణవా
త్మ కజ్యోతిపరమైన తత్వంబు నూదియొక్కడ లేకనుండు వాడు। కెంజివు
రులచాయరంజిల్లికను దీర్ఘములుగ బొల్చినజడల్ గలుగువాడు । తనది
వ్య పాదపద్మములు సేవించు శిష్యులకరుణావృష్టి జూచువాడు । నాం
ధ్రగీర్వాణహూణావంగాద్య నేక । మహిత భాషాధికుండు శ్రీమద్వితీ
య । రామకృష్ణపరమహంసనామధేయు । డొక్కసద్గురుమూర్తిమా
యొరవచ్చె॥ క॥ ఈవిధమున నాతడుశివ । దేవునిబలెనెదురగు టయు
దీపితనమ్ర । త్వావేశకళానంద । శ్రీవెలయగమేమునతులు జేసినిలచి
వఁ॥ క॥ దీవించియమ్మహాత్ముం । డేవారలుమీరు లిప్పుడెందరిగెదరి ।
చ్చావిధి నేమివిశేషము । నావుడుమేమిర్వురము మనములలరంగఁ॥
క॥ మావచ్చినవృత్తాంతము । జీవనమును కులము నెటుగ జెప్పట

యునుమో । దావహామనినాతలపై । పావనకరమైన సవ్యపాణియిడిద
గఁ॥ క॥ నీచరితంబు నెఱింగితి । నీచుండవుగావునిన్ననిన విప్రుడసూ ।
యాచిహ్నితుండునీవిక । నేచికొనుమువిద్య శిష్యునిగజేకొందుఁ॥ గీ.
పదియురెండు పురాణముల్ విదితములగు । మూడు వేదాంత శాస్త్ర
ముల్ మూడువేల । యైదునూరుల పదియులరెండబ్దములకు । మున్న
విరచించెనొక యోగి ముఖ్యుడెలమి॥ గీ॥ అభినవవ్యాసుడను పేరనలరు
నట్టి । యమ్మహాత్ముండు వ్రాసిన యాపురాణ । ములును శాస్త్రం
బులునునిన్న మొన్నొక్క । కొండగుహాలో నజూచితిపండితవర॥ క॥
ఆరూఢిమనుపరాశర । నారదదక్షస్మృతులు వహామనునొకమహా ।
సూరిచరిత్రము నేనొడ । గూరిచితవి యెల్లనీవుగొనుముకుమారా॥ క॥
యామళలకదివ్యఋషి। గ్రామణి పేరనొకమఠము గట్టించితడీ । యా
మలతరకృతులన్నియు । నామూలాగ్రముగబల్కు మాంధ్రమునకవీ॥
క॥ నీచుడనినిన్ను బ్రాహ్మణు । వేచిననే చంగనిమ్మహితవాదన దు ।
ర్వ్యాచారక్రమంబు బూనక । జూచియుజూడకుము వారిజుల్కదనమ
గుఁ॥ క॥ ఏవారిలేమివల్కిన । గావించిన వారితోడ కలహింపక నీ।
జీవనముధారవోయుము । కోవిదవర దేశ సేవకొఱకై సతముఁ॥ చ॥ వి
నుసభలందు బ్రాహ్మణులు నీచుడితండని వల్కనైన వా । రినెదిరినీ
వునాడకుము వ్రేలుచు నెవ్వరితోడశుష్కవా । దనములు సేయబూన
కు వృథాచెడు బుద్ధిబలంబులేనిపో । వినెరసులెన్న బోవకుము నింద్య
ములిన్నియునీకుపుత్రకా॥ క॥ ఏవాదువృథావాదము । గావించుఁసభ
లవానిగౌరవరహితుం । గా విద్వాంసులరయుదురు । గావుననాచదు
వునీకు గాదెన్నంజుఁ॥ క॥ నానియమంబులుదప్పక । మానితమతిచుం
డు దేనిమతముడగంగా। నేనిన్ను శిష్యవర్యుని। గానిప్పుడజేకొనుదుజగం
బెఱుగంగఁ॥ క॥ ఏయదియుశాశ్వతముగా। దాయువుచలనంబుదేనియ
ర్ధమెరిగినీ। చేయగలయదంతవట్టును । సేయుము శ్రద్ధగొని దేశసేవనమన
ఘా॥ గీ॥ వ్యాసుడురచించిన పురాణవర్గములు మ । హా స్మృతులుకొ
న్నికొందరనర్థమతులు । జెఱచిగలచిరివాని నిశ్చితముసేయు । వారు

లేరై రిమనతోంటి వారి లోన. క॥ ఆధునిక పండితులువి । ద్యాధురీణు లు కొందరయ్యె నర్థంబులు సం । బోధించికొనుచు నేమిటి । గాథలను చు దొంటికథలు గడగిరరయుగన్. క॥ వీరెన్నివిధంబుల దగ । నారయగల్గినను దెలియరాక పటము వి । ద్యారమణుని యామళలకు । చారిత్రము బయలబడగ జాలకనున్నన్. క. పరగగనయ్యామళలక । విరచిత గ్రంధంబులతి పవిత్రంబులుగా । నరహో స్వార్ధ విశిష్టత, పరిగ్రహణంబు సేయు ఫలమగుపిదపన్. క॥ నాచెప్పినట్లునడవుము । నీచదువు ఫలంబునేను నిన్ను సుమతిగా । జూచికొనుచుందునయువి । ద్యాచతురుడవగుముదివిరి యప్పలనాయా॥ క॥ నాచరితంబును పిమ్మట।నీచరితమునొక్కటిగగణింపుదురతి వి । ద్యాచతురులు హితమెనయు గ । నాచెప్పినయట్లు నీవునడచితివేనిన్॥ వ॥ అంత॥ క॥ ఆసారస్వత భవ్యక । ళాసహితుని తేటమాటలకు బ్రియమెసగం । గా సాష్టాంగమెఱిగితవ । దాసోహమనుచునుతత్పదంబులు బట్టన్॥ చ. ప్రియము నలేవనెత్తినను బేర్కొనికొన్న హితోక్తులాడి త । ద్దయుతనకూర్మి పుత్రుని విధంబుగమచ్చికజేసి ద్రోవవా । సి యొడలు సంస్పృసించి నిజ శిష్యగణంబులజేర్చి దివ్య మం। త్రయుతపదార్థముల్ దెలిపె రమ్యతరం బగు నొక్కకొండపై॥ వ॥ మఱియునన్నున్ జూచి॥ గీ॥ పుత్రమనుధర్మ శాస్త్రంబు పాత్రతమము । ధర్మబహుళంబదియు విదితంబుసేయు మాంధ్రమున మున్న పిదప నయ్యామళలకు । సత్కృతులు బల్కుదువు గాక సారఫణితి॥ క॥ ధీసహితయిమ్మహాస్మృతి । నాసన్నిధిరచన జేయు నమ్రత యోగా । భ్యాసము జేయుచుననుటయు । నాసీనుడనై సభక్తి యాత్మ నెలకొనన్.

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ ఓంకారరూపునకు నక । శంకజ్ఞానమయచిత్కళాఘనునకు ని । శ్శంకాస్పదముక్తత్వ ద । శాంకితమాయానిరసన శక్తియుతున

కుణ॥ క॥ వేదాంత వేద్యునకు సము। పాదితవిజ్ఞానమార్గ భవ్యకళా సం। పాదితి తేజోమయునకు । నాదిమపూరుషున కవ్యయానందునకుణ॥ క॥ మానసపరిపక్వమహా । జ్ఞానకళామయబహుప్రకాశితునకు న, జ్ఞానతమస్సూర్యునకు జి । దానందరసైక వైభవాయత మతికిణ॥ క॥ పరిశుద్ధతత్త్వవిద్యా । భరితాంతఃకరణ భక్తపాలన లీలా, దరభవ్యమహాత్మునకు । పరమోపాయులకు లోక భారవహునకుణ॥ క॥ మాయామయపరచిత తే । జోయుతునకతీంద్రియునకు సూక్ష్మునకాత్మా । త్మాయత నిజమార్గునక న । పాయచరిత్రునకు నిత్య పరిశుద్ధునకుణ॥ క॥ సత్త్వాశ్రయునకునధిక మ । హత్త్వాభాసకునకింద్రియజితసదాత్మ । స్థిత్వాంతర్యామికి పర । తత్త్వజ్ఞమహాజనస్తుతపరోన్నతికిణ॥ వ॥ సమర్పితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన మనుస్మృతియను ధర్మశాస్త్రప్రకారం బెట్టిదనిన॥

—నానా ఋషిగణంబులు మనువుణ దర్శించి సంభాషించుట—

చ॥ మనువొకనాఁడునిశ్చల సమాధివశస్థితి నిర్మలాసనం । బున సుఖలీలనుండుతరి పూర్ణ తపోధనులేగి యమ్మహా । త్ముని గని సన్మునీశ్వరులు ప్రమొక్కి వినమ్రతనిల్వఁజూచి యా । సనములొసంగి యర్చనలు సమ్మతిజేసియతండు ప్రీతుడై॥ గీ॥ మీరలార్యులరున పారవిశిష్టత । పోధనులరుశుద్ధబోధనావి । శారదులరు నేమిగోరిమత్సన్నిధి । కరుగుదెంచితిరి మహాత్ములార॥ చ॥ అనవుడు వారలిట్టుల మనయ్య సమస్తచరాచరప్రపచే । తన బహుళంబుజాతిమత ధర్మవిశిష్టము నైన యీజగం । బనయము నెట్లుగల్గె నది యానతియీవె యనంగ నాత డా । త్మనియతి దేర్చి సుస్థిర మతంబవలంబన జేసి న ప్రముఁడై॥ క॥ పరమేశ్వరునిశ్చల సం । భరితాంతఃకరణమందు బాటించి సమా । దరగతిబొల్చిసుపుష్ట । స్వరమున బ్రార్థించె వేద సారఫణితులణ॥ గీ॥ పరమహంసుడనగ పరతత్త్వమనగ ని । రంజనుండు నాద్యు డవ్యయుండు, నాత్ముఁడనగ వెలయు ననఘుప రాత్పరు । నర్థశిద్ధిగోరి

యాశ్రయింతు॥ ఉ॥ మానసపక్వతత్త్వము సమంజసముగ వెలయంగ నిర్మల । జ్ఞానకళాస్వరూపమున గానగవచ్చుచు నింద్రియార్థ స। న్మానితమైన భావమున మానుచునిశ్చలతత్త్వమై యభి। ధ్యానవశంబునన్ సముచితంబుగ బొల్చెడివాని గొల్చెదన్॥ క. వేదవిదులు నుత్తము లును । వేదాంతులు నేమహాత్ము వృత్తాంతము బెం। పేదియరయంగ జాలక । నాదిమతత్త్వమనువాని నాత్మభజింతున్॥ గీ. విశ్వములయం దు దానును విశ్వములు స । మస్తమును దనయందును మహిమగను ట । విశ్వమయుడనియు విశ్వసంవేద్యుడనియు । వేదములబల్క బడు నట్టి విమలుగొలుతు॥ గీ. ఇంద్రియార్థములరహింపకనిశ్చల । తత్త్వమై సదాపరత్వభూత । హేతువై జెలంగు నెయ్యదియాపరం । జ్యోతి నా శ్రయింతు శుద్ధగరిమ॥ క॥ సకలార్థ శిద్ధిగాఅకున । నిక్కృష్టవివేకమార్గ నిశ్చలతత్త్వా । ధికునాశ్రయింతుమోక్ష । త్వకారణునాదిపురుషు త న్మయరూపున్॥ క. అనియిట్లనేకవిధముల । మనువు జగన్మయుననంత మహిమునియతుడై । వినుతించి ఋషిసమాజము । గనుగొనియిట్లని యె కౌతుకము వెలయంగన్॥

—జగదుత్పత్తిక్రమము.—

గీ॥ అప్రతర్క్యమలక్షణమవిదితము త । మోవిలీనంబునై సర్వ మునుసదాప్రసుప్తమగుచందమున శక్తిగుప్తమై వి। రాజితముదక్క యుండె మున్నిజగంబు॥ క. తదనంతరము స్వాయంభవు । డుదితంబగు పరమశక్తి నూదిమహాభూ । తదిదృక్షువ్యంజయమ । త్యుదాత్తగతిజె లగనుండె నూర్జిత భంగిన్॥ వ. అప్పుడు॥ క॥ ఎనయంగానవ్యక్తము। సనాతనమచింత్యమును నిజంబునఖిలచే। తనమయమెయ్యది యదియు। త్యనూనవిధంబునై స్వయముగా దోచెన్॥ క. ఆతత్త్వముపరమాత్మన।. మేతంబై భవ్యతర సమృద్ధంబై వి। ద్యాతీతంబై ఘనమా । యాతం త్రప్రభవ కారణాప్తిగ వెలసెన్॥ క॥ ఆపరమాత్ముడుసృష్టి । వ్యాపార ము నాచరింప నాత్మదలచి శు। ద్ధాపంబులపై విత్తా। రోపించెన్ దివ్యశక్తిరూపంబు దగన్. వ॥ అంతనది. క॥ పరమాత్మునిచ్చవలన।

పరిణామముఁబొంది బీజభావ మెడలి భా । స్కరతేజోపమమైకన । కరు
చిస్ఫారముగ గ్రుడ్డొకఁడుగాఁదోఁచెన్. క॥ జగములకెల్లపితామహుఁ, డగు
చతురాననుఁడు వెలయు నయ్యండమునన్ । దగనుద్భవించెపటుకాం ।
తి గురుత్వముతనువునందుదీపింపంగన్. క॥ నరనాముండగుపరమే శ్వ
రునికపత్యంబులగుట జలములుతొలుతన్ । నరములనం బరగియనం ।
తరమవినాశంబులనగ దగెదీర్ఘాప్తిన్. క॥ నారము లాశ్రయభూతము
లై రాజిల్లుట ననంతుఁడాద్యుఁడు విష్ణుం । డారూఢివెలసె జగముల, నా
రాయణుఁడనగ నద్వయస్థాపకుఁడై॥ క. కారణభూతమునవ్య, క్తారూ
ఢము నిత్యసదసదాత్మకమెవఁడే, పారస్పృజించుజగంబత । డాశయ
బ్రహ్మయని శ్రుతులయందు వినబడున్. వ॥ దివ్యశక్తిరూపంబగు బీ
జంబు జలంబులం దారోపించుటంజేసి పరిణమించినట్టి. క. ఆయం
డంబునదగనొక, హాయనమువశించి బ్రహ్మయమలాప్తినభి, ధ్యా
యుండై ఖండముగం । బాయతగతిజేసెనుత మహాతపమెసయన్.
గీ. నాకమొకశకలమునను భూలోకమొక్క, ఖండమునను దన్మధ్యంబు
గగనమంత, రాళమును దిక్కులునుజలరాశులును ద, గంగస్పృజియిం
చెబ్రహ్మలోకమయమూర్తి. గీ॥ అవ్యయాధిష్టమగు పరమాత్మవలన,
సదసదాత్మకమగు మానసంబుమనసు । వలననేనీపనులకునీశ్వరుడనను
న । హంకృతియు నుద్భవించె మహాత్ములార॥ చ. తగమహదాదిరూప
ముచితంబగు మానసమందుమెల్లనన్, త్రిగుణము లింద్రియంబులును
ధీయుతులార తదింద్రియాప్తినై, యొగచి దనర్చుచుందుబహిరింద్రియ
ముల్ దదుపాయభూతి భా, తిగలుగుసాధనంబులునుదీర్ణతదోచె వికార
హేతువుల్॥ గీ. ఇంద్రియములేనహంకృతి నెనసియారు। సావయవముల
తోనాత్మయందుసన్ని, వేశమై యుండుటను జగదీశుడఖిల, భూతకో
టుల సృష్టించె భూరిమహిమ॥ చ. అయమతులార యిట్లవయవాస్విత
భూతి జెలంగుచున్ షడిం, ద్రియములు నాశ్రయించుట శరీరమనన్
నుతికెక్కెకాయమిం । ద్రియ విజయాత్ములై నెలయు ధీరవరేణ్యులచేత
నిట్లి శం। శయముగ దేహతత్వ మనిశంబునెఱుంగుడు మీరలందరున్॥

క. పంచేంద్రియ కూటములకు । పంచమహాభూతము లెడపక సహ కర్మో । దంచితముగ మనసుర నివ । సించునహంకార ముల్లసిలునం దాకన్॥ సీ. మహదహంకారతన్మాత్రంబు లేడును పురుషుని మానసభూతభవ్య । కారణంబులు నిజకర్తవశ్యంబులవ్యయము లై దగువాని వలన నశ్వ । రంబగుమూర్తిమాత్రంబు చరించు నశించు నెన్నడును నశించవవి స । నాతనంబులు తత్త్వయములగు గుణము లొక్కొక్కటి కొక్కడు మిక్కిలియగు । నిట్లుసర్వంబుమాయా మహితముగ నుట । నామములు కర్మములు సమున్నతముగాగ । కల్పనము జేసె నాదినాగ మములరసి । యాదిదేవుండు సర్వభూతాత్మలకును॥ గీ. అదితేయులు సాధ్యగణాదులయిన । ప్రాణిసంఘంబులను హేమపర్వతాదు । లైన కర్తాత్మజీవచయంబులను సృ । జించె యజ్ఞంబులను నవ్విరించి మొదట॥ గీ. ఋగ్యజుస్సామ వేదప్రయోగ్యములగు । నగ్ని వాయురవిత్రయంబజు డు సృష్టి । జేసెతన్మహితార్థముల్ జెలగ యజ్ఞ । శిద్ధికొఱకు నితాంత ప్రశిద్ధి వెలయ॥ మ॥ తగమాసర్వయనాబ్దరూపముగ నిత్యంబైన కాలంబు లు । ఋగణంబుల్ గ్రహపంక్తిసాగరముల । శైలంబులన్ నేరులన్ । జగతీభాగమునన్ సమానవిషమస్థానంబులన్ జేసె భా । గగుణాకర్షణ శక్తిభూతముగ సర్గస్ఫూర్తిరంజిల్లగన్॥ క. తపమును వాణియు రతియు ను । కుపితంబునుకామమును మిగులు టాదిగనే । రుపు వెలయగాసృజించె త । దుపరిమనుష్యులసృజించు నుద్దేశముతోన్॥ క. ధర్మాధర్మ ద్వంద్వము । కర్మవివేకార్థమై సుఖము దుఃఖంబున్ । బేర్మిననుభవ మొసగున । ట్లర్మిలిసృజయించె తద్గుణాదుల తోడన్॥ క. ఏయేకర్మములందన । పాయస్థితి వెలసె తొల్లి పాటిసెలగ న । త్యాయతతత్ఫల ములకను । వై యొప్పగ జంతుకోట్ల నట్లుసృజించెన్॥ క. నృతమృదు ధర్మాహింస । వ్రతములకనృతంబునిష్ఠురమధర్మము హిం । సితకృత్యంబులు కారయ । జతనంబుగ సృష్టిజేసె జంతుగణములన్॥ క. ఋతు కాలాసన్నంబున । ఋతుచిహ్నాలవెట్టుదోచు వృత్తంబులకు । న్నతిన ట్లు కర్మపుంజము । వితథంబుగ జంతుకోట్ల విడువకదోచున్॥ గీ. వదన

బాహూరుపదములవలన విప్ర । రాజవైశ్య శూద్రాఖ్యవర్ణములు
నాల్గు । సృష్టిగావించెలోకంబు వృద్ధిబొరయ । కనకగర్భుండు నిర్జరగణ
ముపొగడ॥ క. పూరుషగణములనైజశ । రీరార్ధంబునగడ మశరీరార్ధ
మునన్ । నారీజనముసృజించెన । పారంబగులోకభూతి బాటిల్లంగన్॥
క. తపమాచరించియెవ్వని । నిపుణతసృష్టించెనాతనిన్ ననుసర్వం ।
బపరిమితముగ సృజింపన్ । నుపాయవిదునిగజేసె నుదితప్రతిభన్॥
క. నేనునుసృష్టింపంగా । బూనితపంబాచరించి బుట్టించితి బ్ర । జ్ఞాని
ధుల ప్రజాపతులన । మానసస్థితి పదుస్ఫురన్ మనోధృతియుతులన్॥
వ. మరీచియు మత్రియు నంగిరసుండును, పులస్త్యుండును, బులహాలుం
డును, గ్రతువును, బ్రచేతసుండును, వశిష్ఠుండును, భృగువును నారదుం
డునన్ బరగు నీపదువురు మహర్షి పుంగవులు జగత్సృష్టికారదక్షులై
నానాస్థావరజంగమంబుల సృజించి రవ్విధం బెట్లనిన॥ సీ. యక్షరక్షః
పిశాచాప్సరసనుర గంధర్వనాగపితృ పృథగ్గణముల। సౌదామినీశక్రచా
పనిర్ఘాత గర్జనమహోల్కాదియూష్మముల మఱియు । కిన్నరమానవ
కీశమత్స్యవిహంగ పశుమృగవ్యాళాద్యుభయరదముల । క్రిమికీటకఖగ
మక్షిక మత్కుణాదిగజంగమ ప్రతతులస్థావరంబు । లైన పాషాణశైల
వృక్షాదులను సృ । జించిరుచితవిధానముల్ సెలగవార । లీజగముదే
వతాలయు బ్రోజితము త । రంగిణులు కొలకులును సముద్రములుగూ
డ॥ ఉ॥ మానవులాదిగా మృగసమాజములెల్లజరాయుజంబులై । మీ
నములున్ ఖగాదులు సమేతముగాదగినండజంబులై । మానుగదంశకా
దులగు మక్షికజాతులు స్వేదజంబులై । గానగవచ్చునుద్భవ ప్రకారమె
రింగిసవారి కారయన్॥ గీ॥ బీజకాండ ప్రరోహితాప్తిజెలంగి । స్థావర
ములగు పాదపసస్యజాతు । లనయముద్భిజ్జములసంగ దనరుచుండు ।
పుష్పపల్లవ సంకీర్ణభూతులుదగ॥ వ॥ పుష్పంబులుగానరాక ఫలించెడి
వృక్షంబులు, వనస్పతులనియు పుష్పించి ఫలించెడి మహీజంబులు వా
నస్పత్యంబులనియు జెట్లుద్వివిధంబులై యుండు మఱియుగుచ్ఛగుల్మాద్య
నేకవిశేషంబుల తృణజాతులు వృద్ధిపొరయుచుండు నిట్లు చరాచరచేత

నాచేతనంబులు పుట్టువిధంబులుజెప్పితి వెండియు॥ క॥ జగమిట్లుసృజింపం గనె। సగుణ క్తిజెలంగు మానసంబున నన్నుఁ। దగనంత ధ్రానముజే। సెగు ణాతీతుండజుడు వశీకృత భంగిన్॥ క॥ ఆదేవుడు జాగ్రతిస। మాదర గతినుండునంత కలఁజగము శాం। తోదయమగు నిద్రారతి। నూది నయపుడఁగునది। మహోత్తములారా॥ మ॥ అతినిద్రారతిబ్రహ్మయుం ను నెడకర్మాధిష్ఠితప్రాణి సం। తతులాత్మీయములైన కర్మములునిత్యం బున్ విసర్జించి సం। యుత సర్వేంద్రియమానసస్ఫురణముల్ యో గ్యప్రకారంబుగా। నతనిన్ జేతన వల్లభున్ ప్రభు వునందా వేశ మొందున్ తుదిన్॥ గీ. ఇంద్రియము లెల్లఁగూడి రహించిగుప్త। మైనకరణితమో గుణమాశ్రయించి। గడపుచిరకాలమమ్మహాకాలమూర్తి। మాన సంబునదొడరి విలీనములయి॥ గీ. మృదితపుర్యష్టకాది సమేతభంగి। జీవుడుమెలంగుచుండి సృజింపజేయు। వెలయుశాంతోదయస్థితి విడచి బ్రహ్మ। మానసంబునజగము సన్మాన్యులార॥ గీ. ఈతెఱంగుననప్పర మేశు జాగ్ర। దాప్తివెలయుచునుండు చరాచరాది। చేతనంబులత దు నిద్రజెందునప్పు। డడగుసర్వంబు తమము జేడ్పడినపగిది॥ క. ఆది విరచించిపరమ స। మాదరమునజెప్పె నిమ్మహాశాస్త్రము నా। కాదే వుండేనుమరీ। చ్యాదులకెఱిగించితి తదనంతరముదగన్॥ క. ఏనెఱిగిం చిన యీశా। స్త్రానుష్ఠానములు భృగుమహర్షీంద్రుడు స। న్మానమతి జెప్పునిత డస। మానకళావిదుడు బుద్ధిమంతుండరయన్॥ వ. అనిచెప్పి నంత॥ క. మానవుని వాక్యములకు మ। హానందముబొంది భృగు మహర్షీంద్రుడు గో। ష్ఠినింతి పెంపు వెలయం। గానిట్లనియెన్ మునీం ద్రగణములతోడన్॥ క. మనువునకు పిదపనార్వురు। మనువులుదయ మైరి తత్క్రమంబునను తపో। ధనులగు నమ్మహాసీయులు। పనివడి సృష్టించిరుచిత భంగిజగంబున్॥ వ. స్వారోచిషోత్తమ స్తామసరైవత చాక్షుషవివస్వత్సుత స్వాయంభవులను నీయేడ్వురు మనువులొక్కరి పిదప నొక్కరుగా నీజగంబుసృష్టింపుచు వచ్చిరని పలికి వెండియు నిట్ల నియె. పదునెనిమిది నిమిషంబులచేత నొక్కకాష్ఠంబు నట్టి కాష్ఠంబులు

ముప్పదియైన నొక్కకళయు, నట్టికళలు ముప్పదియైన నొక్కముహూ
ర్తమును, నట్టిముహూర్తములు ముప్పదియైన నొక్కయహోరాత్రంబు
ను జెల్లుచుండు॥ గీ అయ్యహోరాత్రమున బగలనగ రాత్రి । యనగ
విభజించె సూర్యుడనంతమూర్తి । భూతకోటులు నిజకర్మభూతినుండు।
దివసమున రాత్రియందు నిద్రించియుండు॥ సీ. మానవులకునొక్కమాసం
బుచని నహోరాత్రముగ దనరారునుపితృ । దేవతలకు నందుదినమగు
శుక్లపక్షంబు రాత్రియగు గృష్ణంబు పూర్వ । పక్షంబుననుకర్మభరము
ననుండు వారపరపక్షమున నిద్రాప్తినుంద్రు । దేవతలకునొక్కదినమును
రాత్రియుచన మనుష్యులకు వత్సరమొకడగు । దక్షిణోత్తరాయణ
ములు నాగదనరియందు । నుత్తరాయణమగు దినమొనరదక్షి। ణాయ
నంబగు రాత్రిదివ్యతరమైన । మానగరిమంబు దగబుద్ధిమంతులార॥
గీ. బ్రహ్మదేవునిదివసంబు రాత్రియును యు । గంబును యుగాంతర
మునగు గానవుణ్య । కారణములగు తద్విధాఖ్యాతములుగ్ర । మంబు
నవచింతుమీ మానసంబులలః॥ గీ హాయనంబులు నాల్గువేలన్ని
సంధ్య । లును తదంశంబులునుగూడ నెనయుకృతయు । గంబు
దక్కనమూడుయుగంబులట్ల । వెలయు వేయేసివత్సరంబులునుదరుగ॥
వ. ఇది దేవమానప్రకారంబు మఱియును॥ క. మనుజులచతుర్యుగం
బులు । వినుద్వగమతపదియు రెండు వేలటుగంగా । జనుసురులకొక్క
యుగమై । సనాతనదేవమాన సరణివెలయగన్॥ గీ విబుధులయుగం
బులొకరెండువేలుచనిన । బ్రహ్మదేవునికొక యహోరాత్రమరుగు।
వేయియుగములు పవలును వేయియుగము। లరయరాత్రియునైనుమహా
త్ములార॥ క. వినుడిట్టు లహోరాత్రము । చనినన్ మేలుకొనిభవ్య
సరణివెలయుచున్ । మనసు సదసదాధికమై । యనుపమమైజెలగ
బూను నజుడుసృజింపన్॥ క. తగమనసుచేతసృష్టిం । పగనుద్యోగం
బుపెంపు వడపతదుదయా । ప్తిగగనముదోచె బహుశ । బ్దగుణ
విశిష్టంబు నున్నతమునయ్యయమై॥ గీ. గగనమునబుట్టె లలిసర్వగంధ
వహాము । శుచియు బలవంతమగువాయువు చలనంబు । స్పర్శగుణము

ను శీఘ్రుంబు సర్వభూత । వాసయోగ్యత వెలసి సర్వజ్ఞులార॥ క. వా యువువలనజనించె స । దాయతరోచిష్ణమునుతమోనుదము మహా । స్థాయము నై జ్యోతిగతా । పాయసుభాస్వద్గుణంబు పాటిసెలంగన్॥ క. జ్యోతివలనసపము సము । ద్భూతంబయ్యెన్ గుణంబుపూతంబు రసా । తీతమ్ము నై పృథివిగం । ధాతిగుణముగలిగియపమునందునదోచెన్॥ వ. పంచమహాభూతంబుల ప్రకారంబు జెప్పితి నట్లు మనుష్యుల చతుర్యుగంబులు పండ్రెండు వేలుచన నైన దేవతలయుగంబొక్క డేకస ప్తతిగుణింప నెన్ని వత్సరంబులగునంత కాలంబు మన్వంతరంబనంబరగు మఱియును॥ క. తగమన్వంతరములు పెక్కగుసర్గప్రళయములునగు నక్కాలం । బగణితమయ్యె విధాతృడు । జగములుసృష్టింపుచుండు సంతతలీలన్॥ క. కృతయుగమునందుధర్మము । చతుష్పదభూతివెల యు సత్యశమసమ । న్వితముగ నధర్మరతులు గు । మా తు లు మ దోద్ధతులు లేక మహిమంబుదగన్॥ క. తక్కినమూడుయుగంబుల । నొక్కకపాదంబుదరుగు నూర్జితధర్మం । బెక్కుడగునపాయంబులు । రు క్కులహాదులు జగతినరులబుఋషులారా॥ క. రోగభయరహితు లత్యు । ద్యోగాప్తులు వర్షశతచతుష్కాయుఃపూ । ర్ణాగతులు కృతయుగంబు న । భోగపరాయణులునరులు బొల్తురుసుఖమున్॥ క త్రేతాద్వాపర కలిసం । భూతులుపాదక్రమమున పూర్ణాయువొకం । డైల రుగనరులు బొల్తు ర । తీతంబగు ధర్మపథమదియునట్లజనన్॥ క. వేదార్థంబులలో నుమ । పాదించిన యాయురర్థపరిమాణంబుల్ । బ్రోదిగ వెలయునశిం చు కృ । తాదియుగములందు తత్క్రియామూలములై॥ క. నాలుగు యుగములధర్మవు । పాలొకడుగ దరుగ నేక పరిమాణంబున్ । దూలి పలుమార్గములుగా । నాలోకింపగబడున్ మహామునులారా॥ గీ. త పముజ్ఞానంబుయాగముల్ దానములన । బరగునీనాల్గుధర్మముల్ ప రిణమించి । నాల్గుయుగములయందు జేయంగదగిన । కర్మములగు నొ క్కొక్కటి పేర్మిమెరయ॥ క. వదనబాహూరుపదముల వలననాల్గు। వర్ణములను బుట్టించి యావర్ణములకు । దగవిభాగించె ప్రత్యేకధర్మ

సరసి॥ బ్రహ్మదేవుండు యోగ్యమార్గంబు వెలయ॥ వ. అది యెట్లనిన॥ గీ. అవనినాధ్యాపనము నధ్యయనము యజన । యాజనంబులు పాత్ర దానప్రతిగ్ర । హంబులనబరగు నారుకర్మంబు లర్థి । బ్రాహ్మణులకు విధించెనా బ్రహ్మమొదట॥ క. మానవులనురక్షించుట । దానము నధ్యయనసప్తతంబులు భవ్య । జ్ఞానమువిధించె నిత్యము । భూనుతము గక్షత్రియులకు పూర్వంబుదగ౯॥ క. గోరక్షణమధ్యయన మ । పార వణిక్పధ మఖకృషిభవ్యత్వము దా । నారూఢియువైశ్యులకు స । మారాధితధర్మపధము లర్హితమంబుల్॥ క. పాదజులకగ్రజన్ము లు । పాదించినకృత్యములను బాటించుట యు । త్యాదరమునసర్హితమము । లైదగుదానములుసేయు టగునిత్యంబున్॥

—బ్రాహ్మణప్రభావము.—

గీ. వెలయమంత్రాధికులు బ్రాహ్మణులగుటను స । మస్తధర్మప్రధానకర్మములకెల్ల । వారలధికారులుచిత సంస్కారపరులు । పాత్రతెములగునేనియు భవ్యులార॥ గీ. వదనమునహవ్యకవ్యాది వాహనార్థ । మణువుకొఱతయు లేకబ్రాహ్మణుల మొదట । బ్రహ్మదేవుండు బుట్టించె రాజవైశ్య పాదజాదివర్ణములకు ప్రభువులగను॥ గీ. విప్రముఖమునహవ్యముల్ విబుధులకును । కవ్యములుపేర్మిమై పితృగణములకును । భుక్తమానంబులగుట దపోవిశిష్టు । లైనవారలకన్న మేలైనదెద్ది॥ వ. మఱియు సమస్తచేతనంబులయందును సప్రాణంబులగు కీటకాదులును వానికన్న బుద్ధిమంతులగు మృగాదులును వానికన్న మనుష్యులందు జాతిమాత్రబ్రాహ్మణులును వారికన్న విద్వాంసులును వారికన్న బ్రహ్మవేత్తలు నుత్తములనంబరగు నట్లుగాన బ్రహ్మవేత్తయగు బ్రాహ్మణుండు సర్వజనమాన్యతముండగు నంతియగాక॥ సీ. ధర్మమూర్తియనంగ ధర్మార్థముదయించు పావనస్ఫూర్తిమై బ్రాహ్మణుండు । భూతకోటులధర్మ మూలంబులుగజేయ ప్రభువునై విలసిల్లు బ్రాహ్మణుండు । జగతిసమస్తంబు శాశ్వతంబుగదాన బాలింపనర్హుండు బ్రాహ్మణుండు । స్వయమటదాసమస్తము భుజించియు సంగ పరితుష్టి

గలవాఁడు బ్రాహ్మణుండు । ధన్యతముఁడు విశిష్టుండు బ్రాహ్మణుండు ।
బ్రహ్మవిజ్ఞాననిరతుండు బ్రాహ్మణుండు । బ్రహ్మసముఁడు మహాత్ముండు
బ్రాహ్మణుండు। గాన బ్రాహ్మణునకు సాటి గాఁడొరుండు॥ క. మనునీశా
స్త్రంబుతపో। ధనులగు బ్రాహ్మణులు ధన్యతాత్పర్యసమ । గ్ర నిరూఢి
జగతివెలయిం। పననూనతసృష్టి జేసె వారలమొదటన్॥ క. విడువకనీశా
స్త్రార్థము । దొడరిదృఢవ్రతుఁడు సమ్మతుఁడునాఁదగు వి । ప్రుఁడు ఘోర
పాప పుంజము । వెడలనణచి ముక్తుఁడును పవిత్రుఁడునగున్॥ క. విది
తాత్ముండగు విప్రుం । డిదివిడువక జదివిశిష్యబృందంబులచే । జది
వించిజెప్పవినగు । తదితరులెన్నఁడును జనువ దగదా స్తిమెయిన్॥
క. ఈశాస్త్రము షంక్త్యాదివి । కాశోద్గతమార్గమెడల గానీకమనీ ।
షాశక్తిమెయిపఠింపం । గా శుభములు వొరయు ధర్మకర్తలకెల్లన్॥
క. ఇది మంగళకర ముత్తమ । మిది బుద్ధివివర్ధనము మహితతరకీర్త్యా।
స్పదమాయుస్సౌభాగ్య ప్రదమార్జవమైన తెఱవు భవ్యము జగతిన్॥
క. కర్మముల తెరవుధర్మా । ధర్మపథంబులును వర్ణధర్మములు వధూ ।
ధర్మాదులెల్లనీస్మృతి । చేర్మిన్ విరచింపబడియె పృథుతంత్రములన్॥
క. నీచగతిగాక స్మృత్యు । క్తాచారముగొనుట ధర్మమదిగావున ని ।
త్యోచితరతులగు విప్రుల । కాచరణీయంబు లీమహాశాస్త్రవిధుల్॥
క. లేదాచారము దొరగిన । వేదమువలనన్ ఫలంబు విప్రులకు ఫలో ।
త్పాదనమగు నాచారం । బాదరమున నడపుజనుల కతిసేమముగన్॥
గీ. పరమధర్మంబునకు నాటపట్టుగాన । విడువకాచారముప దపోవృత్తి
నడపి రెల్లఋషులు తమంతనయిచ్ఛ జెలగి । గానయాచారమధిక యో
గ్యతమముర్వి॥ సీ. జగదుద్భవప్రకాశ ప్రకారంబును సంస్కారనియమ
ప్రశస్తవిధియు । దారాధిగమన ముత్తమ వివాహాది లక్షణములు
శ్రాద్ధసంకల్పములును । వృత్తిలక్షణములు వివిధభక్ష్యాభక్ష్య విధులు
ను శుద్ధత్వ విశదములును । స్త్రీధర్మములు ధరిత్రీపతిధర్మంబు లాశ్ర
మకీర్ణవర్ణాదికార । ణంబులును భవ్యవిజ్ఞాన నైష్ఠికములు । దానవుల
తెరవు బ్రాహ్మణతాగరిష్ఠ । మార్గములుదరుగు హేతువుల్ మాన్య

లార। సర్వమును జెప్పబడియె నీశాస్త్రమందు॥ క. ఏనడుగ జెప్పెమనువు
ద। యానిధియై పూర్వమిమ్మహా శాస్త్రము దా। నౌనివరులార వినుడ
వ। ధానంబున నర్థిజెప్పెదను సర్వంబున్॥ వ. అని చెప్పెనని.

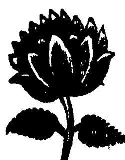
చ. యమనియమాదియోగ వివిధార్థపరిస్ఫుటదివ్యబోధనా
శమితదురింద్రియప్రకట సారఫలానుభవప్రదీప త
త్త్వమయసమత్వమార్గబుధ వందితపాద సరోజవేద వా
క్యమహిత సూక్ష్మవర్తన నిరంజనశాశ్వత మోక్షదాయకా.

క. శాంతోదయ భవ్యతమ
స్వాంతసరోజాతసద్మసత్యాశ్రయ వే
దాంతమయ నిర్ద్వయస్థిత
హాంతకహానప్రకారశాన్యాప్తగతీ.

మాలిని. స్మృతిమహితతరార్థ శ్రీకరవ్యాప్తభావ
స్థితచిదుదయమానోద్దీపసత్వస్వభావా
గతకలుషవికారా క్రాంతరాహిత్యబోధా
మృతసదుపమానా మృత్యుదూరాభిధానా.

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వ్యాగపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిల బుధజన విధేయ యప్పనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమనుస్మృతియను
మహాధర్మశాస్త్రమునందు ప్రథమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయరామకృష్ణపరమహంససద్గురుస్వామినేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

:o:

ద్వితీయాధ్యాయము.

శ్రీసత్కళారసమయో । ద్భాసిత సర్వప్రపంచ పరిపాలన వి । న్యాసబహుకరణ నిత్య వి । లాసనిరంజనజగన్నిలయ పరమేశా॥ వ॥ దేవా యవధరింపు మమ్మహర్షి సమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుం డిట్లనియె॥

—* వేదప్రశంస *—

క. రాగరహితులయు నుత్తమ । యోగానందమయమానసోన్నతులయు నా । జ్ఞాగరిమ వడసి యెయ్యది । పూగంబగు ధర్మమది ప్రబోధింతు దగన్॥ క॥ వేదాధిగమనభంగియు । వైదికధర్మములు సర్వవర్ణంబులకా । మోదములగుకర్మములు స । దాదరణీయము గు కామమందరహించున్॥ గీ. కామమునకు మూలంబు సంకల్పమరయ । యాగములును సంకల్పంబునందవొడము । వ్రతనియమధర్మములును సర్వంబుగలుగు । నుచితసంకల్పమునగాని దొండు లేదు॥ గీ. కామముననుగాని కార్యమొక్కటియును । లేదు లౌకికమున వైదికమున । నెదియొనర్పబడియె నది కామచేష్టితం । బింతనిజము సన్మునీంద్రులార॥ గీ. కామముచితభంగిగా ప్రవర్తించిన । బడయునిహపరములపరమసుఖము । సర్వ

కామములును సంకల్పమూలంబు । లట్టులగుట బురుషుండురయుఁవలయు.
క. వేదములు ధర్మమూలము । లాదరణీయంబులును తదంగములగు
స్మృ । త్యాదులు నాచార్యాద్యుప । పాదితములు సాధువులకు పరిమా
ణంబుల్॥ క॥ అనుపమముగ నేధర్మము । మనువ్రుబోధించె వేదమత
మది పిజ్ఞా। ననిరూఢము భవ్యతమము । వినుఁడాచరణీయము బుధవిశ్రు
తులారా॥ గీ జ్ఞాననేత్రముననుసర్వంబు వేదసా । మాన్యవర్తనక్ర
మంబుజూచి । విబుధుడాత్మధర్మవృత్తిదొలంగక । నుచితగోష్ఠి వెలసి
యుండుటొప్పు॥ క. శ్రుతులందుఁ స్మృతులందువి । దితమగు ధర్మ
ములునడపి దివిరిమనుష్యుల్ । సతతముభయలోకసుఖ । స్థితులువడ
యుదురుసదా విశిష్టచరితులై॥ గీ. శ్రుతులు వేదంబులనియును స్మృతు
లు ధర్మ । శాస్త్రములనియుదెలసి తత్సమ్యగుక్త । ధర్మపథములయంద
లి తర్కబుద్ధి । మెలగునదియట్లు నడచినమేలుగలుగు॥ గీ॥ వేదములు
నుస్మృతులు వెలయబల్కుసధర్మ । పథములందు తర్కభంగిదొడరి ।
హేతుశాస్త్రవిధుల నేద్విజుండనరించు । నతను నాస్తికుండయనిరిబు
ధులు॥ క॥ వేదస్మృత్యాచార స। మాదరములుదుష్టియునుప్రియమునను
నాగ్నిం । పైదగుసధర్మమూల । త్వాదశనెమనువ్రునియత వ్రతులారా॥
గీ. అర్థకామంబులందు సదాదరంబు । గాని వానికి ధర్మజిజ్ఞాసపరుని ।
కరయుకర్మపరిజ్ఞానమధిదమింప । వేదముప్రమాణమును లోకవిశ్రుతం
బు॥ క॥ వేదంబు రెండుతెరవులు । పాదించుఁ నెచట ధర్మపథమొకటికి
వై । రాదృతినచ్చట స్మృతివా । క్యాదరవేదాంశము గొననగు నొక
టిదగఁ॥ గీ వైదికస్మృతివెలయు సూర్యోదయాస్త । మయములన
బుఃపునిచయ సమయములందు । యాగవిఖ్యాతపరమమంత్రార్థభరిత ।
సైనసమ్యక్ప్రక్రియామాత్రమైధరిత్రి॥ వ॥ నిషేకంబు మొదలుశ్మశాన పర్యం
తంబు నిత్యశుద్ధకర్మరతుండగువానికిఁ దక్క నన్యులకు వేదంబునందు
నీశాస్త్రంబునందును చొరవుసేయుట కీడుమూడగు॥ గీ. క్షితిసరస్వతీ
దృషద్వ్రతులనంగ । వెలయునదుల మధ్యంబగు విపులదేశ । మనఘు
లరయు బ్రహ్మావర్తమనగ వెలయు । నిర్మలంబది దేవతానిర్మితంబు॥

—*పుణ్య దేశ వివరణము.*—

క॥ ఆరయ నేయాచారము। పారంపర్యముగ నందు బరగునదిసదా। చారం బాచరణీయము। గా రెండు తెరంగులన్ జగంబునుతించున్॥ వ॥ మరియు బ్రహ్మావర్తాంతరంబులగు కురుక్షేత్రంబును మత్స్యపాంచాల శూరసేన దేశంబులును బ్రహ్మర్షి దేశంబులనంబరగు॥ గీ॥ ద్విజవరేణ్యులు బ్రహ్మర్షి దేశభవులు। కర్మతంత్రాదులుచితంబు గఱపిశిక్ష। సేయనర్హులు నిత్యార్చనీయులునగు। తదితర సమస్తజనులకు విదితమతులు॥ సీ॥ వాటంబుగాహిమ వద్వింధ్యపర్వత రాజమధ్యమముపూర్వదిశవినశ। నంబునుదీచి బ్రయాగయుదుదలుగా వెలయు దేశంబుపవిత్రమది యు। మధ్య దేశంబు నాబరగువెండియుపూర్వపశ్చిమార్ణవములుపారములుగ। హిమవంతమునకు వింధ్యమునకు నడుమ భాతిదగియార్యావర్త దేశమమరు। కృష్ణసారమృగంబు నిజేచ్ఛజెలగి। యెచ్చటచరించు చుండు యజ్ఞీయమందు। రాగ్యులాదేశమింక నన్యంబులైన। దేశములుదెలయునదిమ్లేచ్ఛదేశములుగ॥ క॥ ఏదేశముపావనము మ। హీదేవతలచటికరుగుచెల్లశుభము సు। శ్రీదౌరగి వృత్తికర్శితు। లైదగుశూద్రులునుబోవ నగునని బుధుల్॥ గీ॥ ధర్మయోనివిధంబు చితంబు సంగ్ర। హంబుగాజెప్పితిని సమస్తంబులైన। వర్ణధర్మంబులింక నవశ్యమెఱుగ। బలుకుదువినుండు మీరలు ప్రాజ్ఞులార.

—*నామధేయవిధులు*—

ఉ॥ వైదికపుణ్యకర్మము లవశ్యముపాటి సెలంగగా నిషే। కాదులుజిత్తశుద్ధియు సమంచితయాగవిధానముల్ గ్రమం। బైదగువిప్రజాతి కుచితార్థముభవ్యపదంబు శుద్ధమం। త్రాదిబలంబునిత్యము మతానుభవప్రచురంబు లిమ్మహిన్॥ గీ॥ గార్భహోమజాత కర్మమారంజీని బం। ధనమునుచితభంగి దగుటజేసి। గార్భికంబువైజికంబు బ్రాహ్మణులకు। ముఖ్యమైనకర్మములు ధరిత్రి॥ ఉ॥ ఆయతమైనవృత్తి వెలయంగమహీసుర కోటికెల్ల స్వా। ధ్యాయ విధిప్రశస్తత వ్రతంబులు విద్యలు మూడు దానముల్। శ్రీయునుపంచయజ్ఞములు సేయుట ని

త్యపవిత్రభూత బ్రా । హ్మ్యయతనుత్వశిద్ధులు రహించునతీంద్రియ వి
స్ఫుటంబుగఁ॥ గీ॥ బొడ్డుకోయుటకును పూర్వంబు జాతక । ర్మాదివిధు
లు పురుషునందు జేసి । తేనెయును ఘృతంబుదియ్యని రసములు । బరగ
నేయవలయు బ్రాశనంబు॥ గీ॥ దశమియందునైన ద్వాదశియందైన । పు
ణ్యతిథిముహూర్త పూతగుణము । లైనతారకంబు లందైననామ ధే ।
యమువిధింపవలయు సమరునట్లు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణునికిమాంగళ్యంబును
పార్థివునకు। బలసమేతంబువైశ్యునికలఘుపుష్టి । కరముశూద్రులకు సే
వ కత్వసంయు । తములునగునామధేయముల్ దగునిడంగ॥ గీ॥ పొస
గుశర్మవర్మ భూతిదాసయును ని । వ్వాచకములు నాల్గు వర్ణములకు ।
వరుణ శర్మ కృష్ణవర్మ మహాభూతి । దైవదాసయును నుదాహరణము॥
క॥ ఆదిసుఖోద్యమమాశీ। ర్వాదపరంబును మనోహరము విస్పష్టా। ర్థో
దయమగు నామంబిడ । గాదగునంగనకు లోకకల్యాణముగఁ॥ వ॥
ఇది సర్వవర్ణంబులయందును సామాన్యధర్మంబైయుండు మఱియును॥
గీ॥ నాలుగవనెలను ఘనంబు గాజన్మ గృ । హంబునుండి శిశువునర్క
దర్శ । నాదులకును దీయనగు నారుమాసముల్ । చనినబ్రాశన విధి
సలుపవచ్చు॥ క॥ కాదేనివంశధర్మం। బాదియగుట జేసి జేయనగునిచ్చమె
యిఁ । శ్రీదనరారెడి నెలన । త్యాదరణీయులగు విబుధులనుకూ
లింపఁ॥ గీ॥ వేదచోదితముగ వెలయుచూడాకర్మ । మన్నిజాతులకు
మహాత్ములార । యొక్కయేటనైన నొసరంగ మూడేండ్ల । నైననధి
కవిధులు మానినైన ॥గీ॥ గర్భవత్సరాష్ట కంబునద్విజులకు । క్షత్రియు
లకు పదునొకంట పదియు । రెంటవైశ్యులకు వరిష్ఠంబుగాను ప । న
యనకర్మములు వలయుధరిత్రి॥ గీ॥ బ్రహ్మవర్చసంబు బడయగోరినబ్రా
హ్మ । ణునకుపంచమాబ్దమునను బలము । మనసుగోరుక్షత్రియునకు
వారవయేట । వలయునుపనయన విధులుదగంగ॥ వ॥ ధనంబుగోరిన వై
శ్యునకు నష్టమాబ్దంబునవలయు॥ గీ॥ పదియునారును మఱియిరువది
యురెండు । నిరువదియునాల్గు వర్షంబులేగుటయును । విమలసావిత్రివ
చనంబు వెలయజేయు । టొప్పుద్విజవర్ణములమాట నొజ్జలరసి॥ క॥ ఈ

నియమకాలమునబెం । పైనెరిసావిత్రి వడయునట్టిద్విజాతుల్ । హీనులు సావిత్రీమం । త్రానుష్ఠానపతి తులును నగుబుధులారా॥ క॥ సావిత్రీ పతితుండగు । నేవాఁడుమహాద్విజులు హసించుచు వానిఁ । జీవన్మృతు డందురు విబు । ధావలిదగదట్టివానినంటగ బలుకర్॥ గీ॥ బ్రహ్మచారి కొప్పు పైచీరగాకృష్ణ । సారరుసుచాగచర్మములిల । బ్రాహ్మణాదులకు ను బరగు శణక్షుమ । రోమవస్త్రములు నిరూఢిదాల్ప॥ గీ. ముంజిమ యము త్రిగుణరంజితమగు మేఖ । లంబువిప్రునకువలయుధనుర్గు । ణంబు గలిగి రాజునకు వైశ్యునకు శణ । సూత్రగుణముగలిగి చాత్రములుగ॥ గీ॥ ముంజివలనగార్యము లేమి మూడుగుణము। లెనయమూడేసి యైననై దేసియైన। గ్రంధులొనరుకుశాశ్మాంతకములు బొలచు। సూత్రములుచా త్రములగు వర్ణత్రయికిని॥ గీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియాఖ్యవర్ణత్రయికిని । సూటియగు గార్పాసముశణసూత్రమావి । కంబుచితభంగి మూడు గుణంబులొనర । పరమవిజ్ఞానమార్గసంభరితులార॥ గీ. బ్రాహ్మణునకు బైల్వపాలాశకంబులు । క్షత్రియులకు వాట ఖాదిరములు । నార్యులకు ను పైలవౌదుంబరంబులు। దండములుగగొనుటదగుధరిత్రి॥ గీ॥ బ్రాహ్మ ణులకు కేశాంతికమును రాజులకు ల । లాట సమ్మితమును వైశ్యులకు స మాన । నాసికాంతికమునుగాననంబులలర । దండపరిమాణములు గూర్చు ధర్మమొప్ప॥ క॥ ఆదండములవ్రణముల , నాదములు త్తమము లు నయనలభీతిదముల్ । గాదగునని యెమనువు విబు । ధాదరణీయుడు జగద్ధితోవాప్తిమెయిన్॥ గీ॥ దండముగ్రహించి యభిమతార్థంబుబలికి । సూర్యునకు నెదురుదానిల్చి శుచితబొలచి । హవ్యమిడియగ్నికి బ్రదక్షి ణాప్తిజేసి। యాచరింపంగవలయు భిక్షాటనంబు॥ వ॥ భవతిభిక్షాందేహి యని బ్రాహ్మణుండును, భిక్షాంభవతి దేహీయని క్షత్రియుండును, భి క్షామ్ దేహిభవతియని వైశ్యుండును పలుకుట పరమ ధర్మంబు మతిఁగు ను॥ గీ. తల్లినైన తత్సోదరినైన తనదు భగిని । నైనయాచింపమొదట దానరుగవలయు । బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు భవ్యగతినడుప । బూనినయ తండు నిరుపేదవానివోలి॥ గీ. అట్టిబైక్షికాన్న మర్థిగ్రహించియా । చా

ర్యనకు నోసంగియాతడుదిన । మిగిలియున్నకూడుదగుదాను గుడుచ ।
శుచియును బ్రాహ్మణుడువిశిష్టుడునయి॥ క॥ ఆయువుకీర్తియు తేజము ।
శ్రీయును బుతమర్దినిచ్చు సేయు జనంబుల్ । బాయక శుచిత్వ తాదశ ।
తోయన్నము గుడువవలయు తూర్పుమొగంబై॥ గీ॥ శౌచభంగిబాలచి

—*అన్నమహిమ*—

యాచమనము జేసి । తుష్టియాదరంబునిష్టమును స । మార్జవంబు సెల
గనన్నంబుగుడువగా । వలయు బ్రాహ్మణుండకలుషరతుడు॥ క॥ పూజిం
ప వలయునన్నము , పూజార్హములగు పదార్థములలోనది బెం , పైజ
నుమఱియుమహేశ్వరు। తేజోమయమగుటనరులు దృఢనియతిమెయిన్.
క॥ పూజించువానికన్నము। రాజితబలమాయువును బొరయగా జేయున్ ।
పూజింపకుండు దుర్మదు , తేజోయుర్వీత్తములుగతియు వెఱవాపున్॥
గీ॥ ఎవనికైన నెంగిలికూడు నీగుటయును । దొడరియుదయాస్తమయ
ముల గుడుచుటయును। వెడవెడగదినుటయునుగాదు నడువవలవ। దెంగి
ళుల నంటశుచిగాక నిండ్లయందు॥ క॥ ఆరోగ్యాయుస్స్వర్గ వి । హారా
దిగ సౌఖ్యగతుల కదిభంగకరం , బారయ నతిభోజనము దు । రారాధ
నపరుల కైననయమతులారా॥ గీ॥ బ్రాహ్మ్యతీర్థంబుచేసబ్రాహ్మణుం
డు । దగునుపస్పర్శనము సేయ దైవపితృ స । మాఖ్యలగు తీర్థములమా
ని యార్జవంబు , శుద్ధియునుగలిగి యనిర్ప్రబుద్ధమతులు॥ గీ॥ లాలితాం
గుష్ఠమూలతలంబు బ్రాహ్మ్య । తీర్థమనియునంగుష్ఠమూలాగ్ర దేశమం
త । రంబుదైవ పితృముఖ తీర్థంబులనియు । దెలియవలయు విప్రాదులు
తెల్లముగను॥ గీ॥ వెలయనీమాడు తీర్థంబులవిశదభంగి । నాచమనము
పూర్వంబుననాచరించి । పిదపరెంటముఖంబు నార్తిదగిశిరము ।మఱియు
పస్పర్శనము సేయు తెఱగువలయు॥ గీ. వేడియును గాక ఫేనంబు విరియ
కుండు । తీర్థములనేకాంతంబుదివుట పూర్వ । ముఖముగానైన యుత్త
రముఖముగాగ । నైనసేయంగవలయు సదాచమనము॥ గీ. బ్రాహ్మ
ణుండుహృదయగామియు పార్థివుండు । కంఠగామియుబ్రాశితగామివైశ్యు।
డామెయిని శూద్రుడంతరగామియునయి । యాచమనము సేయగనగు

ననిరి బుధులు॥ గీ॥ చెలగికుడిచేత జందెంబు దోలగద్రోచి। దక్షిణాసంధమందు మీదపధరించి। వామభాగంబునందపూర్వముగబుచ్చి। కంఠమ్మున మాటియు జేర్చుటకరము వెలయు॥ క॥ మొలనూలును చర్మంబును। వెలయంగాదండమునుపవీతంబుగ మం। డలువును దరిగిన నన్యము। లరధరింపన గుజలములంటిని యతడై॥ గీ॥ దండమును మేఖలమునుగమండలువును। జన్నిదంబును జర్మంబు ఛిన్నభిన్న। ములయిన ధరింపనగు నన్యములు జలంబు। లందుమంత్రంబు పరిపూతమగుడునంత॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుడు షోడశవత్సరంబునందు। క్షత్రియుండిరువదియు రెంటజనునిరువది। నాలుగింటను వైశ్యుండు నలిజెలంగి। కేశసంస్కారవిధుల నంగీకరింప॥ క॥ ఆరయవివాహ విధులును। నారీజనములకుసద్గుణంబులుబతులన్। నారాధించుటయును సం। స్కారక్రమమనగ వెలయు నదుపెంపుమెయిన్॥ గీ॥ వైదికుల కౌశ్వనుపనయనాది విధులు। దక్క నెఱింగించితింక నుత్పత్తిపుణ్య। కర్మయోగంబులెల్ల సంగ్రహము గాగ। దెలియబలికెదవినుడు బుద్ధినిధులార॥ గీ॥ గురుడుశిష్యునకునిగూ

—గురుసేవాప్రకారము—

ఢంబుగానగ్ని। కార్యవిధులు నియతియాగ్యవృత్తి। హింసయుడుగుటయును నేకవిధంబులు। జెప్పవలయు మొదటశిక్ష జేసి॥ గీ॥ నిర్మలాంబరుడును ఘనోనిశ్చయుండు। దాత్తబ్రహ్మాంజలి కృతుండు దఙ్ముఖుండు। నగుచు గురునిసమీపంబునందు శిష్యు। డర్థినధ్యనము సేయుటర్హ తమము॥ గీ॥ వేదము పఠించుటకు మున్ను విడుచునపుడు। గురుపదగ్రహణంబునిగూఢతమము। నగునభిధ్యానమొనరించుటది జెలంగు। పరమబ్రహ్మాంజలియనంగ భవ్యులార॥ క॥ వ్యత్యస్తపాణియగుచున। వత్యంతగురుపాదయుగళ మమలినభక్తిన్। నిత్యము నంటగవలయును। వ్యత్యంతము శిష్యుడాత్మ నాదరముదగన్॥ వ॥ వేదంబుజదువ ప్రారంభించునప్పుడధిష్వభోయనియు విడచునప్పుడు విరామోస్తియనియు గురుండత్యాదరంబున శిష్యునిం బలుకవలయు మఱియును॥ క॥ వేదముపఠింపబూనుట। కాదినివిరమమ్ము నన్ మహాప్రణవం బ। త్యాదరమ్మునను .

దువనియ । వేదజ్ఞతసత్క్రియలును విఫలంబయగుఁ॥ క. ఆయతకృ
శాజినముపై । దాయుత్తరముఖముగాఁగ తనువు నిలిపి ప్రా । ణాయామ
త్రయమునుసదా । సేయుచుశుద్ధుఁడయిదగు వచింప్రణవముఁ॥ గీ॥ ప్రణ
వమునకవయవములనఁగణుతియగు న। కారమును కారము మఱిమకారము
భువి । నిమ్మహాక్షరకూటంబు నెనసిమూఁడు । వేదములు కల్పనము జేసె
నాది బ్రహ్మ॥ క. వేదత్రయమాధారము । గాఁదగ సర్వభువనములు
గల్పించెనుదా । నాదివిధాతృఁడు సర్వో । త్పాదన లీలారతుండు పం
డితులారా॥ క॥ వేదత్రయమున నొక్కొక । పాదము పాదమును బర
గపాదత్రయమై । యాదివెలసె సావిత్రిహ । రాదులకును వర్ణనీయమై
ఋషులారా॥ క॥ ఆయక్షరకూటంబు న। పాయముగల్గక సదాయుభయ
సంధ్యల బెం। పైయెవ్వండు జపించు చి। రాయుస్తేజోధికంబులాతఁడు
బడయుఁ॥ వ॥ మఱియును॥ క. వేదములు జదివియర్థము । లాదరణీయ
ముగఁజెప్పు నాతనికన్నఁ॥ దాదగునుత్తమ ఫల సం। పాదకుఁడన ప్రణ
వనిష్ఠ బరగుఘనుఁడిలఁ॥ గీ. వెలయుబాహ్యస్థలంబున వేయి మారు ।
లామహాక్షరకూటంబు భూమిసురుఁడు । జపముసేయుటపాప పుంజము
లువాయు । పాముచర్మంబువిడచిన పగిదినిజము॥ గీ॥ బ్రాహ్మణక్షత్రి
యార్యవర్గంబులుభయ । సంధ్యలందుచితకర్మముల్ సలుపకున్న । గర్హి
తులగుదురార్యసంఘంబులందు । బతితులగువారి చొప్పనభవ్యులార॥
క॥ వారలకన్నను శూద్రుం । డారయనత్యుత్తముండయిన బరగుగరి ।
ష్ఠారతిశాస్త్రీయసదా । చారఘనుండైన యోగిసత్తములారా॥ గీ॥ పా
రగావాప్తి వెలయ నోంకారపూర్వ । కత్రయవ్యాహృతంబులక్షరపదం
బు । నలరు సావిత్రిపాదత్రయంబు బ్రహ్మ। వదన సదనప్రకారభవ్య
త్వగరిమ॥ క॥ దినముదినంబును కడు పా। వనమగుసావిత్రిమూఁడు వర్ష
ములు జపిం । చినవాఁడు బ్రహ్మపదవికి । జనుబ్రహ్మాత్ముండగుచునె
సగు భవ్యగతిఁ॥ వ॥ ఓంకారంబుకన్న కేవలబ్రహ్మంబును ప్రాణాయా
మంబులకన్నతపంబును సావిత్రికన్న పరమపదంబును విశేషంబులుగా
వు మఱియును॥ గీ. వేదవిహితంబులైనహోమాదిశుద్ధ । కర్మముల్

క్షరంబులగు నోంకారరూప। మక్షరంబు పరబ్రహ్మమాదితత్త్వ। మవ్యయా నందమయము మహాత్ములార॥ క॥ వినుడు విధియజ్ఞమునకఁ । జ్ఞనుఁజపు యజ్ఞంబు దశగుణములు శతగుణా । ప్తి నెగడు నుపాంశు వాత్మ । త్వనియు తియు సహస్రగుణవిధము లధికమగుఁ॥ క॥ పాకమఖంబులు విధియ । జ్ఞాకలనస్ఫూర్తి జేయునాతఁడు జపయ । జ్ఞైకకలాఫలభాగ। వ్యాకృతుల బోరయఁగా సవస్తుండ గుఁ॥ క॥ జపమున సంశిద్ధిఁ బోరయు। నపరిమి తా వాప్తి విప్రుఁడత్యంతముభ । వ్యపదంబన్యక్రియలు ని। రపాయమతి సేయువిడచునైన ఘనుండై॥ క॥ సారథిరథ్యంబుల వెర । వారగ శిక్షించు

—*ఇంద్రియతత్త్వము*—

పగిది నార్యుఁడు నియత। స్ఫారస్థితి నింద్రియవ । ర్గారూఢి నణంచు నది మహా శయులారా॥ గీ॥ పూర్వపండితులు విపులపరిజ్ఞానాత్ము । లరసి చూచి యింద్రియంబులెల్ల । పదియు నొకఁడటంచు బలికిరి వినుఁడు త । న్మహిత విధము బుద్ధిమంతులార॥ వ॥ శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణంబులను నివి యైదును వాయ్పాద్యుపస్థహస్తపాదవాక్కులను నివి యైదునుంగూడ దశేంద్రియంబులనంబరగు నందు శ్రోత్రాదులైదు బుద్ధీంద్రియములనియు వాయ్వాదులయిదు కర్మేంద్రియములనియు పెద్దలు చెప్పుదురు మరియును॥ గీ॥ అంతరింద్రియమగు మనసదియుఁగూడ । పదునొకండింద్రియములని బలుకబడియె। నరయ నమ్మానసేంద్రియమాదశేంద్రి। యముల వెలయించు నిత్యంబు నార్యులార॥ గీ॥ ఇంద్రియంబుల సగతి నెనసి దోష। పరిచితంబగు నియమంబు పరిష్కరించి। శిద్ధిఁబోరయు మనంబు విశిష్టభంగి। గా నియమంబు నూదుట కార్యమూర్వి॥ గీ॥ ఇంద్రియార్థంబులందు రహించు నెవ్వడ। ధముఁడాతండు దుఃఖంబు లనుభవించు। నింద్రియార్థంబులందును పేక్ష సేయు । నెవ్వఁడాతండు ఘనుఁడగు నిందునందు॥ గీ॥ విషయసంసక్తములగుచు వెలయు నింద్రి । యములతద్విషయాప్తిమై యణచువలను । గాదు గావున నిర్మల జ్ఞానసరణి । నెరిగి యణువున వాని జయింపవలయు॥ క॥ వేదజ్ఞుండైశుద్ధమ । ఖాదుల నేకములు చేసి యజమానియై న౦ । గాదగునైనను దుష్ట । తాదృతుఁడగు విప్రుఁడధముఁ డనఁబడును

న్వే॥. గీ॥ వినుటయంటుట జూచుటదినుటదావి । గొనుటయగు నింద్రియేచ్ఛలందనవరతము । హర్షమును దుఃఖమును తుల్యమగుచు వెలయు । నెవ్వనికి నాఘనుండు జితేంద్రియుండు॥ గీ. ఒనరసర్వేంద్రియములందు నొక్కడింద్రి । యంబుదరిగిన ప్రజ్ఞాబలంబుదరుగు । నుదకపాత్రంబునకు బిలమొకడుదోప । జలములన్నియు జారినచందమునను. గీ. ఇంద్రియగ్రామమును దగహృదయమంద । సంయమముచేసి యోగప్రశస్తివెలయు , కాయమభిరామముగజేయ గడగుటొప్పు । సంతతంబది సకలార్థసాధనంబు॥ గీ. పూర్వసంధ్యయందు బొలచి సూర్యోదయం । బైనదనుకమర్యు నపరసంధ్య । తారకమలకాంతి దనరునంతకును సా । విత్రిజపముసేత ప్రాతతము॥ గీ. పూర్వసంధ్యయందు బొలచిన జపమున । రేయినొదవుపాపబృందమణగు । బాయుపగటివేళ బరగించు బహుకల్మ । షంబు లపరసంధ్యజపమువలన॥ క॥ వెలయగ పూర్వాపరసం। ధ్యలనెవ్వడుపాసకుండు నాదగడతడు। జ్వలతర బ్రాహ్మణకర్మం । బులనుబహిష్కృతుడగుఁ తపోధనులారా॥ క. అడవివసించుచునియతం । బడరంగ జెలంగినిర్మలాంబుసమీప । స్థుడయిసదాసావిత్రి నె। గడినుదువుచు నొప్పునైత్యికవిధులు సేయఁ.

—*గురుసేవాదివిధులు*—

క. వేదోపకరణస్వాధ్యా । యాదులసద్ధోమమంత్రహర్షంబులలే । దాదిననాధ్యాయంబున । కాదరము సమస్త విధములగు కర్మములఁ॥ గీ. నైత్యికమునందు లేదనధ్యాయగరిమ । బ్రహ్మసత్ర బ్రహ్మహుతిహుతత్రయకలాప్తి । బొరసియగునారు గూడసత్పుణ్యఫలమ । హత్వసంశిద్ధికిని హేతువగుచుమరియు॥ ఉ॥ హాయనమొక్క డెవ్వడనయంబుదగఁ నడపుఁ యథాప్తిస్వా । ధ్యాయము శౌచము న్వినియతంబు జెలంగగవాని దుగ్ధమఁ । నేయియుదక్రమ్ముఁ మధువునిర్మలతఁ క్షురభంగి బొల్చున । త్యాయతభూతిదేవ పితృతర్పణ కర్మగరిష్ఠశిద్ధులఁ. గీ. గురుహితమునగ్ని కార్యముల్ పరమ భైక్ష్య । చర్యమునధశ్శయనము శౌచంబువ్రతము। లాచరించునదినుఘనయునాధివిధులు । పాటివెల

యంగ బొలచిన బ్రాహ్మణాంశు॥ క. గురుపుత్రుడర్ధుడుశుచి । పరిచా
రకుడాప్తుడెఱుకపరచునతడు ను । ర్వారశక్తసాధులును శ్రుతి । పరతకు
బాత్రతములనుచు బలికిరి ప్రాజ్ఞుల్॥ క. అడుగనివానికి జెప్పఁ । దొ
డరుటయును ధర్మసరణి దొడరకనన్యం । బడిగినవానికి జెప్పఁ । దడ
వుటయునుగాదు పరమధర్మజ్ఞులకుఁ॥ గీ. ధర్మమార్గంబుమాని యధ
ర్మమార్గ మెవ్వఁడువచించు నెవ్వండుహితముగాన । ధర్మమార్గంబు
నడుగు నింద్యతములగుచు । వారలిరువురుజగతికి వైరులెయగు॥
గీ ఎచట ధర్మార్ధమునకు గాకెచ్చమొనయ । శిష్యుడవనీతి శుశ్రూష
జేయుచుండు । నచట సద్విద్య వెలయ దనర్ధమయ్యగు । జవిటినేలనిడిన
సుబీజంబువ్రాలె॥ గీ॥ విద్యతోఁగూడ వెలసిన వేదపాఠ । కలనమత్యుత్త
మంబగుగాదువిద్య । లేకయుస్వభావుడై లింగికుడగు । వానిశిష్యుని గా
గొను వడువుదగదు॥ గీ॥ తేనథస్త్రేస్మి రక్షమాం దేవియనుచు । మాం
వ దేసర్వదాదయామహిత యనుచు । బ్రాహ్మణుందు గరిష్ఠతబలుక
వలయు । మొదటవిద్యావిశేషముల్ మూలములుగ॥ క. నియతేం
ద్రియశుచిని విద్యా । దయితుఁ సద్బ్రహ్మచారి దగవిద్యార । క్షయొ
నర్చుటకై మామని । నయగతిబలుకవలయు నియతమానసుడై॥
గీ. పరమగురుని యనుమతిబడయ కెవ్వ । డాతతాయియై వేదం
బులనంటిపుచ్చు । నతడుభువి వేదతస్కరుడనగబరగి । ఘోరనరక
శతంబులగూలు నిజము॥ గీ. లౌకికజ్ఞానమైన నుల్లాసమొదవు । నట్లు
వైదికజ్ఞానంబునైనరెండు । నైనయొరిగించినట్టి మహానుభావు । నభి
నుతింపంగ దగుపూర్వ మధికభక్తి॥ క. పాత్రతముడు సావిత్రీ । మా
త్రజ్ఞుండయ్యు భవ్యమతినిత్యము వే । దత్రయసమర్థుడయ్యున । పా
త్రతముడునీచకర్మ పాటితుడరయఁ॥ గీ. పానుపునకాసనమునకు భ
వ్యుడయ్యు । గురుఁడు తనయిచ్చమై రాకకొదువసేయ । పూజసేయం
గ దగదిచ్చపుట్టివచ్చె । నేనిశిష్యుడుపూజించుటెల్లశుభము॥ గీ. స్థిర
సమాధిగరిష్ఠుడై దేహతత్వ । మెఱిగి ప్రాణంబునరచేత నిరువకోలు
ప । జాలుయువకుండు వృద్ధుండుపదనమునకు । వచ్చిన తదుక్తముగసే

యువలయుప్రాజ॥ ఎ॥ అదియెట్లనిన॥ గీ. జ్ఞానవృద్ధుడైనవానినిగా దెపూ।
జింతురెల్ల ఋషులు శిష్టజనము। లోపిగాన భువివయోవృద్ధభావంబు।
గౌరవార్హతమముగాదజూడ॥ గీ. వేయివత్సరముల పాయంబులేక జీ।
వించుగూబలెట్లు వెలయుకాత్ర, తమములనగ నవ్విధముగాదె యజ్ఞా
ని। వృద్ధభావమాత్మ శిక్షలార॥ క. జ్ఞానాస్పదంబుకన్న, జ్ఞానుత్వాను
భవమై యొసగువృద్ధదశ౯। మానవుడు పాత్రతముడన, గానెగదుననిరి
సమస్తకర్మవిధిజ్ఞుల్॥ వ. కావున క॥ ఆయువు విద్యయుయనెము। నపా
యంబులులేక వెలయుబలమును బొరయు౯। దాయోపివృద్ధసంసే।
వాయోగ్యతనడుచునరుడవార్తిభంగి౯॥ క॥ ఆదరణీయతదగు వృ। ద్ధా
మలయభివాద నాదులలవరచునతం। డాదటవారల నామము లూది
వలుకవలయు మొదటనుజ్వలభక్తి౯॥ క. అభివాదనంబుసేయుగ, నభి
ముఖుడగు నతడు తనసమాఖ్యయువలుకం, గభరింబులేమ మహికని,
రుభయజ్ఞానాన్వితులగు నుత్తమజనముల్॥ గీ. అరయునభివాదనము
బొందునతని నామ ధేయమును వర్తనంబును తెలియదేని। మనసు
బాటించి ప్రాజ్ఞోహమనుచుబలుకి। వలయు నభివాదనముసేయువచ్చు
నతడు॥ క. తన నామము నభివాదన। మొనరించెడి వానిపేరు నూది
పలికి భో, యనవలయు పరమభావా। ర్థనిరూఢయు ఘనము
శ్రద్ధధానమునుదగ౯॥ గీ. అర్థనాయుష్మా౯ భవసౌమ్య యనుచు

___*అభివాదనవిధి*___

బ్రాహ్మ। ణాభివాదనమున బల్కుటకు పాత్ర మతని నామమకా
రాంతమైననట్లు। దనరు పూర్వాక్షరంబుప్లుతంబుగాగ॥ క॥ అభివాదనం
బునకుబ్ర। త్యభివాదనమెవ్వడెరుగడవ్విప్రుడదా, నభివాదమునన
నర్హుడ। సభాసదుడనగ వెలయు సన్మనులారా॥ గీ. బ్రాహ్మణుని
కుశలమును నిరామయము రాజు, నార్య సేమంబు నారోగ్య
మంఘ్రిభవుని। ప్రశ్నలొనరింప వలయునపారపరమ। ధర్మశాస్త్ర
ప్రవీణత దగునతండు॥ క. తగుపరయత్నిన సంబం, ధగరిమమును
పాత్రతముదాత్తసయము బెం, పుగబల్కరింప భవతి సు। భగే

భగినీయటంచు బ్రాహ్మణవర్యుల్॥ గీ. మాతులుండు పితృవ్యుండు మామఋత్వి । జుండు గురుడునురాకనిష్ఠుండ సావ । హమ్మనిభక్తి బలుకుచు నాసనార్చ । నాదివిధులను పూజసేయంగవలయు॥ క. మాతృష్వసను బితృష్వస, మాతులుభార్యను వెలయుసమస్తాదుల సం, ప్రీతి మెయినత్తనిజగురు । నాతి విధంబున సమార్చనంబులు సేయన్॥ గీ. తివిరిసద్భక్తిమెయి సజాతీయమైన । యన్నపెండ్లాము నభివాద నాదివిధుల । దినముపూజింపవలయు నట్లనుచితంబు । జ్ఞాతిసంబంధ యోషిజనమ్ములందు॥ క. జననీజనకుల భగనీ । జనముల తనభగినినర్థి జనుపూజింపన్ । జననివిధంబున మాతా । ద్యనుమతములువడసి సముచితము వెలయంగన్॥ గీ. ఏకపురవాసులకు బదియేడునధిక । వయసుగలవారిసంఖ్యంబు వలయుపంచ । వత్సరములు కళాభిజ్ఞవతుల కేంద్ల । మూడుశ్రోత్రియుల కల్పము బుధముఖ్యులకును॥ గీ. వయసు పదియేడులరిగినవాడు బ్రాహ్మ । ణుండు పూజ్యతముండగు నూరు వత్స । రములు చనినన్నృపాలుని కమలబుద్ధి । జనకసముడు యోగ్యుండునై సాకిలారు॥ గీ. అర్థమును బాంధవులును ప్రాయంబు కర్మ । మహావిద్యయు వెలయు మాన్యత్వకారి । ణములు నిహపర సౌఖ్యభూతములు భవ్య । కీర్తికాస్పదములును నై కేవలంబు॥ గీ. అరయనీయై దువర్ణత్రయంబునందు । నొక్కొకటికి నధికమై యొప్పమిగులు । వీనినెరుగక నుండుదానై నపూజ్యు । డంఘ్రిజుడునవతివర్షంబులరుగ నేని॥ గీ. వృద్ధునకురోగికిని రథమెక్కివచ్చు, నతనికిన శోచునకు రేనికధిక భారి, ణియగు కాంతకు పెండ్లికెనయువరునకు। నడకువ సెలంగమార్గంబువిడువ వలయు॥. గీ॥ అడరియొకవేళ మిళితులై నడచుద్రోవ । స్నాతకనృపా

—*ఆచార్యాది పూజావిధులు*—

లురమ్యోడ స్నాతకుండు । పూజనీయుడ నంబడురాజు చేత । ధర్మశాస్త్రమతంబు నిత్యంబు వెలయు॥ క॥ వేదముకల్పరహస్యము । తాదిసమన్వితముగాన యతజెప్పినవా । డా దరణీయుడు ఘనుడన । గాదగునాచార్యుడెల్ల కర్మంబులలోన్॥ క॥ ఆదరమున వృత్త్యర్థము । వేదాంగ

ము లెవ్వడాత్మ వెలయించు హితం । బూది యుపాధ్యాయుడనం । గా దగునాతని సదాజగన్నుతులారా॥ క॥ వైదికసంసరణినిషే। కాదుగ కర్మంబు లెవ్వడనయము సేయున్ । మేదిని నాతని గురుడన । గాదగు సత్కర్మరతినెగడుభవ్యమతుల్ ॥ క॥ అమరంగానగ్న్యాధే । యము లున్ పాకాధ్వరములు నగ్నిష్టోమా । దిమఖంబు లెవడు సేయిం । చు మహాత్ముండతడు ఋత్విజుండన బరగున్॥ గీ॥ ఎవడు కర్ణద్వయము న ననేకమంత్ర । పూర్వకంబుగ వేదంబు బూరయజేయు । నతనిదల్లియు దండ్రియుననగ వలయు । వేదముపంచుటకు పూర్వమాదరమున ॥ వ॥ మరియును పదుపురుపాధ్యాయులకన్న నొక్కయాచార్యుండునునూరుపు రాచార్యులకన్న నొక్క జనకుండును జనకశతంబుకన్న నొక్క జననియు గౌరవాతిశయంబునకు పాత్రతములగు వెండియు॥ గీ॥ జన్మకారణ భూతుండు జనకుడగుట । జన్మపావనఫలము శాశ్వతముబూరయు । నట్లుజేసెడి యాతడాచార్యుడగుట । వందనీయుడాచార్యుండెల్ల వారిలోన॥ గీ॥ కామమున తల్లియును దండ్రిగలయుటతన । యుదయకారణులై రిగా కొండుగలదె । నందనునికట్లు పశ్వాదులందు జూడ । వచ్చుగావున వారను వార్తవలదు॥ క॥ వేదజ్ఞుండాచార్యుడు । వైదిక సంసరణిమాణవకు జాతివిశేషాదులరసి విజ్ఞానో । త్పాదకుగాజేసి బనుచు పరమపదవికిన్॥ గీ॥ అల్పమైన నత్యధికంబైన సరియునెవ్వ । డాదరంబున నెఱిగించు వేదమంత్ర । నిచయమాతని గురునిగా నెఱిగి । శిష్యుడా రూఢిమైపూజ సేయవలయు ॥ గీ॥ ఆగమార్థంబులుపనయనాదిధర్మ। ములు క్రమంబున శిక్షించి నెలయజేయ। గలడు శిష్యునియందు నిక్కముగ బాలు । డయ్యు నాచార్యుడమల బ్రాహ్మ్యమయమూర్తి॥ గీ॥ బాలుడయ్యును విజ్ఞానభరితమూర్తి। తన్నుశిష్యత్వవృత్తినిత్యంబుగొలుచు । వారలసమత్వమతి బుత్రులారయనుచు, బిలువవలయు సంభాషింప వలయునపుడు ॥ గీ॥ వారలును నర్థమడుగంగవలయు వేళ । నమ్మహాత్ముని దేవాయటంచు బలుక । నగునొకప్పుడు బలుకరాదన్యశబ్ద । జృంభితములగు వాక్యవిశేషములను॥ క॥ వేదోపలక్షణార్థం ।

శైదగుమంత్రంబు జెప్పునాతడు జనకుం । డాదరణీయుండజ్ఞుడు, పాద విరహితుండు వెలయు బాలుండనగ॥ క॥ ధనమున బాంధవ్యంబున। వినుడుసదావృద్ధదశను విద్యవలనరా। దనఘాత్ములార పూజ్యత। జనమతసద్ధర్మపథము జనకున్న యెడ॥ గీ॥ బ్రాహ్మణులకు విజ్ఞానంబున రాజులకును, దగ్రవీర్యత్వమునధనధాన్యవృద్ధి। వలనవైశ్యులకును గౌరవమునపాద, భవులకును గల్గుఁ బూజ్యతభవ్యులార॥ క॥ పలితశిరోజుండయ్యును। వెలయుండజ్ఞుండు బ్రహ్మవేత్తయగుచు బెం। పలరిన బాలుండయ్యును, వెలయుఁ దేవతలు తన్ను వృద్ధుఁడనగ॥ గీ॥ కాష్ఠసంఘటితంబగు గజముచర్మ। నిర్మితంబగు సత్వంబునెట్లునామ, మాత్ర ధారణము లగునపాత్రుడట్లు, బరగువేదంబెఱుంగని బ్రాహ్మణుండు॥ గీ. లలనలందుషండుని కైఫలంబు భూరి, దానముల మూఢతపుననునైనమేలు, వ్రాలెవిజ్ఞానిగాక దివ్రుటననేక, కర్మములు సేయు విప్రునికార్యఫలము॥ వ॥ వృథాయగునని చెప్పిమరియు నట్లనియె॥ గీ॥ హింససేయక నిత్యంబు నెల్లభూత, ములను శాసించు విజ్ఞానమూర్తి వ్రాలె। గురుడు శిష్యునిమొగమోడి కోపపడక, తీయనగు వాక్యముల శిక్షసేయవలయు॥ గీ॥ వాఙ్మనశ్శుద్ధి వెలయు నెవ్వానియందు, సత్యవిస్ఫూర్తినాతండు నిత్యసౌఖ్య, భరితములగు పదంబులు బడయుననిరి। మనువును మహామహులు తొల్లియనఘులార॥ వ॥ మరియును కొన్ని విధులు వినుండని యిట్లనియె॥ గీ॥ ఎవ్వనికినైన గీడుసేయింతుననుట, సేయుదనుటయు బరుల కపాయమైన। తెరవులూహించుటయుగాదు గరవునన్య, డైన నవివినియు విననియట్లాగుటొప్పు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుండు సన్మానంబపారవిషస। మేతభోజనమట్ల సంప్రీతినమృత। పానమట్లసదాయవమాన మాత్మ। దలచునది యదియ నిర్ద్వయత్వంబుపాను॥ క॥ అవమానము బొందినవా। డవిరళనిద్రాతిజాగ్రదాప్త వినోద, వ్యవహారంబుల సుఖియగు। నవమానపరుండు దాన నణగుకృశతమై॥ క॥ ఉపనయ నాదులసంస్కా, రపరుండగుద్విజుడుగురు చరణసన్నిధి భ। వ్యపదంబు బొందదగువే, దపాఠకలనంతు న

ర్హతపమును వెలయన్॥ క॥ మేదిని తపోవిశేషమ । తాదుల విధిబోధి
తవ్రతానుష్ఠాన । శ్రీదైవతార్చనంబుల । వేదంబు పఠింప బడియె విప్రు
లచేతన్॥ క॥ వేదాభ్యాసంబైనత । దాదితపము సేయవలయున
తినియతుండై । యాదరణీయుడు విప్రుడు । వేదంబు తపో
ర్థమనుట విశదముగాదే॥ గీ. పాదనఖపర్యంతంబు దప్తంబుగాగ । నేద్వి
జుండు తపంబు సహించి జేయు । నాతడుదొడరి వేదంబునభ్యసింప । వల
యు నుత్తమగురుని సేవనము జేసి॥ క॥ వేదంబు మానిశాస్త్రస । మా
దరమతియైన బ్రాహ్మణాధముడు సవ । ర్ణాదులతోగను శూద్ర । త్వా
దశ జీవించియుండు దత్కాలమునన్॥ గీ॥ పురుషుండై తల్లికడుపున బు
ట్టుటందు । మౌంజిబంధన మగునియమంబునందు । శిక్షితావాప్తిద
గు యజ్ఞదీక్షయందు । బ్రాహ్మణునికి వేదము సదాపాత్రతమము॥ గీ॥
మౌంజిబంధన చిహ్నానురంజితుడగు । మాణవకునకు సావిత్రిమాతయు
ను మ । హాత్తముండగు నాచార్యుడుత్తమాప్తి । జనకుడు నగుటనెప్పు
తజ్జన్మఫలము॥ గీ. మౌంజిబంధనానురంజనత్వము లేని । మాణవకుడపా
త్రమైన భంగి । కర్మతంత్రములు దగంగ నొనర్పను । ద్యోగసానుభూ
తులుడుగుటొప్పు॥ క. వేదంబుపనయనంబున । కాదిపఠింపంగగూడదర
యుస్వధావా । చ్యాదులుడగు శూద్రసముడు । వేదార్థం బెరుగరాని
విప్రుండరయన్॥ క॥ వేదము బహుపుణ్యతమ । శ్రీదముసద్బ్రాహ్మణ
ప్రశిద్ధముమంత్రో । త్పాదకరముగాపుం వి । ప్రాదులకదిపూజనీయమ
ర్హముగాదే॥ క. ఉపనయనాదిగ సంస్కా । రపరుండగు విప్రునకు విరా
గంబును వే । దపరాయణాప్తియును భ । వ్యపదము మాత్రంబుజప
మువలయున్ వ్రతముల్॥ క. గురుసన్నిధినుపనయనము । బొరసిన విప్రు
నకు సూత్రమును మేఖలమున్ । వరదండముకాషాయాం । బరముకమం
డలువులయు పాత్రగతులకున్॥ క॥ నియతేంద్రియుడై కల్మష । చ
యములు ధూలించి బ్రహ్మచారి గురుపదా । శ్రయుడై తపంబు వృద్ధి
బొ । రయ సేవలొనర్చునది బరాయణముడగన్॥ సీ॥ పావనమూర్తి
యై దేవర్షి పితృతర్పణాదులు పరమేశ్వరార్చనములు । నుభయసంధ్యల

—*బ్రహ్మచర్యవ్రత విధులు.*—

యంమహాముముల్ సేయుచు మధుమాంసములు గంధమాల్యము
లును, రసము లంగనలు గర్వంబును హింసలు నభ్యంగనము నప
ర్హాంబుపాదు । కములుఛత్రంబును కామంబు కోపంబు లోభంబునట
నంబులోలగీత । వాదనంబులు నన్నృతంబుజూదముపరి । వాదజనవాద
ములు సంగమాదులును వి । నోదములునోరులవంచించు భేదములు
ను । బ్రహ్మచారి పరిత్యజింపంగవలయు॥ గీ॥ ఏకశయనుండు నిత్యజితేం
ద్రియుండు । గావలయు శుక్రమెన్నండు కామనగత । విడచుటొప్పదో
టమిగాక విడచునేని। వ్రతములాతంతునదుపగావలయు నియతి॥వ. మరి
యు బ్రహ్మచారి కామవశంబున స్వప్నావస్థరేతస్ఖలనంబగునేని పరిశు
ద్ధుండై యాదిత్యమంత్రంబు నుడువుచు బదిదినంబులు జలంబులందు
వసింపవలయు॥ క॥ జలకలశంబును పుష్పం । బులు గోమయమృత్కు-
శములు పూజార్థముబెం । పవలడనిత్యంబునుగొన । వలయుఁ సద్బ్ర
హ్మచారివహ్నియు గడకఁ॥ క॥ వేదాధ్వరములచేతస । దాదరణీయం
బులగు గృహంబుల శుద్ధం । బైదగుభిక్షాన్నముగొన । గాదగునాతం
డు విగతకామార్థంబుల్॥ క॥ గురుకులబంధుజ్ఞాతిని । కరగృహముల
భిక్షసేయగారాదు సమా । దరభావముధర్మంబును । పరిశుద్ధములేని
యిండ్లబరగ దొకప్పుఁ॥ క. వేదాధ్వరముల యోగ్యము । లైదగుగ్రా
మములపట్టణాదులసేయం। గాదగుభైక్ష్యంబభిశ । స్తాదులువర్జించిదృఢ
నియమవిస్ఫూర్తిఁ॥ ఉ. ఆయతభంగి భైక్ష్యచరణాప్తిసమిద్ధనలంబులిం
పుమై । జేయక రాత్రులేడుపవసింపక వెంగలియైనవాడు సం। క్షీయము
గాక నొప్పునవకీర్ణవ్రతంబు జితేంద్రియుండుబో । ధాయుతుడార్యసేవ
నుడుదాత్తుడునై యొనరింపగాదగుఁ॥ క॥ ఎన్నకనిరంతరముభై । క్ష్యాన్న
ములు భుజించునది నియతినొకయింటఁ । నన్నము గొనగాదిలబై ।
క్ష్యాన్నంబుపవాసతుల్యమనిరి మహాత్ముల్॥ క ॥వ్రతముల యందు
ను దైవత । పితృకార్యములందు దాతపిలువగజని స । మ్మతిగుడువం
గాదగు విర । హితమధు మాంసాన్నమధికనియమంబు దగఁ॥ క ॥

ఉపదిష్టకర్మములు బాఱి। హ్యాపదావాప్తిదగు బ్రాహ్మణ ప్రవరుల
కుఁ । విపులములగు గావెందును। నృపవైశ్యుల కనిరి సన్మనీషి జ
నంబుల్॥ గీ॥ గురునిబోధ నైనపరగిన్తనబుద్ధి। నైననధ్యయనమునం
దాయత్న। మాచరింప వలయు నాచార్యునకు సమ్మ। తంబుతుష్టియ
గువిధంబు వలయు॥ క॥ తనువునుబుద్ధీంద్రియములు। మనసును వాక్యంబు
లును సమాహితములుగా। జన్ప్రాంజలి యైనిలచి గు। రునివదనము
జూడవినయ రుచిశిష్యునకుఁ॥ గీ॥ ఉత్తరీయంబు వెడలి బాహువా
కడుదగ। సాధ్యమగు నాచారంబును సంయతంబు। నమరిగురునిక
భిముఖుఁడై యాస్యతాను। టంచునాసీనుడగుట యర్హమగు తెరవు॥
క॥ హీనాన్న వస్త్ర వేషుం। డై నిత్యము గురుసమీపమందుండి గఁ।
స్థాసిటితి శిష్యుడతడు శ। యానుండగు డొత్తొగొప్పనం ఘ్రియుగం
బుఁ॥ చ॥ గురుడు శయానుడై నతరి కూర్చొని యుండిన వేళభోజ
నా। దరతి నుండునప్పుడుచితంబులు మానిపరాఙ్ముఖుండునై। బరగి
నయప్పుశిష్యునకు పాత్రముగా దొగిమాటలాడగా। త్వరపడనాజ్ఞగైకొ
ననవశ్య ప్రతిశ్రవణంబు సేయుగఁ॥ ఉ॥ ఆసనమందు నుండుతరి
నాజ్ఞయొసంగిన యప్పుడంచితో। ల్లాసముబొందు వేళ నుపలాలన
వృత్తి జెలంగునప్పుడ। భ్యాసము సేయనున్నపుడు బల్కుట శిష్యునికొ
ప్పు నింతలుఁ। గౌసములేని చక్కటిగురుండు సమాదరభంగిజూడగఁ.
క. దూరస్థుండుసమీపగు। డారయ నభిముఖపరాఙ్ముఖాతిష్ఠగతి।
స్ఫారుడు శయానుడగుగురు। యొరవసించునది శిష్యుడుజ్వలభక్తిఁ.
క. అతినింద్యము గురుసన్నిధి। సతనికి శయ్యాసనాదులాదర మగు న।
ట్టి తెరంగైనను దన్నయ। నతగంధముబూసికొన జనదు గీతంబుఁ॥
మ॥ గురునామంబు పరోక్షమందయిన సంకోచించియైనఁ నుదా। హ
రణ సూచ్ఛ్రసచింపగాదతని వేషాయామభాషాగతి। స్ఫురణంబుల్ తన
కొప్పవర్ధమెయి శిష్యుండాత్మబోధాసమా। దరభావంబున పూజసే
యునది నిత్యంబుఁ కృతార్థుండునై॥ క. పరివాదంబునునిందయు।
గురునకు నేదేశమున మిగులనగు నాప్తిఁ। జరుగునది శిష్యుడచ్చట।

దొరసి చెప్పులుమూసికొనుచు దూరంబెలమిన్॥ క. పరివాదమునఁ గాడిద
యగు । పరిభోక్తుఁడు పురువగున్ నుపాలంభుఁడు గు । క్కురమగు కీటక
మగు మ । త్సరిగా వునగురుసిదొడరజనదాగతులన్॥ గీ పూజసేయఁ జ
లదు పొలతితో గురుఁడుండు । నపుడుగుపితుస్థైనయుప్రుఁడుశిష్యు । డాస
నంబు యానమాస్తి నధిష్ఠించి । కాదుడిగిమొనర్ప గలుగుఁగొప్ప॥
క॥ ప్రతివాయువు ననువాయువు, కుతుకము వెలయించు నప్డు గురు
నిసరినధి । స్థితభంగినుండఁ గా . గా । దతఁడు వినని కీర్తనాదులాఁగ గవల
యున్॥ చ॥ శకటరథాములందు కటసౌధతలంబుల నావలందు సా । లక
ములయందు నున్నతశిలాఫలకంబుల గూరుచుండుటో । వ్వకరణినొప్ప
శిష్యుఁడు గురుండును నొక్కటకాదు వెన్నువా । యకతనువంట యాస
నములందు వశింపక నెట్టిచోటులన్॥ క॥ గురుని గురుండరుదెంచిన ।
గురు వ్రాలె నొనర్పఁ గానగున్ పరిచర్యల్ । గురుననుమతి శిష్యుఁడుగా ।
దరయఁగ తనగురుని కీర్తనాదులునచటన్॥ క॥ వాగాదిరహితముగ వి ।
ద్యాగురు పితాదులను సముచితపూజా । శ్రీగరిమదనృగుగా । దా
గమమున్ తాద్దాతయగు నతనిబలెన్॥ క॥ గురుపుత్ర బాంధవులకును ।
వరవిద్యాకీర్తినైభవసమేతులకున్ । పురుషోత్తములకు నిత్యము । గు
రునిబలెన్ పూజసేయఁగూడు సతంబున్॥ క॥ తనకన్న పిన్నయైనను । తన
కు సమానమగు వయసుదనరెడువాఁడ । య్యును పూజార్హుండతికల్ ।
పనుడగు గురుసుతుఁడు గురునిబలెయాగములన్॥ క॥ గురునిన్ బలెశి
ష్యుండా । దరమతి గురుపుత్రకుని పదములొత్తుచు సం । భరితముగ నతని
మెంగిలి । బరగుగుఁడు వసద్వినయము భవ్యంబుదగన్॥ క॥ గురునిన్
బలెపూజింపన్ । బరగుసవర్ణయగు గురునిపత్ని నతిదృష్ఠ । స్ఫురితంబ
గుచిత్తముసం । భరితంబుగ గౌరవంబుపాటిఁజెలంగన్॥ క॥ కాదభ్యంగ
నస్నానో । త్సాదనములు కేశ సంప్రసాదనమును బెం । పైదగు
విధులును శిష్యుని । కాదరణీయయగు గురుని యంగనకునిడన్॥
గీ॥ తరుణియగు గురుని పత్ని పాదంబులంటు । టాదిగాఁ గలశుశ్రూ
షలాచరింప । వలవదెన్నఁడు నిర్వాదివత్సరములు । వయసు గలయూవ

కుడది గౌరవంబుగాదు॥ క॥ పురుషుల దూషించెడి పెం । పరయంగ
స్వభావ శిద్ధమగుట నెలతలం । దురు విజ్ఞాన మనస్కులు । బరిగింప
రు పరమతత్వాభవ్యార్థంబుల్॥ క॥ నియితేంద్రియుఁనైన మఱియు నియ
తేంద్రియునైనకామినీ జనములు బెం । పయికామ క్రోధవశులు ।
గ రొనర్ప సమర్థులగు జగన్నుతులారా॥ గీ॥ అక్కనైన తల్లినైన
మాహిత్రయు । నైనవొంటినుండు నట్టిచోట । నాసనమున బొలచుఁన
ట్టి విద్వాంసుని । నైన గలచునింద్రియములు జెలగి॥ క॥ యుఃతియగు
గురునిపత్నికి। సవినయ విధివందనములు సలుపగనగు భ । క్తివెలయనసా
వహామ్మను । ప్రవిమలవాక్యంబు పరమభద్రార్థముగ॥ క॥ ఆదరమున
నిజధర్మము । పాదించుచు గురునిపత్ని పాదగ్రహణం। బాదిగనభివాద
నములు । సాదువయిన విప్రుడగ్ధిసలుపగవచ్చున్॥ క॥ నరుడు ఖనిత్రము
తోను। ర్వరద్రచ్చి జలంబువడయు వడువున విద్యా । కరుడగు సద్గురుసే
వా। దరమతిశిష్యుండు బొరయుదగు సద్విద్యన్॥ గీ॥ బోడివైనజడలుబొల
చినవాడైన । జడలు సిగయుదగు నతడును నైన । నూరనిద్ర పోవుటొ
ప్పదు సూర్యోద । యాస్తమయ సమయఃములైన దనుక॥ క॥ అతిని
ద్రావశమున దూ । మతుబలె సూర్యోదయాస్తమయములరుగనే । క
తముపవాసంబొక దిన । నుతను గఃుపవలయు నిశ్చలాత్ముండగు
చున్॥ క॥ ఆయతమగు విధమునసీ । ప్రాయశ్చిత్తవిధినెవడుబాటింప
డువా । డాయువు దఱిగి యశౌచము । వాయక నిత్యంబు నరకపంక
మున బడున్॥ ఉ॥ ఆచమనంబుచేసి నియతాత్ముడుపాసన వేదినైత
గన్ । శౌచసమాప్తినై యుభయ సంధ్యలయందు జపంబుజేసి ని ।
త్యోచిత పుణ్యకర్మ రతినుండుట పావనమైన ధర్మమా । ర్యాచరణీ
య మూర్జితము సర్వము నారయబ్రహ్మచారికిన్॥ క॥ స్త్రీశూద్రులై
న పుణ్యం । బాశించుచు నిచ్ఛజేయ నగుచారికి చే । తోశక్తులెందు
బొరయు వి । కాశించుచు నవిసదా జగన్నుతులారా॥ గీ॥ ధర్మమర్థం

—*జననీ జనకాచార్య పూజాది విధులు*—

బు శ్రేయఃప్రధానములగు । కామ మర్థంబు ధర్మసంకలితములగు ।

ధర్మమర్థంబు కామంబుదాత్తభవ్య । పదమునకు కారణములగు ప్రా
జ్ఞులారా॥ గీ॥ బ్రహ్మమూర్తి యాచార్యుండుభవ్యతముడు । జనకుడు
ను ప్రజాపతి మూర్తి జనని పృథివి । మూర్తి సోదరుడును తనమూర్తి
యగుట । పూజసేయు నదివారల భూనుతముగ॥ క॥ జననీజనకులు సో
దరు । డును నాచార్యుండును గురుడును పూజార్హుల్ । ఘనులది గానన
గౌరవ । మునజూడఁ జనదు విప్రముఖ్యుడువారిన్॥ గీ॥ అత్యధిక కష్ట
ములకోర్చి యాప్తి దన్ను । గాంచిపెంచిన భవ్యుల ఘనులతల్లి । దం
డ్రుల ఋణంబు పుత్రుడుత్తముడు బాపి । కొనవశక్తుడు నూరేండ్లు చ
నిననైన॥ క॥ జననీజనకుల కాచా । ర్యునకుఁ బ్రియమైనయొప్పరుసు
లొనరింపఁ । జనువారలు సంతోషిం । చినసర్వంబైన తపము సేయు
ఫలమగుఁ॥ క॥ మాతాపితృతాచార్యుల । కాతతశుశ్రూష సేయుట
ది తపమగుసం । ప్రీతిమెయి వారలొల్లని । చేతలశాస్త్రీయములు ని
షిద్ధములరయఁ॥ గీ॥ మూడులోకంబులాశ్రమములును మూడు । వే
దంబు లగ్నులు మూడువార । లట్లుగావున నిత్యభవ్యత్వసిద్ధి । గోరి
పూజింపవలయు కుమారకుండు॥ వ॥ జనకుండు గార్హపత్యాగ్నియని
యు, జనని దక్షిణాగ్నియనియు నాచార్యుండావహనీయాగ్నియనియు
నెరుంగ వలయును॥ క॥ ఆయగ్నిత్రయమధిక వి । ధేయము భక్తియు
ను సమ్మతియు వెలయంగా । ధీయుడుపాసన విధులు । సేయందగు
కొడుకు మతము సిద్ధింపంగన్॥ క॥ అయమహితాత్ముండై వా । రియె
డల విహితాప్తిదగు గరిష్టుడు జగతీ । త్రయ విజయశాలియై కాం । తి
యుతంబగుమేనుతోడ దివికేగుతుదిన్॥ గీ॥ ఇహసుఖము వడయు జ
ననికి హితముచేసి । పరసుఖము వడయు జనకుని భక్తిఁగొలచి । బ్ర
హ్మలోకమహూన్నత పదముబొందు । నిత్యమాచార్యునర్చించి నిర్మ
లుండు॥ క॥ ఏకర్మంబులు కడునం । గీకరమగు వారికవినిఖిలసౌఖ్యం
బుల్ । జేకూర్పజాలువారలు । నైకొనకుండు నవిలోక గర్హితముల
గుఁ॥ గీ॥ పావనస్థితి వెలయ సజీవులగుచు । వారలిలనుండుకాలంబు
వారికహిత । మాచరింపక భక్తి సేయంగవలయు । పరమశుశ్రూష

లాదర భరితుఁడగుచు॥ క॥ ఏయువితనకిష్టంబుగ । జేయ దలచువాని
విధము సెప్పఁగవలయున్ । ధీయుతుఁడు సుతుండు వారల । తో యదియు
త్రికరణ శుద్ధినిరితాపహమున్॥ క॥ ఆదరముస జననీజన, కాదుల
పూజించు విధమునగు తత్ఫలమున్ । వేదవిదులార జెప్పితి । మోదం
బును హితముఁ జిత్తమునవికసింపన్॥ వ॥ మఱియునొక్క ధర్మపథంబు
జెప్పెదవినుండని యిట్లనియె॥ గీ॥ శ్రద్ధధానుఁడగుచు సద్విద్యఁ జేకొను ।
టొప్పు శూద్రునలన యోగ్యతముఁడు । గానివాని వలననైనను వి
ప్రుండు । కులము పెంపు జూడనలనదపుడు॥ గీ॥ మాన్యశీలయు గౌరవ
మహితయును మ । హా వ్రతపరాయణయును సగుణస్త్రీకాంత । పెండ్లి జే
సికొనగ జాలప్రియమగునది । హీనవర్ణయయ్యు ననుమానపడక॥
క॥ అమృతంబు విషమునసమే । ధ్యమున సువర్ణంబువస్త్రనంబరి వల
నన్ । క్రమమున బాలునివలన మ । తముగు సుభాషితము బొరయుద
గు నెల్లరకున్॥ క॥ వనితలు నవరత్నంబులు । ధనమును విద్యయు సు
భాషితంబును ధర్మం । బును శౌచము శాస్త్రత్వము । జనునెవరులకునీ
గనుచితసమయంబులలోన్॥ గీ॥ బ్రహ్మచారి కొప్పు బ్రాహ్మణేతరుల
గు । వారివలననైన సారవేద । పాఠకలన మర్థబడయంగ ననిరి మ ।
హాత్ములైన వారలార్యులారా॥ గీ॥ బ్రాహ్మణేతరులగువారు భవ్యత
ములు తనగురువులైనవలదు నిత్యంబువారి । నంటివేదంబులు పఠింపనన
ఘుఁడైన । బ్రహ్మచారికి లోకసంభావ్యమతికి॥ క॥ గురుఁడెవ్వండగు
నాతని । పరిచర్యలు సేయకెట్లు బ్రహ్మపదంబున్ । బొరయునగు గాన
విప్రే । తరులనయిన బ్రహ్మచారి తగుగొలువంగన్॥ సీ॥ ఓపిసద్గురుని
సమీప వాసము సేయ నభిరుచిగలదేని యమ్మహాత్ము । శుశ్రూషలా
చరింప జొప్పగు ప్రాణముల్ తనమేననున్నంత దనుకనియతి, భవ్యం
బుగా తనప్రాణంబు లెందాక తనువుననుండు నందాక నెవ్వ । డతిభక్తి
శుశ్రూషలాచరించుచు గురుపాదాశ్రయుండన బరగునతఁడు, శాశ్వ
తబ్రహ్మసదనంబు శశ్వదాత్మ, మూర్తియైజొచ్చి నిత్యంబుముక్తుఁడగుమ,
హాత్ముఁడగు గురుసికష్ఠదానాదు లీగ । కెవ్వఁడును నైష్టికములు సే

యింప దగదు॥ సీ॥ గురునికి పరితుష్టి గూరయించి పిదప నైష్ఠిక కర్మ తంత్రముల్ సేయుటొప్పు । క్షేత్రంబు కనకంబు పాత్రతిమంబగు గోవు నశ్వంబునుగొడుగుపాదు । కములాసనంబు ధాన్యమును శాకంబులు నిఖిలార్థములు గురునికి నొసంగి । యతడు సంప్రీతాత్ముడగునట్టి విధుల సమార్చనంబులు సేయుటగు సభక్తి । గురుసతీ సుత బాంధవకోటి యందు । గురునియందు వెలయు భక్తి గూఢముగ స । మార్చనంబులు చేసి భోయనగవలయు । వారలను బ్రహ్మచారి సగౌరవముగ॥ గీ. పరగు నాచార్యగురుగురు భార్యయాది । గాగలుగు వారి నర్చింప గలుగుటుభయ । సంధ్యల సదాగ్నిహోత్రముల్ సలుపుట నియ । తంబు వెలయుట మోక్ష సాధనములనగ॥ గీ॥ బ్రహ్మచర్య వ్రతంబిట్లు పరమునియతి । నెద్విజుండొనరించు గీడెనయనిగతి । నుత్తమస్థానమునగతముండు జన్మ । మరణభయరహితుడగుచు మంతులారి॥ వ॥ అనిచెప్పెనని॥ ఉ. యోగసమాధిరూఢనియమోన్నతభక్తి జనాభినందన । శ్రీగురుమూర్తిరూపమయ చిన్మయతత్త్వపరిస్ఫుటార్థస । ద్వాగమసార నిర్వయకళాధికసర్వ జగన్నియామకో । ద్యోగపరాయణస్థిరవినోద పరాత్పర భవ్యబోధకా॥ క. విమలాత్మ రామకృష్ణప । రమహంసమహాగురు స్థిరసమాధిపర । త్వమహిత సాక్షాద్బ్రహ్మైకే । మచిన్మయ తత్త్వమతి పరాయణభూతీ.

మాలిని. గురుపదయుగసేవా కుంతి తోద్దాత్తవిజ్ఞా
నరతజనమనస్సానంద తత్త్వప్రకల్పా
దరసుమహితబోధా ధారిభాస్వత్ప్రకారా
పరమపురుషలింగో త్పన్ననిత్యాభిధానా.

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి పాపినాయక
పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర
మనుస్మృతియను మహాధర్మశాస్త్రమునందు
ద్వితీయోధ్యాయమ్ సంపూర్ణమ్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్రామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

తృతీయాధ్యాయము.

శ్రీనిర్గుణైకమార్గ। జ్ఞానమయోదిత సమస్తకారణ విబుధ। ధ్యానానందరసప్రతి। మానవినిరాకరణ సర్వమయపరమేశా॥ వ॥ దేవా యవధరింపు మమ్మహర్షిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుండిట్లనియె.

—*కన్యా పరిగ్రహ విధులు.*—

గీ. కరము వెలయంగ త్రైవేదిక వ్రతంబు। ముప్పదియు నారు వత్సరములు వినియతి। గురుసమీపంబుననుపగూడుమరిత। దర్ధమైన పాదంబైన ననిరి బుధులు॥ క. వేదార్ధ సారమెరిగి స। మాదరగతి బ్రహ్మచర్యమలవరచి తదీ। యోదయమార్గాను సరణి। నూది గృహస్థాశ్రమంబు నొనరింపదగున్॥ క. వేదాదిదాయభాగం। బాది జనకు వలనగొనుట యావును మధుప। ర్కాదులొసగియుద్వాహమున। కాది పితాదులదనుపుటయగు బాత్రముతై॥ క॥ గురుననుమతిబడసి నియతి। బరగికృతస్నాతకుడయి బ్రాహ్మణుడుసమా, దరమునసవర్ణయునుగుణ। వరయుననగు కన్యదగు వివాహంబాడన్॥ క. జననికి సపిండగాకయు। జనకునికి సగోత్రగాక సౌమ్యతిదగు క। న్యనరసి పరిగ్రహించుట। యనుకూలముదారకర్మమనిరి మహాత్ముల్॥ క. సతిసంబంధములగు గో। తతులునుమేకలు ధనములు ధనధాన్యంబుల్। సతతము పాత్రములయ్యును। పతిగొనరాదరయ పేదవడుతరినైనన్.

చ. క్రియరహితాత్మ నిష్పురుష కేవల వేదవిహీనసంతతా । మయబహుదీర్ఘ రోమ జడిమప్లిత కుష్ఠశరీరగంత సం । చయకుటిలాంగభ్రూతపరిసర్పిత వక్రశిరోజలోచన । క్షయవరియింపగాదుకడు సౌమ్యుడనందగు వానికెన్నదుగ॥ గీ. పింగకేక్షణ వక్రకపిలశిరోజ । కన్యనధికాంగ తీవ్రరోగమయ రోమ । రహితబహురోమహీనాయరాగపరుష । భామినిపరిగ్రహింపగా బరగ చెందు॥ క. తరుగిరిఋక్షనదీదా । సరహితనామాంకితంబు జనుదానిభయం । కరనామనైనదానిగ్, పరిగ్రహింపంగ కాదభవ్యత్వమగుగ॥ క. జనునై వాహికవిధిగాన । తనురోమశిరోజదశనతత్పరతనుభా । షితసుఖనామసుహచిరగ । మన లక్షణలక్షిత మృదుమహిత శరీరగ॥ క. ఏయమకు సోదరులులే । రేయమ జనకుని సమాఖ్యయెరుగ బడను ము । న్నాయమయెవ్వరి సుతయని । ప్రాయముతుల్ దలచి పెండ్లిపాటింపరిలగ॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు వివాహసంబంధభావ । ములుసవర్ణలయందు నిమ్ముదగసేయ । వలయునొక భంగిహీనతవచ్చుకామ । మమితముగను పునర్వివాహము ఘటింప॥ గీ॥ బ్రాహ్మణులకు నాల్గుజాతుల భార్యలుదగు । క్షత్రియులకు మూడింటను సతులు వెలయు । వైశ్యునకును రెండింటను వనితలొప్పు । శూద్రునకు తనకులము నందసుదతులెనయు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకొక భంగినైన । కామశూద్రాంగనల పరిగ్రహమొనర్ప । నెరుగకపరిగ్రహము సేయునేని వ్రతము । లర్థినడుపంగవలయు మహాత్ములార॥ గీ॥ హీనజాతి కాంతనెన్నకవిప్రుడు । పరిణయాను భంగిబడసెనేని । శూద్రతుల్యుడగు నుపద్రవంబులు పెక్కు । లడరునైన వలవదట్టితెరగు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుండు శూద్రాంగన పరిణయంబు । జేసికొనునేని పతితుండ శిష్టరతుడ । పాత్రముడు గూరుండిహపరసుఖములు । గోలునడిన హీనాత్ముండగుట నిజంబు॥ వ॥ మరియు శూద్రస్త్రీయందు

క॥ శయనాసనాదిపూజల, నయముగ గావించు నెవ్వడావిప్రుండు । ధ్యయన పరాయణుడయ్యు, వెలయుమాలండి తడనగకళంకము పేర్మిగ॥

క॥ కారణములేక శూద్ర । స్త్రీరూపము నిచ్చజూచుద్విజుడును త

త్సం । గారంభము గలవాఁడును । నారదునిమతంబునఁ మహాపాపుల
గుఁ॥ క॥ ఆరయవిప్రుండు శూద్ర । స్త్రీరాగవశంబునఁ జరింపఁగనా
త్మఁ । గోరినపతితుండగు ని । స్తారతి యును యశముగల్గు సజ్జనుఁడ
య్యేఁ॥ క॥ పాదజునికాంతపెండిలి । యైదానివలన బ్రియంబు నందిదిను
గు వి। ప్రాదులు భువినెలిచాంద్రడనగా। దగునవిరుత్తములు జగన్నుతులా
రా॥ వ॥ మఱియు నేబ్రాహ్మణునిగృహంబున శూద్రాంగనాకల్పితం
బులగు దైవపిత్రాతిథిపూజాద్రవ్యయంబులు వెలయునవి విశేషంబుల
య్యు సద్దైవపిత్రాతిథుల కంగీకారంబులుగాక వృథాయగు నాబ్రాహ్మ
ణుండును మహానరక పతితుండగునిట్లు॥ క॥ బోరసిన తమిశూద్రసతియ।
ధరరసమానిన యతండు తల్పకుడు తదా। దరరతియు కాముకుండును ।
నరకనివాసులగు దుర్జనంబులువారల్॥ క॥ వారలకునిష్కృతులు లే ।
వారయనిష్కృతులు సేయునైనమహావ్రా । పారములు సల్పునైనను ।
దారములగు నయ్యఘములుదరుగవురువగుఁ॥ క. పాటించిశూద్రకాం
తా । కూటమునిచ్చలు నొనర్చు క్రూరుడుమర్త్యా । ఘాటకుడును మృ
త్యుప్రతము । వేటాడగనుఁబడుఁ దవిలియుగ్రగతిఁ॥ క. తగ వెయ్యది
శూద్రాంగన । దవిలినబ్రాహ్మణుడు బహుమతంబుల కర్మా । ను గు
డయ్యు బాయనేరడు । జగతిఁ తత్పాతకములు సంయములారా॥
క॥ పటమానురాగరస సం । భరితాత్ముండగుచు శూద్రభామినిగల
యఁ । దినుగుద్విజుడెల్లవారలు । నిరతము దిట్టంగమాలనికి తుల్యుడ
గుఁ॥ వ॥ సమస్తవర్ణంబులకును వివాహవిధులవశ్యమాచరణీయంబు
లై యుండుగాన తద్విధంబు జెప్పెదవినుండు బ్రాహ్మంబు దైవంబు

—*అష్టవివాహవిధులు.*—

నార్షంబు ప్రాజాపత్యంబునాసురంబు గాంధర్వంబు రాక్షసంబు పైశా
చంబను వివాహవిధులష్టవిధంబులని చెప్పి మఱియునిట్లనియె. క. ఏవర్ణ
మునకు నెయ్యది । పావనధర్మముగ బరగుపరమవిబుధ సం । భావన
పాత్రంబుగఁ। స్తావిధ యైయదివినుండు సన్మునులారా॥ వ॥ అనిబెంపువ

డఁ బలికెయిట్లనియె॥ గీ. బ్రాహ్మమాదిగనారును బ్రాహ్మణునకు । నాల్గుక్షత్రియునకు వైశ్యునకును శూద్రు । నకును మూఁడును పరమ మాన్యత్వసిద్ధు । లగు వివాహవిధులు భువి నాఢ్యులారా॥ గీ॥ బ్రాహ్మమాదిగ నాలుగు బ్రాహ్మణునకు । రాక్షసము క్షత్రియున కాసురంబు వైశ్య । శూద్రులకు ధర్మమగునని సూక్ష్మధర్మ । విదులు కొందరు సెప్పిరి విమలమతులు॥ గీ. బ్రాహ్మణునికిఁ జెల్లు పంచధర్మంబుల, రెండుగాక మూఁడు పండితాను । మతము సెలఁగ నెప్పుమరియు యథాప్తిఁబై । శాచమాసురంబు నీచములుగ॥ క. మాటికి మాటికి దగుపరి । పాటి వెలయ క్షత్రియునకు బ్రాహ్మాద్ధర్మం, బోటముగ నన్యధర్మము, సాటిఁ గాంధర్వ రాక్షసంబులు రెండున్॥ గీ. కన్యనధికశీల గౌరవనీయగు । నాఢ్యవస్త్ర భూషణాదులనిడి । యోగ్యడైనవరుని కుచితదానముసేయు । టదిసదాప్తి బ్రాహ్మమనఁగ వెలయు॥ క. వైదికమగు యజ్ఞము నం । దాదరమున ఋత్విజుఁడన నలరె యలంకా । రాదు లిడి స్వయము గాక । న్యాదానముసేత దైవమగునని రి బుధుల్॥ క. వరునివలన గోమిథునం । బరయగ నొకటైన రెండునైన గొనిసమా । దరమతి కన్యనొసంగుట । బరగున్నార్షమనఁదది విభవమూలంబై॥ క. తగవేరిగిధర్మమొడఁక, నెగడుమమీరలసి కన్య నెఱిసిచ్చుట బెం । పుగ నది ప్రాజాపత్యమ । నగ వెలయుననిరి మహాజనంబులు ప్రీతిఁ॥ గీ. కన్యకై నదానిగనిన వారలకైన । ధనమొసంగి యప్రదానభంగి । దగపరిగ్రహించు టగురాక్షసంబన । నదిమహాతపోధనాఢ్యులార॥ క॥ యోగానుభంగి దగునను । రాగము కన్యకును వరునకు రంజిల్ల నవా । భోగరతి వారలెనయం । గాగూడిన నది జెలంగు గాంధర్వమనన్॥ క. బలిమి మెయికన్య నుక్కఱ । వెలువఱుపగ దీర్ఘశోక విహ్వలయగుచున్ । విలపింపదాని గొనిచను । టిల రాక్షసమనిరి లోకహితులగునార్యుల్॥ గీ॥ మత్తయగుచుమఱి ప్రమత్తయగుడు సుప్త । యగుడువిజన చారియగుడుకన్య । నపహరించి గొనుట యదిపిశాచంబధ । మంబనర్హతమము మాన్యు

లార॥ గీ. ఉదకదానపూర్వకముగనొప్పం ।బ్రాహ్మ, ణులకు కన్యాప్ర దానవిధులు ఘటింప, క్షత్రియాదులకదిగాదు జనుపరస్ప । రాను కూలప్రదాన మాన్యత్వగరిమ॥ క॥ ఒనరంగ వివాహవిధులు, మను వుప్రకీర్తించె నుత్తమంబగు ధర్మం, బునెగడ దత్సర్వంబును । విని పింతుమహర్షులార వినుడు సదార్తిన్॥ సీ. బ్రాహ్మవివాహ సంబంధుడై న సుతుండు పదితరంబులు జనుపైతృకులను, తాను పూర్వుండుగా దనరినపదితరంబులవారలను భవ్యభూతిసెలగ । కృతకృత్యులుగ నొన రింప సమర్థుండు నుత్తముండును సదారోగ్యరతుడు, పావనుండును నగు దైవసంభూతుండు నరయనేడుతరంబు లరుగువార । లను తన కునేడు తరములైయెనయువార । లను పవిత్రులుగాజేయుననఘుడార్ష । జుండుమూడేసి తరములు శుద్ధగతులు । గాఘటింప మహాశక్తి గలు గువాడు॥ గీ. ఆరునారుతరంబుల వారలను ప। విత్రులుగజేయశక్తుం డు పాత్రతముడు । ఘనుడు కాయోఽజతనూజుడనిరి పరమ । ధర్మ శాస్త్రప్రవీణులుదాత్తగరిమ॥ ఉ॥ ఆదరణీయులుత్తములు నష్టులు నార్యులు వారలుద్విబ్రా । హ్మాది చతుర్వివాహవిధులంచు జనించు కుమారకుల్ మహా । శ్రీయులు వారలెన్న మసచింపరు బొంకులు క్రూరులై వృథా । వాదముల్గా జనింపను భవంబులు వాపుమరిచ్చజే సినన్॥ క. రూపమునత్యుత్తమ వి । ద్యాపాండిత్యంబు పాత్రతమును భవ్యవ్యాపారంబును ధర్మము । దీపింపగవారలున్నతి రహించదగన్॥ క. ఆరంభశీలురై మరి । వారలుజీవింతురు శతవత్సరములు చిం । తా రోగవ్యాకుల ని, స్సారప్రతిభములులేక సాధుజనములై॥ క. వేద విహీనులుమిథ్యా, వాదులుదుర్మార్గులగు నవనిగాంధర్వం । బాదిగగల చతురుద్వా, హాదయులగు సుతులు సిద్ధయులునింద్యులనన్॥ క॥ నిం ద్యంబుగానిపెండ్లి న, నింద్యులగు సుపుత్రకులు జనింతురుసతమున్ నింద్య వివాహవిధిజగ । న్నింద్యులగుసుతులు జనించునీచులువారల్, వ॥ పాణిగ్రహణ విధులుసవర్ణయగు కన్యయందాచరించుట పాత్రతమం బును నసవర్ణయగు కన్యయందుసేయుట నింద్యంబునగునైనను బ్రాహ్మ

ణవివాహంబునందు క్షత్రియకన్య బాణంబుచేతను బ్రాహ్మణ, క్షత్రియవివాహంబులందు వైశ్యకన్య బ్రతోదకంబుచేతను బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్య వివాహంబులందు శూద్రకన్య సమావృతాంబరదశంబుచేత

—*పుత్రోత్పత్తివిధులు.*—

ను పాణిగ్రహణవిధులు సేయుటుత్తమంబు మరియును॥ క. ఋతుమతియగు నిజసతినతి । రతిసుఖమున దేల్చుటొప్పు రాగంబున వ । ర్జితపర్వరాత్రుడై పర । సతులరమింపక, నిజేచ్ఛచందంబుదగన్॥ క. పదియారు దినములుఋతువగు । మదవతులకు ఋతువుమాస మాసము నందున్ , మొదలచతుర్దినసము లొ । ప్పవు గర్హితమఖిల శాస్త్రపద్ధతు లందున్॥ గీ. నాల్గు దినముల ఋతుదర్శనంబులను చి , తంబు లేకాదశియు త్రయోదశియు రెండు , వర్జనీయంబులగుట నవశ్యముపది । రాత్రులందు వహూరతి శాత్రతమము॥ క. వెలయగజంటలు సవ్యం । బులు నగురాత్రులగలసిన బుట్టుకుమారుం । డలఘుమతి జేసిరాత్రుల । గలసిన కూతురుజనించు గావునవర్ధన్॥ క. పాత్రతమము యుగ్మములగు । రాత్రులనిజసతిసదాను రాగము నెలయన్ । పుత్రార్థిగలయుటనిరిక , శత్రసమస్తక్రియా ఫలకమ వేదుల్ ॥ క॥ పురుషుని శుక్రంబురువుగ । బరగినపుత్రుండు గలుగు భవ్యతదగి కూ , తురగున్ మధ్యమగతి వని । త ఋతుసహజ శోణితంబుదాత్తంబైనన్॥ క॥ రేతశ్శోణితములుసరి । యైతోచిన పుత్రుడుదయమగు కాదేనిన్ । యా తెరవున కనుకూలం । బై తగషండుడగు తనయుడైన జనించున్॥ గీ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతమున కషాయ మొదవ । దధమములు నింద్యములగు నిశాష్టకంబు । నన్యరాత్రిత్రయంబునునాగి యోగ్య, మైన దినముల గలసిన ననఘులార॥ క॥ వినుడల్పమైన శుల్కము । గొనికన్యనొసంగునట్టి కుమతివినింద్యుం । డున పత్య విక్రయుడునగు । జనులకు తన వర్తనంబసహ్యముగాగన్॥ క॥ వనితాసంబంధంబగు । ధనమునను పజీవుడగు నతండును కాంతా । జనధనసత్వాదులను గొ , నినవాడును పాపులగుచు నిరయమునబడున్॥ క. ఒనరగనార్షవివాహం । బున గో

మిథు నమ్ముఁగొనుట బోలుననియెడుం, గని నీచతములు కొందరు। వినిపింతురు బలుసభలనవిశ్వాస్యాస్యాల్॥ క॥ అనృతాస్పదమది వెండి యు। ననాచరణీయమధమ ముగునల్పం। బైన నధికమైనఁ బ్రియము న, గొనుటది శుల్కంబు గాదె గురుమతులారా॥ క. కన్యకొరకు శుల్కాదులు। కన్యాజనకాదులిచ్చు గైకొనక సదా। మాన్యగతినీగ గల్గిన। ధన్యులగు మఱిశుభ ప్రదాతలు వారల్॥ క. జనకుఁడు సోదరులును

వనితాగౌరవవిధులు.

పతి। యును బాంధవులును తనకు మనోజ్ఞముగా వెం। పెనసిన విభూషణాదులు, ననయమునిడ కన్యపూజ్యయగు ననిరి బుధుల్॥ గీ. పడతు లెచ్చట పూజింప బడుచునుందు, రచ్చట రమించు దేవతలాదరమున। నారి లేందున పూజ్యత వనటబొందు। నందు కార్యఫలములు మాయమగుచుండు॥ క. శోకింపుచు నెచ్చట కడు, నాకులతఁ బొందు జామి యంతమగు కులం। బాకులత లేక నెందున। శోక స్థితినుండునందు శోభనములగుఁ॥ క ఏమందిరమున వనితలు। కామితపూజాదిరహిత గతులై బడు శో, కామితపై శాపములిడు, నామందిరములు వినాశమగునని రార్యుల్॥ క. గౌరవనీయులు నిత్యము, నారీజనములు మనోజ్ఞనవ్యమృదుచేష్టా। పారీణలు రాగమతులు, పూరుషులకు ననియె మనువు భూనుతముదగన్॥ క. అదిగావున కాంతలు స। మ్మోదముఁ బొందంగ నిత్యమును తదభీష్ట, ప్రదులగుచు పూరుషులు ప్రియ। ము దొరంగిక మెలగు నదివిపులకర్మములన్॥ క. సతివలనఁ బతియును మఱి। పతివలనఁ సతియు తుష్టి బరిగిన కడునూ। ర్జిత కల్యాణాస్పదమగు। సతతము తత్కులము విబుధజనవర్ణితమై॥ క॥ సతియును పతియనునిచ్చలు, సితరేతరరాగభూతి నెసగక రోషా। న్వితమతులగు నేనిరయు పిర, హితసంతానాప్తి లోక నింద్యతములగున్॥ క. వేదములు జదువకున్కన, నాదరి కార్యములు సేతసనిశము కువివా, హాదులు నడుపుట దుష్కుల, మైదఱుగుఁ సత్కులంబన ఘుమతులారా॥ వ. మఱియుఁ జిత్రకర్మ వ్యాపారంబుల చేతను శూద్రసతులందు పుత్రులంబడ

యుట చేతను రాజుకొలువు సేయుటను నాస్తికకర్మంబు లొనర్చుటచే
తను సత్కులంబులు కాలక్రమంబున దుష్కులంబులగు॥ క. వేదంబులు
చదువుటయు స । మాదరణీయ మగువృత్తి నలరుటయు గ్రమం । బై దు
ష్కులంబు సత్కుల । తాదశ బెంపొందు సత్యదాత్తపు భంగిన్॥ గీ. అర
యవైవాహికమున గృహస్థుడర్థి । పంచయజ్ఞంబులును తదుపరి సమస్త ।
కర్మములు నిత్యశుద్ధపాకములు పాత్ర । దానములు సేయువలయుమతం
బు పేర్మి॥ క. మానుగ పంచపశువధ । స్థానంబులు కండని యుదకకలశం

—*గృహస్థధర్మములు.*—

బున్ । మానక గేహికి హింసా । స్థానోపస్కరములగు సదాబద్ధములై॥
క. ఈపాపంబులు దూలగ । పూపమతిన్ పంచయజ్ఞములు దినదినము ।
దీపించుచు సేయన్ జను । నోపి సదార్తిన్ గృహస్థుడుచితస్ఫూర్తిన్॥
సీ. అధ్యాపనము బ్రహ్మయజ్ఞంబనియు తర్ప । ణ సక్తి పితృయజ్ఞమనియు
హోమ । సత్క్రియ దైవయజ్ఞంబనియును బలియత్యుత్తమము భూత
యజ్ఞమనియు । నతిథిపూజనము నృయజ్ఞంబనియు సెప్పుదురు పంచ
యజ్ఞముల్ బరగు నిట్లు । పశువధస్థానాది పాపంబులన్నియు బాయంగ
నెవ్వడీపంచయజ్ఞ । ములు క్రమంబున సేయడా మూర్ఖమతికి । లేదుని
ష్కృతి పుణ్యంబు లేశమైన । బాయుదుజ్వాలశక్తిమై పుణ్యకర్మ । శత
ములొనరించినను వాడు సాదులార॥ క. మనమున తనను బెతరులకును ।
జననీజనకులకు నతిథిజనములకు గ్రమం । బునెగడ దేవతలకు బ్రియ ।
మొనయింపగలేని వాడు మృతుడరయంగన్॥ సీ. ఆహుతంబును హుత
మరయ ప్రహుతము బ్రాహ్మ్యహుతంబు ప్రాశితంబనగ పంచ । యజ్ఞ
నిర్వచనంబులగు జపమాహుతంబనియు హోమము హుతంబనియు
భూత । బలిప్రశిద్ధావాప్తి ప్రహుతంబనియు బ్రాహ్మణార్చనా విధులు
బ్రాహ్మ్యహుతమనియు । పితృతర్పణంబు ప్రాశితమనియును జెప్పుదు
రు సదాధ్యయనంబు దొడరునేని । దేవయజ్ఞంబదియగును దైవయజ్ఞ ।
కర్మరుండగువాడు జగంబు సర్వ । మాగిభరియించు వాడగునట్టి భవ్య ।
శక్తి వెలయుట నిత్యవిముక్తుడతడు॥ సీ. హోమంబులాదిత్యునుదయాస్త

మయముల నొనరింప బ్రియమగునినునికతని । వలనయోగ్యములగు
వానలుగురియువర్షంబులు గలుగనన్నంబు వెలయు। నన్నంబువలన నరా
దులు జీవించునదిగాన హోమంబులను దినంబు । సేయునాతడు పూజ
నీయుడై బెంపొందు వాయుకనిత్యంబు వాయువాశ్ర । యించి చేతనకో
ట్లు దీపించునట్లు । లాశ్రమములన్నియును నిత్యమాశ్రయించి । యుం
డు గృహమేధినదిగాననుడుగ కాశ్ర । మానుగతినడుపవలయు గృహ
స్థుడగు॥ క. జ్ఞానాన్నము లాశ్రయములు । గానెగడుగ త్యాశ్రమము
లుగాన నవిగరి । ష్ఠానిరతిదాన మీగుట । మానవుడు సమస్త లోకమ
యుడై వెలయుగ॥ గీ. ఎవ్వడాత్మేంద్రియములజయించుననువు । తనకు
గాకుండు నొనరింప దగునతండు । మహితభూతిగృహస్థ ధర్మంబులెల్ల ।
నైహికాముష్మిక సుఖంబులందగోరి॥ క. దేవతలును ఋషులును బితృ।
దేవతలును భూతములు నతిథులుతనుగ సం । భావించియాస సేయుగ ।
గావునగృహమేధినడుపగా దగును క్రియల్॥ గీ. దేవతల హోమము
లవేదదీక్ష ఋషుల । శ్రాద్ధముల పితరులను ధర్మసరణిసన్న । మునమ
నుష్యుల బలికర్మముల సమస్త । భూతముల పూజసేయంగ బోలు
నరుడు॥ గీ. అన్నమునవైన జలములనైన పాల । నైనమూల ఫలం
బులనైన నిత్య । మాచరింపంగవలయు శ్రాద్ధాదికర్మ । ములుబ్రి
య-బున పితృదేవతలు జెలంగ॥ గీ అరియపిత్రర్థమగు పాంచయజ్ఞ
మందు । భోజనము సేయుచొప్పు విప్రుండొకండు । వైశ్వదేవంబునం
దునవశ్యమట్లు । కూడుకూరలొక్కండిచ్చు గుడువరాదు॥ గీ. హోమ
కర్మాదివిధులతియోగ్యభంగి । గడపి బ్రాహ్మణుడర్థిమై గడగవలయు ।
వైదికంబగు మతమునవైశ్వదేవు । నర్చనంబులు నతులు సేయుంగసతము॥
గీ. ఆదినగ్నియు సోముందునలరునట్లు । హోమములు రెండుగావించి
యోపివిశ్వే । దేవులును దేవతలులోకభావనీయు । డైనధన్వంతరియు
బ్రియంబందుకోరకు॥ వ॥ అర్చనంబులు సేయవలయును మరియును॥
క. మతమనఘముగాగ ప్రజా । పతులగ గగనంబు నుర్విపరదేవతలగ
సతతము పూజించునది వి । నుత శుద్ధక్రియలొనర్చి యుక్తముగాగ॥

సీ॥ ఈతెరంగున వెలయుంచిహోమమ్ములత్యధికంబు జేసి ప్రదక్షిణము
లు । సర్వదిక్కులయందు సలిపి చతుర్దిశాధీశులై వెలయు మహేం
ద్రయమ వ । రుణసోములకు తత్పురుషమూర్తులకు ప్రియంబగుభంగి
బలికర్మమాచరించి । మరియు (మరుద్భ్యోనమః) యని పల్కుచు దొడరి
ద్వారమున (నద్భ్య) యటంచు । నుదకమందు (వనస్పతిభ్యో) యటం
చు । నొగిముసలమందుగోలున నుచితభక్తి । వెలయుబలికర్మములు
సేయవలయు శుద్ధ । మతముపేరిమి సామాన్యమనుజుడైన॥ వ॥ వాస్తు
పురుషుని మస్తకోత్తరపూర్వభాగంబులందు లక్ష్మికిని పాదప్రదేశంబు
లగు దక్షిణపశ్చిమదిశలందు భద్రకాళికిని మధ్యదేశంబునందు పితామ
హామహేంద్రులకును పృష్టభాగంబున సర్వాత్మభూతంబులకును బలిక్రి
యలుచేసి బలిదానశేషంబగు నన్నంబు వాస్తుపురుషు పాదమూలంబగు
దక్షిణదిశయందు పితృదేవతలకు సమర్పింపవలయు వెండియు॥ క॥ శున
కములకు పతితులకా । ద్విజులకు మాలలకు కల్మషనిరతులకు తీ । రని
రోగపీడితులకును । శనకములకు కాకులకును జనునన్నమిడగ॥ గీ॥ సర్వ
భూతంబులను యోగ్యసద్గతినిల్పు । బ్రాహ్మణుండెవ్వడర్చించు పరమని
యతి । వాసుపరమ పదంబు దివ్యమగు తేజ । మలరజొచ్చి సుఖించు
మహాత్ములార ॥ మ॥ బలికర్మంబులుదీర్చి తానతిథులన్ బాటించి
యస్థాసన । స్థలులాజేసిసభైక్షికాదులిడి సంతోషించియాశీర్వచః ।
కలనాభద్రత వారలేగుటయు భోక్త్రాద్యాదులుంగూడన । స్థలితావా
ప్తికర్మకర్త బుధవంగానొప్పురేఖాగకిన్॥ క॥ గుణునకు గోవునొసంగు
ట। బరగినసత్పుణ్యఫలము బ్రాపించుసమా । దరమతిభిక్ష మొకని
కిడ , పరమాప్తిగృహస్థుడైన బ్రాహ్మణునికిలన్॥ గీ. యోగ్యభిక్షుమైన
నుదపాత్రమైనవే । దార్థతత్వవేదియైన బ్రాహ్మ । ణోత్తమునకు భక్తి
నొసగిన జాలు భూ । దానపుణ్యఫలముతనకుగలుగ॥ గీ. హవ్యములు
కవ్యములు వృధాయగునపాత్రు । డైన బ్రాహ్మణుసన్నిధినాచరింప , బా
త్రితముసు మహాత్ముండు భవ్యుడునగు । విప్రుసన్నిధినవి జాలవెలయు
చుండు॥ గీ. విద్యయును తపంబునెలయు బ్రాహ్మణులము , ఖంబులగు

లనగ గ్రాలివారి । సేవనంబులోపిసేయువారలు నర । కములగూలకుండ
గాచుచుండు॥ క. ఆగతుడగునతిథి మహా । భాగునిగాదలచి యర్ఘ్య

—*అతిథిపూజావిధులు.*—

పాద్యాసన గో । ష్ఠీగతులు నెరపిదాత మ, హాగౌరవభూతి సేయునది
యనిరి బుధుల్॥ గీ. బ్రాహ్మణుండతిథి పూజాదిభవ్యకర్మ । ములుసదా
యొనరింపక మొద్దుబారె । నుండువాడగునేని యతండుసేయు, వేద
పాఠకర్మాదులు విఫలములగు॥ క. జలములు పూవులుకాయలు, ఫల
ములు పల్కులములును సహాయకరములై । వెలిగానతిథులకు విని । ర్మ
లబోధాస్పదములగు సమస్తక్రియలన్॥ క. పరుసగృహంబునదగునే ।
కరాత్రివిని యతినుండగా నతిథికిగా । దరయగ పెక్కుదినములే । కరా
త్రుడతిథియనన్ జగంబునవెలయున్॥ గీ. ఒక్కయూరునందు పెక్కు
దినంబులుం । డునతడతిథిగాడు వినుడయోగ్య । తముడువాడ బహు
జనములు నవ్వుచుదన్ను దిట్టనింద్యుడగుసుధీరులార॥ క. పరులిడు
నన్నముగుడుచుచు । పరులు గృహస్థుండు తృప్తిపడయక జన్మాంతరము
న సదాన్నదానము । బరగించెడివారియింట పశువైపుట్టున్॥ గీ. అతిథి
సూర్యోదయాస్తమయాదివేళ । లందెపుడువచ్చునప్పుడత్యాదరమున,
నర్ఘ్యమును పాద్యమును నాసనాదులొసగి । కుశలమడుగునది గృహ
మేధి కుతుకమార॥ ఉ. ఆదరహీనుడై యతిథి కన్నము బెట్టక నెవ్వడాత్మ
పు । త్రాదులుదాను సంగనలు నన్నముహూరులు పాలునేయి ద । ధ్యాది
పదార్థముల్ గుడుచునాతడ మేధ్యము మెక్కుపందికిన్ । సోదరుడందు
రార్యులు మనుష్య పశుత్వముచేయున్నదే॥ గీ. ఉత్తముండగు నతిథి
కి నుత్తమంబు । మధ్యముండగునతిథికి మధ్యమంబు । నధముడగునతిథి
కధమంబు నాచరింప, వలయుపూజాతిశయ గౌరవంబులర్థి॥ సీ. వైశ్వ
దేవార్చనావశ్యకర్మంబులు దీరినయప్పుడతిథిసమాగ । తుండగునేనియు
వండి యన్నంబిడగాదగునతనికి గౌరవమున । బలిశేషమిడుట యొప్ప
దు భోజనార్థంబు బ్రాహ్మణులాదిగా బరగు నాల్గు । జాతులవారికి
జను కులగోత్రనామాంకితంబులు దెలియంగజెప్ప । టొక్కజాతికి పూ

జ్యమింకొక్క జాతి । యగుట శూద్రుఁడుకాఁడు బ్రాహ్మణునికతిథి । యి
తెరంగున జాతుల కెల్లజాతి । నియమములువలయునని మనీషిజనులు॥
గీ. అతిథిధర్మంబుసెలఁగ బ్రాహ్మణుని యింటి । కాగతుండైన క్షత్రియు
నాతఁడార్య । సత్కృతులుచేసి పిదప భోజనమిడంగ । వలయు తనకు
నధికగౌరవంబుఁ గోరయ॥ క. ఒనరంగ వైశ్యశూద్రులు । చనుదెంచిన
బ్రాహ్మణుండుజను వారికి భో । జనమువిడ భృత్యజనముల । కు నిడు
సమయమునననిరి నిగూఢార్థవిదుల్॥ గీ. అతిథికడుపూజ్యుఁడగుట గృహ
స్థుడైన । వాఁడు పూజింపవలయు నెవ్వాఁడతండు । యునవిచారింపకాప్తి
మైయనిరి కొందఱు । రార్యజనములు తుల్యమాన్యత్వగరిమ॥ క. పరులు
సుమిత్రాదులు ని । గ్భరకాకాహాలముతోడ రానతిథులుగా । నరయ
కవారలకును స । త్కరింపవలయు బ్రాహ్మణుం డుదాత్తమతమునన్॥
గీ. కన్యయు సువాసినియు మరి గర్భిణియును । రోగిణియు వృద్ధయును
భవ్యయోగినియును । భోజనంబులు సేయుఁగఁబోలు నతిథి । జనముల
కు పూర్వమదియు దోషంబుగాదు॥ క. అతిథులునాప్తులు భృత్యులు ।
కుతుకంబలరనున్న గుడిచినపిదపన్ । వ్రతపరిశుద్ధిజెలంగిన । సతిప
తులుకూడ కూరజనుభుజియింపన్॥ గీ. దేవపిత్రాతిథిజనసంభావనీ
య । మైన పూజాక్రియాదులు నాచరించి । తద్విశిష్టాన్నమిచ్చులుదం
పతులు భు । జింపవలయు వ్రతావాప్తి పెంపువెలయ॥ గీ. దేవతా
దులకన్నంబు దివిరియిడక । యెవ్వఁడు భుజించునిచ్చలు హీనతముఁడు।
పాత్రుఁడన్నంబుగా దది పాపరాశి । వాఁడుదానిగుడిచినట్టి వాఁడయగు
ను॥ గీ. ఋత్విజుఁడు స్నాతకగురులు నెలమిరాజు । మామయును ప్రియ
తముఁడు మేనమామయు తన । యింటికే తేర మధుపర్కమిచ్చి ప్రియ
ము । సేయువలయు గృహస్థుండు శిష్టజనుఁడు॥ వ॥ సంవత్సరంబొక్కటి
చనిన పిదప వారలు మరియు సమాగతులైన నిట్లుపూజింపవలయు
వత్సరాంతంబున తాను యజ్ఞదీక్షాపరుండైయుండుతఱి రాజును శ్రోత్రి
యుండును సమాగతులగు నేని పూర్వప్రకారంబున మధుపర్కవిధిపూ
జించుటయు నన్యవిధుల పూజింపకుండుటయు మాతులాదులయ్యజ్ఞ

సమయంబునవచ్చిననే విధులు సేయకుండుటయు వత్సరార్ధంబున మరి
యు దానుయజ్ఞంబయిన వివాహంబయిన సేయుచుండునప్డు వారిలో
నొక్కడైన నందైన నరుగుదెంచిన మధుపర్కవిధి పూజించుటయు
సామాన్యధర్మంబులు॥ క. సూర్యోదయాస్తమయముల । కార్యముల
న్నియును సేయగాదగుదానున్ । భార్యయు కడునియమంబును । మర్యా
దయు సెలగనుత్తమ గృహస్థుశీలన్॥ క. సాయంకాలంబున కడునియ ।
మాయతుడై దేవతార్చనాదులు మరియ । ధ్యాయనము సతీసహి
తుం । డై యొనరింపంగ జనుగృహస్థుడు పేర్మిన్. క. సాయంతంబున
నిజభా । ర్యాయుక్తుండగుచు శిష్టమగునన్నముతో । సేయవలయు
బలికర్మము । లాయువు నారోగ్యమును సుహార్ద్రముగలుగన్॥
క. సాయంతంబునసూర్యా । ధ్యాయత నాచమనవిధులు తగనడపె
డువాడాయుర్విద్యాసౌఖ్య । శ్రీయోగ్యత్వదశలిచ్చు జెందు సతంబున్॥
గీ. వైదికపథంబుదగ నమావాస్యయందు । పిండపితృయజ్ఞకర్మముల్
పెంపుసేయ । వలయు ప్రతిమాసమును తె. వచ్చునట్టి । కొలది ద్విజులం
దరొక్కింతకొఱతలేక॥ గీ. మంచిమాంసంబుగూర్చి మాసికంబు ।
సేయవలయు హితంబు నర్యాయుతముగ । మాంసమునిషేధమనరాదు
మాంసమాసి । కంబు పితృదేవతలకు ప్రియంబుగూర్చు॥ క. పితృకా
ర్యంబుల గుడుచుట । కతిపూజ్యుల పూజ్యులుభయులగు వారలు రెం ।
డు తెరంగుల బరగుదురా । యుతమతివారలనపత్యు మరియగవలయున్॥
క. ఒనరంగ దైవకార్యం । బునకిర్వురును పితృకర్మమున ముప్వురు భో ।
జనములు సేయగ నర్హులు । నొక్కరౌనదగు పవిత్రుండరయన్॥
గీ. సత్క్రియయు దేశకాల శౌచనియతములు । బ్రాహ్మణవిశేషమును
ననబరగు పంచ । విధులు సెప్పుదు శ్రద్ధతో వినుడు పరమ । శాంతమ
యమార్తులార బ్రశస్తులార॥ క. పితృకర్మంబులుపండిత । మతమున
సేయంగ గునమావాస్య జగ । న్నుతన్నత్తి లౌకికాదులు । చితములు
భవ్యంబులును విశిష్టంబులగన్॥ క. పరదివసములనడగు భా । స్కర
చంద్రగహణ పుణ్యకాలముల నమా । దరమతి పితృకర్మంబులు । పర

మనియతిసేయనగు సభాసదులారా॥ క. శ్రోత్రియుడత్యుత్తముడును। పాత్రతముడు నైష్ఠికుడగు బ్రాహ్మణునికిడన్ । పాత్రములై జనుదే వత । పితృగణములనిర సర్వపృథ్వర్థవిదుల్॥ క. వేదవిదుండొక డైనను। మేదురఫలమొసగునైన పితృకార్యములం। దాదిభుజింపగగల్గిన । కాద జ్ఞానులు పలువురు గలసికుడిచినన్॥ క. వేదజ్ఞుండు మహాత్ముం । డైద గు బ్రాహ్మణునిదూరమనిసియతిథిగా । నాదరమారబిలచియు । న్నాదు లపరితుష్టిసేయ సగుఫలముగనై॥ క. వేదజ్ఞుండొక్కరుడున । వేదజ్ఞులు బహుజనములు వెలయుసమాన । త్వాదశదైవతపిత్రృక । ర్మాదుల గుడువంగననిరయమహితచిత్తుల్॥ క. జ్ఞానోత్కృష్టుండైదగు । వానికి కవ్యాదులిడుట యశ్యము దగున । జ్ఞానులకదిగాదిల పి । తానందక్రియ లుసేయు సర్వోత్తములకున్॥ గీ. శ్రాద్ధకర్త వేదజడులగువారల। కన్నమెం దుసుసదాప్తినొసగు । నన్నివత్సరంబులాతండు యమపురి । తప్తములగు నాయుధములుమ్రింగు॥ గీ॥ జ్ఞాననిష్ఠునకు తపోనిష్ఠునకు సదా । ధ్యానని ష్ఠునకునుదాత్తకర్మ । నిష్ఠునకు నిడునది నిశ్శుద్ధకవ్యహ । వ్యాదులనిరి బ్రాహ్మణులార్యులార॥ ఉ. నైరులుమిత్రులున్ స్వజనవర్గముశ్రాద్ధములన్ భుజింపగా । దారియలేమివారు దినినందున సత్ఫలమింతయైనసనా । చార పరాయణుండు బుధసత్తముడూర్జిత భవ్యతత్వ వి । ద్యారమణుండనం దగు సతండగు పాత్రతముండుమెంపఱున్॥ క. శ్రాద్ధంబుతోడ సంగ ము । బద్ధంబుగ జేయువాడు బడయడుఫల మా । శ్రాద్ధంబువలన శాస్త్ర వి । రుద్ధంబదిగాన నప్పరుసుపలనదిలన్॥ క. పలువురిహితు లొకచోటన్ । గలసిభుజించుటదిమతముగాదు క్రియా సం । కలితంబై నైహికసుఖ । ఫలదమగున్ నదిపరంబు బరగదుదానన్॥ చ. తన యుడు శత్రుమిత్రులును దానును భృత్యులు బంధువర్గమం । గనలును శుద్ధమైన పితృకర్మములందొకచోటగూడి భోజనములుసేయుటొప్ప దుపిశాచసమాజముభంగినార్యులో । ల్లనిశుభకర్మమైనను జెలంగదు గావున నంతప్రత్తగున్ ॥ క. ఆదరముభవ్యతమముగ। బీదలకన్నంబిడున ది పితృకర్మములం । దాదినతిథులును మాన్యులు । వేదజ్ఞులుగూడ

శాస్త్రవిహితమదియగుగ॥ క. బీదలకన్నంబిడకన । నాదరమగుభంగి జూచు నాతడుకడు పెం । పూదియొనరించుకార్యము । లాదరములు గావుపితృగణాదులకెల్లగ॥ క. బీదలు నతిథులు పూజ్యులు । గాదలచుచునెవ్వడు పితృకర్మములందు । త్యాదరమతినన్నంబిడు । నాదరములగునవి పితృగణాదులకెల్లగ॥ క ధనవంతులు నధికారులు । తనకుగ పూజ్యులుగ దలచితగనెవ్వడు భో। జనములిడు బీదలకుగా। కనతడునరకంబునచిరకాలంబుండుగ॥ గీ చవిటినేలనిడిన సుబీజంబువలన । ఫలముబొందంగనేరని పగిదిబాత్ర । తములుగాని వారలకన్న దానవిధులు । చేసిఫలమించుకయుదాత జెందడరయ॥ క. దాతప్రతిగ్రాహకుడు ని। రాతంకము గాగ నైహికాముష్మిక సౌ । ఖ్యాతీతుజేయనోపుస। నాతనవిజ్ఞానమూర్తి నానగునేనిగ॥ క. ఆదరణీయుండగు శ్రాద్ధాదిమహాకార్యకర్తయన్నంబును వి । త్తాదులుతనకు నొసంగుట । పూది ప్రతిగ్రాహకుడు సుఖోన్నతి బొలచుగ॥ క. వేదజ్ఞులైనను రిపుల । నాదరమున బిలచి వలవదన్నంబిడ శ్రా । ద్ధాదులదుర్మతులైనను, బీదలపూజింపదలయు ప్రియములరారగ॥ క. తగునన్నంబిడశ్రుతిపా । రగునకు ఛందోగునకు నిరంతరశాఖాం । తగునకు సమాప్తికునకును । జగతిసమాధ్వర్యునకును శ్రాద్ధక్రియలగ॥ క. పేరలకన్నముదగనిడు । వారలకేమితెరములగువారలు పెతరుల్ । గౌరవనీయులగుదురు స । దారహితులచే నుదాత్తముగాగగ॥ క. ఆదరమును కూలాస్పద । మొదగ పేరలకిడునదిహవ్యము కవ్యం । బాదినతితులకు ముఖ్య జ । నాదులకుగ బిదప దాతయుచితభంగిగ॥ సీ. మాతామహుండుమేనమామయు భాగినేయుండు మామయునుగురుండు భాంధ, వుండు ఋత్విజుడునల్లుండు దౌహిత్రుండు శిష్యుడిష్టుండు భుజించుటొప్పు। బ్రాహ్మణుడైవకర్మమున భుజింపజేయగ పరీక్షించుట దగదు దగుప । రీక్షసేయుట నతిదీక్షపై తృకకర్మతంత్రంబులందు యత్నంబు నూది । పతితుడపుంసకుండును పాపరతుడు । నాస్తికుండును హవ్యకవ్యములుగొనన । పాత్రతముంలగు గాపున బాత్రమెరిగి । కర్మములు

సేయునది ధర్మకర్తలెల్ల॥ సీ. జూదరియును బాలిసుండును జడదారి

—*పితృకర్మభోజనానర్హుల నిరూపణము.*—

కూర్మహంతకుడు నధర్మరతుడు। వైద్యుండు ఖలుడు దేవలకుండు మాంసవిక్రయుడు హవ్యమ్మును కవ్యమును గొ। నంగనపాత్రులనందగు నీగుట కాదొకప్పుడు నృపగ్రామసేవ। కుండును ఫ్రచ్ఛిన గోళ్లు గలవాడు ప్రతికూలములు గురుబలుకువాడు। నగ్నిహోత్రక్రియలు మానినట్టివాడు। పరమనీచుండు గోపరిపాలకుండు। క్షయమహారోగిగాను బ్రహ్మచౌర్యరతుడు। కరిముశ్రాద్ధాదుల భుజింపగానివారు॥ వ. మరియు బ్రహ్మద్వేషియు కొలువుగొలుచు వాడును కుశీలవుండును ప్రమాదంబుల బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు చెడినవాడును శూద్రాంగనా సంగమశీలుండగు విప్రాధముండును జారపుత్రుండును కూలిగొని వేదంబు జెప్పువాడును శూద్రశిష్యుండును శూద్రగురుండును దుర్వచనంబులు బలుకువాడును కారణంబులేక జననీజనక గురుబాంధవాదులను పరిత్యజించిన వాడు నధమకన్యాదానాది సంపర్కంబున పతితుండగువాడును గృహంబులు గాల్చినవాడును గరదుండును సోమవిక్రయుండును సముద్రయానంబు సేయువాడును స్తుతిపాఠకుండును తైలికుండును, కూటకారకుండును కితవుండును మద్యపానంబు సేయువాడును పాపరోగియు డాంబికుండును రసవిక్రయుండును ధనుశ్శరాదికర్తయు మృతిబొందిన యన్నపెండ్లామును వరించినవాడును మిత్రద్రోహియు ప్రాణిద్యూతవృత్తి గలవాడును పుత్రునివలన వేదాభ్యాసము సేయువాడును గండమాల రోగముగలవాడును తెలుపుకుష్ఠురోగము వలన పీడింపబడువాడును దుర్జనుండును వెఱ్ఱియు నంధుండు వేదనిందకుండును యేనుంగులకు గోవులకు నొంటెయలకు నధికారియైన వాడును జ్యోతిశ్శాస్త్రము వలన జీవించు వాడును పంజరములందుని చిపక్షులు పెంచువాడును యుద్ధార్థమాయుధవిద్య నేర్పుచుండువాడును సేతుభిన్నకుండును వాస్తువిద్యోపజీవియు వినోదార్థము కుక్కల పెంచువాడును డేగలవలన జీవించువాడును కన్యాదూషకుండును

హింసాపరుండును హీనాచారపరాయణుండును నిత్యయాచకుండును
వ్యాధివలన బలిసిన పాదంబుగలవాఁడును గొఱియలు మేకలు కుక్కుట
ములు జీవధనములు గాఁగలవాఁడును పాడియు నాడియు హాస్యంబు
జెప్పియు జీవించువాఁడును పరస్త్రీ పరధనాపహరణోద్యోగ పరా
యణులు నింకవివిధపాపరతులును పితృకర్మంబుల భుజింపననర్హులగు
వెండియు॥ గీ॥ వేదముపఠింప డెవ్వఁడావిప్రపశువు । నర్హతముఁడనియి
చ్చిన హవ్యకవ్య । ములువృథాయగునాజ్యంబు బూడిదెనిడు । చంద
మున నెరుగునది యిదిసర్వజనులు॥ గీ॥ పంక్తిభోజనానర్హుండగు బ్రాహ్మ
ణునకు । హవ్యమునుఁ కవ్యమును నిచ్చునాదరమున । నెవ్వఁడూర్ధ్వఫ
లోదయమిచ్చ జేసి । వాఁడు రెంటను చెడినట్టివాఁడు నిజము॥ క॥ పరగఁగ
నే శ్రాద్ధంబున । పరివేత్తయునవ్రతుండ పంక్త్యేయుఁడు నా । దరమునభు
జించుదాసక । బొరయుడు సత్ఫలముదాత భూనుతులారా॥ క॥ దారా
గ్నిహోత్రసంయో । గామ్యాధికఁ బొలచు నెవఁడన్నకుపూర్వం । బార
యపరివేత్తయనన । గౌరవనీయుండతఁడు జగంబున వెలయున్॥ వ॥ వా
నికన్నయగువాఁడు పరివిత్తయనంబరగు॥ క॥ పరివిత్తియు పరివేత్తయు ।
పరగఁగనేకన్యతోడ పరివేతనముఁ । దొరకొను నదియును తద్దా । త
ఋత్విజువిద్యోవురత్యధములన బరగుఁ॥ క॥ మృతుఁడైనయన్న పెండ్లా ।
మతిధర్మని యొగనెవ్వఁడనురాగము పెం । పుతగఁ వరించునోడక ।
నతఁడిలఁధిధిషూపతి యనఁనలరు డధముఁడై॥ క॥ పతిబ్రతికి యుండునప్పు
డు । సతికిఁ విటపురుషువలన జన్మించిన యా । సుతుఁడొప్పకుండ డ
నగా । స్మృతుల పురాణములవిబుధశిద్ధార్థముల॥ క॥ పతిమృతి బొం
దినపిమ్మట । సతికుపపతివలననిచ్చజన్మించినయా । సుతుఁడొప్ప గోళ
కుండన । క్షితిపంక్తి భుజింపనప్రశిద్ధులు వారల్॥ క॥ వారలకు హవ్య
కవ్యము । లారయకిడు దాతనిష్ఫలావాప్తిమదిఁ । గూఁగుపరబీజసం
భవ । కారణులు పితృక్రియాప్రకాశ సుగతులే॥ సీ॥ తొమ్మిది మడుఁగు
లంధుండాప మడుగులు కాణయుకుష్ఠురోగంబు దొడఁగు । వాఁడుశతాం
శముల్ నసుమతి వేయిమడుగులు పాతకరోగియుగొనుదాత । పు

ణ్యఫలంబు సంపూర్ణంబు దివ్యటమైగావున వారలగౌరవింప, వలవదు
హవ్యకవ్యములిడిశూద్రయాజకుడు బ్రాహ్మణతను స్పర్శనంబు। సేయు
నెందాక నంతలుచ్ఛిష్టముబలె। దాతదానఫలస్ఫూర్తి దరుగుచుండు।
బ్రాహ్మణుడు నరకమున బడుబరగ శూద్ర। యాజకునకు ప్రతిగ్రహ
ణాప్తిచేసి॥ క॥ వైద్యుడు దేవలకుండు న। విద్యావంతుండు సోమవిక్రయు
డును దు। ష్టోద్యముడు కపటశీలుడు। మద్యపుడునపాత్రులగుసమాజం
బులకున్॥ క॥ వణిజుండును గోఘ్నుండును। ఫణిసంపాదకుడు నిష్ఠ
బరగింపని బ్రాహ్మణుడును కితవుండునువా। రణపాలకుడును వసింప
రాదు సభలలోన్॥ ఉ॥ మాన్యములై జెలంగినసమాజములందొక బ్రా
హ్మణుండుకా। దన్యులనంటినిల్వగ నయంబగునిర్వురు మువ్వురార్య
సా, మాన్యులు నల్వురీగతి గ్రిమంబుగనేవురు నార్వురేడ్వురున్।
ధన్యులు వారలొప్పగునుదాత్తసభాసద కార్యధుర్యతన్॥ క॥ పితృకా
ర్యములందును నీ, గతిపూజ్యుల పూజ్యులును జగంబునవెలయున్।
కృతకార్యారంభులు సు। వ్రతశీలురుదీనివిధము వలయునెరుంగన్॥
క॥ వెలసినపంక్తిక పాత్రులు। బొలచుట దూష్యమగుపంక్తి భూనుత
మగు స। త్ఫలలా శ్రాద్ధముపంక్తిన్। వెలయింపగ జాలువారి వినుడు
బలికెదన్॥ క॥ వేదములు తదంగము ల। త్యాదర మతితోజదివిత

——*పంక్తిపాత్రుల విధము.*——

దర్థము బలుకం। గాదగు విప్రులుశమ సం। పాదకులగు నేనిపంక్తి
పావనులయగున్॥ గీ॥ వేదములును తదంగముల్ విపులమతి పు। రా
ణములు జదివి నిత్యసువ్రత పరాయ। ణాప్తిదగు బ్రాహ్మణోత్తముం
డకయ పంక్తి। పావనుండగు నాతండ దేవసముడు॥ క॥ శతజీవియు గో
దాన, వ్రతసంభావ్యమతియును పరాయణతా సు। స్థితబుద్ధియు గు
రుసేవా। రతుడును బాత్రములుపంక్తి బ్రాహ్మణహితులున్॥ గీ॥ శ్రా
ద్ధదినమందు బ్రాహ్మణ త్రయమునియమ। ఋతసమన్వితులను నిమం
త్రితుల జేసి, భోజనాదుల పరితుష్టిబొరయనడపు। టది త్రయీప్రాప్త
మనబడునార్యులార॥ క॥ వెలయునిమంత్రితులగు వి। ప్రులు మువ్వు

రు శ్రాద్ధకర్తభోజనములు పూ । వులు పండ్లును గంధరసా । దులు తమకర్పింపంగ ముదముతో గైకొనుటల్॥ క. వేదవిదులైన బ్రాహ్మణు । లాదరమున శ్రాద్ధభోజనాదులు సేయం । గాదగు నమ్మలికంబున । కాదుగుడువనట్లు దినజగతినింద్యులగుఁ॥ క. పిలువఁబడివచ్చినవి । ప్రులనీడలయందదృశ్యరూపంబులతో । గలసివెలువడి పితృగణం । బులువత్తురు శ్రాద్ధగేహము సమీపింపఁ॥ చ॥ అతినియమంబు శౌచము ప్రియంబును బెంపలరఁ సదానిమం । త్రితులగు బ్రాహ్మణుల్ కరము దేకున హవ్యముకవ్యముఁ వృథా । గతి భుజియింప కేగినరకంబున బాల్పడి యూరబంధులై । క్షితిజనియింతు రాదరముచేసిన పావనమూర్తులైదగుఁ॥ క. పాదజునికాంతతోన । త్యాదర శ్రాద్ధములు సేయునట్టి ద్విజుండం । దాదరమున గుడిచిన వి । ప్రాదులును సమాన పాపులగు ఋషులారా॥ క. కోపంబు లేనివారల । పాపులు శౌచపరులధికభాగులు నియమో । ద్దీపితులు పితరులగు హిం । సాపరులును పూర్వదేవసత్తములరయఁ॥ క. వారలుజన్మించిన త । త్కారణమును పావన ప్రకారము నిత్యం । బారోపించెడివిధము ల । పారసుమతులార వినుడుబల్కెద దెలియఁ॥ క. ఆదివిధాతకు పుత్రుం । డైదోచిన మనువుపుత్రులగు ఘనులమరీ । చ్యాదిమహర్షులనందను । లాదరణీయులు పితరులయమహితులారా॥ వ॥ మరియు విరాణ్ణందనులగు సోమ పదులు సాధ్యులకును మరీచిపుత్రులగు నగ్నిష్వాత్తాదులు సర్వనిర్జర సంఘంబులకు నత్రితనయులగు బర్హిషదాదులు దైత్యదానవ యక్షరక్షోరగ గంధర్వసుపర్ణకిన్నరులకును బితృదేవగణంబులగు వెండియు॥ గీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియార్య శూద్రగణములకు । సోమపుండనగహవిర్భుజుడనవాజ్య । పుండనసుకాలినుండన బొలచునల్వు । లరయబితృదేవతులగు మహాత్ములార॥ వ॥ సోమపుండు భృగువునకును హవిష్మంతుడంగీరసునకును నాజ్యపుండు పులస్త్యునకును సుకాలినుండు వశిష్ఠునకును బుత్రులగు మఱియు నగ్నిదగ్ధానగ్నిదగ్ధకావ్యబర్హిషదసౌమ్యాగ్నిష్వాత్తులను మహనీయులు బ్రాహ్మణుల కుపపితృవర్గంబులగునిట్లు॥

క. పితృగణముఖ్యులజెప్పితి । నతిసంఖ్యులు వారలకు తనయులును బౌత్రుల్ । మతిమంతులుగలరిప్వను । మతి బేర్కొన రాదు వారి మానితులారా॥ గీ. సతము ఋషులవలన బితృగణంబులు వారి । వలన దేవదానవనిచయములు । దేవతలవలన నతిప్రవృద్ధి వెలయు । సర్వభూతమయము జగముగలిగె॥ సీ. రూప్యపాత్రములందు రూప్యంబు లిడినైన తామ్రపాత్రముల నీరంబులునిచి । యైనబితృగణంబులందు శ్రద్ధాభక్తి వినయాది పరిచర్యవృత్తులెనయ । నీగియక్షయభూతి యోగంబుగాన నోపువనసువర్ణాది దానాప్తఫలము । వేంజెప్పగనేల విప్రుండు లోకసామాన్యుండు దైవకర్మంబుచేసి । పిదప పితృకార్యములు సేయుట దిఘనంబు । బితృగణములకు దేవతల్ బెద్దలగుట । నిట్లుగావింప విధయయ్యె నివ్విధంబ । యెల్లవారల కాచరణీయమర్వి॥ గీ. రక్షభూతంబుగాగ పూర్వంబుదైవ । కర్మమును మంత్రవిధులును గనుపనగున । రక్షభూతాస్పదంబగు శ్రాద్ధమందు । రాక్షసులు బొల్చురదిగాన దీక్షవలయు॥ సీ॥ శుచియు వివిక్తంబు సురమందిరాంతికమగుచోట గోమయంబలికిపుచ్చి । దక్షిణాప్రవణంబుగ పితృకర్మముల్ సేయుటొప్పగు నిర

—*పితృకర్మాచరణవిధి.*—

పాయభంగి । సహజశుద్ధంబు నిర్జనము గునటిప్రదేశసామీప్యనదీతటమున । పితృకర్మమొనరింప బితృగణంబుల కతిప్రియమొనగూరు సంప్రీతితోడ । నచ్చట నిమంత్రితులగు విప్రాదులధృతి । బరగువారలనామ్నాయ పారకలన । భవ్యవిజ్ఞానమూర్తుల పరమగతుల । నాసనస్థితులుగ జేయుటదిఘనంబు॥ క. ఆసనములందు బొలచిన । భూసురపుంగవుల గంధపుష్పాదులతో । దాసుని శాపము బొలచియు । పాసింపగవలయు లోకపావనులారా॥ క॥ వారలకుదకముతిలలు న । పారంబుగనొసగి యాజ్ఞబడసి నియతిబెం । పారగ విప్రసహితుడై । యారంభించునది హోమమర్థి నొనర్పన్॥ వ॥ ఇట్లుహోమంబుచేసి॥ క. అనలునకును యమునకు సో । మునకు హవిర్భాగదానములుచేసి గ్రమంబున పితృగణములపూజిం । చునది సమస్తవిధులను విశుద్ధి జెలంగన్॥

క. వెలయంగ నగ్న్యభావే | జ్వలుడగు బ్రాహ్మణునిపాణి సంధించి
విని | ర్మలమతి త్ర్యాహుతులుదకం | బులుగూరిచి సేయవలయు భూ
నుతులారా॥ క. కోపములేమియు శుద్ధ | వ్యాపారముగలిమియును మ
హామతమును ని | ష్ఠాపరతయును జెలంగ న | పాపుండగు ద్విజుడు
శ్రాద్ధపాత్రుండయగున్॥ క. ఆమాన్యతమునకు విప్రుడు | హోమము
గావించి జలములురులవలయు ని | ష్ఠామతిదక్షిణపాణిమ | హామతమ
గునదియనిరి సదార్యజనంబుల్॥ వ॥ ఇట్లుజలంబులురివిహోమంబున
హావిశ్శేషంబుగొని దాని మూడుపిండంబులుగా జేసి యాపిండంబులుదక
విధిసంయోగంబుగా దక్షిణాభిముఖుండై పితృదేవతల నుద్దేశించి విడు
వవలయు॥ మరియును॥ క. పితృకార్యపరాయణుడగు | నతడు పవిత్ర
ములు బొపి యందుసమానా | యతముగ పిండత్రియమిడు |
టతిప్రియమొనరించు పితృగణాదులకెల్లన్॥ చ॥ అతినియమంబుతో
పిదప నాచమనంబొనరించి బేర్మి ప | ద్రుతుపితృవందనాదులుగడున్
వెలయించుట బెంపగున్ సదా | యతమతిదక్షిణాభిముఖుడై మరి
నీళ్ళురిలించిమాటికిన్ | నతులిడిమూడుపిండములహారి సువాసన
జూడగాదగున్. క॥ తానును విప్రులు గుడువం | గానగు నాపిండము
లునొకడునుడుగకుమీ | పై నెరసినయన్నలవము | లానిగ్ర
హించికొని విస్ఫుటానందమునన్॥ గీ తాతజీవించియుండగా తండ్రి
చచ్చె | నేని పుత్రుండు భువి మహాసీయభంగి | తత్పరతమైబితృప్ర
పితామహులకు | శ్రాద్ధవిధులాచరింపగా జనుగడంగి॥ క. మనుపు
పితామహుడును కీ | ర్తనీయుడనుటవలన పితామహునాజ్ఞన్ | గొని
పితృప్రపితామహులకు | జనుసర్వక్రియలుసేయ శాస్త్రీయముగన్॥
వ. పితృప్రపితామహ వృద్ధప్రపితామహులకు శ్రాద్ధత్రయంబుసేయ
వలయునని కొందరు మతంబైయుండు నివ్విధంబున పితృదేవగణప్రకా
రంబు లెరింగి పవిత్రంబులగు తిలోదకవిధులాచరించి పిత్రేస్వధాస్తు
యనిపల్కుచు తత్పిండాగ్రంబు వెతికికొని బ్రాహ్మణాదులతోగూడ
భుజింపవలయునన్నపూర్ణ పిఠరాదిపాత్రంబులు స్వపాణియుగంబున

గ్రహించి పితృగణంబుల ధ్యానించుచు బ్రాహ్మణుల సమీపంబున
నిడుట యుత్తమఫలసిద్ధికరంబగు నిట్లు॥ గీ. ఇనుపురన్నపాత్రంబులు
సరిగ్రహించి । బ్రాహ్మణాంతికమున నిడబరగదది మ । హాసురంబును
బితృవినింద్యంబునగుచు । నసురులకు జెందుననిరి శాస్త్రవిదులు॥
సీ. పప్పునుకూరలు పాలుపెరుగునునేయి తేనెయుబెల్లమాదిగపదార్థ।
ములు పాకశుద్ధిగా వెలయించిపాత్రంబు లందిడిదారుశిలాదివివిధ । ఫ
లకసంతతుల స్థాపనముసేయుటదగు భక్ష్యభోజ్యంబులు ఫలములు మృ
దు । కందమూలములు యోగ్యంబైన మాంసంబు సురభిపానంబులు
బరగునట్టు । లాచరింపంగ నిట్టులన్నాదుల గ । జన్ములసమీపముననిడి
శౌచనియతి । నెలమిపరివేషమొనరించి యిదిమధురము । కారమిదియ
నవలయు పాకగుచులెన్ని॥ క. రోదనకోపవ్యపా వా । క్యాదులు బ
చరింపవలన దన్నంబునకుఁ । పాదస్పర్శనమునుగా । దాదరమతి జూడ
వలయు నయ్యన్నంబుఁ॥ వ. అశ్రుపాతంబున ప్రేతంబులకును కోపం
బున శాత్రవులకును పాదస్పర్శనంబున కుక్కలకును బోర్లించుట వల
న రాక్షసులకు నయ్యన్నంబుజెల్లుగావున నప్పుడు కడు జాగరూకతవల
యు బ్రాహ్మణులకేపదార్థంబులు రుచ్యంబులై యుండునవి వారలకు
గుడువనిచ్చుటయు శ్రాద్ధకాలంబున పరమేశ్వరుకథలు సెప్పుటయు
వినుటయు వేదంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు పురాణంబులు పఠించుట
యు నవశ్యంబు వెండియు॥ మ. పరితోషంబును నార్జవంబును సదా
బాటించి శుద్ధాత్ములై । గరిమంబారగనుండు బ్రాహ్మణులయోగ్యం
బైనభంగిఁ సదా । పరిచర్యాదులు శాంతవాక్యములు దోషఁ తుష్టి
బొందించి స । త్వరతఁ బన్పుట జొప్పగుఁ పితపదివ్యఖ్యాతిరంజిల్ల
గఁ॥ గీ. బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థితిబరగునైన । యత్నమొనరించి దౌహి
త్రునాదరమున । శ్రాద్ధభోజనసంతుష్టసదమలాత్మ । జేయుటొప్పగు
కంబళాసీనుజేసి॥ గీ. కుతపమును తిలలు దర్భలుగూడమూడు । వే
గిరము లేమిశౌచంబు నాగిశాంతి నెగడియుండుటమూడు దౌహిత్రు
డును బ। విత్రములు శ్రాద్ధమందిలామిత్రులార॥ గీ. కూడు వేడియైన

గుడుచుభూదేవులు । పాకరుచు లెఱుంగ పాటిగామి, నీపదార్థ మొక్క-
డింపగ నేయను । దాతకుత్తరంబు దగదొసంగ॥ క. తలగుడ్డలు పా
దుకలును, జలములురులు కేశములు భుజంబుల వస్త్రం । బులు దక్షి
ణాభిముఖములు । గలిగి భుజించుటది దైత్యగణకృత్యముగన్॥ క. శున
కము పందియు కోడియు । వినుమురజస్వలయు మాలవృషలుడు
పండుం : డనుజూడ నైనజూచుచు । జనదుగుడువ బ్రాహ్మణులు యశ
స్కరులారా॥ సీ. హీనాతిరిక్తంబులైనయంగంబులు గలుగువారల
ఖంజకాణజనుల । కర్మకర్త దొలంగగా జేయునది మూడ మతిథులు భి
క్షుకులైనవిప్రు, లరుగుదెంచిన శ్రాద్ధమందు నిమంత్రితులై యున్న వి
ప్రులయనుమతంబు । గొనిపూజలొనరింప జనువారలకు వెండియును
పదార్థములెల్ల నొక్కచోట, నొక్కడుగ జేర్చి తీర్థంబులరిని భోజ ।
నములు సేయుచునున్న బ్రాహ్మణుల వెనుక, భాగమునచోట దర్భలు
బరచియుంచు । జల్లవలయు నిదియు సుప్రశస్తమతము॥ వ. మఱియున
సంస్కృత వ్రతులకును త్యాగినులకును కులస్త్రీలకును బ్రాహ్మణో
చ్ఛిష్టాన్నంబును దర్భలందు విడచినయన్నంబును భుజింపనిచ్చుటయు ను
చ్ఛిష్టంబైన భాగతాన్నంబు దాసవర్గంబులకును కుంటి గ్రుడ్డి మొదల
గు వికలాంగులకును నిచ్చుటయు సపిండీకరణంబాదిగా శ్రాద్ధపర్యం
తంబున చిరకాలమునన్ గతించినవానిన్ గూర్చి వైశ్వదేవక్రియార
హితంబుగా సర్వకర్మంబులు నిర్వర్తించి శ్రాద్ధాన్నంబు బ్రాహ్మణుల
కు మాత్రమిడి యొక్క పిండంబు విడచుటయు సపిండీకరణంబునకు పూ
ర్వ మేకోద్దిష్టంబు సేయుటయు నది మొదలమావాస్యాది పితృదివసంబు
లందు శ్రాద్ధంబులు సేయుటయు సర్వకర్మజ్ఞులమతంబు మరియును॥ సీ. శ్రా
ద్ధాదిగపితృకర్మములందు నెవ్వడుచ్ఛిష్టాన్నమిడు నవిశిష్టభంగి । శూద్రా
దులకు బాలిశుడు వాడు కాలసూత్రంబను ఘోరనరకమునబడు, శ్రాద్ధా
న్నము భుజించి సమతనుండక వధూసంయోగమెవ్వడు సలుపునాడి ।
నంబున రాత్రి నన్నాతి మూత్రపురీషముల నిల్తురొక మాసము వెలియ
డిగి । వానిపితృవర్గములు నార్జవంబుదఱిగి । శ్రాద్ధమందు భుజించిన బ్రా

హ్మణులతి । తుష్టిదీపించిదాతసంతోషమొంద । గాస్వధాస్తుయనుచుబ
లుకంగవలయు॥ గీ. దైవకర్మంబులను రుచితమనియు బిత్రు । కార్యముల
స్వదితమనియు గోగణములుండు । తావులనుశ్రుతమనియుపావనా
భ్యుదయవిశేషాప్తిబలుకవలయు బుధుండు॥ సీ. అపరాహ్ణముననిర్జనా
యతపరిశుద్ధ మగుచోటగోమయం బలకిదర్భ । లందునబఱచి తిలాక్ష
తాదులుజల్లి శుద్ధిజేసికరంబు సొంపువెలయ । భక్ష్యభోజ్యంబులు పాన
కంబులుగూర్చి బ్రాహ్మణులయ్యెడ పంక్తిగా భు । జింపజేసిననదిజెలగు
శ్రాద్ధంబనపూర్వాహ్ణమున భక్తిపూర్వకముగ । శుద్ధమును నిర్జనమగు
చోట దర్భ । లెసగబఱచి హావిర్భ్యాతినింపుజేసి । విప్రులగుడువజేయుట
వెలయుదైవ । కర్మమననదిలోక విఖ్యాతులార॥ క. అమరుహావిస్సన
మున్య । న్నమునులతారసముపాలు నంజుడియు నక్రు । తిమలవణంబును
తేనెయు । విమలజలంబులునుగూర్చి వెలయుంపంగన్॥ గీ. దైవపిత్రు
కర్మములుచేసి దక్షిణాభి । ముఖుడుశుచియును దృఢనియముండును
నయి । కోరికలపెంపునెదలోన గుదురుపరచి । ప్రార్థనముసేయునదిపిత్రు
వర్గములను॥ క. వేదాధ్యయనము సర్వజ । నాదరణీయతయు నతియ
విభవసం పూ । ర్ణోదయముచిరాయుర్వి । ద్యాదులుమావంశమందు
నగుగాకెపుడున్॥ వ. అని॥ క. ఈరీతినభీష్టంబులు । గోరుచుపిండంబు
లిడి మగుడనియతుండై । వారికణంబులునురుచులు । నారాధించునది
పితృగణాదులనెల్లన్॥ క. జలములనగ్నినిపిండం । బులువిడచినమత్స్య
ముఖ్య భుక్తంబులు ని । ష్కలుషంబులునగు గావున । వెలయునది
సమస్తకర్మ విధులనొకటియై॥ క. పితృపూజాతత్పరతయు । పతివ్రతయు
మతయు ధర్మపత్నియునగు నా । సతిపుత్రార్థినియైతగ । పితామహు
పిండముదిన బెంపగునుర్విన్॥ క. ఆయుష్మంతుడుదృఢమే । ధాయుక్తుడు
ధార్మికుండు ధనవంతుడు వి । ద్యాయోగ్యపధారూఢుం । డైయొప్పు
కుమారునిగను నాయమహానన్॥ క. చేతులుగడిగికొని నిజ । జ్ఞాతుల
కన్నాదులొసగి జనుపూజింపన్ । బ్రీతియునార్జవమును వి । ఖ్యాతి
యు వెలయంగదైవ కార్యములందున్॥ క. పితృపూజాదిమహా విధు।

లతికాలమునాచరింప నగుపద్ధతియా । యతభంగి వెలయజెప్పెద , కుతు

—*దీర్ఘకాలపితృక్రియా విధులు*—

కంబునవినుడుమౌని కుంజరులారా॥ క. తిలలును యవలునుమాషం। బులువ్రీహులునైనతీర్థములు కందంబుల్ , ఫలములుమాంసమునైన వి । మలమతివర్పింప పితృసమాజములలరున్॥ సీ. మత్స్యమాంసంబున మాసముల్ రెండును లేడిమాంసంబునమూడునెలలు । గొఱియమాంసమునునాల్గునెలలు పక్షిమాంసంబునన్నైదు మాసంబులారు , మాసముల్ గతిమేకమాంసంబున పృషతమాంసంబునను నేడు మాసములిల। నేణమాంసంబున నెనిమిదినెలలు తొమ్మిదినెలల్ రౌరవామిషమున బది । మాసములుపురుష భూదారమహిష మాంస । ములశశకకచ్ఛపపలలములపదియు నె । కందుమాసంబు లబ్ధముఖంబునందు । ఛాయసాదులబూజింప భవ్యతమము॥ వ. కాలశాకంబు మహాశల్కలమునను మత్స్యమాంసంబులును ఖడ్గమృగమాంసంబు నెరుపునలుపువర్ణముగల మేకమాంసంబును తేనెయు మున్యన్నంబును పరమప్రశస్తంబులు మరియును భాద్రపదకృష్ణత్రయోదశియందు మధుసహితంబుగా పితృతర్పణంబుసేయునేని యది రెండుమడుగులధికంబై యుండు భాద్రపదకృష్ణదశమి యాదిగా జతుర్దశిగాక తక్కినదినంబులు శ్రాద్ధకర్మంబునకు యోగ్యంబులును మహాఫలప్రదంబులనియు కృష్ణపక్షంబున జంటలగు ద్వితీయ చతుర్థతిథులందును భరణీ రోహిణీనక్షత్రంబులను బితృకర్మంబులాచరించునేని యభీష్టంబులు శిద్ధించుననియు జంటలుగాని పాడ్యమీ తృతీయాతిథులందు నశ్వినీకృత్తికానక్షత్రంబులసేయ సుపుత్రసంతానప్రాప్తియు పుష్కలధనవిద్యావిశేషాదిలాభంబులు బొరయుననియు పితృకర్మంబులాచరించుటకు పూర్వపక్షంబుకన్న నపరపక్షంబు యోగ్యంబగుచందమున పూర్వాహ్ణముకన్న నపరాహ్ణంబత్యుత్తమంబనియు దక్షిణసంస్థితయజ్ఞోపవీతుండును దర్భపాణియు నపసవ్యపితృతీర్థభాసమానుండును నియతేంద్రియుండును శుచియు శాస్త్రీయవృద్ధాచార పరాయణుండునై పితృక్రియలు సేయవలయుననియు మహా

నీయుండై న మనువుజెప్పె సంతియగాక॥ సీ. శ్రాద్ధంబుసేయంగ జనదు రాతిరియందు రాక్షసమనిరి కర్మవిదులదియు, నుభయ సంధ్యలయందు నొప్పదచిరభాస్కరోదయసమయంబుగాదు గడక। సంవత్సరమునకు సలుపంగదగుశిశిరనిదాఘములను వర్షర్తువునను, మూఁడు శ్రాద్ధంబులుగీడుబొందక లౌకికాగ్నిహోమములు సేయగడగుటయు। దర్శవిని కృష్ణములనగు దశమి మొదలు। గాకనన్యతిథుల బిత్కృ కర్మములు స। మాచరించుటయును బ్రాహ్మణాదివర్ణ। ములకు సత్ఫలములుగాక దొలగునెద్దియు॥ గీ॥ స్నానమొనరించినిర్మలజలములురివి। యెవడు బిత్కృతర్పణముసేయునిచ్చలుదగ। ప్రతిదినంబును నాతండు బడయు పిత్కృమ। ఖక్రియలనేకములు సేయగలుగు ఫలము॥ క. పిత్కృగణములు వసువ్రలనియు। బితామహులు రుద్రులనియు పెరయాదిత్య। ప్రతతులు ప్రపితామహులని। యుతగఁ జెప్పెనియె మునుమనువు మునులారా॥ సీ॥ విఘసంబనగనొప్పు విప్రాది భుక్తశేషాన్నంబది బహు సమాదరమున। నారగించిన భవ్యుడమృతాశనుండగు నమృతంబనగనతిథ్యాదులెల్ల। గుడువగామిగిలిన కూడుకూరలకొప్పువాని భుజించుచు మానకదగు। సతియునుబతియు యజ్ఞంబున మిగిలిన యన్నాదులను దినునట్టివార। లగుదురిప్పుడు పంచయజ్ఞాదిగ పిత్కృ। కర్మములతెరవులన్నియు బేర్మిమెరయ। తేటపడజెప్పితి మనువు దివ్యసత్కృపావిశేషవశంబున భవ్యులార॥ వ॥ అనిచెప్పెనని॥

ఉ. భవ్యసమాధిరూఢ పరిపక్వమనస్సముపేత పండిత
స్తవ్యవిలాసకారణ వశంవదశాశ్వత చిన్మయాద్య త
త్త్వవ్యవసాయమార్గఫలవత్స చరాచరజంతుజాల దీ
ర్ఘావ్యసనానుమాత్ర బుధసత్తమపాలన ఖేలనవ్రతా.

క. పరమేశ్వరసకలచరా
చరచేతనజాలపూర్ణ సంగవిలాసా

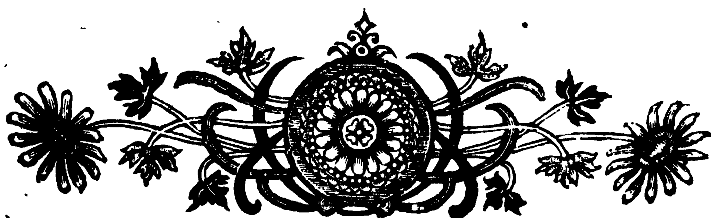
దరనిత్యసిద్ధాకార
స్ఫురణప్రతిభావయోగ భూయిష్ఠగతీ.

మాలినీ. విమలహృదయహేలా విశ్వగర్భానుకూలా
శమదమయుతబోధా సారమూర్తి విశాలా
శమితకలుషజాలా సాధుసంసర్గశీలా
యమరవినుతపాదా వ్యాప్యతత్త్వైకవాదా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిల బుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్రమనుస్మృతియను
మహాధర్మశాస్త్రమునందు తృతీయోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

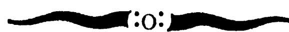

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయరామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినే నమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

చతుర్థోధ్యాయము.

శ్రీయుతమూర్తిసనాతన। మాయాగుణప్రకార మహితసమస్తా। పాయరతసర్వలోక। శ్రేయఃపరిభావహృద్భరిత పరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపుమట్లు సావధానులైయున్న ఋషిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుండిట్లనియె.

—*నానావిధసూక్ష్మధర్మప్రకారము.*—

క. పరమాయువునిబుధోక్తి జ। తురంశములుగను వెలయు దొట్టిదివుట స। ద్గురుసేవ జేయవలయుఁ। బరమనియతి రెండు ప్రథమభాగమునదగన్॥ గీ. దారకర్మాదివిధులత్యుదారబుద్ధి। నడుపవలయు దొరంగక నరుడు ప్రీతి। మైద్వితీయాంశమందు నిరంతరంబు। ననియొలోకహితంబుగా మనువుమున్న॥ గీ. భూతములకుద్రోహ భూయిష్ఠమగు భంగి। నైననట్టిసేత లరయలేని। వృత్తినైననొప్పు విప్రుండుజీవింప। నాపదలునితాంత మడరునపుడు॥ క. కాయక్లేశము లేకను। పాయము బెంపఱకుటుంబ భరణంబునకై। సేయవలయు నర్థార్జన। మాయతమతి బ్రాహ్మణుడు నిజార్హక్రియలన్॥ క. ఏయుద్యోగంబుల శా। స్త్రీయములగునవియుడిగి సహింపుచునిచ్చన్। జేయవలయు నిర్దుష్టము।

లై యొప్పినకర్మములు ధరామరుఁడెలమిన్॥ క. జ్ఞానాస్పదమాత్రంబు లు। గానిపనులు సేయరాని కర్మంబులు న। జ్ఞానియగువిప్రుఁడొనరిచి। నానాయాతలనబడు మహామునులారా॥ క. ఆపదలుగల్గునైనను। బాపంబులు సేయనగున బ్రాహ్మణుఁడటుగా, కేపాటినైనకొందరు। జూపింతురుదుష్పథము లసూయాపరులై॥ క. వారలుజూపిన తెరవులు। పారగమతులొల్లరేయపాయములైనన్। దారుసహింతురు సద్ధ। ర్మారంభగరిష్ఠశీలురై నిత్యంబున్॥ వ. కావున॥ క. సేసకవృత్తియొకప్పుడు। గావింపకబ్రాహ్మణుడు తగంగఋతాదుల్। వా విడిసమాచరించుచు। జీవింపగవలయుమతము శిద్ధిన్ బొరయన్॥ సీ. కళ్ళంబులందు మార్గములందుపొలముల యందెందునైనధాన్యంబులద్ధి। విసువక గొనుటదియొసగుఋతంబన నెన్నులపుంజంబు లేరికొనుట। శిలమనగా నొప్పు జెలగుప్రార్థింపక నన్నంబువడయుట యమృతమనగ। ప్రార్థించియన్నంబు బడయుటమృతమన నదిజెల్లుబ్రమృతము ననగ వెలయు। గర్షణంబాపదలు జాలగలుగునప్పు। డాశ్రమాంతరమునుబొందు నపుడువిప్రు। డెలమిసీనైదువృత్తుల నెద్దియైన, జేసికొనిబ్రదుకవలయువిశిష్టభంగి॥ క. శునకముచాడ్పునవిప్రుడు, జనదన్యులకొలువుసేయ సత్యానృత వ। ర్తనమైనను వాణిజ్యం। బున జనుజీవింపనడరు పుట్టినవేళన్॥ క. ఐనను శాస్త్రీయంబులు। గానిపనులు జేసి బ్రదుకగాదినువుట వి। జ్ఞానధనులకు మతంబగు। నే నింద్యంబులగుగాక నెయ్యెడనైనన్॥ వ. మరియు మూడుసంవత్సరంబులు జీవింపననువుగా గూర్చిన ధాన్యంబును సంవత్సరంబు బ్రదుకవలనుజేసినవియు మూడుదినంబులుపయోగింపదగినవియు నొక్కదినంబునకు జాలునవియు కుశూలకుంభీత్ర్యైహికశ్వస్తనికంబులనంబరగునిట్లు॥ క. మేదినిగృహస్థులగు వి। ప్రాదుల కీనాల్గువిధములగు ధాన్యంబుల్। వేదవిహితంబుగా సం। పాదింపగవచ్చుననిరి పరమమునీంద్రుల్॥ సీ. షట్కర్మములలోన జను నొక్కడైన మూడైన నాశ్రయములుగానెగడగ। గాదేనియిచ్ఛాప్రకల్పితంబులగు చతుర్విధధాన్యముల్ దొడరగూర్చి। యైనజీవింప వి

ప్రాదులకగుఋతాదులును భవ్యములగు వలయునెడల । కృషియు
వాణిజ్యంబు ఋణములెన్నఁ దగావు క్షత్రియాదులకవి బాత్రములగు।
బ్రాహ్మణుండగ్ని హోత్రపరాయణాప్తి । శిలము నుంఛంబు వృత్తి
గాఁ జెలఁగి భవ్య । యజ్ఞములు కేవలంబు పారాయణముల । నాచరించు
చు జీవించుట ఘనంబు॥ చ. అనృతములాడకుండుటయు నద్భుతమూ
త్రకథాప్రసంగ హో । సనిరతవృత్తిబూనకయు సత్యము శౌచము వేద
మగ్ని హో । త్రనిపుణతఁ జెలంగుటయు బ్రాహ్మణు భవ్యమతా
వలంబనం । బునకగు కారణంబులవి జోకడ జేసిన గీడుమూడఁగన్॥
క. సంతోషంబును శుద్ధ । స్వాంతంబునుగలిగి బ్రతుకవలయు నొక
ష్ఠున్ । భ్రాంతివడక నిత్యంబును । సంతోషముమూలమెల్ల సౌఖ్యం
బులకున్॥ క. అనుకూలింపకనిత్యము । ధనమత్యధికంబు గూర్పదల
చుటదుఃఖం । బనదగునది యిహపరసా । ధనభంగకరంబు దుర్మత
ము ఋషులారా॥ క. తగునిదితగదిదియని బా । రగమతి జర్చించి
హితపరాయణదీక్షన్ । నెగడితనకైన చెయ్వులు । జగతీసురుఁడాచరింప
జను వెలుగాకన్॥ క. వేదోక్తంబులు శుద్ధము । లైదగు కర్మములు సే
యుటగు బ్రాహ్మణుడ । ట్లాదరమతినడపిన వా । డాది విరాట్పురుషు
బొందియమృతాత్ముడగున్॥ క. వేదవిరుద్ధంబులును న । నాదరణీ
యంబు లుఱువులగు కర్మంబుల్ । గాదాచరింపనిచ్చలు । నాదిమవర్ణు
నకు బతితుడగునవి సేయన్॥ క. వెలయంగనింద్రియార్థం । బులు యుం
దునతిప్రసక్తిబోవుటయందున్ । బలు తెరవులందుజిత్తము । జలింపక
నుండునియతి సంధింపజనున్॥ క. వేదవిరుద్ధములగు న । ర్థాములు
గూర్పంగ దిరువుటాగినియతి సం । పాదింపవలయు ననిరి బు । ధాదర
ణీయులగు భవ్యులఖిలార్థవిదుల్॥ గీ. వయసునకు కర్మమునకు భవ్య
మగునర్థ । మునకు శుశ్రుతమున కభిజనమునకగు । వేష వాగ్బుద్ధిసా
గూప్యవిధములు దగు । కాపుకొరగాని యప్రసంగంబులరయ॥ గీ బు
ద్ధివృద్ధికరంబులై బొలచుధాన్య । ములు హితంబును గూర్పగా మొదల
దివురు । టతివినోదంబులును శ్రుతిస్మృతిపురాణ । పాఠకలనాప్తియు

నుదగు బ్రాహ్మణులకు॥ క. మానవుఁడెంతదనుక యుత । మానసుఁడై
శాస్త్రములు సమతఁ బఠియించుఁ । జ్ఞానంబభివృద్ధికరం । బైనెగడుఁ
వానికఁతలంతలు సుప్రతై॥ గీ. ఒనర ఋషి దేవ భూత పితృనృముఖములు।
దినదినము సేయవలయును దివుటమైన । రుండు శౌచమునియమంబు
రెండు మనుగు : లధికముగ ననిరి కర్మజ్ఞులైన బుధులు॥ క. బుద్ధీంద్రి
యంబులైదు ని । బద్ధంబులు గాగ మనసు పాటించి సదా । వృద్ధిం బొందయ
నానందము । పద్ధతి వెలయింప యోగపంచకమునగుఁ॥ గీ. భాషణం
బులందు ప్రాణవాయువులను । ప్రాణవాయువులను భాషణములు ।
గుదియఁ జేర్చి పెంపఁగుట మాటలును ప్రాణ । మేకమైన యజ్ఞవృద్ధి వెల
యు॥ క. జ్ఞానాగ్నిని వ్రేల్తురు బ్ర । హ్మానందమయైక చిత్తులగు బుధులె
నయుం । గానీ యజ్ఞములైదు న । దానుభవ విశిష్టతా మహాత్మ్యము పే
ర్మిన్॥ వ. ఉదిత హోమపక్ష దినాద్యంతంబులన నుదితహోమపక్ష ని
శాద్యంతంబుల నగ్నిహోత్ర కార్యంబు లవశ్యంబులై యుండు॥ మఱియు
ను॥ గీ మూడుఋతువులందు మూడుయజ్ఞంబులు । పశువధంబు చేసి
బ్రాహ్మణుండు । సేయవలయునవియ జెలగు చాతుర్మాస్య । యజ్ఞము
లనఁ జగతి నాగ్నేయులారా॥ క. ఆయువు గోరిన విప్రుడు । పాయక దామార్గ.

—*పూజ్యాపూజ్య జన నిరూపణము.*—

శీర్షమాసము నంచుఁ । గోయజ్ఞంబున వాన్నము । స్త్రీయును మాం
సంబును డిగి జెలగగ వలయుఁ॥ క. గోయజ్ఞము చేసి నియుతు । డై య
గ్నిక్రియలు డిగిన వాన్నామిషముల్ । హేయమనక గుడిచిన ద్విజు । నా
యువు గొనునతని యాహితాగ్నులురువులై॥ సీ. అన్నపానములిచ్చి యై
న కందంబులు ఫలములొసగి యైన పరమభక్తి । నతిథిపూజలు సేయుడ
ధము డెవ్వడు వానిమన్నింప కింతలు మాటలాడ । నలయు నార్యులు పె
ద్దవారలఁజూచి సహింపకిచ్చులు ద్రవ్యాసీగతముల । ప్రాజ్ఞజనముల మ
ర్యాద సేయునది వేదవిరుద్ధకర్మతంత్రవ్రతులు న । వినయరతులు కపట
వేషులు శఠులు మాం । సాశనులు బకవ్రతాభిమాత్ర । తములు నతి
ధులైనదగు వాక్యమాత్రాచ్చ । నవిఘులనియె మనువు భువనహితుడు॥

ఉ. వేదపరాయణుండునుపవిత్రుడు సువ్రతనిష్ఠుడుండు సం, పాదిత
యోగతత్త్వ ధనపాలుడు భవ్యకళావిశారదుం । డాదరణీయు లేవురు గృ
హస్థునికిచ్చలు వారలెల్ల గ । స్థాదశపూజ సేయగల సజ్జనుడొందు మ
హాగదోన్నతుల్॥ శా. చేతస్స్వాగ్రవహించి యింద్రియములన్ శిక్షిం
చి సమ్యక్కళా । తీతుండయి గృహమేధియిచ్చలు సముద్దీపించు దీక్షా
రతిన్ । భూతశ్రేణుల బ్రోవగావలయు సంపూర్ణానుకంపంబు ని । స్వా
తంత్ర్యంబు సదానుభూతియు బుధస్తవ్యంబులై యేర్పడన్॥ మ. విభవ్రా
తక్కృష్టతమించియుండుతరి నుర్వీదేవుడష్టాంగయో । గ భరంబాత్మ
జలింపకుండుశమమార్గంబాప్తినార్జించి పా । పభయంబింతయు లేక సౌ
ఖ్యపదవుల్ బొంటింపగావచ్చువే , దభృతి వ్యాప్తధనార్జనేచ్ఛలు
వినింద్యంబై నిరూపింపగన్॥ మ॥ తగవిద్యావ్రతస్నాతకుండును విశు
ద్ధజ్ఞానశీలుండునై । జగతీదేవుడు యోగమార్గము మదిన్ సంధించి
నిత్యంబు శి । ష్యగణంబుల్ వెనువెంటరానడచి యజ్ఞానాత్ములన్ శు
ద్ధత । త్వగరిష్ఠాధ్యుల జేయగావలయు నవ్యాజక్రియోద్యోగియై॥ క॥
శాంతుండును వేదజ్ఞుడు । దాంతరితుడు పరమధర్మతత్పరుడగు
ధీ, మంతుడు తనకింపగునవి । సంతోషంబున ధరింప జనుననిరి బుధుల్॥
క॥ బీదలు సర్వజనంబుల । కాదరణీయులగు గానవలుక జనింపన్ ।
కాదు విరోధము సేయ మహాదశ దగువారువారలందెన్నంగన్॥ క॥ ని
రుపేదలు । సర్వజనా । దరణీయులు వేదచోదితంబిదియని పూ । ర్వాబు
ధీంద్రుల నకులుజె । ప్పిరి లోకహితంబు గోరి పెంపు జెలంగన్॥ క॥ వేద
జ్ఞుండగు విప్రుడు , పేదయు విజ్ఞానధనుడు పృథివీపతియున్ । వే
దాంతియు విద్వాంసుడు । నాదరణీయతకుతుల్యులనిరి మహాత్ముల్॥
క. నిరుపేదనధికదుర్దశ । బొరయంగానీకశక్తి బోటనశుద్ధా , దరమతి
బోషించిన స । త్పురుషుండొక్కరుడె లోకపూజ్యుండరయన్॥
క. సాధుజనంబులబీదల । వ్యాధిగ్రస్తుల మహామనస్కులపూజా ।
శ్రీధర్మాస్పదమిహపర , సాధనమని యెన్మనువు యశస్కరులారా॥
సీ. అన్నంబులేమిలోనైనచాడ్పునమూడు ముడతలువారిన కడుపుతో

డ । నాయాసమధికమై బాయకవిన్నదనంబురూపించు మొగంబుతోడ। సంతకంతకుదీర్ఘమైనక్షుద్బాధశుష్కంబులై యొరయు నంగములతోడ। సతియు బుత్రులు పెంపు సడలిచుట్టికొనదుర్భరమైన చింతాభరంబుతోడ। తనువుగప్పిన జీర్ణవస్త్రములతోడ, దొడరదివియుటపదములు తొట్రు నడగ । వచ్చునిరుపేదజూచి యెవ్వాడుప్రియము, సేయడాతనిగతి వేఱ జెప్పనేల॥ క. నిరుపేదలకన్నంబిడి । పరమాదరభంగిజూచు భవ్యతము నితో । నరిరారెవ్వరతండిహ । పరసౌఖ్యములెల్లబొరయు పండితులారా॥ క. దైవపితృకార్యసద్విధి । పావనులునుపంక్తిగుడువ పాత్రులు పుణ్యా । శ్రీవెలయింపసమర్థులు, నైవెరవుగదోచుబీదలనిశమునర్వే॥ క. బీదలకన్నంబును వ । స్త్రాదులుదానంబుసేయ నైసఫలముతో। రాదుసమానంబై స । ద్వేదజ్ఞునికీగ వడువు వివరింపంగ॥ క. దీనజనంబులుశ్రద్ధ । జ్ఞానధనులుపూజ్యులు పరసాధనమాత్మ । మానితగితియోచించెడి, వానికనియెమనువు దేవ వర్గంబులతో॥ క. ఏపురుషుడు నిరుపేదల । కోపించునుదగ్రుడై దిగులు వుట్టమహా । పాపాత్ముండాతండా । కాపురుషునిజూడరెరుక గలభవ్యతముల్॥ క. కోపించిబీదవలికిన। పాపాత్ముడురెండువేలు బదియైదేడుల్ । రూపఱగూలుఘననరక । కూపంబునవానితనువు కుక్కలుజీల్చు॥ క. దండంబునుజలపూర్ణక। మండలువును జన్నిదంబు మణిమయ భాస్వత్కుండలములు మృగచర్మము । ముండితయునువలయువిప్ర ముఖ్యులకెల్ల॥ గీ. అంబువులయందు ప్రతిబింబితాకృతిగన । నైనయప్పుడుగగన మధ్యంబునందు । వెలుగునప్పుడు గ్రహముక్తి వెలయునపుడు । సూర్యునుదయాస్తమయముల జూడరాదు॥ గీ. త్రేపుగట్టిడిత్రాడు లంఘించుటయును, వర్షముత్కటమగుతరి వారుటయును, జలములందున తనరూపు గలయజూచు। కొనుట యునుగావశుద్ధముల్ గుడుచుటయును॥ క. ఘృతమున్మృదంగము తేనెయు । చతుష్పథముత్తమద్విజన్ముండు వన । స్పతియును దైవముగన

—*సామాన్యసూక్ష్మధర్మవిశేషము*—

నై । నతరికిదగు సత్ప్రదక్షిణంబులు సేయక॥ క. వినుడుగజస్థలయుగు

సం । గనతో బోవుటయు నిచ్చగలయుటయు బ్రియం। బున బవ్వ
ళించుటయునూ । కొనుటయు నంటుటయుగాదు గురుమతులారా॥
క. ఆరయఋతుమతియగు సతి । తోరమియించినపురుషుని దుర్ఘట బ
ల తే । జోరూపబుద్ధి శక్తి । స్ఫారగతులుదగుగునని రి పరమమునీం
ద్రుల్॥ క. ఆయువ్రబలమును తేజము । భూయిష్ఠస్ఫారగతియు బుద్ధి
యుయోగ్య । శ్రీయునువృద్ధిబొరయు ఋతు । మాయికయగుసతిరమిం
చుమనుజునికు నవై॥ గీ. ఆవులించునప్పుడన్నంబుదినుచున్న। సమయమం
దునధిక సౌఖ్యలీల । నాసనమునసుందున త్తరిభార్యా ము । ఖంబునిచ్చ
జూడగాదుపతికి॥ గీ. ఏకపాత్రమందునిల్లాలుతానును । భోజనంబుసేయు
బోలదధిక । గోష్ఠిపతికినిగ్రగూరిన భార్య నా । మంబెలుంగు సెలగబ
లుక రాదు॥ క. తనసతినయనంబుల కం । జనమిడు కొనుచుండునపుడు
జనదు ప్రసవ వే । ళనితాంతమునుదిగంబరి । యునగులరిక జూడ
చనువు మొయిపతికిక॥ సీ॥ ఏకవస్త్రముధరియించియన్నము గుడు
చుటయు బ్రసవగోవు జూనుటయును। దిసమొులతోడ నదీతటాకాదు
ల స్నానంబుసేతయు సంధ్యవార్చు। టయు త్రోవలందు పుట్టలయం
దు భస్మంబునందుపర్వతములయందు జలము । లందును దేవా
ల యాంతికస్థలములయందుజీమలు పుర్వ్వాలాదిగాగ । ప్రాణులు వ
సించి యుండురంధ్రంబు లందు । నేటిగొయిడ్డులయందును తోటలందు।
మలము మూత్రమువిడుచుట మాన్యతముల । గర్జనంబులు సేయుటకా
దుమజెయ॥ క॥ జలముల వాయువ్రసనలము । ఫలవంతము లైనతరు
ల బ్రాహ్మణులను గో । వ్రుల సూర్యచంద్రబింబం । బుల జూచు
చుకాదు మలముమూత్రము విడువక॥ గీ॥ ప్రాణభీతి తనకుబరగు చో
టులయందు । నీడలందు తమమునెగడియుండు । స్థలములందు దివ్రుట
మలమూత్రములు విస । ర్జింపవచ్చుననిరి శిష్టజనులు॥ గీ॥ బ్రాహ్మ
ణుండును వహ్నియు భాస్కరుండు । చంద్రుడును గోవువాయువు జల
ములెదుట । గానగు చోటులను మలమైనమూత్ర । మైనవిడుచుట
దరగు ప్రజ్ఞానుభవము॥ క॥ ఊది వెలింగించుటయును । పాదంబులగా

చి కొనుట బయిపిడచు టమే । ధ్యాదులు వైచుట దాటుట । కాద
గ్నినుదారవృత్తి గాన్పింపంగన్॥ సీ॥ గ్రామాంతరము నేగు-చోమార్గ
మున నిద్రబడలుటయును జంతుబాధసేయు । టయు నేలపైవ్రాయు
టయును సంధ్యలయందు గుడుచుటయును నిద్రగూరుటయును । మల
మూత్రములుబడి మాసిన వస్త్రంబు నుచ్ఛిష్టములు పేడయుప్పువు
న్ను । రక్తంబు విషపదార్థంబులు మాంసంబు పశువులకొమ్ములుభ
స్మరాశి । రోమములుచర్మములును పురుగులుజలము । లందువేయిం
చుటయును పాడైనయింట । బండుకొనుటయునిద్దురబడలియున్న । వా
నివెల్పుటయునుగాదు వదగుటయును॥ చ॥ ఋతుమతిబల్కరించు
టయు ఋత్విజులెవ్వరులేనియజ్ఞము । న్నతమనిచూడబోవుట మహా
సుజనంబులనేవగించి దూ । షితవచనంబులాడుటయు సేతలుమాను
టయున్ సదావృథా । గతులజెలంగుచుండుటయు కాదుచిరాయువు
గోరువానికిన్॥ మ. అనలాగారములందు గోష్ఠములయందన్నంబుభ
క్షించువే । ళ నమస్కారముజేయబోవునపు డుల్లాసంబురంజిల్లగా ।
తనయుద్వాహమహోత్సవాది బహుతంత్రశ్రేణులైనప్పుడు మె । ల్లనస
వ్యాయతహస్తమూదునది లీలాభద్రసంయుక్తుడై॥ గీ జలములైన పా
లైననిశ్శంకద్రావు । చున్న గోవునివారించుటొప్ప దాక । సమునవొక
వేళ నింద్రాయుధమును జూచు । నేని బుధుల సందర్శింపనేగవలయు॥
క. ఆరయనధర్మమయముల । నారోగ్యములైనపురము లందొకవే
డ్కన్ । నూపులపల్లెనుండం । గారాదనియెన్ మనువ్రజగద్ధితులా
రా॥ క. చిరకాలంబునగా గ్రో । పరివాసము సేతగానిపలుకులుతను
నా । దరమతి జూడనిపురుషుని । పరిచర్యయువలవదనిరిపండితవర్యుల్॥
క. పాషండగణాక్రాంతము । దోయమయముశుద్ధకర్మదూరంబుసదా ।
దూషితము శూద్రరాజ్యము । రోషబహుళముండగాదు రుచియగునై
నన్॥ సీ. అన్నంబుసూర్యోదయాస్తమయంబుల గుడుచుటమిక్కిలికూ
డుకూర । లాకాంక్షసేయుట యనువుగానిపృథాప్రయత్నముల్ సలు
పుటయురులనిచ్చ । గూడుటదోసిలి గుదియించిజలములు ద్రాగుటవే

డ్కు నుత్సంగమందు । నన్నంబుభక్ష్యంబులారగించుట పరసేవకవృత్తి విశిష్టమనుట। యార్యమతముగాని యాటలుపాటలు। నాద్యములునుగరువ నుద్యమించు । టడరిసింహ నాదమాక్రందనంబును । నూరకయుదె మొనర్చు టొప్పదరయ॥ గీ. కంచుపాత్రమందు కాళ్లుగుదియించి । కడిగికొనుటభిన్న ఘటములందు । గుడుచుటాత్మక పటమిడికొనియున్నవా। డిడినకూడుదినుట యొప్పుగాదు॥ గీ ఒరుడుధరియించి విడచిన సురభిళములు । పాదుకలుజన్నిదంబునంబరముపుష్ప । మాలలుకమండలువుపేదమానిసిబలె । నోయక ధరించుటయుగాదు సూధియయ్య॥ గీ. గోరిజులునుత్తో తకలును చెవుల్ కొమ్ములును వి । భిన్నములునంధములునోగ పీడితములు । చర్మశల్యమాత్రావశిష్టములునైన । యేనుగులగుర్రములబాడ్ల నెక్కరాదు॥ మ. కడువేగంబులుమాపవర్ణబలయోగ్యంబుల్ వినీతంబులై । యడరింపారెడికుంజరాశ్వ వృషముఖ్యారోహణంబుల్ క్రమా । బడరున్ శ్రాంతిదొరంగు సౌఖ్యమగు మోదావాప్తిరంజిల్లునె । య్యెడకైనన్ జనునప్పుడెల్లరకు నెద్దుల్ విస్ఫుటవ్యగ్రముల్॥ గీ ప్రేతధూమంబుమరియు బాలాతపంబు । గాయమునసోకుటదగును నాయువల్ల । గానవలవదు జాగరూకతవలయు వృ । థాపవాదంబులన్యులనాడరాదు॥ గీ గోళ్లనువెండ్రుకలునిచ్చ గొఱికికొనుట । కారణములేకలోష్టంబు గాగమన్ను । గలుపుటవినూతనములగుగడ్డిపోచ । లదికిగోళ్లద్రెంచుట యరయగాదు॥ గీ. తానుజీర్ణంబుగానిపదార్థములు భు । జించిపూర్ణసుఖావాప్తి జెలఁచికొనిన । చందమునననువుగాని చేష్టలుసమా । చరించికష్టదశలబడురీతిగాదు॥ ఉ. కారణమేమిలేక తృణఖండనమృణ్మయలోష్టమర్దనల్ । వారకసేయువాడు బుధవర్యులనూరకదూరువాడు నా । చారములేనివాడు నిమిషవ్రతమూనినవాడు మోక్షకాం । క్షారతిబోనివాడు నరకంబునగూలుదురాత్రిదూలుచున్॥ గీ. తరుచుగోళ్లువెండ్రుకల్ గొఱికికొనెడి । వాడు శుద్ధసదాచారవంతుడయ్యు । శౌచమునుబుద్ధిబలముతేజంబుభవ్య । శీలమును సిరియునాయువుగోలుపోవు॥ క. మానకగోపృష్టంబున । యా

నముగావించుటయు బయలవడినదళం । బైనసుమాల్యంబైన వి । హీన
స్థితిదాల్చుటయు వినింద్యంబులగుఁ॥ సీ. ద్వారప్రదేశంబు దక్కఁగో
డలుప్రాకి ప్రముచ్చిలునట్లిల్లు సొచ్చుటయును । వృక్షమూలమున రాత్రి
వసించుటయులీలన్నై నమానకనత్ మాడుటయును । కరయుగంబున
పాదుకలు బట్టుటయు పాన్పునందునాసనమునందన్నముదిను । టయు
నెల్లవారలకయునగృహంబుల శోభావిశేషముల్ చూడబోవు । టయు
వృథారతి సూర్యాస్తమయములందు । తిలలొగులకిచ్చుటయు తాను
తినుటయును జ । లంబులందిడుటయును భోజనంబుచేసి । నీరుద్రావు
టయునుగాఁదనిరి విబుధులు॥ క. లంచంబులుగొని దీనుల । వంచించుట
జారచోర వర్గంబుల యా । చించుటవేశ్యలతోఁ క్రీ । డించుటకాదొరు
నిధనమడిచికొనుటయిలఁ॥ క. పాదములుగడిగికొని ని । ద్రాదిసుఖ
క్రియలుసేయనగు నిత్యంబుఁ । పాదంబులతడివాయక । నాదరమున
గుడుచువాని కాయువ్రుబెఱుగుఁ॥ క॥ మలమూత్రంబులుచూచుట ।
జలములనీదుటవృథా మసలుట యరణ్యం । బులదుర్గమప్రదేశం । బుల
విహరించుటయుగాదు భూనుతులారా॥ గీ. భస్మమునసస్థులందుకపాలి
కముల । భిన్నమృణ్మయభాజన భిత్తికలగ । చాదిరోమవికీర్ణంబులందు
నిలువ । వలవదాయువుగోరిన వాడుదివుట॥ గీ. పతితుచండాలుపుల్క-
సుబ్రహ్మఘాతు । కాగమవిరుద్ధజనముల నంటినిలుచు । టొప్పదువిశు
ద్ధవృత్తి సంయోగమాన్య । భూతికారణుడగు నార్యపుంగవుండు॥
క॥ జ్ఞానాతీతుడుభవ్యం । ద్వైనెగడినవాడు శూద్రుడయ్యేనుచిత వే ।
దానుష్ఠానాది విధి వి । హీనుండగు ద్విజునికన్న నెక్కుడరయగఁ॥
క॥ జ్ఞానమయమూర్తియెవ్వడు । వానిగదా బ్రాహ్మణుడనవలయు
బుధులు వి । జ్ఞానంబుపరబ్రహ్మము । యానందరసంబుగ దెలియమె వే
దములఁ॥ క॥ జ్ఞానంబజ్ఞానంబన । గానెగడినరెండుగాదె గలిగించు జగ ।
న్మానితగతి బ్రాహ్మత్వ వి । హీనత్వంబులు సదాబుషీశ్వరులారా॥
గీ॥ నిష్కళంకంబు భవ్యంబునిశ్చలంబు । పూర్ణమగు తత్వమెవ్వని బార
యువాడ । బ్రాహ్మణుండర్చనీయుండు బ్రహ్మసముడు । నితరులెల్లనపా

త్రములింతనిజము॥ క॥ బ్రాహ్మజ్ఞానము చేరయుట । బ్రాహ్మణుడగు
రాదు వేదపాఠకలనతఁ । బ్రహ్మత్మనేనమోయని । బ్రహ్మయునుడుప్ర
టతపఃపరాయణులారా॥ క॥ పాదజుడధముండారయ । నాదిమవర్ణుండు
పూజ్యుడతిశయమద గ । ర్వాదియుతుండయ్యునని స । ద్వేదంబులు
వలుకునేసవిస్తారముగఁ॥ క. వేదము జదివినమాత్రన । రాక్షసుడీ బ్రా
హ్మ్యమని పురాతనవేళఁ । వేదాత్ముండగు నీశ్వరు । డాదరమున జెప్ప
డే మహామునులువినఁ॥ గీ హింససేయకుండు టీశ్వరమాయావి ।
లాససంభవములుగాసమస్త । జగములనుచుదలచుట గురువిశిష్టత ।
బ్రాహ్మణత్వశిద్ధి బడయుబుధుడు॥ గీ. శాంతిమును శుద్ధత్వప్రశస్తతయు
ను । పరమవైరాగ్యవృత్తియు భవ్యతపము । వాగ్వినియతంబు దృఢశ
గౌరవంబుగలుగు । వాడు వేదంబులు పఠింపవచ్చుసతము॥ క॥ నిర్మల
తర వేదంబులు,దుర్మతియగు విప్రుడును చదువుటొప్పదు స । ద్ధర్మపథం
బుజగద్ధిత । కర్మవిశిష్టతయు తనకుకలిగిసదనుకుఁ॥ గీ. పాపపుట
ములు నడనెత్తి బలిపిగ్రోకి । కొనుటయుచ్ఛిష్టములు నగుకూడు
కూర । లాత్మశిరమున నంటుటయుంగములను । గడిగికొని శిరము
మానుటగాదుమరియు॥ గీ. కోపమునుపనొరుని కొప్పువట్టుటయును ।
ముట్టిశిరముమీద గొట్టుటయును । కాదునూనెనొడల గాకశిరస్నాన ।
మాడవలయు కొప్పునంటిరుద్ది॥ సీ. హింససేయుచు జంతుమాంసంబు
రోయక మద్యంబునెద ననుమానముడిగి । తైలంబుసిగ్గుబొందక యో
నులును విక్రయించికొనుచు జాలహీనవృత్తి । జీవించువారలచేత ప్ర
తాపంబుజూపిధనంబులుజూరగొనెడి । రాజన్యువలన నర్థంబుగొనుట
కాదు బహువురుహింసకుల్ బరగునొక్క । తైలకారకునకు మరితైల
కార । కులు బహువురొక్కడగుశౌండకునకు శౌండ । కదశమొక వేశ్య
కును వేశ్యగణము లొక్క । పార్థివునకును సరియగుభవ్యులార॥
గీ. మాంసమును కల్లునూనెయు మానమును బ్ర । తాపమును విక్ర
యించి యర్థంబులుగొను । వారివలన నర్థముగొనువాడు ఘోర । నరక
కూపంబునఁబడు నలిదొలంగి॥ శా. కాయక్లేశములోపిసూక్ష్మఫల

ము॥ గాంక్షింపుచుఁ యత్నముల్ । సేయంగాదు మహాఫ లార్థియగుచుఁ సేమంబు బెంపారస్వా । ధ్యాయంబాచరణంబు జేసిని యతిఁ దైవస్వరూపంబు మం । త్రాయత్తంబుగ బొందగావలయు ధన్యత్వంబు దానఁ దగున్॥ శా॥ ప్రాతఃకాలమునందు లేచిమలమూత్రంబుల్ విసర్జించి శు । ద్ధాతీతంబులు నైష్ఠికంబులగు దైవారాధనాదుల్ మహా। భూతోద్దేశితకర్మ తంత్రములు విప్రుండగ్గిగావించుటల్ । ప్రాతస్స్ఫీతగరిష్ఠభూమములగుఁ స్వాధ్యాయ యుక్తంబుగఁ॥ వ॥ ఇట్లుపూర్వ సంధ్యా క్రియలు నిర్వర్తించి యతిథిపూజావిధులు సముచితంబుగా నడపి పిదప బ్రాహ్మణదంపతులు భుజించి యపరకర్మంబులు యథావిధి సేయఁ వలయు మఱియును॥ క॥ ఆయువు గోరినవిప్రుడు । వాయక దీర్ఘంబుగా నుభయసంధ్యా క । ర్మాయత్తవిధులు వెరవరి । సేయవలయు నైష్ఠికములు శిష్టంబులుగఁ॥ క॥ పేర్మిమెయిను భయసంధ్యా । కర్మంబులు దీర్ఘములుగ గావించిబుషుల్ । నిర్మలచరితులు దీర్ఘా । యుర్మాన్యతగనిరిగాదె యుత్తములారా॥ వ॥ శ్రావణపౌర్ణమియందైన భాద్రపదపౌర్ణమియందైన నుపాకర్మంబులు నిర్వర్తించినాడుగోలె జాతుర్మాస్యవ్రతంబును వేదాధ్యయంబు భగవత్కథాశ్రవణ పారాయణాదివిధులు సేయుటయు పుష్యమాసంబున గృహంబువెడలి నిర్జనప్రదేశంబున వసించి వేదాధ్యయనంబుసేయుటయు మాఘప్రతిపదాది గామాంసంబాకడట్లు నిరతోపాసన క్రియాభరితుండై యుండుటయు బ్రాహ్మణుని కవశ్యంబులు నదుపాకర్మరయితుండట్లు సేయుట వృథా యగు నిట్లుత్సర్గవ్రతంబాచరించువాడు శుక్లపక్షంబున వేదంబులును కృష్ణపక్షంబుల వేదాంగంబులును పఠించుచుండవలయు ననధ్యాయ

—*వేదములు పఠింపగూడని దినంబులు*—

దివసంబుల నగ్నిక్రియలు మాత్రము నడుపుటర్హతమంబని చెప్పి మరియు నిట్లనియె॥

గీ. సర్వము దక్కుటకడుపరిశాంతిజెంది। యుంచు వేళల నిద్దురయొదవుకప్డు । కాముశూద్రుని సన్నిధి వేదములు ప । ఠింపవిప్రునికనిరి బాడి

మెయిబుధులు॥ సీ. ఆయతమతినన ధ్యాయ వాసరములువర్జించి బ్రాహ్మ ణవర్యుడాప్తి। వేదంబులుపఠించి వినతస్వభావులై బ్రియముసేయు చుగడునియతినుండు। శిష్యులకేరగింప శిష్టత్వమగు వేదములు పురాణంబులు పలసినట్లు। రాత్రినత్యుత్కటరావంబు వీతెంచునప్పుడు పెంచూళిగప్పునపుడు। వర్షమును పిడుగులు వడిగండ్లు నుల్కలు। దొరగునపుడుగాలి బరచునపుడు। గ్రహణసమయములనుగాదు భూకంపాదు। లులుము వేళ వేదములు పఠింప॥ సీ॥ గుంపులై జలములు గూడియుండిన చోట గ్రామంబులందు పురంబులందు। దుర్గంధమగు చోట దుర్మార్గసన్నిధి కాటిసామీప్యపుచోటులందు। మధ్యరాత్రంబున మలమూత్రములు విసర్జించు వేళలనుమ్మలించునపుడు। వేదంబులు బఠింపగాదు శ్రాద్ధాన్నంబు గుడుచుట యెంగిలి కూడుకూర। లంటుటయు శౌచమగు గానట్టి దినము। లందు రాత్రుల నిజహృదయంబునందు। నైన వేదంబులు బఠింపమానవలయు। బ్రాహ్మణుండనియె మనువు ధీరవరులార॥ క॥ నరపతియే కోదిష్టము। బరగంగా జేసిపిలువ బనుపనరిగి కూ। డురుచిర్గొనునెవ్వండా। ధరణీసురుడంటరాదు త్ర్యహములు శ్రుతులర్॥ గీ॥ సూర్యచంద్రోపరాగముల్ జూచెనేని। కాదు మూడుదినంబులు వేదములు ప। ఠింప శ్రాద్ధగంధము మేననింపు వెలయు। నెంతకాలంబు జదువరాదంతసేపు॥ వ॥ జననమరణాది సూతకంబులును సంభవించుకాలంబును యానశయ్యాసదుల సుఖోపవిష్టుండై యుండునప్పుడును మాంసంబుభుజించినదినంబును రాత్రియుమంచుగప్పిన సమయంబులును బాణధ్వని వినవచ్చునప్పుడు నష్టచతుర్దశీ పౌర్ణమీయమవాస్యలయందును వేదంబులుదుగవలయు॥ గీ॥ వేదమునకు గురుశిష్యులకాదిగీడు। మూడగునుగాశిదినములమూర్ఖులట్లు। వేదములు విప్పిరేనియు వేదములు క। శంకర హితంబులనుట దెల్లంబుగాదె॥ ఉ. గాడిదలొంటెలుర్ మరిసృగాలములుర్ శునకంబువెల్కలుర్। గూడియెలుంగులిచ్చుతరి గూబలుగూసెడి వేళదిక్కుల। ల్లాడినభంగిదోచునపు డాకసమందరుణాంబుధావళుల్,

పీడకగప్పినప్పుడును వేదములంటిననైనగీడగుఁ॥ క. గ్రామశ్మశానగో
వ్రజ। సామీప్యస్థలములందు శ్రాద్ధాన్నంబుఁ। సోమరసముగుడిచిన
దిన, మేమునుతఱి వేదములు పఠింపనడరగుఁ॥ సీ॥ తరుణులు పతులే
కతముగూడి క్రీడించుమందిరంబులచె తమాటలు పోగ, యొగంయుచో
టులనరమ్యగ ఖగరావంబులతిశయముగవిన నగుచువచ్చు। స్థలముల
నెరులు శ్రాద్ధముచేసితనకుదానంబుచేసిన పదార్థంబులైన, గోవైన
వలునైన గొనివచ్చునప్పుడు చోరాగ్నిపీడలపారములగు। భంగిసెల
గెడినెడల నొప్పనిదినముల। కరితురంగశకటమహాంగములు తరువు।
లోడలును పర్వతంబులు మేడలు రహి। నెక్కినప్పుడు వేదముల్
జక్కగావు॥ క. వాదంబును కయ్యంబు వి। పాదమజీర్ణంబున ప్రసం
గంబు విచి, త్రాదులు తనకగువేళల, వేదంబులుజదువరాదు విప్రు
తులారా॥ క. కాయంబునశస్త్రిముల। గాయములై రుధిరమురువు గ్ర
మ్మెడితఱిదు। ర్వాయువు వీచునపుడు నా, మ్నాయంబు పఠింపగాదనఘ
మతులారా॥ గీ॥ సామవేదరవంబభిరామమగుచు। వినగదోతెంచు
నప్డుఋగ్వేదపాఠ। కలనమొప్పదు బఠియింపగాదరణ్య, కంబు వేదం
బులత్యధికమములైన॥ గీ. ఋగ్యజుస్సామవేదముల్ త్రివిధములగు।
దైవమానుష పితృసంవిధానగరిమ। గానవానికియోగ్యంబులైన శుచి
త, యును ధ్వనియు నార్జవమువలయుఁ ధరిత్రి॥ క. వేదంబులమాటి
తెరం। గాదిదెలసిప్రణవముల్ నియతి జపియింపక। గాదగుమును
మరియు పిదప। వేదంబులుజదువుభంగి విశదముగాగఁ॥ క. గురుశి
ష్యులమధ్యంబున। బరువులిడుచుమూషికములు పాములుకుకగు। నక్క
రములు కప్పలుముంగిస। లరుగననాధ్యాయమగునహాము లారర
యఁ॥ క. పలుతెరగులేలవర్జన। ములురెండవచిత్తశుద్ధి భూశుద్ధియు
నై। వెలయునవిగాకతక్కిన। వి లఘుప్రాయంబులుమూడు వేదంబు
లకుఁ॥ వ. అమావాస్యయు, బూర్ణిమయు, చతుర్దశియు, నష్టమియును
వ్రతస్నాతకుండగు బ్రాహ్మణునికి ఋతుమతియగు సతితోఁగలయునైన
వర్జనంబులు మరియును॥ క. వేదంబులేకవిప్రుడు। పాదజుడగుపాదజుం

డు బ్రాహ్మణుడగు బె । న్నాదినియతవ్రతుం డ । నావరణీయుండు
భవ్యుడనదగు నేనిర్॥ క. స్నానము సేయంగాదు మ , హానిశిన త్యాతు
రమగునప్పుడును మహా । మీనాకరంబు నెనగగ । రాని జలాశయము
నందరయ ఋషులారా॥ సీ. గురువు రాజును స్నాతకుండు శిలాది దైవత
విగ్రహములు సువ్రతపరాయ । ణుండు నాచార్యుండు బండితుండె
దురేగు నప్పుడువారిచాయల నతిక్ర । మించుట యొప్ప దామిషము
తో జేసిన శ్రాద్ధాన్నము భుజించి జరుగునప్పు । డుభయసంధ్యలయందు
నుద్వాహమున కేగునప్పుడు మధ్యాహ్న ందు మరియు । నర్ధరాత్రి
వేళగా దాగినిలువ । గాట్టమైయుత్కటమగు శృంగాటకమున । మాం
సముభుజించుచుండు గోమాయునడచు । టయును గుక్కలబురిగొల్చు
టయును వలదు॥ క. మలమూత్ర స్నానజలం । బుల వాంతి శ్లేష రక్తము
లనిష్ఠూతం । బులమఱియు గానిచోటుల । నిలువంగా దనిరి సన్మునీశ్వర
నంబుల్॥ క. పరకాంతలందుర్మార్గుల । గురువులపూజింపకుండు కీర్తి
తులను ద , స్కరులవిరోధులగొంటువర్ । బరగదు తనకుమ్మలికనపా
యమగుతుదిర్॥ క. గరిమను సెమనాయువు పా । లనగుమనంబణచి
యింద్రియములుక్కణుమె । చ్చరు సజ్జనంబు లేటికి । పరకాంతారతుల
కాసపడపురుషులకుర్॥ క. భూరమణు సర్వశాస్త్ర వి । శారదుస
ద్బ్రాహ్మమూర్తి సర్పముదృష్టిని । ష్ఠూరతునతివర్ణిష్ఠున । గౌరవముగ
జూచు గొప్పగా దెయ్యెడలర్॥ క. వారలనవమానించిన । పూరుషు
డు దహింపబడు విపులసంతాన । శ్రీరమ్యమందిరంబుల । తో రూపర
ననిరి సద్బుధులు ఋషులారా॥ గీ. ప్రియము సత్యంబు నెఱి సెప్పుటయును
సత్య । మయ్యునప్రియములు సెప్పనాగుటయును । ప్రియమనృతమయ్యు
సెప్పించుటయును జెప్పు । టయును ధర్మంబనిరి కొందరయమహాత్ము
లు॥ గీ॥ అప్రియములయ్యు ననృతంబులాడ కునికి । యెరిగినంతయు స
త్యంబు తెలుగు సెప్పు । టుభయలోకములందు బ్రోపొందజేయు । పు
రుషునాతండనిర్జర పూజ్యతముడు॥ క. ఒరులకునోడక సత్యము । పరిస్ఫు
టముగ జెప్ప నేర్చు భవ్యుండు సభా । దరణీయుడు సభలందున । నిరమును

వును బ్రహ్మాయువును మహితచారిత్రుల్॥ క. పగులకుహితంబు సేయుగ। పరువము సెడికల్లలాడుపంద చెనటి ని। ష్ఠురతరమహావిభీషణ। నరకం బునగూలు సజ్జనవిగర్హితుడై॥ క. భద్రమనియైనభద్రము। భద్రంబని యైనప్రియమువలుకగలిగిన౯। భద్రమగు నొరులవలన ను। పద్రవములు తనువొరయక పండితులారా॥ క. కారణము లేనివాదమ। పారబలుండయ్యునేన బలవంతుడ నె। వ్వారలునాకేదు రేయును। పౌరుషభావంబుగా దపాయమువచ్చు౯॥ క. సోదరులజుల్కనాడుట। బీదల వంచించుట హితుభేదించుట మ। ర్యాదదొరగివర్తించుట। కాదపకారంబుసేయుగా దివుగుటయు౯॥ సీ. అత్యుదయంబున సత్యస్తమయమున మధ్యందినంబున మార్గమరుగు। టొప్పదు దాయాదులొప్పని వారలుతోడరాపండితుదూరదర్శి। బ్రాయంబుగలవాని బలవంతునధికాంగు హీనాంగుదుర్జను హీనవర్ణు। విద్యయురూపంబు విత్తంబు లేనివారల నిందసేయగా వలవదశుచి। యైమహాత్ములగో బ్రాహ్మణానలముల, బుస్తకంబుల సత్యంతశస్తగతుల। నంటుటయును గ్రహాదు

—*అగ్నికార్యాదిక్రమము *—

లసంబరమున। జూచుటయుకాదు కులకాంత నేచుటయును॥ గీ. అశుచియైయట్లుజేసిన యాతడర్థి। జలముల మునింగి సీగుదోసిలివహించి। తనువునంగంబులును నాచమనము జేసి। శుద్ధిబొందునిరి ధర్మసూక్ష్మవిదులు॥ క॥ తనురంధ్రంబుల రోమ। స్తనబహిరింద్రియ కపాలతలములనతిమ। ర్మనిరూఢి వెలయుచోటుల, జనదునిమిత్తంబు లేక సంస్పర్శింప౯॥ క॥ నియమితసర్వేంద్రియుడతి। శయునిష్ఠారతుడు నిత్యశౌచవ్రతుడా। ప్తియుతుండు పూజనీయుం। డయయగ్నిక్రియలు సేయనగు దీర్ఘముగ౯॥ గీ॥ చిత్తశుద్ధియు నెఱుకయునుత్తమవ్రత, తంబులునుగల్గువాడు జపంబునగ్ని, కార్యములుసేయుచునతి సౌఖ్యంబువడయు। నో పునిత్యంబునపగతపాపుడగుచు॥ క॥ వేదంబులు జదువుట హిం। సాదులుడుగు టాత్మశుద్ధియందుట దపం। బూదుటగల్గిన భవ్యుం, డాదట తనపూర్వభవ మహాత్వము దెలియు౯॥ క॥ తానుతనపూర్వభవ

వా । ర్త్తానిశ్చయమార్గములనరసి మరి బ్రహ్మ । జ్ఞానములవరచుకొనునది ।
జ్ఞానంబున సుఖముగల్గు కలుషములణగున్ ॥ క॥ సావిత్రీహోమముల
తి । పావనమతి జేయుటొప్పు బర్వంబుల దీ । క్షావిధి బితృదివసంబుల ।
గావింపగవలయు పైతృకక్రియలెల్లన్ ॥ క॥ అనలగృహము వసుదూరం ।
బున పాదక్షాళనమలమూత్రాదివిస । ర్జనములు కుండలుగడుగుట । యు
ను నుచ్ఛిష్టములు సేయుటొప్పు నరయగన్ ॥ వ॥ మలమూత్రవిసర్జనము
లును గాత్రప్రసాధనంబును దంతధావనంబును స్నానంబును గురుసన్ని
ధికరుగుటయు బూర్వాహ్ణంబున జరుపవలయు॥ చ॥ గురుడు సమాగ
తుండయిన కూర్చునియుండిన శిష్యుడంచితా । దరమునలేచి యాసన
ముదానతిభక్తినొసంగి ప్రాలిత । చ్ఛగణములొత్తి పూజలనిశంబును జే
సినమస్కరించి సు । స్థిరమతినంతికంబున వసించుట ఛాత్రతమంబు ని
చ్చలున్ ॥ క॥ వేదములు ధర్మశాస్త్రము । లేదిమహాధర్మమని యెనింప
ఆనడువం । గాదగు నమార్గంబున । నాదరణీయుండు పూజ్యుడనబడు
దానన్ ॥ క॥ ఆయువు మనోరథంబులు । శ్రీయును విద్యయుఫలంబు చిర
సౌఖ్యములున్ । బాయకవృద్ధిబొరయు నా । మ్నాయవిహిత ముత్తమ
మగు నాచారమునన్ ॥ క॥ ఆరయనిత్యంబు మగా । చారము బాటించు
వాడు సభ్యతసెడి ని । ష్కారణమెల్లరచేత న । గౌరవమున్ బొందు
నాస్తికమతాప్తుబలెన్ ॥ గీ॥ శ్రద్ధయును గౌరవము సదాచారమును వ ।
హించు పురుషుండు లక్షణహీనుడయ్యు । వత్సరశతంబు జీవించువాడు
మరియు । పరమపదమాటపట్టుగా బడయగలడు ॥ క॥ పరవశమగుకర్మం
బులు । బొరయించున్ దుఃఖమెల్లపూర్ణసుఖంబున్ । బరగించుచునాత్మ
వశములు । పురుషునికీరెండు ద్వివిధభూతములగుచున్ ॥ క॥ పరవశమ
గు కర్మంబులు । పరిపాటింపక సదాయుపాయము పేర్మిన్ । పురుషు
డు తనవశమగునవి । బరగించుటపరమధర్మపథమనిరిబుధుల్ ॥ క॥ పరి
తోషంబేకర్మము । బరగించుటని త్యమునునపారంబగు సా । దరమతి
నుపాయ విమడగు । పురుషుండది సేయవలయు భూనుతముదగన్ ॥
క॥ జననీజనకుల కాచా । ర్యునకు తపోధనునకున్ గురునకు సుమతికిన్ ।

ధనమొసగి బ్రోచువానికి । జనపతికిన్ బ్రతివచనము జనదు పలుకఁగన్॥
క॥ కోపము దంభము లోభము । చాపల్యము నిగ్రహము కుజనసంగతి
దు । ర్వ్యాపారము నాస్తిక్యము । కాపట్యము వేద నింద కాదెవ్వరికిన్॥
క॥ అపరాధము చేసిన దు । ష్టపురుషు దండించుటొప్పు జనదు నిపాతం ।
బపురూపంబుగ నది తన । కపాయకరంబగు నొకప్పు డారయవలయున్॥
గీ॥ వేణుదళమైన రజ్జువు వెలిచినైన । తాడనము సేయునది తప్పిదములు
సేయు । నెడల మొగమోడక లోక్వ్రత్తి కొడుకు శిష్యు । భార్య నాథుజ
నంబులు బాంధవులను॥ గీ॥ పాపవర్తనుండు బ్రాహ్మణుండపరాధ । మా
చరించునేని యతని నణచి । వధము సేయ జూచువాఁడు తామిస్ర ।
నరకమందు నూరుహాయనములు॥ గీ॥ బుద్ధిపూర్వకముగ భూసురుగద్దిం
గా । దరల చేతనైన తాడనంబు । సలుపువాఁడు నీచజంతుయోనులయం
దు । నుర్వ్యబ్దంబు లిర్వదొక్కమార్లు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుని తనువు దొరగిన
రక్తమెన్ని । ధారణీరేణుకణముల దడుపఁ జాలు । నన్నివత్సరములు
రక్తమంగకముల । దొరుగ తత్కర్త దుఃఖించు నరకమందు॥ గీ॥ బ్రాహ్మ
ణాధముండు పాపకర్మంబులు । సేయునేని వధము సేయుటొకటి । మాత్ర
ముడిగి లోకమాన్యుండు నరపతి । చండదండనంబు సలుపవచ్చు॥
గీ॥ హింస సేయకుండు టెవ్వరిపైని గ్రహంబు బూనకుండుటది యబ్రాహ్మ।
ణత్వమవియొనర్చు నసురుడటుగాడల్లు । గాన వధము సేయుటైనయొప్పు॥
వ॥ ఇది పులస్త్యునిమతంబు॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుండనంగ బరగు బ్రహ్మజ్ఞాని ।
గాడు దాని దెలియగానివాడు । గాన వధము సేయగానగు నపరాధ । మా
చరించునేని నీచు విప్రు॥ గీ॥ అనృతమాడి ధనము గొనువాడ ధార్మికు ।
డాతతాయి హింసలద్ధి జేయు । వాడు సౌఖ్యగతులు నడయనేరరు నింద ।
బడు దురిహమునందు పరమునందు॥ గీ॥ పరమధర్మపథము బాటించుటొ
ప్పు దు । ర్దశలనైన గాద ధర్మసరణి । పాపరతులు భంగపడుట జూచుచు
నేల । ధర్మమార్గము రుకబేర్మసెరుప॥ క॥ తనుఁ లోకము గొనియాడుట ।
కును నిందించుటకు బ్రియము గుందుటయు మనం । బున లేక
మహోద్యోగము । పునరింపగవలయు హితులు బ్రాలె జనంబుల్॥

క॥ వెలయంగ నధర్మంబున । ఫలమప్పుడఁదోఁచు సేయు పనులకు మరి
యుఁ । బొలచు వినాశకరంబె, యిలమూలముగొట్టబడు మహీజ
ము వోలెఁ॥ క॥ తనువైన కుమారులనై । నను పౌత్రులనైన బొరసి
నాశముగాపిం । చునధర్మఫలంబు వృథా । జనదంతతకును నెఱివిష
ముబలెనులువో॥ క॥ ఫలముగనవచ్చు విజయము । జెలగునధర్మం
బునిచ్చజేయునపుడు క్రము । చ్చులువోలెసమస్తంబును । గలచు
నణచి హీనదశలుగావించుతుదిఁ॥ ఉ. శౌచముధర్మమార్గమును సత్య
ముగౌరవభూతియార్యసే । వాచరణంబుబెంపలరునట్లు జరింపుచు తృ
ష్ణనెమ్మదిఁ । దోఁచగనీకసంతతము తుష్టివహించినవాఁడు ధన్యుఁడై ।
యాచిమహాపదంబు బొరయంగఁడారయ శాశ్వతంబుగఁ॥ క. ధర్మం
బునెఱుపగలిగిన । కర్మంబులునట్టియర్థ కామంబులుగా । వర్మిలిసేయగ
నుత్తమ । ధర్మపరాయణుడు సత్పదంబులువడయుఁ॥ క. లోకమునక
శుభదాయక । మై కానగవచ్చు ధర్మమైనయుడిగి సు । శ్లోకులు జగద్ధి
తంబులు । గైకొనిసేయుదురునిత్య గౌరవముదగఁ॥ క. పరనిందయు
నాత్మస్తుతి । పరాయణతయు పరునిభార్యరమింపఁ । దిరుగుటయు బొర
యరానివి । బొరయగజూచుటయుగాదు భూనుతులారా॥ క. తగువృ
ద్ధాచారమునదు । పగనదిసమ్మతము ధర్మపథమూర్జితముఁ । జగతీనుత
ముఫలప్రద । మగుచేసినరుండసంశయమనస్ఫూర్తిఁ॥ సీ. తల్లిదండ్రు
లతోడ వల్లభతోడ గారాబినబంధువర్గంబుతోడ । బుత్విక్పురోహిత
వృద్ధాతురులతోడ మాతులుతోడ ధర్మజ్ఞుతోడ । నాచార్యుతోడ భా
ర్యాసోదరులతోడ నన్నదమ్ములతోడ నతిథితోడ । విద్వాంసుతోడ
నుర్వీపాలకునితోడ వైద్యునితోడ భవ్యతముతోడ । కొడుకుతోడ
మఱియుకూతురుతోడ స । న్యాసితోడ బుధగణములతోడ । కారి
ణంబులేక కలహించుటయు వివా । దంబుసేయుటయు గ్రమంబుగాదు॥
వ. ఆచార్యుండు బ్రహ్మలోకంబును జనకుండు ప్రాజాపత్యంబును

—*అపాత్రప్రతిగ్రహాదుల విధము.*—

యింద్రలోకంబతిథియుబుత్విజుండు దేవలోకంబునుజామలప్సరోలోకం

బును బాంధవులు వైశ్వదేవలోకంబును పార్థివాదులు వరుణలోకంబు ను మాతృమాతులాదులు భూలోకంబును బాలవృద్ధకృశాతురాదులు పరంబును బడయజేయువార లగుటయు నగ్రజుండు పితృసమానుండగు టయు భార్య యర్ధాంగభూతయగుటయు విద్వాంసుండును బుధవర్గంబు వైద్యుండు మొదలగువారలు పూజ్యులగుటను వారలతో శుష్కవా దంబులు బచరించి యలుకవుట్టించక నుచితవిధుల పూజింపవలయు నెండియు॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు ప్రతిగ్రహపాత్రుడయ్యు । కాదుబుచ్చి కొనగనట్లుగాక తృష్ణ । యధికమగుడు ప్రతిగ్రహణాప్తిదిరుగు । నేని చెడుబ్రహ్మతేజామలింతనిజము॥ గీ. ధర్మమునకుగాని ధనమునన్యప దార్థ । ములు బ్రతిగ్రహించుమూర్ఖతముడు । బ్రాహ్మతేజమెడలి పా పాత్ముడగువాని । నంటజూడబాపమనిరిబుధులు॥ గీ. కనకమును భూమి యునుతురంగంబుగోవు । నేయియును నువ్వులన్నంబు నెరిజెలంగి । బ్రాహ్మణుడుపుచ్చుకొనునేని బ్రాహ్మతేజ । మెడలిచెండాలుడగు వానికేటిపదము॥ గీ. ధరణియును గోవునన్నంబుతనువుజెరచు । కనక మాయువు బరువులోచనములణచు । తురగముజ్వలతేజంబు బరిహరిం చు । నేయినువ్వులు సంతతిమాయజేయు॥ గీ. వేదమును తపమును త్త మవిద్యయును మ । హత్వమును లేకదివిరిబ్రాహ్మణుడతిప్ర । తిగ్రహా సక్తిబడునేని తీవ్రనరక । పంకమునగూలు బహుళతాబ్దములుదనుక॥ గీ. అల్పమైననధికమైన బ్రతిగ్రహ । ణంబుచేసి బ్రాహ్మణాధముండు। నిరయమందుగూలు వెరిగి యెఱింగి మ । హాత్ముడేలబూనునట్టి తెరవు॥ వ. బైడాలవ్రతపరాయణుండును పాషండమతసంయుతుండును జలంబు లుగొన్ననైనన పాత్రతములగుమరిట్లుగావున వారలకు దానంబుజేసినదా తయు వారలతోగూడనరకంబునంబడునిట్లు॥ గీ. రాతియోడనెక్కి రహి సముద్రంబు ద । రింపజూచునట్టి పెంపుగాదె । యజ్ఞుడైనవాని కధిక దానములిచ్చి । సుగతిబొరయవడువుజూచు టెల్ల॥ వ. ఒరులుతన్నునమ్మ భజింపను గీర్తింపను బహుజనసమక్షమ్మున ధర్మంబుసేయువాడు ధర్మ ధ్వజుండనియు పరధనాభిలాషియగువాడు లుబ్ధుండనియు నన్యులతనక

పటసూత్రంబునజిక్కించి నిక్షేపాదులుహరించువాడు ఛాద్మికుండని యు బాహ్యవ్రతసుచిత్వభూతిదగువాడు లోకడాంబికుండనియు జేత నంబుల జిదుముటాదిగ పీడలుసేయువాడు హింసాపరుండనియునసూ యాపరస్వాంతుండు సర్వాభిసంధికుండనియు సమయంబు వేచి యన్యు లననాచువాడు బైడాలవ్రతుండనియు మీదుజూచుచు వినయంబురూ పించు తెరంగున నటించి నిష్కృతులు సేయువాడు నైష్కృతికుండనియు పరధనాపహారి స్వార్థసాధనతత్పరుండనియు నాతతాయిశరుండనియు బకతంత్రసాధకుండు బకవ్రతుండనియుజెప్పంబడు మఱియును॥ క. ఒన రంగబకవ్రతుడని । యును మరిమార్జాలలింగినుండనియు దనుక్ । జన ములునిట్లగనేద్విజు । డనయంబుజరించు నరకమందతడు బడుక్॥
క. ఏనుమహాధర్మపరుడ । నైనియతిజరించుననుచు నన్యులునమ్మం । గానెరిగింపుచు నిత్యము । దానడువగరాదు దప్పధమున దివ్యటమై॥
క. ఏయువిచేసిననరుల క । పాయంబగునట్టిచెడుగుపనులుమగుట శా । స్త్రీయములగుకర్మంబులు । సేయుటపురుషుండుపరమశిద్ధులువడయుక్॥
గీ. బ్రహ్మచర్యాదిసువ్రతభవ్యగతులు । తనకులేకుండియును తద్విధం బులైన । లింగములువేషములు గడులీలదాల్చు । వాడునరకంబు నంబడువాడునిజము॥ క. ఒరులొనరింపవెలయు పు । ష్కరణిప్రముఖ ములగాదుస్నానముజేయక్ । బురుషునికిజేసెనేనియు । బొరయుక్నవి సేయువాడు బోవునరకముక్॥ సీ. మందిరంబులయందు సుందరోద్యా నంబులందు దటాకకూపాదులందు । నిచ్చమైపెరవారలిడినయానముల శయ్యాసనాదుల సుఖంబనుభవించు । నెవ్వండువానికధీనులైయుండు వారియకితనయంత నెలమిజెలగి । వాడట్లొసంగని వారి పాపాం శముల్ తనుపొరయంగ చందంబుదక్కి । నరకమునబడు జెరువుల నదులదేవ । ఖాతముల నిర్ఝరంబుల గర్తముల కొ । లంకుల జలంబులాడవలయు నవశ్య । మవిశుచిర్భ్యాతములుగాన నార్యులారా॥
క॥ యమనియమంబులు రెండును । విమలమతివహింపవలయు విధ్యు క్తముగా । యమముడిగిసంతతంబు ని । యమముజెలంగించువాడు నర

కమునబడుఁ॥ క॥ వేదోపక్రాంతమనం । గాదగుయజ్ఞంబునందు గాదు
భుజింపఁ । వేదవిదులకత్యంగను । లాదిగపంక్తికినపాత్రులగు వారల
తోఁ॥ సీ॥ బహుయాజకాదులు బలసియుండినయజ్ఞమందు భుజింపగా

—*దూషితాన్నప్రకారము.*—

దార్యజనుల । కతిమత్తకు పితాతురాదుల యన్నంబు కేశంబులును ధూ
ళికీటకములు , గలసినయన్నంబు కాలనంటినకూడు భ్రూణఘ్ను నన్నం
బుబుంశ్చలియును । బ్రాహ్మణియన్నంబుబశుపక్షులాఘ్రాణంబుచేసిన య
న్నంబుచెనటికూడు । కాకునును కుక్కుటములాదిగాగపక్షు ! లంటిపు
చ్చినయన్నంబు నధముకూడు , గణికగణాగాయకాన్నంబుగడకదర్య ।
బద్ధచౌర్యాన్నములు దినబరగదెందు॥ క॥ ఋతుమతియంటినయన్నము।
వ్రతహీనునియన్నమునుభవముగాక వృధా । రతినోరులకీకధనమే । కత
మార్జించుజనుకూడుకాదు భుజింపఁ॥ మానిని॥ పాదజునన్నము పాత
కునన్నము బ్రాకృతునన్నము భద్రగతిఁ । వేదముమానినవిప్రుని
యన్నము వెంగలియన్నమదగ్రుడునై । పేదలగాంతలపెద్దలపూజ్యుల
బిట్టువధించిన భీకరుకూ । డాదరమారగ నంటినపాపము లారయ బొం
దు మహాజనముల్॥ ఉ॥ క్రూరునియన్నముఁ మృగయుకూడు జికిత్స
కునన్నమూపుతె । వ్వారును బంధువర్గమునవశ్యసతీసుత సోదరాదులుఁ ।
గౌరవనీయులార్యులు దగఁ తనురోసినవాని యన్నముఁ । పౌరుషహీ
నునన్నమును పామరునన్నమునంటరాదిలఁ॥ వ॥ ఉచ్ఛిష్టాన్నంబును
సూతకోగ్రాన్నంబులును కల్లలాడువానియన్నంబును మద్యమాంస వి
ద్యావిక్రయులయన్నంబులును విధవాన్నంబును జాకలి మంగలియగసా
లెవాండ్రయన్నంబును సూతకాన్నంబును హీనకర్ములగు సమస్త వర్ణం
బులయన్నంబులును భుజింపరాదు మఱియును॥ క. ఈయన్నములెవ్వడు
మది । రోయకభుజియించు నన్నఘుండు నియతిన్నై । ప్రాయశ్చిత్తాదివి
ధులు । బాయకచేసికొనవలయు బహుయత్నములఁ॥ క॥ ప్రాయ
శ్చిత్తాదివిధులు । బాయకచేసికొనడేని బ్రాహ్మణుడత్య । ల్పాయుష్మం
తుడ గారన । నీయుండై జచ్చిగూలునిరయాగ్నినడిఁ॥ క॥ పితృకర్మ

దులులేని కు । పతి పాదజునింట బ్రాలు మాలిగుడువగా । దతిశుద్ధ
కర్మనిష్ఠా । రతుడును విద్వాంసుడునగు బ్రాహ్మణుడిచ్చున్॥ క॥ దాత
యు లోభియు విద్యా । తీతుడుశుంఠయుమహామతియు దుర్మతియున్,
భూతదయాపరుడును హిం । సాతత్పరుడెట్లువడయు సదృశఫలంబుల్॥
గీ॥ కానట్టి విధముగాదె మహాజను । నన్నమారగింపనయినఫలము ।
క్రూరుడైనవాని కూడుభుజింపగ । లిగినఫలంబు సదృశమనుటయరయ॥
క॥ వేదంబులు శాస్త్రపురా । ణాదులు సదృశంబుగాని యనువునచిరపు,
ణ్యోదయకర్ముడుహీనుడు । మేదినిసరిగారనిరి సమీచీనమతుల్॥ గీ॥ ఉ
త్తమునియింట గుడుచుట యుత్తమఫల । మధమునింటభుజించుట యధ
మఫలము । బడయుదురు సంతతంబును బ్రాహ్మణాదు । లట్లుగావున
నెఱుగుటత్యవసరంబు॥ క॥ మాంసాశనుండుచేతన । హింసాపరుడనుట
తెల్లమెల్లరకు బుధో । త్తంసులదిగానగుడువరు । మాంసంబుభుజించు
దుష్టమానవునింటన్॥ క. అనృతంబులాడుటయు పరు । ధనమురుకన్
గొనుటయును వృథావాదంబుల్ । వొనరించియార్యజనముల । మన
ములునొప్పించుటయు సమానకలుషముల్॥ ఉ. కావుననింతలేసియఘ
కర్మములన్వొనరించువారితో । నేవిధమాటలాడదగు నెట్లుభుజింప
గవచ్చు లోకసం । భావితపుణ్యకర్ములగు పావనమూర్తులకేలపెక్కు లు।
ర్వీవలయంబునన్గలవు వింతలనేకము లారయందగున్॥ క. వేదములు
జదివియుంత । ర్వైదికములుసేయవలయు విప్రుండా రా । మాదుల
నొరులనుఖార్థము । కాదునివాసములపెక్కుకార్యములైనన్॥ ఉ. దాన
ములున్జగద్విహితధర్మములున్ మఱిపూర్తికాదులున్ । ధ్యానముసంయ
మంబు నుచితంబగువేషము నిత్యశౌచమున్ । సూనృతమున్ బ్రియం
బునసూయతయున్ భజియింపగాదగున్ । భూనుతకీర్తిబ్రాహ్మణుడు
పుట్టినదాదిగనెల్లకాలమున్॥ క. తానడుగకనొరులిచ్చిన వానివలనమి
గులదుష్టివడయుట శుద్ధ । స్నానాదులుసేయుట ని । త్యానందసుఖాప్తి
నుండుటగుపురుషునికిన్॥ క. దానంబులు ధర్మంబులు । మానితమతి
సేయవలయు మరణముధ్రువమ । జ్ఞానంబుదొరగి శుద్ధ । జ్ఞానంబలవర

చుకొని జగతినరులెల్లన్॥ క. జలములు నన్నము దీపము, తిలలును
దానంబులిచ్చి దృప్తియుసుఖము । జ్వలనిర్మలాత్ములును గోడు । కుల
కూతులవడయునరుడు కుతుకంబుదగన్॥ గీ॥ కనకమును వెండియును మ

—*దానాదివిధిఫలితాంశము*—

హీఖండమును గృ । హంబులును దానములుచేసినరుడుగను చి । రా
యువులు రూపమును సుఖోపాయమైన । భూమియును దివ్యమందిర
ములుధరిత్రి॥ గీ. అంబరంబుబలీవర్ధనంబు గుఱ్ఱ । మధికపుష్టియు నెరి
గలయావుదాన । ములొసగుట సూర్యచంద్రాశ్వినుల విభూతి । కరము
లరులోకములనిచ్చు బొరయునరుడు॥ క. యానముశయ్యయుధాన్యము ।
జ్ఞానమునభయంబునొసగు ఘనుడొగివడయున్ । యానాదులు భార్య
యుల । క్ష్మానిత్యసుఖప్రభుత్వశిద్ధపదంబుల్॥ క. దానములన్నిటనుత్త
మ । దానంబనబరగు సత్పథముదగబ్రహ్మ । జ్ఞానంబుపదేశవిధిన్ ।
జ్ఞానరహితులందు వెలయగాసేతభువిన్॥ క. ఏయువిగోరుచుదానము । లీ
యంబడుశుద్ధపాత్రమెరిగిసదునిచే । బాయకతమంతనవిని ర । పాయస్థితి
బొరయునతనిపండితులారా॥ క॥ అర్చించిదానమిచ్చుట । యర్చింపగవడిప్ర
తిగ్రహము సేయుటదే । వార్చనపాత్రములవియతి, వర్చసకాలములకు లో
కవందితరూషిన్॥ క॥ తపమొనరింపుచు నెమ్మది । విపరీతముబొందుట
మఖవిధుల నన్నృతమూ । దిపలుకుట దానమిచ్చి పి । దపచింతించుటత
గదు వృథావిప్రునికిన్॥ చ॥ అనృతముచేతయజ్ఞము మహాద్భుతమొం
దుటచేతపంబువా । దనములు పెక్కులొడక వృథా బచరించుటచేత నా
యువున్ । జనములతోడజెప్పికొను చందముచేనుతదానముల్ గ్రి
మం । బుననశియించుగాన హితబుద్ధిధరామరుడారయన్ జనున్॥ ఉ॥
చీమలుమన్నుకొంచెముగ జేర్పుచునోపిక కొన్నినాళ్ళకు । ద్రామపుపు
ట్టజేసెడివిధంబున మెల్లనమానవుండహిం । సామతశుద్ధధర్మములు స
ల్పుచు నుత్తమమార్గదర్శికుం । డైమహిం మించుటొప్పగు ఖలాదులకె
ల్లరకట్లుజెప్పుచున్॥ క॥ పరలోకసహాయార్ధము । పురుషుడు ధర్మపథ
మునదుపుటకదు శ్రేయ । స్కరమదిజెడనిపదవితను । బొరయంగా జే

యనోపు భూనుతలారా॥ చ॥ తనయులుతల్లితండ్రులు బ్రధానులుబాం
ధవవర్గమాప్తులం । గనవిహలోకమందు యుపకారముసేయుదురెంత లి
ష్టులై । తనకొకరైన సేయరటదక్కినవేళ సహాయమొక్కడే । జనువి
ఫలప్రయత్నరతసంభృతయోగ గరిష్ఠభూతుడై॥ క. హీనదశ బొర
యకుండం । గా నచ్చటసేయుమేలొకడు విడువక నెం । దేనియు న
చ్చుచు బూర్వము । దానిచ్చలు సేయుహితుడు ధర్మముగువ్వునై॥
గీ. ఒక్కడెజనించు వర్తిల్లు నొక్కరుండె । సుకృతములు దుష్కృ
తంబులు జూచిజూడ । కొక్కగుడసేయు తత్ఫలమొందునొక
డ । యింతగావున తనకొరులేటవారు॥ ఉ. చచ్చినతోడతన్ను
నిమిషంబెడవాయకనుండు పుత్రులున్ । మచ్చికగల్గుబాంధవ స
మాజములున్ మరితక్కువారలున్ । బొచ్చెములేని శోకరవముల్
సెలగించి శవంబుచెచ్చెరన్ । జచ్చున కప్పగించి యిలుసేరుదురన్న
ములారగింపగన్॥ క. తానొనరించిన సుకృతము । లెనను మరిదు
ష్కృతంబులైన విడువ కెం । దేనియు తనతోవచ్చున । హీనాప్తహి
తాహితపథనియతి వెలయగన్॥ గీ. గానమానవుండు పూనికధర్మంబు ।
సేయవలయు శక్తిజెలగునంత । కేమిశాశ్వతంబుదా మొఱమెచ్చులకొలది
నడచుభంగి దలచుటరయ॥ సీ. ధర్మంబుసేయుట తపమాచరించుట ను
న్వాదులధిక కర్మంబులనిరి । పురుషుని కారెండు బరగించునాతండు బ
డయు శాశ్వత పరబ్రహ్మపదము । తపముసేయక సదాధర్మమాత్రము
వెలయించు నాతండునశించుదేవ । తాలోకమున మహాధర్మంబుగాక
తపంబుచేసినవాడు బడయుసత్య । లోక మీరెండులోకముల్ శ్రీకరం
బు । లుత్తముందుత్తముని తోడబొత్తుసేయు । టధికమగునీచుతోడగా
దధముమైత్రి । భావముత్తమునకు జాలబాధకరము॥ ఉత్సాహ॥ ధర్మమా
చరించుటిష్టదంబుగా జెలంగు స । త్కర్మపాక మాత్మశుద్ధిగల్గజేయు
గావునన్ । ధర్మమాశ్రయించి సూనృతవ్రతంబుబూని స । త్కర్మ
ముల్ సమాచరింపగా దగున్ నుతంబుగన్॥ పంచచామర॥ ఫలంబు
దోపదెట్లుకర్మఫక్వమైన నుర్విగా । నలీలబొల్చి ధర్మమార్గహానిమాను

టొప్ప ని । షృష్టాంక భవ్యచిత్తవృత్తిగాంచి పండితుంను లో । కులె ల్ల దన్ను జూచి దారుగూడనట్లు వర్తిలక॥ గీ. అభయదక్షిణంబునన్నం బు జలములు । కందమూలఫలనికాయములును । నడయుటొప్పనెట్టి

—*అయాచితపరిగ్రహాదివిధులు.*—

వానివలనన్నైన । నాపదలునితాంతమడరునప్డు॥ క. పగలుగకనేమి చ్చిన, బరిగ్రహము సేయవచ్చు బరగదడుగ కె । వ్వరి వస్తువల్పము ను గొన । పురుషుని కదిపాతకముల బ్రోవరయంగక॥ చ. అనుమతి లేకనన్యనిధనాదుల గొంచుబిత్ఋక్రియాదులిం, పెనయగ సేయునైన న వియిచ్చుమెయిక బిత్ఋదేవసంఘముల్ । గొనరుపదేనువర్షయులు కో పము బెంపలబూని హవ్యవా, హనుడును హవ్యముల్ వెలయునట్లొ నరింపగుకీడుమూడగుక॥ సీ. జలములన్నంబును శయ్యాసనములుదర్భలు గృహంబువిరుల్ పండ్లుపెరుగు , పాలునేయియుచింతపండుబెల్లముమ త్స్యమాంసంబులెదనను మానముడిగి , యుపహరించిపిత్ఋక్రియలు సే యుటొప్పదు జననీజనకులకాచార్య శిష్యగణముపుత్రకళత్రగణకాది నులబోషించంగవలసి యాచించుటజను । బ్రాహ్మణక్షత్రియార్యులపా దభవులు , బతితజాతులు గాక గోపాలకులకు। నాశ్రితాదులకిడునదియ న్న మడిగి। తెచ్చియైనను బ్రాహ్మణుండిచ్చుమెరయ॥ క॥ భావమునరుపరి! చర్యకుసేవికి బాత్రతకుననుసయించినటుల భూ। దేవుడుశిష్యగణములకు, గాపలసిన విద్యల తగరపిగునుడగున్॥ గీ॥ పాపరతియునన్ఋతభాషణంబు లుగల । వానిశిష్యవిదునవలయు విప్రు । డట్లుగాక విద్యలభ్యాసమొన రించు । నేని బొరయునరకమింత నిజము॥ గీ॥ భాషణంబులర్థబంధు రంబులుకర్మ । కారణంబులట్లుగానకపట । వాదియైనవాడు వరలు స ర్వస్తేయ । నామధేయమునజనంబుదిట్ట॥ సీ॥ స్వాధ్యాయమును పుత్ర సంతానసిద్ధియు యజ్ఞక్రియాఘునుండై జెలంగి । సత్త్వవర్తనమును స ద్గుణంబులు యౌవనంబు బొల్చి నపుత్రునకు సమస్త । గృహకార్యభ రముప్పగించియేకాకియైవిజనంబునిత్యపవిత్రమైన । స్థలము ననివసిం చి నవినీశ్వరధ్యానభ క్త్యార్చనంబులుబరగ జేసి । సర్వసముడాత్మ గ

తుడు నిస్సంగుడగుచు, నెవ్వడుసహించు మేనుపైనిచ్చ లేక । వాసికీశ్వరదివ్య తత్వంబెఱుంగ । వచ్చుదానఁ బొరయును శాశ్వతపదంబు॥ గీ. బ్రాహ్మణుడుశుద్ధవృత్తి ధర్మంబునడిపి । యాశ్రమాంతరమాపయి నాశ్రయించు । గోప్యసమదర్శనుండు మహోన్నతుడయి । దానశాశ్వతమైనపదంబునడయు॥ క. జీవనధర్మంబులు ని । ష్ఠావిధులును దాన ధర్మశౌచవ్రతగో । ష్ఠీవార్తలు సర్వమును హి । తావహామతి జెప్పితిఁ మహాశయులారా॥ అనిచెప్పెనని.

స్రగ్ధరావృత్తము.

శ్రీమన్మార్తి సమస్తేంద్రియవిజితమనశ్శుద్ధ తత్వార్థవర్తీ
భూమావ్యక్తానుసారా ద్భుతగసమహితో౽ద్భూత శుద్ధప్రకీర్తీ
నామాతీతాక్షయా నూనతరళవితాహ్లాదపూర్తీభవన్మా
యామూలాంతర్విదుస్తవ్యజనహృదయ సంగానుకూలాభిభర్తీ.

క. ప్రణవస్వరూపజనన మ । రణసుఖదుఃఖప్రకారరహితవిమల ని
ర్గుణతత్వాశ్రయభువన భ । రణసమ్యగ్వర్తసత్వరమ్యస్ఫూర్తీ.

మాలిని. భరణహరణలీలా వాసమానవ్యథాలో
భరిహితగురుతత్వ భ్రాజమానవ్యపాలా
భరితవిహితశీలా ప్రాజ్ఞసేవానుకూలా
పరమసుజనపాలా భవ్యమార్గైకమూలా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు చతుర్థో౽ధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయరామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

పంచమాధ్యాయము.

శ్రీనారాయణ శుద్ధచి। దానందరసైక నిశ్చలాంతర్మయవి। ద్యానిరసన కేవలవిజ్ఞానక లాతీత సత్ప్రకర పరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపు మమ్మహర్షి సంఘంబులు భృగుమహామునీంద్రునితో నిట్లనిరి॥ గీ. బ్రాహ్మణులు స్వధర్మపథమున నడచుచు। వేదమూర్తులనగ వెలయుచుందు। రట్టిఘనుల

—*బ్రాహ్మణులకు వర్జనీయంబులగు పదార్థంబులవివరము.*—

నేలనణచి మృత్యువు గొని। పోవుచుండు నెప్పుము ఋషివర్య॥ వ. అనినవిని యమ్మహాత్ముండు వారలతో నిట్లనియె॥ క. వినుడాకండైన వృథా। చనకోపికపూర్ణధర్మ సరణి నడచువా। డనఘమతులార లేడు భు। వనమందది గాన మిత్తి వారకబోరయర్॥ క. వేదములు దుగుట నా। చారాదులు దొలగుట నపాత్రమగు నన్నము బెం। పేది భుజించుట దడవుట। భూదేవుల మృత్యువు గొనిపోవగ జాలెన్॥ గీ. లశునమును గుంజనమును పలాండువును క। వకమ మేధ్యోద్భవములు సర్వంబుకూర। గాయలు ద్విజన్ములకు వర్జనీయములవి। దినుట మృత్యువు వారల దినగ జాలె॥ వ. మరియు నవప్రసూతయగు గోవుపాలును బహువారకఫలంబులును వృక్షనిర్యాసంబులగు రసాదులును తిలతండుల మిశ్రితంబులు నపక్వంబులునగు పాయసాన్నాదులు ననిర్దశయగు నావుపాలును యొక్క గొరిజగల యొంటె మొదలగు జంతువుల పాలును మేకల గొఱియల జం

కలపాలును దూడలేనియావుపాలును వర్జనీయంబులు వెండియు॥ సీ. మహిషముల్ గాక సామాన్యంబుగానరణ్యముల వసించుమృగములపాలు, స్త్రీక్షీరమును శుక్తశీధురసాదులు మత్స్యసంఘంబులు మాంసమును భు। జించుపక్షులు కాకులంచలు కలవింకములు ప్లవంబులు జిలుకలు రథాంగ। ములు టిట్టిభములు గోయిలలు శారికములు కొంగలు జెముడులు కుక్కుటములు। మీనముల బొడచికొనిదినుసానవల్లు। రాదులును జాలపాదంబులమరుబిట్ట। లుఱికినఖరముల జీరియుక్కుటపు డేగ। లాదిగా బక్షులను దినరాదుద్విజుడు॥ క. మాంసాదులు దినుఖగమృగ। మాంసములు భుజించువాడు మాంసగుడనగా। హింసాపరుండనంబడు। మాంసంబుడిగిన యతండమరతుల్యుడగుఁ॥ సీ. హవ్యకవ్యములందు భవ్యంబులైన పాఠీనరోహితములు మీనమాత్ర। ములయునరాజీవములు సింహతుండ సశల్కలంబులును మరిశల్యకములు। గోధంబులును ఖడ్గకూర్మశశశ్వావిధంబులు పంచనఖంబులలరు। నవియగుటదినగానగుకుక్కుటంబులు లశునఛత్రాకపలాండుగుంజ। నాదులును మద్యమును వర్జమైనకూర। గాయలును నిచ్చగుడుచునాయతమతి, నేద్విజుడు బతితుడగునాతడింతయెఱిగి। నిష్కృతులు జేసికొనునదినెరియతండు॥ క. వెలయంగవర్జనీయం। బులగు పలాండ్వాదులిచ్చ భుజియించినవా। డిలజాంద్రాయణమునడుప। వలయునని యెమనువు లోకవత్సలతదగఁ॥ క. విపులమతులుకొందరుసాం। తపనంబుచితంబనిరిమతము బెంపఱనే। కపదార్థభోజనముదిన। ముపవాసంబనిరికొందరుత్తములుదగఁ॥ క. తెలియకవివర్జనీయుం। బులగుపదార్థములు దినిన భూసురుడత్యు। జ్జ్వలనియతిమెయినడుపగా। వలయుఁ కృచ్ఛ్రములు రెండువత్సరములోగిఁ॥ గీ. శాస్త్రవిహితంబులును శుద్ధసాధనంబు। లైనబక్షులమృగముల నాగిచంప। వచ్చు బ్రాహ్మడుదెద్దియనవశ్యమగుకు। టుంబపోషణమునకు యాగంబులకును॥ ఉ. సేగకకుక్కుటమాంసముభుజింపడె పూర్వమగస్త్యుడాతురుం। డైగుదివెట్టిదొంగిలి మహామునియయ్యునతండుగాన ని। ష్ఠాగరిమంబుపోవునను సంశయమాత్మ

వహింపకెట్టి హిం। సాగతులైన సేయనగు సంతతమాకటి వెల్లుదోచి
నన్॥ ఉ. ఆయతబుద్ధిసాగరు లనంతతపోనిధులాత్మరక్షణో। పాయు
లు తుల్యదర్శనులు భవ్యులునైన మహర్షులెల్ల శా। స్త్రీయమృగ
ద్విజాదుల వధించిమఖంబులుచేసిరాప్తియున్। బాయకగానశుద్ధమఖ
పాత్రములంతలు హింసలారయన్॥ క. వెలయుహావిశ్శేషములై।
బొలచినపర్యుషిత భక్ష్యభోజ్యాదులు ని। ర్మలనియతిమెయిదినం
గా। వలయుననియె మనువువిబుధవందితులారా॥ మ. యవగోధూ
మపయోవికారమగు హవ్యంబర్థికాలాధికం। బువిశిష్టంబును నైన
దాగుడుచుటొప్పున్ బ్రాహ్మణుండాత్మబాం। దు విడంబింపక నుండు
వాడయిన నిర్దుష్టాన్నమత్యంత లా। భవిశేషార్థమొరుండొసంగిన భు
జింపన్ నచ్చు నిష్ఠాప్తిమై॥ క. వెలయుగభక్ష్యాభక్ష్య వి। ధులుసెప్పితి
బ్రాహ్మణుండు దొలగకవీనిన్। దెలిసికొనియట్లునడవగ। వలయున్
నెందైనగీడవశ్యము గలుగున్॥ గీ. మరియు మాంసంబుగుడువగ
మానుటకగు। విధులెరింగింతువినుడు పవిత్రులార। యనిపలికె
మంత్రసంస్కారమైనయజ్ఞ। పశువుమాంసంబు గుడుచుట భవ్యతమము॥
క. గోయజ్ఞముకామించుచు। సేయుట పాపమగునని నిషేధించిరి
ప్ర। జ్ఞాయుతులు కొందరార్యులు। భూయిష్ఠానుభవవిదులు భూ
నుతులారా॥ క. ప్రాజ్ఞులు కామించుచు గో। యజ్ఞంబులు సేయు

—*మాంసభక్షణవిధులు.*—

టుడిగిరవిహింసా మా। త్రజ్ఞులకపాత్రములు నమ। నోజ్ఞములని గా
నవానినుడుగగవలయున్॥ ఉ. స్థావరజంగమంబుల సదాభుజియింపు
చు నెల్లజంతువుల్। జీవనయాత్ర జేసికొన జేసె విధాతృడు పూర్వ
మార్గమై। గావున మాంసమున్ గుడువగానగు నందురు కొందరార్యు
ల। శ్లేవిధిసెల్లు ప్రాణివధహింసగ దాయను కొందరుత్తముల్॥ సీ. హరి
ణాదులగుసచరాళిలకచరంబు లగుతృణసస్యవృక్షాదులనియు। న
తి దంష్ట్రిములగు వ్యాఘ్రాదులకునదంష్ట్రిలైబేర్మివెలయుమేణాదు
లనియు। హస్తముల్ గలమానవాదులకెల్లనహస్తంబులైన మత్స్యా

దులనియు । సధిక సౌరత్వమింపలరు సింహాదుల కదిలేనిమదవార ణాధులనియు । భక్షణీయంబులని మున్ను పద్మభవుడు । నుడివెనది గాన దినదినంబుడుగ కిచ్చు । మత్స్యమాంసాదులు భుజించు మానవుల కు।దోషములు వ్రైరయు విదిస్మృతి భాషితంబు॥ వ॥ ఇదికొందఱమతంబు॥ క. మాంసము భుజించుటెక్కుడు । హింసావధముత్కృతంబనియు ని చ్చమెయిన్ । మాంసంబు గుడుచుదుర్మతి । హింసాపాత్రుండనుచు వినిందించు శ్రుతుల్॥ క వృద్ధిక్షయములు తనకు ని।బద్ధములగుటెరిగి మే ల పశువువిధమునన్ । బుద్ధిగల నరుడు హింసా । పద్ధతి నడచున్ తన యపాయ మెరుగకన్॥ క. మాంసము గుడువనివానికి । హింసలులే వెందువాడహింసాపరుడై । సంసారి యయ్యు విబుధో । త్తంసుడగుసం బరగు మిత్రిదవ్రులదువానిన్॥ క. పితృదైవతక్రియల సము । చితమాం సాములును దగభుజింపగనగు కా । దతిలోలత వృత్త్యర్థా । గతిగు డువగరాక్షస ప్రకారమదియగున్॥ గీ. మాంసముడిగినట్టి మనుజుం డు మనుజుండు । గాడు దివ్యుడతడు శాంతుజేసి । మాంసమును భు జించు మనుజుండు మనుజుండు, గాడు రాక్షసుండు వాడు నిజము॥ గీ. మాంసభక్షణంబు మానకనెవ్వాడు । చెలగి ప్రాణివధము సేయు చుండు । వాడురెండుకోట్లవత్సరంబులు ఘోర । నరక కూపమంద ణంగు దొడరి॥ గీ. మాంసముడిగినట్టి మనుజుండు డెబ్బది । రెండువేల యేడులుండు నిచ్చ । సత్యలోకమందు జంతుగణంబు ల, నేకకోట్లు తన్ను నెఱిగి కొలువ॥ సీ. మాసంబు గుడువనిమనుజుండుసకలధర్మ పథం బు లెల్లపరాయణంబు । జేసినవాడగు జెందదమ్మహానీయు మృత్యువు జూచుచునెలమి బొదలు । యముడు దండప్రణామములాచరించుచు దినదినంబును వేడ్క వినుతిసేయు । ధర్మదేవతమహోత్సవ మగున ట్లు సంతోషించు కిన్నరుల్ తుషితులతని । పేరుబెట్టి దెసలు మారు మ్రోగగనిచ్చు । బాడుచుండు రురుకనాడుచుండు । రెల్ల భూతములుర హించు నిర్జరగణ । ములుసెలంగు కీర్తి వెలయుమర్త్య॥ క. పరమేశ్వరుం డు నిత్యా । దరభంగిన్ జూచుసమ్మతము బొదలదిశా । కరసోమా

పల మూర్తులు । పరితోషము బొందుభూత భావ్యుడతడగుఁ॥ క. చే
తనముల హింసించుట, పాతకమనిదలచి మాంసభక్షణముడుగం, గా
తెలివికి మూలంబగు । హేతువదియగుఁ మనంబు నెలకొను దానఁ॥
చ. ననుబలెనిచ్చ జేయుచు నహో యెడవాయక జంతుకోట్లు జీ । వనము
లు సేయుచున్నయవి వానివృథావధియించుటేల నా । కనుచుగృపావిశి
ష్టుడగునాతని కెవ్వరుసాటిరారుగా, వున పరమేశ్వరుండు పరిపూర్ణ
దయామతి బ్రోచునాఘునఁ॥ క. జలములు నన్నము కూరలు । ఫల
ములు మూలములు లేవె బహుసులభములై, యిలనరులకేల ప్రాణు
ల । ములుగొని వధియించి మాంసముభుజింపంగఁ॥ క. అతిహే
యాస్పదమును శో । ణిత పంకసమన్వితము వినింద్యక్రిమిసం । వృత
మునగు నామిషంబా, యతమతినరుడెట్లు సేగియనక భుజించుఁ॥
స. మాంసంబుగుడువని మహనీయుడీశ్వర మాయారచితమగు కాయ
మెలమి, విడచిభవ్యప్రభావిలసితంబును జరామరణ భయాకుల విర
హితమగు । దివ్యదేహంబునదీపించు నవ్వేళ రత్నమయంబు విరాజ
మాన, మగువిమానము వేడ్కనంపుదురమరులు దానిపైబొల్చున
తండు పంచ । భూతములు భద్రములు వల్కుఁ పుష్పవృష్టి । గురియు
దేవతలాతనికులవివర్ధ । నులగు బితృదేవతలు గూడి గొలుచుచుందు,
రేమిసెప్పుదు భద్రంబులెల్లబూరయు॥ వ. ఇట్లతిసౌజన్యమయప్రభా
విలసితుండును సమస్తభూత దేశీయమానుండునగు నతండు॥ గీ. సత్య
లోకంబుసేరి రజస్తమోవి । కారరహితంబు నిష్కళంకంబు శుద్ధ, స
త్వమయమగుమూర్తితో సంచరించు, శాశ్వతానందలీలమై సాధులా
రా॥ గీ. దైవపితృకార్యముల నిమిత్తంబుగాక । మాంసమూరక వేల్చి
యే మానవుండు । గుడుచు మృతతుల్యుడగువాడు గుడుచువాని ।
వాడు జంపిన భూతముల్ వచ్చి వచ్చి॥ ఉ జంతువులఁ వధించియని
శంబును మాంసము విక్రయించు దు । ష్టాంతుడు మాంసదూషకుడ
సభ్యుడువాని నఘంపజూచు న, త్యంతమునాచి మృత్యువు ముదంబున
నెవ్వడు జంతుకోట్ల జం । పుంగెగజూచు నక్క మెయి భూతగణంబు

లు నద్ధురాత్మునిన్॥ క. గోయజ్ఞము గావించియు । నాయతమతినొల్ల

పిష్టగోవధాదివిధులు

డెవ్వడమ్మాలసము దీ । ర్ఘాయువు తేతము బలములు । శ్రీయును వా
నిన్ రహించివృద్ధిం బొరయున్॥ గీ. మఱియసంస్కారమైన గోమాంసమెవ్వ
డుండుదినువాఁడు పతితుండు శూద్రుడగు య । థావిధులసంస్కృతంబ
గు గోవుమాంస । మారగించినవానికినగు ఫలంబు॥ గీ. నేయితోడనైన
నెరిపిండితోనైన । గోవుజేసిదాని గోయుటొప్పు । మంత్రవిధులతోకమా
న్యంబు బ్రాహ్మణుం । డేలమారక పసుహింస నేయు॥ క. ఘృతపిష్టంబు
లు బశ్వా । కృతి జేసివధింపక నెదనిచ్చ జెలగిగో । ఘ్నతబొల్చువాఁడు న
రక ప । తితుడగునొకలక్ష యేండ్లతివ్యధపాలై॥ వ. ఇదికొందరమతంబు॥
గీ. గోవ్రజంపిముఖము గావించునెవ్వఁడా । గోవుచర్మమందుగూడియున్న ।
రోమకోటులుండు నాపరవాఁడన్ని । వత్సరములు నరకవాసుడగును.
సీ॥ యజ్ఞార్థము విధాతయాదిసృజించెగోవ్రులగాన యాగంబు వెలయ
జేయ । బశువ్రవధించుట బాపంబుగాదని కొందరార్యులుసెప్ప వింటు
మైన । కృత్రిమపశువధ కేవలమోహావహంబు భవ్యఫలప్రదంబుజూడ ।
బశువులోషధులును బక్షులు తిర్యగ్గణాదులు జెట్టులు యజ్ఞమందు । నా
శనము సేయుబడియు మహత్వదశలు । నడయుమరుజన్మముల మధుప
ర్కమందు । దైవపితృకర్మయజ్ఞతంత్రంబులందు । పశువధము యోగ్య
మని యెజపాలకుండు॥ క॥ మధుపర్కాదుల దగు గో । వధమనుటన్
మరియు నది యవశ్యంబగుటన్ । బుధులకుమాత్రము మేలగు । నధ
ములకున్ గీడెయగు మహామతులారా॥ క॥ వేదనిషిద్ధములగు హిం ।
సాదులుడుగవలయు బ్రాహ్మణార్యుడు కడు పెం । పూదియుటుగాక ద
క్కన । పాదజుడగు నిజము వేదపారగుడయ్యున్॥ గీ॥ పరమధర్మపథము
బాటింపకెవ్వాఁడు । భూతహింస సేయు బుద్ధిపూర్వ । కముగ వాడపా
త్రతముడై మహానర । కములగూలు నొకయుగంబు దనుక॥ క॥ ఆరయ
నెవ్వఁడు బంధన । మారణములు గొట్టుటయును మానికరుణతో । నా
రయు భూతంబులనత । డీరేడు జగంబులిచ్చ నేలగజాలున్॥ వ॥ మరి

యును॥ క॥ ధర్మాచరణయుటయు స । త్కర్మమ్ములు సేయుటయు సదా పరమార్థం । బ్బ్రలికెలకొల్పుట యు వి । నిర్మలమతి వానియంద నిశ్చల ములగుగ॥ గీ॥ ప్రాణులవధింపకూరక బడయుడామి । షంబుమాంసం బుగుడుచుట శాశ్వతపద । మొందగనపాత్రుడగుగాన నుడుగవలయు । మాంసభక్షణము త్తమమానవుండు॥ క॥ వెలయంగ వేయియాగం । లుబు ను మహాదానధర్మములు సత్కర్మం । బులు జేసినవాడయ్యును । బలలాశనుడయ్యేనేని బహునరకమునగ॥ గీ॥ మరియు నొక్కసారి మాంసం బురుచిచూచు । వాడుధర్మమార్గవర్తనుండు । దానరతుడు సువ్రతపరాయణుండయ్యు । ఫలము బొందుగాన పాత్రుడయగు॥ సీ॥ యజమాని యనుమతినాగిజంతునషంబు జేసినవాడది సేయ బనుచు । వాడును దానితోలూడిచి భేదించువాడును భేదించవడిన మాంస । ఖండముల్ దొనిపోయివండినవాడవిగుడిచిన వాడును గొట్టిజంతు । మాంసబు తనయిచ్చ మానకవిక్రయించు నతండు బ్రీతిమెగొనెడివారు । నరయ ఘాతుకులనబడు నరులెవారు । రాక్షసులు నిజము తనశరీరంబు కండ । బట్టుటకు నెవ్వడిచ్చలు బరగ ప్రాణి । వధముగావించు మర్గతివాడుగూలు॥ క॥ ఫలములు దుంపలునాకులు । జలములుదినుచుగ తపంబుశత వత్సరముల్ । సలిపినవాడును బొరయని । ఫలముపడయునరుడమాంసభక్షకుడైనగ॥ గీ॥ మాంసభక్షణంబుమద్యపానముపర । స్త్రీప్రసంగముంబు సేయుటైన । పాపసంఘములను బాయునరుండవి । మాని నియతినుండునేని నిజము॥ వ॥ అనిమరియు॥ గీ॥ వెలయప్రేతశుద్ధి విధులు

—*ప్రేతశుద్ధివిధానములు*—

పూర్వము సెప్పి । పిదపద్రవ్యశుద్ధి పెంపువిధులు । తేటపరతుమీరుదీపి తేటాగ్రచి। త్తములుతోడ వినుడుధన్యులారా॥ గీ. బాలుడైన వయసు బరగినవాడైన । వృద్ధుడైననొకడుమృతి బొరసిన । సూతకంబు వానిజ్ఞాతి జనంబుల । కొదవుజగముపాటిపదిదినములు॥ వ. శ్రౌతాగ్నిశీలుండగు వానికొక్క దినంబును శ్రౌతాగ్నియు వేదాధ్యయనాదులు గలవానికి మూడుదినంబులును కేవలమగ్ని మాత్రంబుగలవానికి నాల్గుదినంబు

లును సూతకంబు గలదనియు తండ్రితరముగా నైన యేడవతాతకు పిండంబిడుటయు తల్లితరముగా నైన యేడవతాతకు మానుటయు నాయిర్వురకు సమానంబుగా గోత్రనామంబులు జెప్పుచు జలతర్పణాదులు సేయుటయు నవశ్యంబులని మనువు సెప్పె మరియును॥ గీ. జ్ఞాతిజనులకగు బ్రసూతి సూతకముద । శాహములని కొందరార్యులందు । రట్లుగాదు జలములాడబాయునవశ్య । మంత్రుడుమరియు కొందరనఘమతులు॥ క. జనకుడు స్నానము చేసిన । వినుడు దొలగు సూతకంబువిడువదుతల్లిక । దినములు పదియనియెమనువు । మును లోకహితార్థమైయమోఘుదయాప్తిక॥ వ. మైథునంబున రేతస్స్ఖలనంబగుట సర్వసామాన్యంబుగావున స్నానంబు సేయుటయు గోరిక మాత్రంబున నైన స్వప్నావస్థయందైన మాత్రంబుతో నైన నింద్రియంబుజారెనేని ముమ్మారు స్నానంబు సేయుటయు గృహస్థునికి ముఖ్యధర్మంబులు మరియును బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమస్థితులకు మాత్రంబుతో గూడరేతస్స్ఖలనంబైన స్నానంబును తదితరకారణంబుల జారెనేని బ్రాయశ్చిత్తవిధులును జేసికొనవలయు. ధనాకర్షణాద్యపేక్షలచే నన్యశవంబంటికొనిన బ్రాహ్మణుండు పదిదినంబులును జ్ఞాతులు మూడుదినంబులును బెరవారలొక్క దినంబును విధ్యుక్తంబుగా జలస్పర్శనంబు జేసికొనునదియని చెప్పిమరియు నిట్లనియె॥ క. తనశిష్యశవము గురుడం । టిన బితృమేధంబు నెరిఘటించపవలయు నా । తని గూడ్చి పదిదినంబులు । వినియతి మెయినుండిలోక విఖ్యాతిదగక॥ సీ. ఎన్నవనెల గర్భమింతికుస్స్రవించు నన్నిదినంబులాయ మకశౌచ । మగు నష్టబాయు తోయంబులాడిన జనకాదులకసిరి మహార్థవినులు । కొందరు మరియొక కొందరు ప్రథమద్వివమాసంబులందైన బరగుమూడు । వాసరంబులనిరి వనితదా ఋతుమతియై ఋతుదర్శనంబాగునేని । మైదపదినమందునంబుసంస్కారమై । శర్ధి బొరయు మరణసూతకంబు । పేడబోకన కృతచూడాకలాపుండు । మూడుదినము లేగవఖ్యగరిమ॥ గీ. రెండువత్సరములు నిండినశిశువు శ । వంబలంకరించి వంశజులును । బాంధవులును

గ్రామసంధుల నతిగోప్య । మైనచోట బూడ్చుటరయ లెప్ప॥ ఉ. కాన
నమందు నేఁగొను కాష్ఠమువైచి దొలంగుచాడ్చునన్ । వానిగురించిక
ర్మములవశ్యముసేయు నదేమిలేదు సం । తానము వోయెనే యను
చు దాపమునొందుట కాముకుఁజ్ఞు డై । ల్లైన నశౌచమాత్రముత్ర్యహం
బులు దప్పవుపోలఁజూడఁగన్॥ గీ. వత్సరత్రయమేగిన వానిగూర్చి ।
యేక్రియలు నాచరించిన నేమిలేదు । జాతదంతుని కాహ్వయజాతకు
నకు । సేయునది కొలదికర్మంబు లాయతముగ॥ క. గురుడీల్గిన బదిది
నములు । బరగునశౌచంబు శిష్యభావునకుక్రియా । పరతస
హాధ్యాయుండును । మరణము బొందినదినంబు మాత్రమొకడఁగన్
సీ. వాగ్దత్తయైయవివాహిత యగునట్టి స్త్రీయసంస్కృతయని జె
ప్పబడును । దానిబాంధవులును తండ్రిపక్షమువారు నదిమృతిబొంది
ననతివిధోక్తి । కల్పంబులొనరించి కథలుజెప్పుచు దినత్రయమువసించి
సూతకము వాసి । శుద్ధిబొరయు మృతిజూడక దేశాంతరగతులై వార్త
లురానిబాంధ । వులునుసంబంధులును వినగలిగిరేని । యుదకతర్పణ
ములు సేయుటొప్పనుభయ । పక్షములవారలివి శౌనపాలుమతము।
దీనికార్మికులందరు దెలియవలయు॥ వ. సంబంధులు పిండంబులవశ్యమి
డవలయునని మన్వాది మహర్షులుజెప్పిరి మరియు నేదినంబున మృ
తవార్తాశ్రవణంబగు నాదినంబాదిగానశౌచనియమంబులగు పదిదినం
బులలో సేషించినదినంబులశౌచవిధులునడుపవలయు పదిదినంబులను
గతించెనేని మూడుదినంబులును, సంవత్సరమతిక్రమించెనేని యొ
క్కదినంబును, దీర్ఘకాలంబుచనియె నేనిరెండుగడియలును సూతకంబు
గలదు॥ గీ॥ జ్ఞాతిమరణమైన సత్పుత్రజన్మంబు । నైనదూరదేశమందు
నున్న । వానికివినవచ్చెనేని యశౌచది । నములుగడిపిదగుజలముల
గ్రుంక॥ గీ. ఒక్కనికశౌచదివసంబులుండ మరియు । శౌచమొక్కటి
యైన నశౌచమడరు । పూర్వసూతకదివసముల్ పోయెనన్ని । యా
దినంబాదిగామఱియహములుపది॥ క. పినుడాచార్యుండుగతిం । చిన

మూడుదినంబులుపవసింపఁ జను నా । తనిపుత్రుఁడైనసతియై । నను జచ్చినవేళయునొకదినంబు ఋషులారా॥ గీ. రెండువత్సరములు మాతులుండు బుత్రి । జుండు మరణంబుబొందిన సూతకంబు । బొరయు వేదంబుజదువనప్పుడు వయస్యు । డైనవాఁడీల్గినదినత్రయంబుగలుగు॥ గీ. నృపతిపగటివేళ మృతిబొందెనేని త । ద్దివసశేషమనియు దీర్ఘనిద్ర । రాత్రిబొరయునేని రాత్రిశేషంబని । యును నశౌచమనియెమనువు ప్రజకు॥ గీ. పదిదినంబులవిప్రుండు పదియురెండు । వాసరంబుల రాజును వైశ్యుఁడరయ , బదియునైదుదివసముల పాదజుండు। మాసమునశుద్ధిబొందుయు సామాన్యగరిమ॥ క॥ బుతుమతియును శిశుహంతయు । బతితయును బ్రసూతయునువపతిలంపట యుఁ । మృతిబొందినతచ్ఛవములు । చితమెయ్యాదియంటికొనిన సేయునదివిధుల్॥ వ. స్నానంబుజేసి శిరోజంబులనుండి జలకణంబులుజలజలనిరాల జలపూర్ణంబగు తటాకప్రదక్షిణంబుసేతసూక్ష్మ విపీయకంబడు వెండియు॥ క. ఆచమనముచేసినియతు । లైచెలగి జపంబుసేయనగుబుధులు సదా । శౌచరతునామిషాశను । జూచినభాషించినఁ విశుద్ధిబొరయుగఁ॥ గీ. మానుషాస్థిస్నేహమగ్నుడైయంటి జ । లంబులాడుటయు దొలంగమఱచి । ముట్టెనేని నీరుముట్టిగోనతులు సే । యుటయును మొప్పు బ్రాహ్మణోత్తమునకు॥ గీ. త్యక్తధర్ముయైనతన్వికిసంకర । జాతకాత్మహితముసేతలేని । దానికనుచితవ్రతపరాయణకు జలక్రియలుసేయరాదుకేవలంబు॥ గీ. వేదబాహ్యకు తనయిచ్ఛవృత్తినడచు । కాంతకును భర్తృవధమును గర్భపాత । నాదులొనగించినట్టి యాయమకు నలవ । దార్థ్వదైహికకర్మంబులాచరింప॥ క. జననీజనకులకాచా । ర్యునకును పాధ్యాయునకు గురునకు సకలక । ర్మనిరూఢమాచరించుట । జనువారలుగడువ బ్రహ్మచారికినైనఁ॥ గీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియుల వైశ్యపాదభవుల । శవములుబహిర్గతములుసేయ జనుపురంబు । పశ్చిమోత్తరప్రాగ్దండ పాశదిశల । గలమహాద్వారములనుండి యలఘుగరిమ॥ గీ. బ్రహ్మభూతునకును పాధ్వునకు నుపా । సీనునకును వ్రతముసేయువాని।

వైంద్రపదము బడయునతనికి వేదశౌ । చంబుశుద్ధ సత్రసంయుతువకు॥
క. నరపాలనంబు ధర్మా । చరణంబును ధర్మపథము శాశించుటయుఁ।
గురుకార్యభరముగల్గుట, ధరణీనాథుని కశౌచతంత్రముదగెఁ॥ గీ. అ
ష్టదిక్పాలకేందు సూర్యానలముల । తేజములు పరమధర్మంబు దృఢ్మ
తములు । మూర్తిగానెలయుచుండు భూభర్తమాన్య । తముడు దేవ్రం
డు లేదుసూతకమతనికి॥ క. సతతములో కేశాధి । ష్ఠితమూర్తి
యశౌచమెక్కడిది భూపతికే। గతినైనను శౌచాశౌ । చతలాతం
డేలుతత్త్వజలకుఁ గాకఁ॥ క. ఎదురించిన నరపాలుర । కదనంబున
జంపుటదియ క్రతుకర్మఫలా । భ్యుదయమనగ భూపతికె। ట్లొదవున
శౌచంబు నిమిషముండి తొలగకఁ॥ గీ. బ్రాహ్మణుడు రాజువైశ్యుం
డు పాదజుండు । శుద్ధిబొరయుచురారయశుద్ధజలము । లాయుధంబు

—*అసపిండప్రేతశుద్ధాది విధులు.*—

లు యోగ్యవాహనములును బ్ర । తోదమును వేణుదండంబు నాది
యంటి॥ క. ఆతతభంగిసపిండ । ప్రేతవిధులు బల్కితిఁ మరియునస
పిండ । ప్రేతవిశుద్ధాదివిధులు । నీతియు నెరిగింతు వినుడనిమరల బలి
కెఁ॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు మిత్రబాంధవాదులగు స్వ । జాతిజులకు
సేయుజనుసమస్త । ప్రేతకర్మములను మాతాభగిన్యాదు, లకును వో
లెనిర్మలముగునియతి॥ గీ. బాంధవాదులైన బ్రాహ్మణులకు పితృ । క
ర్మములు నొనర్పగడగు నతడు । నియతి బెంపుమై వెలయనశౌచదినం
బు । లెల్లగడుపవలయు నింతలనక॥ గీ. బ్రాహ్మణునిశవంబు బట్టుట
యనలంబు । గొనుచు జనుటయంటె కొనుటగాదు । పాదజునకు మో
క్షపదము లభింపద । లైన జచ్చినట్టియాద్విజునకు॥ క. జ్ఞానముతపమా
చారము, మానసమును బుద్ధిజలము మహితాగ్నులు పా, సీనముక
ర్మముయమమన । గానగుపదునొకడు శుద్ధిగలుగగ జేయుఁ॥ వ. ఇవి
పూర్ణశుద్ధికారణంబులు క॥ పరధనదారాహరణము।బరగించుచుజలము
లాడిపంచమఖాదుల్ । నిరతంబు సేయుచుండెడి। పురుషుండర్థశుచియు

నగ భువిఁ బెంపలరుఁ॥ క॥ తపమున వేదవిదుండో । రుపుకలిమిఁ బండి
తుండొరు లెరుగని పో । నపురుషుఁడు జపమునఁ గార్యపరుఁడు దానంబు
లఁ బొరయు శుద్ధగతుల్॥ క॥ చీపురుగొని యెవ్వండు రు । కోపంబున
నొరుని శిరముఁ గొట్టునఁ దాచియా । కాపురుషుఁడు చాంద్రాయణ । మోపి
నఁ బవలయు నిర్వదొక్కఁడు దినముల్॥ క॥ మలమూత్రేంద్రియముల
చే । కలుషితుఁడగు వాఁడు మంటి గడ్డ శిరమునఁ । నిలిపికొని నీటమునిఁ
గిన । జెలఁగు వపుశ్శుద్ధి విను డచిరకాలమునఁ॥ క॥ పరపురుషలంపటయు
నఁ । బరగి సదాపతితయైన భామిని శుద్ధిఁ । బొరయు ప్రతిమాసము
నున్నె । జ రజోదర్శనముఁ జేసి జలములుడుగఁకఁ॥ గీ॥ పాపవరనుండు
బ్రాహ్మణుండార్య మౌతంబున ననుసరించిద వివిధమాన । సంబు చలనముడి
పి సన్న్యాసియై యోగ । శిద్ధిశుద్ధిఁ బొరయు శిష్టులార॥ చ॥ జ్ఞానము చేత
బుద్ధియును సత్యముఁ గల్గిమనంబు తత్త్వవి । ద్యానుభవప్రకారణము తం
బున జీవుఁడు మంచినీటిచే । మేను శుచిత్వసంపద సమృద్ధములై వెల
యుఁ సుసంయత । ధ్యానము సర్వభూతఫలదంబు విశుద్ధతరంబుఁ జూడ
గఁ॥ వ॥ శౌచత్వవిధులెల్లఁ జెప్పితి నింక ద్రవ్యశుద్ధికవశ్యంబులగు విధు
లు దేటపఱతు వినుండని యిట్లనియె॥ సీ. తైజసంబులకు రత్నంబుల
కశ్మమయంబులకగు శుద్ధులనయ భస్మ । జలమృత్తికాదులవలన నవ్వి
ధమెట్లులన వినుండు జ్వాలకనకఘటము । నిర్లేపమున మంచినీటిచే ర
త్నాదులశ్మమయంబులే యనువుగాని । రేఖలు లేమివర్జితసౌష్టవము
లగు నుదకంబు నగ్ని సంయోగమగుట । కనకమును వెండియును
బుట్టెగానవాని । కుత్తమగుణంబు లతిమాత్ర మొదవెతామ్ర । కాం
స్యరైత్యత్ర పుణసీసకంబులకును । క్షారమామ్లంబు మృద్భస్మజల
ములొప్పు॥ వ. రత్నంబులకు సానబట్టుటయును కనకంబున కగ్నిస్పర్శ
నంబును వెండికి భస్మంబుతో రాచిపుచ్చుటయు శుద్ధికారణంబులని
కొందరు జెప్పిరి. ద్రవ్యశుద్ధిప్రకారంబు జెప్పితి. నింక దారుసంహిత శు
ద్ధిప్రకారంబు దేటపరతు వినుండని యిట్లనియె॥ సీ. చమసంబనగ గ్ర
హణమనంగఁదగు యజ్ఞపాత్రభేదంబులు బరగనవియు । పాత్రంబులన్ని

యుఁ బత్క్షాళనంబున శుద్ధిఁబొరయుచుండు సూవె యండ్రు । కొందరు
మఱియొకకొందరు యజ్ఞపాత్రములు మాత్రము సమర్థంబులండ్రు । స్రు
క్స్రువంబులును చరువులును వేడిజలములచే శుద్ధిఁజెలంగు ధాన్య । మం
బరంబులు గడుగుట నధికశుద్ధి । బొరయు చర్మంబులును బెల్లమును ఫల
ములు । శాకములు మూలములు దండసంచయములు । బియ్యమల్లం
బునారీతి బెంపువలయు॥ సీ. కౌసేయములు చిత్రకంబళాదులు నూష
రంబుచే శుద్ధిఁబొరయు కుతపము । లగునరిష్టములచే నట్లంశపట్టముల్
క్షౌమంబులును శ్రీఫలామలకర । సంబులును గూర్చ శుద్ధంబులగు ననిరి
కొందరు వరిపిండి గూర్చియు రులు । టనిరి కొందరు లలితాబ్జశృంగాస్థి
దంతమయ వస్తువులు శుద్ధంబులగును । క్షౌమమట్లైన నిర్మలజలముల
నిడు । తైన గోమూత్రము రులుటనైన బ్రోక్ష । ణమున మాంసంబు
నెల్లతృణములు నింట్లు । మార్జనంబున జాలనిర్మలములగును॥ క. ఒన
రమలమాత్ర నిష్ఠి । వనరక్తసురామిషములవలన నశుద్ధిఁ । దనరినమృ
ణ్మయములు పా । కనిరూఢి విశుద్ధిఁబొరయ గలవరయంగన్॥ వ. శునక
కుక్కుటమార్జాల మూషక సర్పనకుల కృకలాసగోధికాచండాల పతి
తపురుషసంస్పర్శనంబున నశుద్ధంబులగు పాత్రంబులు పాకంబునను గో
మయగోమూత్రాదుల చేతను గోవ్రులు వశించుటచేతను కొలదిమాత్రం
బు త్రవ్వుటచేతను మూత్రపురీషోచ్ఛిష్ట చండాలపతిత సంకులంబు
లగుట నశుద్ధిఁబొరసిన భూభాగంబు శుచిత్వసంపద వెలయునిట్లు॥
గీ. పక్షిజగ్ధంబు నీచమవత్సులంబు । గోసమాఘ్రాణమును కీటకులశి
రోజ । దూషితము పాత్రతమమవఘూతమైన । మన్నుప్రక్షేపమున శుద్ధి
బడయు మరియు॥ గీ. శంకగలుగుచోటు జలములఁ విశుద్ధి । జేసికొనవ
లయు మహీసురుండు । శంకలేనిచోటు సమ్మతిమార్జనం । బున శుచి
త్వభూతిగనుట యొప్పు॥ గీ. ఎంతజలముకుత్తుకెండిన గోవు ద్రా । గగల
దంతనీరుగడకనత్తి । సేచనంబు సేయ నీచాదివాసమ । శుద్ధమైనచో
టు శుద్ధిఁబొరయు॥ గీ. బ్రహ్మచారిభిక్ష బడయనేగినచోటు । పణ్యవీధి
యును బ్రపణ్యాతములు । బ్రాహ్మణోత్తములు సభాసదుల్ నివసిం

చు । స్థలములతిసుచిత్వదశల వెలయు॥ గీ. పక్షిముక్కు నుండి ఫలము బడినచోటు । కుక్కమృగముబట్టికొనినచోటు । గోవుపాలుదూడగుడిచినచోటు స । దావిశుద్ధములుమహావరములు॥ క. శ్వానంబులు వ్యాఘ్రాదులు, శ్వానంబులుబోయలుఋక జంపినఖగ సం, తానమృగామిషములు దిన। గానగునమేనువు బుషిశిక్షామంులారా॥ గీ. నాభిబిలమును గుదముశిశ్నంబువినుడ । శుద్ధములు వానినంట నశుద్ధియయగు । నింత గావున మలములూత్రేంద్రియములు। మేధ్యముల నివచించిరి మేటిఋషులు॥ క. మలమక్షికాదులు వదన, జలమును చండాలపతితజాతుల గృధ్రం, బుల కాకుల గూబల నెలుకల పిల్లుల నీడలును దగవశుద్ధంబుల్॥ వ. వసాశుక్ర మసృఙ్మజ్జామూత్ర విట్కర్ణ మలనఖశ్లేష్మాశ్రు దూషికాస్వేదంబులను పండ్రెండుమలంబులు మనుష్యునిశరీరంబునందు వీనిశుద్ధి బాగయించికొన నిచ్ఛగలవాడు మృజ్జలంబులు వినియోగించుకొనునది మరియుమలమూత్ర శుక్రంబుల శుద్ధిజేసికొనునప్పుడు వామహస్తంబును దక్కంగలతొమ్మిదికి దక్షిణకరంబును సాధనంబులనికొందరును రెండు చేతులును దగుననికొందరునుజెప్పిరిట్లు మలశుద్ధి గృహస్థునికన్న బ్రహ్మచారికి రెండుమడుంగులును వానికన్న వానప్రస్థునికి మూడుమడుంగులును వానికన్న యతికి నాలుగుమడుంగులు సమధికంబులైయుండవలయు॥ ఉ. మూత్ర పురీషశుద్ధవిధి భూసురుడిచ్ఛలు సేయుచుం సదా। గాత్రమునిండబూసికొనగాదగు భస్మలవంబుదాన లో। కత్రయభూతిపాఖ్యము లఖండము గాగొననోపునర్థిమె । క్షత్రియవైశ్యశూద్రములును జాలుగనట్లుధరింప బాత్రముల్॥ గీ॥ దేహశుద్ధికోరి దివ్రుడుమనుష్యుండు । వాసనత్రయంబవశ్యముదక, భక్షణంబు సేయవలయు రెండుదినములు, మొగము గడిగికొనుటయుగడులెస్స॥ గీ॥ బ్రాహ్మణోచ్ఛిష్టభోజన పాత్రతయును, వైశ్యగతి శుద్ధకర్మముల్ వరపుటయును । మాసమాసంబు క్షౌరకర్మములుదీర్చి, కొనుటయును శూద్రుని కవశ్యమనఘులార॥ గీ॥ నోటిజలమును యెంగిలియునునొకప్డు । వడిననిరువగు దాన నెన్నడునుశు

ద్ధి। బొరయగాజాలదుత్తమభూసురుండు, గాన మీసంబుగడ్డంబు కాదు బె
నుప ॥క॥ పాదములు గడిగికొని జం। ఘాదులు మానుటయు జెలగి యరచే
తులు రెం, డాదిగడిగి కొని మఱిబం, ధాదులు మానుటయు గాదనఘ
మతులారా॥ సీ॥ వమనంబు దోఁచిన వాడును బహువిరేచనములు జనిన
వాడును జలంబు। లాడి ఘృతప్రాశనా ప్తిబోవలయు భోజనమైన పిదప
వమనము దోఁచె। నేనియాచమనంబు మానక నొనరింప నగు నీటమును
గుట నవసరంబు। శయనించి లేచి సుస్నాతుండై యుష్ణజలములు
ద్రావి భోజనము చేసి, యాసనంబున బొలఁచి వేదాధ్యయనము। సేయ
వలయునని మనువు సెప్పె మున్ను। శౌచవిధులెల్ల జెప్పితి సర్వవర్ణ। భామి
నీవృత్తులును దేటపఱతు వినుడు॥ గీ॥ బాలచేతనైన ప్రాయంబుగలదా

—* స్త్రీధర్మములు *—

ని। చేతనైన వృద్ధచేతనైన। నిచ్చమైన స్వతంత్రత మిచ్చి పూరుషులు సే। యిం
చికొనుట బరగదింటి పనులు॥ గీ॥ బాల్యమున తండ్రి వశమున భర్తవశ
ము। నందు యౌవనమున మృతిబొంది భర్త। చనిన పుత్రుని వశమున
వనితయుండ, వలయు స్వాతంత్ర్య భావంబు వలవ దెపుడు॥ గీ॥ తెలివిమా
లిపనుల దేశు వసెడుగీడు। వడిపిభుండు తనునవశ్యమెల్ల। కార్యముల
స్వతంత్రగా జేయ నేనిశు। ద్ధసతిన ముపదగు స్వతంత్రవృత్తి॥ క॥ పుత్రుండు
లేనిశుద్ధక। క్షేత్రము పతి జచ్చినన్ దొలంగ కసచ్ఛా। రిత్రము దగనెల్లప
నులు। బాత్రములుగ నడుపనగు సభాసదులారా॥ క॥ యెఱిగిన సతి యెఱుగ
నిపతి। కెఱిగింపగ వచ్చు దానసేకవిధములన్। గఱచిన సద్ధర్మంబుల। తె
అవులు విద్యయును కార్యదీక్షయును దగన్॥ చ॥ జనకుని వల్లభుగ తనయ
సాహసవృత్తి దొలంగి యుష్టవ। ర్తనము జెలంగు టొప్పదు బరాయణ య
య్యెను కాంతయిష్టవ, ర్తనమొదనిచ్చ సేయుసతి దాను పతివ్రతయయ్యె నె
ల్లవా। రును కడు నిందలాడి మఱిరోయగ నాత్మగృశించు నిత్యమున్॥ క॥ మరి
యు నుభయగోత్రంబుల, జెలుచు నడయగున్ సదా వశీకృతమైయే।
తఱినైన భర్తయలుగని। తెరవు నడచి కాంత బొరయు దివ్యసుఖంబుల్॥
క॥ తనుజూచి యూరగలిగిన, వనితాజనములు విశుద్ధవర్తనములు నే।

ర్చినడుప గౌరవభావం । బునెగడి సతినడుపవలయు భూనుతులారా॥
ఉ॥ సంతసమింపుబెంపగు ప్రసన్నముఖాబ్జముతోడ నిర్మల । స్వాంత
ముతోడదాలిమియు సచ్చరితంబును సువ్రతంబునే । కాంతనివాసమా
ర్జవము నాదరభావమునిచ్చ సేయుచుర్ , గాంతజెలంగుటొప్పు గృహ
కార్యపరాయణమై సుఖోన్నతిర్॥ క॥ తనుజనకుండైన నతని। యనుమ
తితతోసదరుండునైన గరిమ నె। వ్వనికిచ్చునతని నిచ్చలు । జనకన్య
వరింపవలయు సచ్చరితగదర్॥ చ॥ తనయులుతంద్రియగ్రజులు తమ్ము
లుబాంధవవర్గమెట్టు లం। గనలకుబూజనీయులగు కామవశంబుననైన
మోహభా , రనిరతినైన సంతతబరాయణ భూతిజెలంగినైన ద। మ్మ
నయము ప్రోచువల్లభులయట్లు మహాగరిమంబుచేసినర్॥ క॥ అమరంగ
ప్రజాపతియ । జ్ఞముభూతిదగర్ వివాహసమయంబుననే। యమసే
యువరునితోనా । యమబుత్రపతియు మహాధనస్థితయునగుర్॥ ఉ. ఏ
యమపెండ్లికాలమున నిచ్చప్రజాపతియజ్ఞమున్నతిర్ । సేయుమహావ్ర
తంబులు జెల్వొనుభూతియుగౌరవంబు దీ। ర్ఘాయువుభోగభాగ్యములు
నార్జవముర్ సుతశుద్ధతేజముర్। నాయమబొందు నార్యులు మహాజన
ముల్ ముదమారనౌననర్॥ చ॥ వరుడును కన్యయిచ్చలు వివాహము
నందొకపీఠపైశుభాం । బరములబొల్చి సేయునది బ్రహ్మముఖంబటు
చేసిరేనియుర్ । పరమసుఖోన్నతుల్వడయు భర్తయుదానును సేయ
కుండినర్ , వెరవగు సంపదల్ దొలగు వేగవియోగము కారణంబ
గుర్॥ ఉ॥ ఏయమ బ్రహ్మయోగవిధినిచ్చలు నెవ్వని బెండ్లియాడుదా ,
నాయనతోడగూడి ముదమారగభూతియు సౌఖ్యవృత్తిపూ । ర్ణాయు
వునర్థధర్మములు నంచితకీర్తియు బొందునర్థమై । యాయమ రెండులో
కముల యందుమనోహర వేషబాత్రమై॥ చ॥ తనకిల నాథుడేపరమ
దైవమటంచు దలంచిసేయగా । జనుపరిచర్యలాతనికి సాధువునై కడు
భక్తిజేసి యం। గనయత డిద్ధకోపియును గాపురుషుండును నిర్ధనుండు
బా। పనిరతుడుర్ గురూపియునపండితు డుగ్రుడునైన నిత్యముర్॥
ఉ॥ ఏయమసాధుశీలము వహించుచు భర్తకుబ్రీతినిత్యముర్ । సేయు

చునుండు నేయడలు జెందకనిచ్చు జగత్రయంబు న। త్యాయతపాత్రతన్ వెలయు నాయను కాయమదర్శనంబునన్ బాయుచురు గ్రపాపములు పామరులైనజగన్నుతంబుగన్॥ ఉ॥ ఏయమ ప్రాణవల్లభుని యిచ్చజరింపకదుష్టశీలయై । జేయువినింద్యకృత్యములు జెల్లనియిచ్ఛలుమాడువట్టిదా । నాయను మూడులోకములయందు గృశించు మనోవ్యథల్ స దా । వాయకనొంచుచుండ షండభంగులదైన్యము రూపుబొప అన్॥ చ॥ వ్రతములు తీర్థయాత్ర లుపవాసములుజ్వల దానముల్ జగ । న్నుతముగ సేయునైనను బ్రియుండెదమెచ్చినికాంతకిష్టన । ద్గతులనుగూర్ప నేరవవి గాపున నిచ్చజెలంగుప్రీతినై । పతికి హితంబు సేయునది భామినిదానమహాత్మ్యశాలగున్॥ క॥ పతిహితము సేయునంగన, వ్రతములు దానంబులు నుపవాసవిధులుస । మ్మతి సేయకుండియును శా । శ్వతపదముల్ బడయులోక వందితలీలన్॥ క॥ పరుడును తానునుధర్మము । పరాయణము సేయుటదియపాత్రతమమగున్ । పరమపతివ్రతకవిపతి । మరణానంతరము దగవమాన్యములరయన్॥చ॥ పతిమృతిబొందెనేని సతిపంప్లుచుదుంపలుకూడుగాగ సం, తతముల్ భుజింపుచున్ నొకవిధంబున నోపికరీసియాత్రసే । యం తెరగు భూనుతంబుమతిరయన్ గలనై సమనోవికారసం । గతిపహియింప కన్యుని మొగంబును జూడని నీతిదొప్పగన్॥ ఉ॥ పాలును నేయియున్ మధువుపానకమున్ హితభక్ష్యభోజ్యముల్। పూలును నిర్మలాంబర విభూషణముల్ మృదుగంధ తల్పముల్ । జాలుగనింటగల్గినను సాధ్వియొకప్పుడు నంటరాదుదా, లోలుపవృత్తి భర్తపరలోకము సేరినమీదలీలనై॥ గీ॥ నేలపానుపు గా మేనుధూళిబ్రుంగి। కాంతిసెడ పెంపుదరిగి వితంతువునెరి । నెయిదిజీర్ణాంబరయు ముండినియు ససంగ । తయునునై యుండునది యెవ్విధములు గావు॥ గీ॥ భర్త జచ్చినదాదిగా బ్రహ్మచర్య । వ్రతముబూనిచరింపగా వలయుసాధ్వి । దానకృతకృత్యయగుపుత్ర హీనయయ్యు । బ్రహ్మచారిని యనుపేర బరగిమరియు॥ క. సుతునింబడయగ నేయమ । బతికతివర్తనము సేయుబాడిపొంగియూ । పతివంచనశీల విగర్హితయగు నిహ

పరములందనిరి భవ్యమతుల్॥ గీ. పరునివలన పుత్రుబడయుటయును బరి। గ్రహాముచేసికొను వెరవుదలంచు। టయును సతికిగాదనియెఱుగ ద్గితపరా। యణుడు మనువుసువ్రతాఢ్యులార॥ క. ఏయధమవర్ణకైన ద్వి। తీయవివాహంబుగాదది విగర్హితమిం। పైయుండియునెబ్బిన శా। స్త్రీయవివాహవిధి కీడుసేయకజనుసే॥ క. పరపురుషునిసాంగత్యము। బరగించినకాంతనింద బడిదుర్గతులన్। బొరసిచిరునరకమైపు। టిరోగముపాలునడిగడిమిసెడి దిరుగున్॥ క. తనకారయపతిదైవం। బనియెఱిగి బ్రియంబుసేయునంగనసురలో। కనివాససౌఖ్యపదవుల్, గనుని బుధాంగనలు దన్నుగదసికొలునగన్॥ క. ఇతరేతరానురాగము, స తీపతులకెల్లయెడల సరిగావున భూ। నుతముగ బతిజచ్చినయా। సతి సహగమనంబునేత శాస్త్రీయమగున్॥ గీ. సర్వలోకంబులందును సతికిబతియ। గతియు పూజ్యతముడునగుగాన పలదె। సహగమనయత్న భంగులు సాధ్వికేమి। సుఖమమాంగల్యమైయుర్వి జూచుచునికి॥ క. పతి మృతిబొందిన దాదిగ। వితంతువగుచు గాఢనియతివెలయుంగ వృథా। గతిదాసి బ్రొలెనుండగ। సతికేటికి సహగమనము చదుర్గైయుండన్॥ సీ॥ పతితనకిచ్చలుపరమేశ్వరుండు కర్తయు భర్తయును మనఃప్రియత ముండు। కల్యాణదాయి రక్షాపరతంత్రుండు ననివిచారించి యేవనితభ ర్త। మృతిబొందదానును మృతిబొందు నొకయుపాయంబున సహగమ నంబనంగ। నది సెల్లునట్టి పుణ్యవ్రతపతిగూడి దివ్యదేహవిభూతి తేజరి ల్లు। నేడులక్షలు నరువదిమూడువేలు। వత్సరంబులుగడపు దేవత్వ మొంది। నాకలోకంబునందు రత్నమయమంది। రములమేడల ప్రమ దావనముల బ్రీతి॥ క॥ పతికిమునుసత్కళత్రము। మృతిబొందిసురాంగ నాసమేతంబుగ ది। వ్యతమత్వమలరవిహరిం। చుతదన్ మేరునగకూ ట శుద్ధగృహాములన్॥ గీ॥ వర్ణనీయమైన వనితపాణిగ్రహ। ణంబుచేసి బ్రాహ్మణప్రవరుడు। బడయునిహపరముల పరమసంతోషంబు। తులు వచందమైన దుఃఖమొందు॥ క॥ పాత్రతముడు విప్రుండు క। ళత్రము మృతిబొందినన్ సలక్షణములు మా। నత్రపలుగిల్లు కన్య జా। రిత్రమె

రిగి యిచ్చులనువరింపగవలయుఁ॥ గీ॥ తానువృద్ధుఁడైన తనయులుయౌవన । వంతులయిన దగులువలనతనకు, గీడుగలుగునట్లు మూఁడిన జనదు పు । నర్వివాహవిధి మహాద్విజునకు॥ క॥ ఆయుర్భాగములందుఁద్వి । తీయంబున బ్రాహ్మణుడు సతీసంయోగ । శ్రీయనుభవింపవలయు స । దాయజ్ఞాదిక్రియలును ధర్మువునుదగఁ॥ వ॥ అనిచెప్పెనని॥

ఉ॥ కారణమాత్రరంజిత జగన్మయ నిర్మల నిర్వికార సం
సారవిమోహదూర నుత సత్వపరిస్ఫుటభవ్య తత్వదీ
క్షారతమానసాంతర ప్రకాశ విశిష్టసమస్త భక్తమం
దార మహాగుహూత్తమమతస్థిత దీపకళానివేశితా॥

క॥ పరమ గురుచరణ సేవా
పరిలబ్ధ జ్ఞానవైభవప్రచురార్థ
స్థిరతత్వ మహాయోగ
త్వరతాదర పరమహంసవాగమృతనిధీ॥

మాలినీ. గురుపదయుగ సేవా గూఢ తత్వార్థ బోధా
స్ఫురిత విమలయోగస్ఫూర్ణ గమ్యప్రభావా
పరమనియతశీల ప్రాభవానందలోల
త్వరసనిగదితాత్మా ధన్యవాదిత్వమాన్యా॥

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు పంచమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్వితీయరామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

షష్ఠాధ్యాయము.

శ్రీయోగభరితజగతీ । శ్రేయస్సంపాదన ప్రసిద్ధనిరసన । వ్యాయామయోగమతనా । రాయణ బహుళకరణతంత్రరతపరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపు మమ్మహర్షిసమాజంబులతోఁ భృగుమహర్షీంద్రుండిట్లనియె॥ క. ఆయుర్భాగములందు ద్వి । తీయంబున బ్రాహ్మణుండుదిత విజ్ఞాన । శ్రీయునుధర్మపరుడగ భా । ర్యాయోగక్రియలుసేయువది వెరగాకన్॥

—*వానప్రస్థాశ్రమ ప్రకారము.*—

చ. అనుపమధర్మసిద్ధి వెలయంగ సమస్త గృహస్థకర్మముల్ । బనివడిదీర్చిమోహరతి బాసితృతీయ సమాంశమందు మె । ల్లనహృదయంబులోపలి కళంకమునిర్మలతత్వబోధ నా । ఘనత దొలంగఁజేసికొని కాననవాసము సేయుటొప్పగున్॥ క. పాత్రతగల్గినశుద్ధ క । ళత్రము మేలనకుమారులకు తుష్టిమెయిన్ । బుత్రులుగలుగగ విప్ర । క్షత్రియులిలువాసివనము జనుసేవింపన్॥ వ. ఇదికొందఱమతంబు॥ చ. అనయమువృద్ధభావమెనయంగను పుత్రవిహీనుడయ్యు దా । వనముసమాశ్రయించునది వారకవిప్రుడు నిర్జితేంద్రియుం । డును దృఢచిత్తుడున్ గతకుటుంబభరవ్యసనోన్నతుండు శాం । తనిరతయోగసంభృత మతి

స్థిర తత్త్వకళాధికుండున్నై॥ వ. ఇదికొండఱమతంబు॥ క. ఆయుర్భాగము
లందు తృ । తీయంబున సద్వివేకదీపిత చిత్తుం । డై యోపికవనవాస
ము । సేయవలయు విప్రుడుమతసిద్ధిజెలంగన్॥ క. పాత్రముశుద్ధమున్నై
నక । శత్రము రాబ్రాహ్మణుడు దొలంగకతనులో । కత్రయమును కొని
యాడ వ । విత్రస్వాంతుండయి యడవికిజనుటొప్పన్॥ మ. తనతో
డన్ జనుదేఁగోఁ నిచ్చినిండ్యన్ దుర్మతన్ చిత్తవం । చనసీలన్ సతినాత్మపు
త్రవశగాశాసించి సంసారబం। ధనమున్ వాసియొకండ ప్రోవనగుశుద్ధజ్ఞాన
వైరాగ్యశాం । తనిరూఢస్థిరచిత్తుడైయడవికిన్ ధైర్యంబుపొంపారగన్॥
క. పుత్రవిహీనరుజడయు న । పాత్రముసగుసతికి ధనము పంచియొసగి
భ । వ్యత్రికరణశుద్ధివెలయ । ధాత్రీసురుడేగవలయు దావనమునకున్॥
చ. వనమయదేప్సితంబుగనివాసముగాదగు గ్రామమొప్పదే । యను
వునన్నైన బంధనభయంబు దొలంగినవానికంచు దా । మనువుపచించె
గ్రామమొకమాడ్కి వసించి జితేంద్రియుండు నై । జనువిహితంబు సేత
యనిసమ్మతిజెప్పిరి కొందరుత్తముల్॥ క. నియతేంద్రియుండు శాంతుం।
డయమహితాత్ముండు ధీరుడగుచునరణ్యా । శ్రయుడున్నతముగ సేయ
వ। లయునగ్నిక్రియలు నిర్మలగాశాభూతిన్॥ క. ఫలములు కూరలుమూ
లం। బులుగూరిచియైన శుద్ధమున్నన్నము బెం । పలరించియైననుసేయగ।
వలయున్ యజ్ఞములరణ్యవాసుడు నియతిన్॥ సీ. మృగచర్మమైనను
వృక్షాదివల్కలాంబరమైన నిర్మలాంబరముభంగి । కౌపీన మాత్రంబు
గట్టి సూర్యోదయాస్త మయకాలములనుస్నాతకుడయి । జడదారియు
ను సదాశ్మశ్రునఖరోమసముప్రరోహకుండును గతరోగభయుడు । నై వై
శ్వదేవపూజాదులు తనశక్తికనువగి భంగిమైయాచరించి । ఫలము
లైనమూలములు నై . నిర్మల । జలములైన నొసగి సతతమాత్రి । మా
గతుల సమార్చనాదలుసేయుచు । వననివాసినదుప వలయు నిష్ఠ॥
క. వేదంబులుజదువుచు దు । ర్వాదంబుల బోవకెట్టివాడలిగినదా।
నాదరము దక్కి కోపం । బూదక భూతదయగలిగి యుండగవలయున్॥
క. కీడువైరయు కెవ్వరికిని । కీడుదలంపక దొలంగికేవల విజ్ఞా । నాదం

బరరతి దిరుగక । నోడక వర్తింపనలయు నున్నతినకుఁగ్॥ వ. పౌర్ణమీ యమావాస్యలయందు వేదంబులు జదువక నగ్నిహోత్రక్రియలు మాత్రంబు నెలయించి పితృతర్పణంబులు సేయుటయు వానంత శరన్మునతువులయందు మొలచి యభివృద్ధిబొందిన వ్రీహ్యాద్యరణ్యధాన్యంబు లేరికొనుచు పురోడాశంబులును చరువులును హోమార్థంబు సంపాదించుటయు సంపాదించిననీవారాది ధాన్యంబులతో స్వయంకృత యూషరలవణంబు ప్రసశుద్ధిగొరకుగూర్చి యజ్ఞంబుచేసి హవిర్భాగంబు సురలకొసగి తచ్ఛేషంబు భుజించుటయు నాతనికి ముఖ్యకర్మంబులు మఱియును చ. స్థలజలసంభవంబులగు శాకములుఁ గుసుమంబులుఁ ఫలం । బులు మృదుకందమూలములు పుణ్యతరూత్తమ జాతమాత్రతఁ । వెలయు పదార్థముల్ గొనుచు వేదహితంబగు నాగమకర్మముల్ । వలయు సమాచరింపగ వనశ్యమరణ్య నివాసుఁడోపికఁ॥ గీ. మధువుమాంసంబు మాక్షికమాంసము నురు, కవకమును భూస్తృణము శిగ్రుకంబు గృధము । గండకంబును శ్లేష్మాతకఫలములు వి । వర్జనీయంబులట వీనివానకునకు॥ గీ. పూర్వసంచితముగ బొంచిన మున్నన్న । మునుఫలములు మూలములును శాక । ములును జీర్ణవస్త్రములు నాశ్వయుజమాస । మున విడువవలయునమోఘునిష్ఠ॥ గీ ఫాలకృష్టములు నఫక్వంబులును గ్రామ । జాతములు విశీర్ణసంచయములు, నైనతరుల తాదులందు పండ్లును మూల । ములును పుష్పములును వలవదుగొన॥ చ. అనలముచేత ఫక్వమగునన్నము కాలవిఫక్వభూతిసం । జనితములైన వస్తువులు సౌఖ్యకరంబులు ఖాఖలంబు చే । నెనసిన కాయగూరలు సమృద్ధములై సులభంబుగా లభిం । చిన ఫలమూలజాతులు భుజించిననాయువు పుష్కలంబగుఁ॥ ఉ. కాననమందు నెల్లెడల గల్గిన గ్రామములుపూచికాచి సం । తాన వతీజనంబుల విధంబున భవ్యతరంబులై దగం । గానవియెల్లనొక్క తరిగాదుగొనం ఫలపుష్పజాతుల, న్లైన సమస్త భూతములు నాతనినిచ్చలు సేయునిత్యముఁ॥

ఉ. పుట్టలసందునన్ బెరిగిపూఁచి ఫలించి మనోహరంబుగా । దట్టములై నవృక్షముల దాపునదానివసించు టొప్పదే । చెట్టునకృష్ణసర్పము వసించునిరంతరము।గ్రభంగి నా । చెట్టుఫలంబులన్ గొన గృశించుచఁతండొక వత్సరంబునన్ ॥ ఉ. పిచ్చుకలున్ శుకంబులును బ్రీతివసించెడి చెట్టుపండ్లు దా । నెచ్చటనుండునైన తగ దేరిభుజింప సమున్నతంబులై । పచ్చికబీడులందొరిగి పండిన చెట్టులపండ్లు రాలినన్ । నచ్చుగొనంగ తాపసుడవశ్యము పుష్పకములంట గీడగున్ ॥ ఉ. పూఁచిమనోహరంబులగు భూజములున్ కడుజొంపలింపులై । కాచినచెట్టులున్ విగలుకాయలు పండ్లును గల్గువృక్షముల్ । జూచి నమస్కరించి యెడచోద్యముబొందక క్రిందజేరి చే । చాచి ఫలంబులున్ సుమనసంబులు నాకులు గోయుటొప్పగున్ ॥ ఉ. కాయలు సంగ్రహించి కొనగాదు ఫలంబులు లేమినైన నా । మ్నాయవిదుండు బంధసభయంబు ద్రొలంగినవానికంచు నా । రాయణమూర్తి నైష్ఠిక పరాయణవృత్తి జరించు వీరశా । ప్రదేయుని తోడ జెప్పెమును బుత్విజులైయతడర్థ వేడినన్ ॥ ఉ. రాలినపూవులేరి కొనరాదనికొందరు జెప్పిరార్యులు । త్రాలమహీజమెక్కుట వృథాయగుగావున గుజ్జ్రమాకులన్ । పూలుఫలంబులున్ గొనుటబోలు జెలంగుచు పూవు దేనియల్ । గ్రోలుచునున్న తుమ్మెదల కొప్పినవానికి గల్గుపాపముల్ ॥ ఉ. కోయిలలున్ శుకంబులును గుంపులుగూడి మనోహరంబుగా । గూయుచునుండుతావులను గూర్చుని పెద్దయెలుంగుపుట్ట నా । ధ్యాయము సేయుటొప్పదు పతంగసమూహము లిచ్ఛలారగన్ । బాయక నుండు చెట్టునికిపట్టుగ కొనగూడ దెందునన్ ॥ వ. నీవారకాదిధాన్యములు దానువలయునప్పుడెల్ల గొనుటకై సంగ్రహించుటయు ఫలమూలంబు లొక్కదినంబునకు మాత్రము గొనుటయు బ్రాతస్సాయంసమయంబులందన్నంబు గొనుట నిషేధంబుగాదని కొందరునుడివిరి గావున నుపవాసంబు లాచరించుచుండువాడుదయంబున భుజించి మరల సుస్నాతకుండై సాయంతంబున గుడుచుటయు సాయంతంబున భుజించి మరునాటిసాయంతంబుదనుక నుపవసించుటయు దినంబున కొక్కసారి

గుడుచుటయతిమాత్రంబనియు నాల్గుదినంబుల కొక్కతడవు భుజించుట మహామాత్రంబనియు జెప్పంబడుగావున నవియు నడపుటయు వానప్రస్థునికి యోగవ్రతంబులు మరియును॥ గీ. పుష్పఫలమూలములు నిచ్చబొరయునప్పు। డెల్లగొనక వినియమితవృత్తి గడుపుటుత్తమంబు వానప్రస్థునికె తైరగులు। వానిసరిగావనిరి భవ్యులైనబుధులు॥ క. ఈనియమములవిడువక వై। ఖానసమతశిద్ధి వారసికల్యాణ గుణ। శ్రీనిధిమైయతడుండం। గానగువనమందు నొక్కకడ నిశ్చలుడై॥ ఉ. స్నానము నిర్మలాసనమనందగురెండును మంత్రముల్ నభి। ధ్యానము నైష్ఠికవ్రతమనందగు మూడును ముఖ్యకర్మముల్। గానొనరింప బెంపగు మఖంబులు హోమములాద్యభావముల్। మానసపక్వశుద్ధియు సమాహితతత్వము వానిసారయుల్॥ క. స్నానముభోజనమును నియ। మానుష్ఠానములు లేక నాతడు శుద్ధ। జ్ఞానముగల్గియొనర్పం। గానగుభూశయనుడై దగఁలుకతాదుల్॥

—*వానప్రస్థుని నిష్ఠాక్రమము*—

సీ. ఇంద్రియవర్గంబునెగ జక్కవట్టి జిత్తము పరబ్రహ్మసూత్రముగ జేర్చి। యాసనస్థితుడుని రాలంబనాఘ్యుండునై చతుర్దిక్కులయందు నాలు। గగ్నులువెలయించి యర్కాతపంబున కోపిదపించుచునుండుటయును। గ్రీష్మర్తువందు ప్రావృట్కాలమంతయు వానలదడియుచువరలుట యు స, మార్ద్రవస్త్రధారియై యగ్నివెలిగించు। టుశిగిమంచుగురియుచుండుచోట। సీతుకాలమెల్ల సెల్లించుటయు మహా। మాత్రములతనికి బవిత్రులార॥ గీ. దేవపితృతర్పణంబులు త్రిషవణంబు। చేసిసేయుటదనువు గృశింప నుగ్ర। తపముసల్పుచు బిత్రృదినత్రయమునందు। మసలతర్పణములు సేతమాన్యతమము॥ క. ఫలమూలాశనుడై ని। ర్మలమతము దగంగ నారుమాసములత్యు। జ్వలతపమొనరింపంగా వలయుగరము తాకికాగ్నివర్జితనిష్ఠల్॥ క. శ్రౌతాగ్నిమానసాంత। ర్జ్యోతివిలీనంబుచేసి శుద్ధుడుని యమా। తీతుండై నెలలారు మ। హాతపమొనరింపవలయు నాతండర్థిన్॥ గీ. స్వాదుఫలభక్షణాసక్తి జనకవర్ష। వాతశీతాతపంబులవశ్యమోపి। కొనుటకైగాక నాయదియనక వృక్ష। మూలమతడా

శ్రయించుటముఖ్యతమము॥ క. వనవాసులవిప్రుల గ్రామునివాసకులైన యుత్తమగృహస్థులయా । జనముఖ్యులనన్నమడిగి । కొనిభుజియించునది యతడకుంఠితనిష్ఠన్॥ గీ. పాణిపాత్రియైన పత్రఖండమునబట్టి । యైనగ్రామమందు నన్నమడిగి । కొని భుజించియపుడవనముప్రవేశించు । నదియరణ్యవాసుడదిఘనంబు॥ క. పరమేశ్వరైక్యతత్వము । బొరయంగా జేయజాలు భూనుతమతబ । ధురములగు శాస్త్రములువే । దరహస్యార్థములతండు దగుజదమనంగన్॥ క॥ మానితబ్రహ్మైక్యత । జ్ఞానకశాస్త్రీయములగు వచనములు వెలయం । గానెరిగింపగనేర్చిన । వానినడిగి తెలిసికొనుటవశ్యమతనికిన్॥ క॥ కేవలమీనియమంబులు । గావించినవాడు విగతకల్మషచయుడై । దేవనిహారముమీముక్తద । శావృద్ధిత్వస్ఫురణ మెసగనిత్యుండై॥ క॥ ఆయుర్భాగములంమత్ర । తీయంబునవనముజేరిదృఢమతియైయ । త్యాయతముగయజ్ఞాదులు । సేయవలయుపరమమతముశిద్ధింపంగన్॥ క॥ ఆయుఃపరిమాణములగు హాయనములలోజతుర్థమగుభాగమునన్ । ధీయుతుమునిర్మలుండన । హాయుడునై మెలగు నదిమహామతమనగన్॥ క॥ అమరంగయథోచితక । ర్మములిమ్మగ జేసియాశ్రమత్రయముసబా । త్రములుగనడపి చతుర్థా । శ్రమముననవి మానిముక్తసంగుండగుచున్॥ క॥ జ్ఞానముకే

—*సన్యాసప్రకారము*—

వలమాశ్రయ । మైనెగడగబ్రహ్మ మందునాత్మనిలిపి ని । త్యానందంబున దేలుచు । మేనువిడచి యక్షరుండమృత తత్వుడగున్॥ ఉ. ఇంద్రియపంజరంబున గృశించు మనశ్శుకమొట్లుబొందనే । ర్చేంద్రియిలాసమోక్షపదచూతఫలంబు తనంతనర్థిమై । సాంద్రవికారకంటకిత సంసరణాటవి గాననోపి యో । గీంద్రుడు ముక్తసంగతి జితేంద్రియవృత్తి జరింపగాదగున్॥ గీ. ఓపిరుణబంధనములన నొప్పునాశ్ర । మత్రయమునడపు టత్యుత్తమంబు దాన । కలుషములు వాయుశుద్ధ ముక్తత్వసిద్ధి । బరగు నాల్గవయాశ్రమ పథమునడుప॥ గీ. శుద్ధమఖములు సంతానసిద్ధివేద । పాఠకలనంబుననుమూడు బాత్రములవి । బ్రియము పెరయించు సురల

ను పితృగణముల । ఋషులనివిధ్ధములు సేత ఋణావిముక్తి॥ క. జ్ఞానం
బుగలిగిభవ । ధ్యానము గావించుటదియుదాత్తంబును బ్ర । హ్మానంద
మయంబునగుఁ । దానఁ పరమేశ్వరుని ఋణాముపాయు నిలఁ॥ క.
వేదముజదువకపుత్రో । త్పాదనగరిమంబు లేక పంచమఖముల । త్యా
దరమతిగావింపక । నాదిమనగ్ధుండు మోక్షమునపాపమగుఁ॥ గీ. బ్ర
హ్మజిజ్ఞాసకుండన బరగిసర్వ । మర్థమతిపాత్రులకు దక్షిణాప్తినొసగి ।
యజ్ఞమొక్కఁడు జేసిగృహంబు వెడలి । బ్రాహ్మణుడు సేయవలయును
బ్రతపమనవి॥ ఉ. ఏనరుడోపిశాంతుడు జితేంద్రియుడుత్తమ పాత్రు
డైదగం, గానభయప్రదానము జగంబున చేతనకోట్లకిచ్చుస । న్మాని
త వృత్తిపెంపలర మానుగనాతని కాంతిజేసి జె । ల్వైనెగడుఁ జగం
బులు మహాత్ముడతండ జగన్మయుండగుఁ॥ గీ. ఏమహాత్మువలన నిం
చుకయునుభీతి । భూతసంఘములకు బొరయకుండు । తనువువిడచిశా
శ్వత పదంబునడయు నా । తండుపరమముక్తతత్త్వుడగుచు॥ ఉ. మూట
లుమాని దండముకమండలువుఁగొని నిశ్చలాత్ముడై । పాటసెలంగమం
దిరము బాసిదృఢస్థితి నెక్కఁగుండ యె । చ్చోటులనైనబోవనగు చోద్య
ము బొందక బంధనంబు ము । మ్మాటికి వాసెసేయును సమాహితభావ
ము శిద్ధిబొందగఁ॥ మ. మునినిష్ఠాపరుడాద్యతత్త్వవిదితాత్ముండ ప్రకా
శుండనగ్నినికాయుండు నుపేక్షకుండునగుచుఁ నిష్కాపతంత్రస్థితిఁ,
వనవాసంబొనరింపగావలయు నానందంబునఁనూరు జొ । చ్చినిమేషం
బులుబుచ్చకున్నతమత స్థేమంబు భూమంబుగఁ॥ గీ. వృక్షమూలాశ్ర
యుండు వివేకభూత । పరమనిష్ఠారతుండు కపాలపాణి । జీర్ణవస్త్రానివీ
తుండు విశిష్టమాత్రు । డైసదాముక్తుడుగను బ్రహ్మాశ్రమంబు॥ క. మ
రణముజీవనమిచ్చలు । నరయక కాలమునిరీక్షితా వాప్తిగ బ్ర । హ్మార
తానందమయుండై । బరగియతడు కూలివానిపగిది జెలంగుఁ॥ గీ. దృ
ష్టిపూతంబుగా పాదమిడుటవస్త్ర । పూతముగనీరు ద్రాగుట భూరిస
త్య । పూతముగమాట లాడుట బ్రీతి వెలయు । హృదయపూతంబుగా
సేయుటదగునరయ॥ క॥ వాదముసేయక నెరుపరి । వాదముగావింపకె

ట్టివారలలిగినఁ । గాదనకనిచ్చునెదలోఁ । నూదక నిరపేక్షవృత్తినుండఁ
వలయుఁ॥ క॥ ఒరుఁడలిగిన దానలుగక । నొరుభద్రముసెప్పి నిందలుడిగి
యనృతమే । పెరవునబలుకకనిత్యము । పరాయణము సేయవలయుప
రమపదంబుఁ॥ క॥ నిరపేక్షుండుసదాధ్యా । త్మరుతుండుజితేంద్రియుం
డుతన్మయతత్వా । దరభావుండసహాయుడు । బరఁడు నగుచుయోగసిద్ధి
బడయగవలయున్॥ గీ॥ వెలయుతారకాంగ ప్రద్యచేతనుమహా । త్పా
తకారణములు బలుకుటను మ । హాపథంబులిట్టి వనుచుశాశించుట । వ
లన భిక్షబడయవలదతడు॥ గీ. బ్రాహ్మణాదులు భక్షించుపక్షిగణ
ము। గుక్కలును యూరబందులగుంపుగలసి । మెలసివర్తించు గృహ
ములవలవదర్థి । భిక్షసేయంగ కాలనిరీక్షకునకు॥ గీ. క్లిప్తకేశనఖశ్మ
శ్రుఁడాస్తరహితు । డాత్మనిష్ఠుండుదండియు నమలపాత్ర । ధరుడునుశ
మండలియునునై బరగుభూత । హింస సేయకనతడు నిజేచ్ఛదిరుగ॥ క.
బిలములులేకవిశుద్ధం । బులతైజంములగు పాత్రములుధరియింపఁ । వ
లయుపరివ్రాజకులా । జలముల శుద్ధిగను యజ్ఞసమయంబులలోఁ॥ గీ.
దారువులచేత మంటిచేతను తరువుల । చర్మముల దృఢముష్టినిర్మితంబు।
లైనపాత్రవిశేషంబులమరుయతుల । కనియెమనువు దయానిధి
యార్యులారః॥ సీ. ఏకకాలముబిక్షకేగుట దగుకాదు పలుమార్లుబహు
బిక్షబడయజనుట । భిక్షాధికంబునపేక్షించుయతికండ బట్టిగ్రావ్విజె
లంగి పాడిదప్పు । గావున ప్రాణరక్షామాత్రమగుభిక్షవలననపరితుష్టి
నెలయువలయు । బాకధూమంబెడ లేకయుండునపుడు ముసలముల్
మూలల నెసగునపుడు । సతులు బతులును గుడువకసవినుండు । న
పుడు భిక్షాటనముసేయనగుమెఱింగి । బాత్రముధరించి యిచ్చులుమా
త్రములుమ । నంబునఁ లేక భైక్ష్యచర్యవ్రతుండు॥ క. ఎనయంగభిక్ష
గాకుం । డినవేళవిషాదమును విడిసినట్లులభిం । చినవేళసంతసంబును ।
మనమునజెందంగరా దమాన్యుడువ్రాలెఁ॥ క. మిగిలినపూజాపూర్వ
క । మగు భిక్షాన్నంబు నింద్యమాతనికటుగా । క గుడిచెనేని విము
క్తుం । డగునె ననుజన్మబంధనాదులు బాయుఁ ॥ క. బనరంగనతడుల

ఘు భో । జనముర హాస్యస్థలములు జనుసేయుగ గా । దనుకూలించుచురు
చులన్ । గొనియిచ్చలు బెచ్చు పెరుగ గుడువనొకిష్టున్॥ గీ. ఇంద్రియ
ములగెలచి హింసారతులుమాని, సంగముడిగియంతరంగమందు, భ
వ్యయోగతత్వ పరిణామముబొరసి । యోగియమృతుడగు విరాగవృ
త్తి॥ గీ. పాపకర్మవృత్తి బాటించుమనుజుండు । జచ్చిఘోరనరక సాధ
నముల । బ్రమ్గిబ్రమ్గి కాంతిమలయుంగ హీనజం । తువులయోనులందు
దవిలిపుట్టు॥ గీ. విప్రయోగంబు సంయోగమప్రియంబు । బ్రియము
బొందుచుతన్ను జరయునురోగ । ములును బొదువనిచావ్వునమెలగిమె
లగి । జచ్చునజ్ఞానిసద్ధర్మసరణిలేక॥ గీ. పాపవర్తనుండు ప్రాణంబుతనువు
లో, నుండివిడచినరకమొందుపెక్కు । వత్సరములు బ్రాలువడిశత
కోటియో । నులజనించుబాధనుండువాడు॥ గీ. ధర్మపథముపాడి దప్ప

―*సంసారబంధన విముక్తిప్రకారము*―.

కనడచిన, వాడు సౌఖ్యలీలగూడియుండు।ధర్మపథముపాడిదప్పివర్తించి
న । వాడుదుఃఖగతులమూడియుండు॥ గీ. సూక్ష్మబుద్ధితోడ జూచిస
మస్తంబు । నణచుతెరవుదెలిసి యార్యుడింద్రి । యములజిక్కవట్టియ
మలపరబ్రహ్మ । మాశ్రయించివడయునమృతపదము॥ క. కేవలలింగవిశి
ష్టిత । కైవల్యపదంబు బడయుగారాదు మనం । బావేశింపుచుబ్రహ్మద
శావిఖ్యాతంబుగాని యస్నిదినంబుల్॥ క. ఏయాశ్రమంబుజగతీ । శ్రే
యస్కరమతుల ధర్మసిద్ధిదము మహా । పాయము నై వెలయుబుధుం ।
డాయాశ్రమమాశ్రయింపనగునని బుధుల్॥ క॥ వెలయంగగతకవృత్త
ము । ఫలము మలినజలము శుద్ధిబరగించెడి పెం । పలవడునదిలేకుండిన,
వెలయుసిగతిలింగమాత్ర విధులుత్తవగున్॥ క॥ చీమలు కీటకజాతులు ।
భూమిదిరుగుచుండుగాన బుధుడుడుగిడున, ప్రేమరక గ్రిందు జూచుచు,
దామార్గమునడచునది మతము వెలయుంగన్॥ క॥ తానెరుగకుండియైనను,
హీనములగు జంతుగణము హింసించినచో । స్నానంబుచేసియప్పుడ,
ప్రాణాయామంబులారు బరగింపదగున్॥ గీ॥ రేచకత్రయంబు రెట్టించి వే
దమోం, కారసహితముగ దగంగజదివి । వినియతిన్ జెలంగి

దినమొక్కఁడేకాంత । వాసుఁడగుచు నుండవలయు ద్విజుఁడు॥
వ. ఇట్లుసేయు నేని యజ్ఞానంబున హీనజంతువ్రల వధించిన పాపం
బులు వాపికొనువాఁడగు వెండియు॥ గీ. ప్రాణనిగ్రహంబుబాటించి
యింద్రియం । బులనణంచి మనసుమలము వాపి । కొనగవచ్చు
నగ్నినెనయించి గ్రాగింప । మలముకనకరేఖ దొలఁగునట్లు॥ సీ. వెల
యుప్రాణాయామములచేతదోషసంఘములు దహించుచు గల్మష
ములు । ధారణావశమున దలగించి సంసర్గమనఘ ప్రత్యాహారమునన
ణంచి । పరమేశ్వరధ్యానపారీణవృత్తి జిదానందరసము దివ్యగతినించి।
పురుషుండు సద్గతిబొరయు బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠారతుఁడగు నిర్మలుండు । క
ర్మబంధనమున గలగడుగాన జ। న్మరహితుండు విబుధ మాన్యతముఁడు ।
నతులుండు భవ్యుఁడమృతుండమేయుండు । నీశ్వరాశ్రయుండు విశ్వవిద
యగు॥ గీ॥ హింసలేక నింద్రియేచ్ఛ జెలంగక వేదవిహితకర్మవృత్తినడపి।
తపముచేసి సూనృతవ్రతధారియై । నమృతపదముఁ వడయు నార్యజను
డు॥ క॥ నరములు మాంసమురక్త । స్ఫురణము కఫవాతవాంతి భూయి
ష్ఠము న । శ్వరమునిరాలంబముఁగు । శరీరమునరునికెట్లు శాశ్వతము
భువిన్॥ ఉ॥ కాన్రన బుద్ధిమంతుడొకకై వడికాలము జూచుచున్ నిమే ।
షాదలిపత్సరంబులుగ నాత్మదలంచి జగద్ధితంబుగా । పావనకర్మముల్ న
డిపి భవ్యపదంబు విలీలబొందు ని । చ్చావిధి సంచరించునది చావుధ్రు
వంబను భీతిగుందుచున్॥ క॥ పరగ తెరంగున నేచి యె । సగురోగములు
గ్రతపులి చందంబున దృ । ష్టిగతంబుగాక మృత్యువు । వెగనణపగజూ
చుచుండుదివిన్ మనుష్యున్॥ క॥ గాన బహుభయాస్పదమగు , మేనిప
యిన్ దీపుమాని మేదిని భవ్య । జ్ఞానానల బనస్థితి । మానవుఁడు చరిం
పవలయు మానితులారా॥ గీ॥ పిట్టయిచ్చవ్రట్టి చెట్టువిడచిపోవు। కరణిపం
డితుండు కాయమిచ్చ । పుట్టినప్డవిడచిపోవునపండితు । డందభ్రమసి
ముక్తిజెందకుండ॥ గీ॥ ఏటియొడ్డునున్న వృక్షమత్యధిక వి । స్తారభంగి
పెరిగి సమయమెట్టు । వేమహాప్రవాహవేగవశంబున । గూలునట్లు
బాలచు కుజనువడుఫ్ర॥ గీ॥ పులిభయంబుదవిలియులుకు మనుష్యుండు ।

వేటకానిమరుగు వేగజొచ్చి । భయము వాయుపగిది బ్రాజ్ఞుండు జ్ఞాన
మా । శ్రయముగాగ మృత్యుభయము దొరగు॥ గీ॥ గ్రాహములు భ
యంబుగదుర జలాశయ । మ్మప్డవిడచి యుచ్చునరుగునట్లు । సజ్జనుండు
విడచు సంసారబంధన । మాత్మనెఱుకనూది యధిగమించి॥ గీ॥ నూత
వడినపురుషుడే తెరంగునన్నైన । నెుడ్డుసేరయత్నమూదుభంగి । సజ్జనుం
డెఱింగి సంసారమోహంబు । వాయువలయు నొకయుపాయమూని
చ॥ మొనసియపారమైదగుసముద్రమునన్ వడినట్టివాడు దో । ననెగడి
యీదులాడుచు జనంగలడేదరికోడలేనిచో । వినుడటు నిత్యసంసరణ
వృత్తిజెలంగుచు శుద్ధకర్మము। లొవ్వనరించికాడుముక్తుడతివ్రుడగు జ్ఞానము
బూనకుండినన్॥ క॥ ఒకులకు తనవలనను తన । కొరులవలన భయము
గలుగకుండనడచు స । త్పురుషుండు దివిరిచిత్తము । పరమాత్ముని
యందు సతము బాటింపదగున్॥ క॥ ఎనసినవిజ్ఞానవశం । బున నిష్ప్ర
హర్ష జెలంగు పురుషుడు నిత్యం । బును పరమానందరసా । బ్ధి నిమ
గ్నుండగు నతండనీరుండరయన్॥ గీ॥ రెండువిడచిమూడు ఖండించినాలు
గు । నియతి జేర్చియైదు నిగ్రహించి । యారుగెలిచియుక్క డాశ్రి
యించినవాడు । నిత్యముక్తుడగునని బుధులు॥ క॥ జ్ఞానంబుగలిగి
భగవ । ద్ధ్యానముగావించువాడు ధన్యుడు శుద్ధ । జ్ఞానముగలిగియు
భగవద్ధ్యానములేకుండువాడధన్యుండు భువిన్॥ క॥ వేదాంతసారమె
రిగి స । మాదరగతిలోనయజ్ఞ మలరించి మమ । త్వాదులుడిగి బ్ర
హ్మముగను । పాదరసిభజింపవలయు బ్రహ్మపణితులన్॥ క॥ జ్ఞానంబు
నకిది పాద । జ్ఞానంబునకిది నెలవని గడకనరసి బ్ర । హ్మానందరసజ్ఞుడు
గను । లోన సమస్తంబు నిశ్చలుండై మరియున్॥ క. ఏనరుడు యోగ
మార్గము । బూనిప్రవర్తించు విమలబోధాసార । శ్రీనిధియైయతడుప
రం । బైనపదవి బొరయు బాధనాములువాయున్॥ గీ॥ మూటిలోన
నొకటి మూలంబుగాగొని । రెండునదుపనేర్చి పండితుండు । గాలుగింట
నొకటి బాలించి యిరునది । యారులోన బొరయునాఢ్యులార। క॥ ఏని
పుడు దేటపరచిన । యీనిర్మలవాక్యసరణి నెరిగింపుడు వి । జ్ఞానావ

లంబనముగల । వానికి ఋషులార సెప్పవలదన్యునికిన్॥ క॥ ఏయది
యొనరింపగ శా । స్త్రీయం బగునట్టి చెయువు సేయవలయు ధీ । ర్ఘా
యువు గోరినపురుషుడు । సేయవలదు నింద్యములగు సేత లోకప్రజ్ఞ॥
క. ఆశ్రమములలోన గృహ । స్థాశ్రమ ముత్తమం బనఘుగతుడ గు ప్రా ।
జ్ఞశ్రేష్ఠునిక నిరిసమ । స్తశ్రుతిపారగులు శాస్త్రతతములు గుర్వమెయిన్॥ క.
కదలిమహాసాగరమున । నదులన్నియు నిలచుగతి గృహస్థాశ్రమ ము ।
దొదవి సమస్థాశ్రమములు । విదితములగుచుండులోక విశ్రుతులారా॥
గీ. నాలుగాశ్రమములు నడపిన వాడయ్యు । నరుడు బోధలేక బొరయ
జాల । డమృతపదము బోధ యలవడిముక్తి భా । వంబు నెలయునట్టి వాని
వగిది॥ గీ. బ్రాహ్మణోత్తముండు బాగంగ దశలక్ష । ణముల బొలచి

—*దశలక్షణప్రకారము*.—

యాశ్రమములు నాల్గు। నడుపవలయునట్లు నడపిన వాడు శా। శ్వతపదంబు
వొరయజాలు నిజము॥ గీ. ధృతియు శమము దమము నింద్రియనిగ్రహా ।
స్తేయ సత్య శౌచ ధీబలములు । విద్యయును నక్రోధవృత్తియు ననునివి ; లక్ష
ణములు పదియు లాతలమున॥ క. దశలక్షణ ధర్మంబులు । విశదంబుగ న
డపినట్టి విప్రుడు వరయున్ । యశమును తేజంబును నస । దృశలీలా సౌ
ఖ్యగతు లమృతతత్వంబున్॥ గీ. మరియు దశలక్షణముల ధర్మములు నడపి,
నియతి వేదాంత మార్గంబు నెరిగమించి । సన్యసింపంగవలయు సన్మా
న్యతముడు । బ్రాహ్మణోత్తముడాత్మ పరాయణుండు॥ గీ. సన్యసించి తే
రవుసాధించి మోహంబు । దూరమొగయ జిహ్మసారమతియు । సంగబొ
లచి బంధనము వాసి సుఖలీల । గడుపవలయు బ్రదుకుకాలమెల్ల॥ క. తా
నంతకుపూర్వంబ । జ్ఞానంబున జేసినట్టి కలుషవ్రజముల్ , భానుతమతి
వాపికొనం । గానేర్చున్ సన్యసించి ఘనుడురుప్రమోదియున్॥ గీ. బ్రాహ్మ
ణుండు సేయబరగిన నాల్గుధ । ర్మముల విధము మీకు సముచితముగ ।
నెఱుగబల్కితింక నృపతి ధర్మంబులు । తేటపరతు వినుడు ధీరులార॥
వ॥ అని చెప్పెనని.

ఉ. శ్రీయుతసర్వలోకమయు చిన్మయతత్త్వ విలాస మాదినా
రాయణదీనజీవన పరాయణ సాధుజనైకవేద్య దీ
ప్తాయుతభక్తహృత్కమల సౌధ విహారవినోదసంతతి
స్ఫాయమహాత్మ్యభవ్యపరిపాక కళాఢ్యక సిద్ధ్వయస్థితా.

క. పరమాణుమాత్ర భావ్య
ద్విరమాధికదృశ్యపంచ వింశతితత్త్వ
స్ఫురితప్రకారభాసుర
పరమనిధి సమాభిధేయ పండితగేయా.

మాలినీ. సదమలశుభమూర్తీ సాధురక్షప్రవర్తీ
త్రిదశవినుతకీర్తీ దివ్యబోధాప్రపూర్తీ
ముదితసుజనవర్గా మూల తత్త్వావిసర్గా
హృదయగతత్రివర్గా హేలభావాధదుర్గా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు షష్ఠాధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్విత్తీయరామకృష్ణపరమహంసస్వగురుస్వామి నేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

స ప్త మో ధ్యా య ము.

శ్రీసచ్చిన్మయతత్వవి। లాసాజగదాది పురుషలాలితభక్తా। గ్రేసర వరగానావేద। వ్యాసార్చిత భూతభావనాపరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపుమమ్మహర్షి సమాజంబులతో భృగుమహర్షి యిం(ద్రుండిట్లనియె।

—*రాజానతారప్రకారము*—

క. ఏయదవిసేయుటనరపతి। యాయుప్రతేజంబుబలము నైశ్వర్యకళా। శ్రేయశ్శిద్ధులు వడయుప। దాయవి యెఱింగింతు వినుడుతాపసులారా॥ వ. అనిపల్కిమఱియు నిట్లనియె॥ గీ. బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణములవార। లురుకనాచారముసు ధర్మముసుగకుండ। నాగిశాసించుటను నృపుడవిదగంగ। జేసినట్టి ఫలప్రాప్తి జెందు నిజము॥ సీ. శాసింపగలుగు రాజన్యుండు లేనిచో జగముసమస్తంబు చంచమెడలి, బహుళసంకుల భయాస్పద మగుగావున కరంమర్ధిలోకరక్షణము సేయు। రాజుగల్పించెనా బ్రహ్మదేవుండింద్రయమశశి సూర్యవహ్న్యంబుపతిధన। పతులసారాంశంబు లతిశయంబుగగూర్చి యమకేశ్వరాదుల యంశములు జె। లంగునేగతి నృపతి విలాసములయి। భూతకోటులతేజముల్ బొరయునట్లు। పార్థివుని సూర్యునిగాలె నృపాలుడెల్ల। యెడలగనుచుదపించు నిజ్జగంబు॥ క. స్ఫురితప్రతాపలీలా। పరిణామము జెలగి సూర్యుపగిది వెలయు భూ। వరునిందు మొగముగన నె। వ్వరు శక్తులు జక్కని లచివసుధ నరయగన॥ గీ. అగ్నియును వాయువును శశిమయ్యుడును

కు । బేరుడును వరుణదేవుండు పితృపతియు న । తండయగునృపతి
యమ్మహాత్ముండ నిత్య । నిర్మలుండు జగత్పతిధర్మకర్త॥ క. మనుజుండీ
తండెవ్వం । డని బాలుండయ్యునృపతిననవమానింపఁ । జనదతఁడుమ
ర్త్యరూపం । బునబొల్చిన దేవతాప్రభువుజుండుభువినిఁ॥ చ. అనల
మునిర్దహించువినుడంటిన నొక్కమనుష్యుదీప్తమై । జనపతిగోపవహ్ని
నిమిషంబున గాల్పగనోపునెగ్గుచే । సినసరుపుత్రమిత్ర ధనసీమవధూ
గృహాసర్వవిత్తవ । స్తునిచయమొక్కతూటున బుధు డిదియూసి సేయ
డెగ్గులఁ॥ గీ కార్యసాధనములు గాంచుచు మరిదేశ । కాలతత్వములు
దగంగధర్మ । శిద్ధికొఱకునృపుడుసేయు శాసనము ని । ష్పాపవృత్తి విశ్వ
రూపుడుబలె॥ చ. సముచితవృత్తినెవ్వని ప్రసాదవశంబున లక్ష్మియుఁ
పరా । క్రమముజయంబునింపలగగాంచునొకండు మఱొక్కఁడోడకు ।
కుక్కమిగిలిజేసియేఘనుని కోపవశంబునజచ్చునట్టి ధ । ర్మమయ శరీరు
డుత్తముడు రాజును సీశ్వరుడెట్లు వేరగుఁ॥ తోదకవృత్తము॥ ఎఱుగ
కనట్టి మహీపతితో ను । క్కఅపగవట్టినయాతడు జచ్చుఁ । బఱచి
జెలంగినపార్థివుకోపం । బతిముఖాగాదెట్లట్లొనరించుఁ॥ మదనవృత్త
ము॥ భూపాలుడారసి సదాబుధులెల్లమెచ్చం । గాపాపపుణ్యములు
వేగనిశాస్త్రబోధా । వ్యాపారిమున్నతిదగఁ వలయుఁ ప్రచండా ।
టోపంబు జూపగ ఖలుండుసఖుండునైనఁ॥ క॥ ఒనరంగ సర్వభూ
తము । లనిశంబుయథాసుఖాప్తి నలరిజెలంగఁ । జనపతికి నొసగెనీశ్వ
రు । డనుపమతేజోవిశిష్టమగుదండంబుఁ॥ పంచచామరవృత్తము॥
ధరాధిపుండు దేశకాలతత్వమార్గముల్ నిరం । తరంబు జూపుచుఁ
సమస్తతంత్రసాధనజ్ఞుడై । తిరంబుదక్కి ధర్మమార్గ దీక్షబూనకుండు
ము । ష్కరాళిదండనంబు సేయగానగుఁ మహాదశల్॥ క. నర
పాలకు భీతిచరా । చరచేతనకోట్లు నిత్య సంతోషగతుల్ । వారి
యు నిజధర్మపథములః । దొరగక సామీప్యమందు దూరమునందుఁ॥
క. పురుషుండు శాశకుడు క । ర్మరతుడు దండధరుడనగ రాజువెలయు
నీ । శ్వరుడు చతురాశ్రమములకు । నరయంగానతడధర్మ మలవడుక

తనర్ ॥ గీ. ప్రజలనందర దండంబు బరగజేయు । శాస్త్రిమైమరియురక్షిం
చు సంతతంబు । జాగరూకతనుండిన సమయమందు । నిద్రబొందినయ
పుడును నిశ్చలాప్తి॥ నరపాలకుదండము ధ । ర్మరతులగు మనుజులనెల్ల

—*రాజదండప్రకారము.*—

రంజిలజేయుర్ । నిరతము నాశము సేయుర్ । దురితరతుల భీతినెందు
దూరిననెర్ ॥ క. బలముసెడి నృపుడుదండము । వెలయింపకనున్న న
దను వేచిదివిరి దు । ర్బలుర బలవంతులణతురు । బాలియింతురుమీాల
శూలమున గ్రుచ్చుగతిర్ ॥ గీ. అరయ కాకిపురోడాశమాహరించు । కు
క్క గుడుచు హవిస్సు పెంపెక్కియాగ । ములనరేంద్రుండు దండం
బువెలయజేయ । కున్న శూద్రులు విప్రుల నోలియణచు॥ మాలినీవృ
త్తము॥ కావునదండము గైకొని రాజుజగంబలరించుట ముఖ్యముభూ ।
తావలినైజముల నపథంబుల నంచితసాధిమెలంగి సుఖ । శ్రీవెలయంగ
రహించునరాఘపుసేతలభీతిలి దీక్షుదగం । గావిభుడట్టి విధంబెనయించు
ట గాంచు మహాసుఖసందలర్ ॥ చ. నరపతిసేయుదండము భయంబెన
యింపగనెల్లవారలున్ । పరమనిధానమై వెలయు పద్ధతివాయరు గావు
నర్ చరా , చరబహుజంతుజాలములు సంతసమారసుఖించుదానను ।
ర్వరఫలితార్థమై వెలయు వర్గములర్ గురియింతురాసురల్ ॥ గీ. వాయు
దేవునివలన పావకునివలన । జలజహితువలన నింద్రునివలన భూత ।
గణములవలన నుగ్రపుఫణులవలన । భయముబొరయదు దండంబుబర
గునెడల॥ గీ. దండము ఉకపాడిదప్పిన సర్వవ । ర్ణములు దూషితముల
గుమరిదివుట । మేరలేక ప్రజలు మెలగుదురెచ్చ వ । చ్చిన తెరంగులను
నశించుజగము॥ గీ. శ్యామవర్ణంబులోహితాక్షంబునగుచు । దండ
మెక్కడమెలగు నుద్దండభంగి । నచ్చటిజనంబులెల్ల నవ్యాకులాత్మ ।
లగుచుసుఖముండుదురు నీతిదగిసతంబు॥ ఉ. సత్యము తేజముర్ బలము
శాంతము శౌచముధర్మశాస్త్ర పాం । డిత్యము వేదముల్ దగబఠించు
టయుర్ ధృతిశక్తియార్యసాం , గత్యముతర్కవాదమును గల్గినపార్థివ
సింహముక్కఅర్ । నిత్యముదండనంబు వెలయింపసమర్థుడు దేవుడార

యుఁ॥ క. అమరంగ నృపతి ధర్మప । థంబు దప్పక సముచితమగు దం । డము సేయం । గ మహీతలమంతయు వెల । యు మహాసౌఖ్యాభివృద్ధు లొనగూడంగ॥ చ. అనుచితవర్తనంబు పరిహాసము చుల్కదనంబు నిచ్చమె । చ్చని విషయాభిలాషయు నసారవిచారము సాధులోకపీ । డనిరతిఘోరకృత్యము విడంబముగల్గు మహీశ్వరుండు దం । డనమొన రింపగాదు విగటంబగునట్లొనరించు నేనియుఁ॥ క. జనపాలుడు దుర్మతి దం । డనమొనరింపంగ బూనుటవినాశము బొం । దునతని ప్రజలందరు తీ । రనిదుఃఖమునావదలు బొరయుదురుమిగులన్॥ క. తగునిదితగదిది యనిమది । వగచికదాదండనంబవశ్యము సేయుఁ । తగునృపతికట్లుగాక నె । సగియిచ్చలు సేయుటెట్టి చందముననగుఁ॥ గీ॥ తగనిదండనంబ ధర్మతత్పరబుద్ధి । నృపతి సేయునేని నిశ్చయముగ । పుత్రపౌత్రబంధుమి త్రభృత్యపరిజ । నములతోడగడు వినాశనమగు॥ క. నరపతిదుర్గరాష్ట్ర ము । పరిచారకగణము నశ్యభావమువొరయుఁ । దిరుగుడువడుపితృ వర్గము । సురలుఋషులు దండనంబశోభనమైనన్॥ క. హితులును మంత్రులు సేనా । పతులు పురోహితులు నిష్టపరిచారకులొ । కఁ తెగువ దన్నువిడువగ గు । మతియానరపాలుడు సెడుమాన్యత్వగతుల్॥ ఉ. శౌచమునాప్తవర్గమును సత్యము నిద్ధసహాయమార్య సే । వాచ రణంబుబేర్మి చతురంగబలంబులు శాస్త్రశుద్ధి యా । లోచనశక్తిగల్గి తనులోకము మెచ్చగదండనంబు వి । ద్యాచతురుండు పార్థివుడొనర్చుట సర్వజగద్ధితంబగుఁ॥ మ. ఇలయుంగాతనరాష్ట్రమందు నహితోర్వీ పాలకుల్ పెక్కుభం । గులయత్నంబులు సేయుచాప్పరిగి యుగ్రుండై ప్రతాపంబు మి । క్కిలిజూపించి వశంబుచేసికొని యేకీభావముఁ బొం ది వా । రలతోడన్ విహరించుటొప్పగు సజాగ్రద్వృత్తివాటిల్లగఁ॥ క. పరిశుద్ధాంతఃకరణులు । పరహితసత్కార్యరతులు బ్రహ్మజ్ఞాన । స్థి రమూర్తులొకప్పుడుగుక । పౌరపడిగావించుదోషములు గావనగుఁ॥ క. జలమందుఁ దైలబిందువు । లులిమిసెడక వెలయుపగిదినూర్జిత సత్కీ । ర్తిలసితుడై భావింపఁ । వలయునృపుడు రాష్ట్రమనుచితవర్తనముదగఁ॥

క. కోశతుయమైననుబా । హాశక్తిదొలంగినను మహాసంతోష, । శ్రీ
శిష్టత్వము వెలయ మ । హీశుడుధర్మంబుసెడక నెలమిమనదగున్॥
క. విపరీతకర్మరుండగు । నృపాలునికీర్తిదినము గృశతబొరయున్ । దు
పరమసూత్రముజలముల। ప్రపడియుడంగుఘృతబిందువున్ బోలెకడున్
చ. తమతమ ధర్మమార్గములు దప్పకనుండుతెరంగుసర్వవ। ర్ణములకు
నాశ్రమంబులకునైజముగా గనుపట్టినట్టి చం। దమునన్నృపుండుశాసన
ముదాత్తమతంబునసేయుటొప్పు దా । నమహితకీర్తివైభవమహాసుఖ
హేతుపదోన్నతుండగున్॥ క. ఏమహనీయులగొలచి మ । హామతి

——* రాజమహాసభ్యజన ప్రకారము. *——

మంతుడయి నృపతియాయుస్సద్వి । ద్యామాన్యపదమువడయు మ ।
హామునులార వినుడాజనంబులతెరవుల్॥ క. వేదములుమూడుజదివిస।
మాదరగతివిప్పిసెప్పనగు విప్రుల వి । ద్యాదయతులగొలువందగు ।
మేదురసద్భక్తిన్నృపుడ మేయచరితుడై॥ వ. ఇట్లుసేవించి॥ క. వారలివి
సేయుమయ్య మ । హీరమణాయనుచు జెప్పనేపనులవి స । ద్గౌరవ
రతిసేయవలయు । సారవిచారుడగు నృపుడసంశయమతియై॥ క. జ్ఞానవ
యోవృద్ధులు స । న్మానార్హులు వేదవిదులు మహితమతులసం । గానెగ
డినబ్రాహ్మణుల మ। హీనాధుడుగొల్వవలయు నిర్మలమతియై॥ క. వార
లయెడవినయంబును । గౌరవమునుజూపి మెలగగానగుపతిగో। ష్ఠీరతియ
ట్లునడచిన మ।హీరమణుడుబడయు నిజమనేకశుభంబుల్॥ క. ఘనులగు
విప్రోత్తముల క।వినయముగావించి చెడిరివిభవాయుస్సు।ధనరాష్ట్రదుర్గ
హితపరి। జనములతోమున్నునృపులసంఖ్యాకులిలన్॥ క॥ నిమియుసుదా
సుడు నహుషుడు । సుముఖుడు వేనుండు బలయశోవిభవసమ । గ్రమ
హీపాలురువిప్రో । త్తములకవి నయంబుజేసి దరిగిరనేకుల్॥ క. మను
వునుపృథువును రాజ్యము । లను ధనదుండధికవిభవ లక్ష్మియుబ్రా
హ్మణ్యం । బనఘుడు విశ్వామిత్రుడు । వినయంబున బడసిరెల్ల విప్రులర
యగన్॥ గీ మూడువిద్యలు తర్కంబమూల్యవిద్య । దండనీతియు లో
కవార్తావిశేష । సారతరమార్గములు ధరిత్రీరమణు డ । పారమతిశిద్ధియు

ను మున్న బడయవలయు॥ క. వెలయంగా సర్వేంద్రియ । ములగెలచి సమర్థుడైన భూపతియేలన్ । గలదుమహీతలమంతయు । గొలుతురు ప్రజలెల్లనతని కుతుకంబలరన్॥ సీ. వసుధాధి నాధుండవశ్యంబుయత్నించి చెలరేగుకామజంబులు పదియును । క్రోధజాష్టకమును గోసవివర్జించునది కామజవ్యసనంబులందు । నభిరుచి గల్గిన నర్థధర్మంబులు గోల్పడుమానక. కోపజముల । సంగతిబొరసి నాశనమగు వేటయు జూదమప్రియపరివాదనంబు । బవల నిద్రించుటయు నాటపాటలందు । దగులమియు దుర్మదంబశుద్ధరసపాన । మంగనాసంగమంబు వృథాతురత్వ। మనునివియకామజములు రెండైదులుర్వి॥ గీ. సాహసంబు నసూయయు ద్రోహమీర్ష్య । యర్థహరణంబు పైశున్య మధికపరుష । భాషణంబులు గర్వంబుబరగుక్రోధ । జాష్టకంబన నివితపోత్కృష్టులార॥ క. కామక్రోధజములు ది । నేమరకజయింపగలుగునేని యణగు ను । ద్దామంబగు లోభంబది, బోమాన్యతముండగున్ నృపుడు బుధులారా॥ గీ. పానమునుజూదమును మృగయానిరతియు, కామినీసంగమంబును కామజముల । లోన కష్టతరంబులు హీనములు ని । రంతరాపన్నిలయములు నరయనాల్గు॥ క. పరుషములగు వచనంబులు । పరధనహరణంబుదండపాతనమీమూ । డిరుపుర క్రోధజములలో । గురుకష్టతరములు వేదకోవిదులారా॥ క. కామక్రోధజములను । ద్దామవ్యసనార్థము లనదగు నియ్యేడున్ । భూమిపుడువివర్జించి ని। రామయచిత్తుండు గాత్రతుష్టి వెలయదగున్॥ గీ. కష్టములు మరణములును నికృష్టమార్గ । ములునధోగతులును దుఃఖములునుఘోరయు । నరులు దుర్వ్యసనముల మనములు దివిచి । రేనినవిమాన్పిరొను బుధులైనవారు॥ సీ. శాస్త్ర వేదుల శుద్ధజాతిసంభవుల వృద్ధజనసేవా విశుద్ధవ్రతప్ర । ధానకర్మఠుల శస్త్రధరవర్యుల శూరులయశోవిశాల విలాసగతుల । సచివులగూర్పంగ జను

—*రాజసచివ వర్గప్రకారము.*—

నేడువురనైన నార్వురనైనన రాధిపుండు । పలువుర చేనగు పనులొక్క రుండెట్లు సేయుపాడెంతయుపాయవేది । యైననదిగాన పార్థివుండధికస

చివ। సంయుతంబుగ బనులెల్లజక్క జేసి , కొనునదియువశ్యమని తొల్లి మనువుజెప్పె। రాజధర్మార్థవేదిభూరమణులువిన॥ గీ. సంధివిగ్రహములు సముదయస్థానముల్, గుప్తలబ్ధములునిగూఢములు న। రాధిపుండు సచివులందరితోడనో । చించివలసినట్లు సేయుచలయు॥ వ. మఱియు నెద్దియేని కార్యంబు సేయవలసివచ్చినప్పుడు నృపాలుండది సచివులందరతో నెఱింగించి మీఁదిది జక్కగావిచారించి యేకాంతంబున నొక్కరొకరు నాకు తేటపరుపవలయు జుండీయని రెండుగడియలు తానాగి వారలదివిచారించినపిదప రహస్యంబున నొక్కొక్కరి యభిప్రాయంబులరసియందుల బలిష్ఠసారాంశంబు గొని యప్పనిదప్పకనడుప వలయు సచివులందరియభిప్రాయంబులు పరస్పరవిరుద్ధంబులగు నేని తానును వారునుసముచిత చర్చావిశేషంబులు జరపి మేలె నదియు గీడె నదియు దెలిసికొనవలయునని సెప్పివెండియు నిట్లనియె. గీ బ్రాహ్మణుండు శాస్త్రపారంగతుడు షడ్గు । ణాశ్రయుండు సచివులందునొక్క । డెల్లసెప్పదగనరేంద్రుడవశ్యంబు । నట్లసేయవలయు ననిరి బుధులు॥ శా. సత్యార్థాదివితర్కవాదులు మనేషాసాగరుల్ స్వాగ్రితా । ర్థత్యాగుల్ సుపరీక్షకుల్ వినయవిద్యామాన్యులై నట్టి వా, రత్యంతంబు సమర్థులై నెగడు కార్యాకార్యవేదుల్ సదా । మాత్యుల్ వారలతోడజెప్పునది సామాన్యంబుగా యత్నముల్ ॥ సీ. అర్థార్జనమున సమర్థుండు గంభీరుడగు వానినర్థ కోశాదులందు । నోపికగలవాడు నుత్తముండగువాని ధాన్యాది సంగ్రహార్థంబులందు । నియతేంద్రియుండు వినయభయశీలుండు నగు వానినంతర్గృహంబులందు । పరిచయంబును ననుభవమునుగలవాని హస్త్యశ్వగోగణ మరయుటందు । నధికశూరుని శస్త్రాలయంబులందు , మానితోపాయవేది నాస్థానమందు । నిలుపునదితప్పదభివృద్ధి తెలమి బొదల । పార్థివుండు శ్రద్ధాగుణాభవ్యతముడు॥ మ. అనురక్తుండతికౌశలుండు శుచికార్యాకార్య జ్ఞానకుం । డునిగ స్తవ్యసనాభిలాషి స్మృతికుండుర్ నింగితాకారచే । ష్టనిరూఢజ్ఞుడు. సాధుశీలుడు వపుష్మంతుండు ధీరుండుశౌ । భనచారిత్రుడునై నదూత ధరణీపాలుండు గూర్పంజనుర్॥

క. భూపతికిదూతయును సే । నాపతియు నమాత్యుడును ధనగృహవిని
యుత । వ్యాపారియు సచివులును స । దాపరిచయరతులుగాగ దగున
నిరిబుధుల్॥ సీ. వినియతంబుగసంధి విగ్రహములలోన నేయదిపూర్వం
బుసేయవలయు। నదిజక్కజేయ ధరాధినాథుడుబన్ప నతివేగమున దూ
తయరిగి శత్రు। రాజులతోడగౌరవము వాయక తనయేలిక జెప్పినవెల్లజె
ప్పి। యొనసమయోచితమైన మాటలుకొన్ని ధర్మమాత్రములుగ దాను
బలికి। వారలేమను వారలవడువులెన్ని, యవిసమగ్రంబుగా తనయా
త్మనెరిగి। మరచిపోవక వెరువక బరచివచ్చి। సెప్పవలయునృపునితో
డ సేమమరసి॥ చ. జనపతిదూతజెప్పినవి సభ్యులతో నెరిగించి వారి లే।
మానునొకభంగినందరు గ్రమంబునదా నదిచర్చజేసి సే, యునదియు సే
యకుండునదియుఁ నిరువారగ నిశ్చయించి మం। తనమున సెప్పగావ
లయు దాచకమంత్రులతో హితంబుగన్॥ ఉ. స్వాదుజలప్రవాహమును
సస్యసమృద్ధికరంబు నిత్య వృ। ద్ధ్యుదయ హేతుభూతమును యోగ్య

—*రాజదుర్గ నిర్మాణ ప్రకారము.*—

ము నార్యసనాతనంబర, త్న్యాదివిలాస శిష్టతరమై దగుజాంగలదే
శమందు ను, ద్వదయతుండు దుర్గమొనరించి వసించుట జాలమే
లగుఁ॥ వ. మరియు పంచయోజనాయతంబుగా చతుర్దిక్కుల
యందును మనోహరంబగు మధ్యప్రదేశంబును పాషాణంబులచేతనైన
నిష్టకంబులతోడనైన నిర్మింపబడి గవాక్షావరణవిశాలంబును దృఢంబు
నుబాగ్రెండు చేతులపొడవునుమీద నడువదగినదనియు నగు కోటయును
బహ్వగాధజలావరణంబును బహిఃప్రదేశంబోక యోజనమాత్రంబున
ద్దట్టంబులు కంటకితంబులునగు మహావృక్షగుల్మలతాతృణ నీరంధ్రభ
యంకరంబును హస్త్యశ్వరథసమన్విత బహుపదాతివర్గరక్షితంబును గిరి
దుర్గంబునగు మధ్యప్రదేశంబున పురంబు నిర్మించి యందువసింపవలయు
ధనుర్దుర్గంబు మృగంబులకును మహీదుర్గంబు గర్తాశ్రయంబులగు మూ
షకాదులకును జలదుర్గంబు నక్రగ్రాహాదివారి చరంబులకును వృక్షదు
ర్గంబు శాఖామృగాదులకును నరదుర్గంబు మనుష్యులకును గిరిదుర్గంబు

సురలకును సదాశ్రయభూతంబులై యుండు నీదుర్గంబులలో దేవతాశ్ర యంబును శత్రువులు ప్రాకారాదియునగు గిరిదుర్గంబుత్తమంబని చె ప్పి మఱియునిట్లనియె॥ గీ. దుర్గములనాశ్రయించి సంతోషమలరు । ఖ గమృగాదులు నెరివేటకాండ్రవలన । భయముబొందయని పగిదిభూభర్త పగర । కనువుగాడు దుర్గంబులనాశ్రయించి॥ గీ. ఒకడుధనువుబూని యుద్ధతిసాలస్థు । డైదెరల్చుపగరనాగిచంపు । నూరువురమగియు ధను ర్ధరుల్నూర్వురు । దశసహస్రపర వితతులగూల్చు॥ వ. కావున॥ క॥ అ నుపమవివిధాయుధవా । హనసము పేతంబు శిల్పినైపుణ్యంబున్ । ధన ధాన్యవస్తుశోభన । మునునగుదుర్గంబు రాజ్యముఖ్యునికొప్పన్॥ క. జ లములునసేకతరువులు । గలిగిసువర్యాప్తమై ప్రకాశింపుచు ని । ర్మల మతిగోప్యంబునునగు । నిలయముదుర్గాంతరమున నృపునకువలయున్॥ క. అగృహమునసివసించి మ । హాగుణవతిరూపలక్షణాన్వితనిత్య । శ్రీ గరిమసతిలసన్మతి । పూగవరింపన్వలయు నృపుఁడుశమశీలన్॥ క. ఋత్వి జులపురోహితుల మ । హాత్మాపాదకుల నిర్మలాత్ములగొని స । త్త్వ ప్రసిద్ధిదగ న । స్తృత్వంబున సేయునది సుకృతకర్మంబుల్॥ భుజంగప్ర యాతము॥ నరేంద్రుండు పెంపారియాగంబులత్యా । దరంబున్ జెలం గన్ సదాత్మణ్యభూతిన్ । ధరాదేవతప్రీతి దస్పూర్తిసేయన్ । సు రల్ మెచ్చుదానన్ విశుద్ధాప్తిఁగూల్చున్॥ చ. ధనమునసేకవస్తువులు ధర్మముగోరిసతంబుదీన జీ । వనులగు నగ్రజన్ములకవశ్యమొసంగుట యున్ తదాప్తిహా । యనమున కొక్కసారిప్రజలందరు పుత్రులుగాద లంచి వ । స్తునిచయధాన్యజాతులు విశుద్ధతనిచ్చుటయున్ మతంబగున్॥ క. భూదయుతుడక్కడక్కడ । మేదురవిద్యాయశో సమేతులనినువం గాదగునధ్యక్షులుగా । సాదరమతిధర్మమతి ప్రశస్తముగాగన్॥ క. వేద జ్ఞులు మతిమంతులు । సాదరణీయులు మహావిషయశీలురనం । గాద గుబ్రాహ్మణులకు ధా । న్యాదులొసగి పూజలుసేయుటర్హముపతికిన్॥

—*రాజాశ్రిత మహా బ్రాహ్మణజనపాత్ర విశేషము.*—

క. వారలుబ్రాహ్మణ్యముగల । వారలగుటబ్రహ్మదేవువదువగుగా

నర్ । భూరమణునినిధులెల్ల న । పారము లక్షయము లగు సభాసదులా, రా॥ క॥ ఎనసినయానిధులన్నియు । గనరావు వినాశనములు గావుహ రింపం। గ నరయుతస్కరశాత్రవ । జనములకదిగాన నృపతిజనునటునే యర్॥ గీ ॥అగ్నిహోత్రంబునందు బ్రాహ్మణునిముఖము । నందునిడిన పదార్థంబులరయచెడవు । బాధితంబులుగావెందు బడవొకప్డు , నింత గావునవిప్రునికీగుటరువు॥ వ॥ సామాన్యబ్రాహ్మణునియందు సమంబుగ ను బ్రాహ్మణబ్రువునందుద్విగుణంబుగను బ్రాధీతునియందు వేయి మడుం గులుగను వేదపారగునందు ననంతంబుగను దానంబువెలయుచుండు॥ క. పాత్రమెరిగిశ్రద్ధారతి।మైత్రికరణశుద్ధిజేసినట్టి సుదానం। బేత్రైలోక్య హి తంబును , పాత్రమునగునల్పమయ్యు ఫలబహుళంబై॥ క. సముడై నన త్యధికుడైన మహీపతిగదసి బహుజనముతో తను యు । ద్ధమునకు బి లువంగ ప్రజా । సముదాయముతోడ వెడల జనునుగ్రుండై॥ క. క్షాత్రం బగుధర్మంబతి । పాత్రంబుగనిర్వహించి ప్రజలనుచితమా । ర్గత్రయరం జితభూతిర్ । ధాత్రీపతిబ్రోవవలయు తంద్రివిధమునర్॥ క. అన్యోన్యవ ధాపేక్షలు । మాన్యములై వెలయనొక్క మాడ్కిదివికి రా । జన్యుల నిచేసిమృతులై । ధన్యులగుదురమరసేవితస్వాృత్తిమెయిర్॥ గీ. కర్ణిరూ పంబులగు ఫలకంబులగ్ని । దీప్తఫలకంబులుచు విపదిగ్ధశరము । లధిక కూటాయుధములు బెంపరధరించి । యుద్ధమునశాత్రవుల సేయుటొప్పు నరయ॥ సీ. స్యందనంబుడిగి భూస్థలరూఢుడగువాని పిడికొప్పుతోవె డలువాని । జేతులుజోడించి భీతిదూరినవాని నాసీనుడగువానినయ్యొ నన్ను । గావవేయనువాని గంపమొందినవాని పందునివిగతాస్త్ర శ స్త్రమూర్తి । నిద్రబొందినవాని నివ్వెరపడువాని నార్తుదిగంబరుమూర్తి మాత్రు । నోడిపరచువాని యుద్ధంబుమానిన । వానినేయగాదుమాన కుటుక । నేయుపాడుబొరయ నెంతయుదుర్గతుల్ । క్షాత్రధర్మ మప్రశ స్తమునగు॥ గీ. భీతివణకిపరాఙ్ముఖుడై తొలంగు । వానినేసినపాపంబు సుమతీశ్వ , రునకు బ్రాపించు నెంతనిరూఢివెలయ । నది యెరింగిం తు వినుడు మహాత్ములార॥ క. ఏనృపతి భటుడు యుద్ధము । మానివె

అచి బలిచుశత్రుమనుజ పతిభటుల్ । మానక వధించు దెగవున । నా నృపతి వినాశమగు జయమయినను తుదిన్॥ వ. మఱియు నేరాజభటుం డు నిరాయుధుండై శాత్రవరాజన్యుని భటునిచే వధింపంబడు నాన రేంద్రుం డవ్విరోధ మహీపాలుని సుకృతంబులుగొని తనపాపంబులత ని కొసంగువాడగు నిట్లయ్యుభయసైన్యంబులంగల భటులును పు ణ్యపాపంబులు వొందయుదురని చెప్పి మరియు నిట్లనియె॥ చ. నరపతి ధర్మసంగరమునన్ బరిమార్చు గడంక పెంపుమై । పరనరపాలు నెవ్వడ నపాయత నాతడు బొందునమ్మహీ । శ్వరుసకలార్థముల్ విపుల సైన్య ము రాజ్యము మాన్యభూతిగా । న రణమునందు దెంపును మహాభుజశ క్తియు జూపుటొప్పగున్॥ శా. భూపాలుండురణంబులోన గడు తెంపున్ బెంపునుత్సాహమున్ । కోపాటోపము సాహసంబు బలమున్ గ్రూ రత్వమున్ ధైర్యమున్ । జూపింపందగు నిచ్చలుండగుచు నీచుండైద గన్ ప్రాణమున్ । డాపంబోలదు డాచెనేనియును కష్టంబుల్ విప త్తుల్ గనున్॥ క. క్షత్రియుదుధర్మయుద్ధము । పాత్రంబుగ జేయునట్టిపలు భంగులు సన్మాత్రంబులుగా జెప్పితి । పాత్రతమస్ఫురితదివ్య భావితు లారా॥ గీ. అజితులైనపగర నాగిజయింప ను। పేక్ష సేయుటయు జయిం పబడిన। రాజ్యములుదగంగ రక్షించికొనుటయు । వృద్ధి సేయుటయును నృపతిపనులు॥ గీ. వృద్ధి సేయబడి యనేకపదార్థవి। రాజమానమైన రా జ్యమందు । పేదవారలకును పీడితులకును । ధనములొసగవలయుసుమత

—*రాజావశ్యోపాయవిధులు.*—

ముదగ॥ మణిరంగవృత్తము॥ ఈచతుర్విధులెవ్వడు సేయున్ । వాచకుండున వశ్యము రాజై । ట్లాచియైననయాప్తిగనాతం । డేచునెట్టిమహీశ్వరుడైనన్॥ వనమయూరవృత్తము॥ గౌరవముదాత్తముగ గావనగుతన్నున్ , జేరి కొనినిత్యము వశీకృతుడునై యొ , ప్పారుపగరాజు మరియాతడును దానున్ । స్వైరరతి నుండుటయు శాస్త్రిమతముర్విన్ ॥ భద్రకవృత్త ము॥ శాంతిబొందిజెలంగియున్ । స్వాంతమందు నొకింతను । ద్రాంతకో పముబూనుట। త్యంతకార్యమువైరిపై ॥ ఇంద్రవంశస్థవృత్తము॥ జాగ్ర

ధ్విఛార్థంభనిశంబు యోగ్యమా । త్రగాహ్యమైసౌఖ్య పదంబుధారు
ణీ। శత్రుగ్రామణిఁ బొందగసంభ్రమాప్తిమై। యగ్రస్థితిఁ జేయునయంబు
నొప్పగుఁ ॥ క ॥పౌరుషమలరించుటయు। నపారంబగుబలముగూర్చపాటు
పడుటయుఁ । వైరినృపతులవధింపం । గారణమున కేగుటయును ఘన
మునృపతికిఁ॥ క ॥జనపతినిత్యము దండము । గొనిపగరనణంచిజయము
గూర్చికొనిన జే । తనకోటులువశములునై । యనుపమసౌఖ్యంబుగను
మహాశయులాగా॥ క ॥మాయారతివాటింప కు । పాయజ్ఞుండగుచునీతి
పథమెయ్యెడలఁ । బాయకశత్రునృపాలుర । మాయ లెంగి పార్థివుండు
మనుటొప్పనిలఁ॥ క॥ కమఠంబుదివ్వుట సకలాం । గములనుగుదియిం
చియ్యుడరుగాచికొనెడిచం । దమునన్నృపాలుండుపరా । క్రమమెుకపన్ని
దమ్మున్పన్ని గాచికొనదగుఁ॥ గీ॥ కొంగబలెనిష్టశిద్ధులుగూర్చిచింత ।
సేయుటయు నాక్రమించుచు సింగముబలె । నాచుటయువృతముబలె
తరివేచుటయు శ । శంబుబలెన్నృపతి యుదరునజనుటయు దగు॥ క॥ ఈ
ఫగిదిమపాయజ్ఞుం । డైపరరాజుల జయించి యనిశమువారిఁ , దీపారు
మాటలాడుచు । నేపరశాసింపవలయు హితమువిడువకఁ॥ క॥ భూప
తి యుపాయములచే । నోపివశీకృతులుగాకనుండు పగర ను । ద్దీపితదం
డోపాయము । జూపుచుశాసింపవలయు శూరత్వమునఁ॥ క॥ సామా
ద్యు పాయములలో। సామముదండంబు గడుప్రశంసింతురు ప్ర । జ్ఞామ
హితులు తక్కిన రెం । డేమియు కొరగావు వినుడహితజయమున
కుఁ॥ గీ॥ వాయువేగమందు వరపితృణాదుల। నెగరజేసిధాన్య మిల్లుజేర్చి।
గాచుకొనెడి పగిది ఖలులవధించి శి । ష్టమగురాజ్యముపతి జనునుగా
వ॥ క॥ తనరాష్ట్రము నిత్యము। పాలనమొనరింపక వృథాజెలగియ్యెవడు
వుల్ । గనుగొనకుండున రేందుడు । వినాశముబొందు సకలవిభవం
బులతోఁ॥ క॥ వెలయంగ కాయకర్మము , వలనఁ మృతిబొందు
ప్రాణివడువునధరణీ! తలనాథుడు మృతిబొందఁ , గలడుదినము దిన
మురాష్ట్రకర్మము వలనఁ॥ చ। జనపతి కార్యశీలుడు విశారదబుద్ధియు
పాయ వేది నా । డనరిసమస్తరాజ్యపద తంత్రములోపిక తోడనేయు

చుం। డినబడయుఁ సుఖంబులు గడించివిహీనుడు వ్రాలెనూరకుం। డినజెము వైరివర్గము నటించి హరింతురు రాష్ట్రసందల్॥ గీ॥ గ్రామమొకటికిబదికినిర్వదికి నూటి । కరయ వేయింటి కధకమాన్యత ముచైన, వారలకు నాధిపత్యముల్ భూరమగు డో । సంగవలయు యధాప్తిశాసనము

—*గ్రామపాలకాది వర్గప్రకారము*—

సేయు ॥ సీ॥ గ్రామాధిపతితనగ్రామంబునంగల జనములు సేయుదోషంబులరసి । పదిగ్రామములు పరిపాలించునతనితో స్వయముగా జెప్పవలయు నతండు । వారలతప్పులనశ్యంబుజర్చించి సేతలకనువగు శిక్షసేయు । నదియివ్విధంబున బదిగ్రామములవాడు నిర్వదిగ్రామంబులేలు నతని । తోడనూరూళ్ళుగలవానితోడ నాత । డాతడును వేయిగ్రామంబు లరయువాని । తోడ నాతండు నృపమంత్రితోడజెప్ప । వలయు నాతండు శిక్షింపవచ్చునిచ్చ॥ క॥ ఏయువిగ్రామనివాసు లు। పాయనములుగా నృపతికి బనుపుదురవి । యత్యాయతమతి దానును గొన, గా యోగ్యుండొక్కపాలు గ్రామపతిదగఁ॥ క॥ ఎనిమిదిభాగంబులలో । తనకొకభాగంబుగొన నతండర్హుడు ద। క్కనవేడుపాళ్ళునృపతికి । బనుపవలయు ననిరి మున్ను పాయన వేదుల్॥ సీ॥ పదిగ్రామములుపరిపాలించునాతండు రెండునాగళ్ళతోరేపుమాపు । పొలములుదున్ని పైరులునాటి పండించుకొనుచు నిత్యంబు జీవనముసేయు । హాలికుండుబతికీయవలసియున్న ధాన్యంబైనయర్థంబునైనగొనుట । యిరువది గ్రామంబులేలు నతండు పంచకృషీవలులచేనవికలభంగి । సంగ్రహించుటయును గ్రామశతమరయు న। తండునొకయూరు వేయి కధ్యక్షుడైన, యాతడొకపట్టణమును మాన్యములుగా గొ। నుటయునర్హతమంబు మిక్కుటము గాదు॥ వ॥ ఇట్లుతనరాష్ట్రంబున నెల్లెడల గ్రామశిక్షాస్థానంబులేర్పరచి యప్పుడప్పుడు సచివులతోగూడ నరేంద్రుండు రాష్ట్రసంచారంబు సేయుచు బరీక్షించుచుండు నేని రాజ్యంబు పూజ్యంబగువెండియు॥ క॥ జనసంకులంబుబహు కా । ర్యసిరతమైదగుటనొక పురంబున కొకనిఁ । జనపతి నియమింపవలయు । ఘనశశినక్షత్రమధ్య గతగ్రహ

ముబలెర్॥ క. వారలవలననుపాలన। గౌరవము సెలంగ స్వాయముగా దానును ధా। త్రీరమణుండరయుచు నిరు। వారర్ రాజ్యంబు సేయుట హ్లాతమమగుర్॥ క॥ రక్షాధికార మొందున। దక్షుండును ప్రజలవలన ధనముగొను దురా। పేక్షుడు క్రమక్రమంబున। పక్షము సెడి భృత్యులగునృపాలునిచేతర్॥ క॥ అధికారముబడసిన వా। డధముండై ప్రజలవలననర్థముగొనఁగా। నిధనంబంతయుగొని దు, ర్వ్యధలంబడశిక్ష సేయవలయు నృపుడొగిన్॥ గీ॥ రాచకర్మంబు లొనరింప రహిఁజెలంగు। కామినుల భృత్యజనులదగంగ నుత్త। మాధమస్థానముల నిల్పుటగున్నృపుండు। శాస్త్రమెరిగిజనస్తుతపధము వెలయ॥ వ॥ గృహసమ్మార్జనాదు లొనరించువాండ్రకును జలవాహకులకును యూశిగంబులు సేయువారలకును ప్రతిదినంబును భృతిరూపంబుగా పణంబులును నారుమాసంబులొక్కసారి రెండేసివస్త్రంబులును మాసంబున కొకసారి ద్రోణపరిమితధాన్యంబును దయచేయించవలయు మాసంబునకు ద్రోణత్రయమనియు నుత్కృష్టకర్మకారకులకు పణషట్కంబును నిప్పింప వలయునని కొందఱుమతంబు॥ క॥ క్రయవిక్రయములు సేయుచు। వ్యయమల్పంబాయమధిక మగుడధికధనా, శ్రయులగు వణిజుల కేభయ। రయములు బొందంగనీకరక్షింపుచొగిన్॥ క॥ వారలవలననుచితధన, మారయగొని పేదవారికవ్విత్తముధా। త్రీరమణుడొసగుచుండం। గారాజ్యముపూజ్యమై జగంబున వెలయుర్॥ క. కార్షికవణిజమహాదుల। హర్షము సెడనీకనుచితమగునర్థము లా। కర్షింపవలయు కూడద।మర్షముజూపించిగొన విమలమతులారా॥ గీ. అల్పమైననధికమైనర క్తంబు మ। రందరసముగ్రోలు రక్తపంబు। షట్పదంబుపోలె జనపతిగొనునది। యల్పమైనధికమైనకరము॥

—*ప్రజలవలన రాజుగ్రహింపందగు కరవిశేషములు*—

క. పంచాశద్భాగములు స। మంచితమతి పసుహిరణ్య మహితాధనములర్। మించకగొనునదివానిర్। కాంచనమధికంబు గొనదగదనిరి పెద్దల్॥ వ. మరియు కర్షకులవలన॥ క. ఎనిమిదియైనను నారై। నను బండ్రెండైనపాళ్ళు నరపతిగొనగా। జనుననిరి కొందరిర్వది। యునొకడు

భాగములుగొన జనునని యెమనువిలన్॥ క. రసగంధద్రవ్యములకు।
కుసుమములకుఫలములకును కూరలకును నీ। రసవస్తువులకుషడ్భా। గస
మానాంశములుగొనుట కరముపతికగున్॥ క. దధిఘృతదుగ్ధంబులకును।
మధుమాంసంబులకు సకలమద్యంబులకున్। పృధివీపతిగొనవలయు వి।
బుధమతముగ మూడుభాగములునాల్గైనన్॥ క. గుడశర్కరాదులకును
నృ। పుడుపదిభాగములు లోహములకిర్వది యొ। క్కడుపాల్గ్రహిం
పంగా। వడువగువృక్షములకట్ల వచ్చుగొనంగన్॥ క. స్ఫటికాద్యశ్మమ
యములకు। ఘటముఖమృణ్మయములకు నొకదుభాగము మి। క్కుట
ముగనైననునృపతి గొ। నుటయుక్తంబగునని యె మనువురాజసభన్॥
క. శాకంబులుపూవులు పం। డ్లాకులుమూలములు హీనమగు వస్తు
వులున్। గైకొనియుమ్ముచుబ్రదుకు ని। రాకృతులను కరములొసగు
డనరాదెందున్॥ వ. ఇది కొందరమతంబు॥ క. కాకులకుసూపకారుల।
భారవహులమరియుకూలి పనులొనరింపం। గారాత్రియుబవలుదిరుగు।
వారివలనకరములుగొన వలవదుపతికిన్॥ వ. మాసంబునకొక్కసారి
వారలచే యథోచితంబులగు పనులు సేయించుకొనుచుండవలయు॥
గీ. వేదవిదుడులోకవిశ్రుతుండగు మహీ। సురునివలననృపతి సొరది
నొక్క। గవ్వయైననుగొనుట గాదుకోశం బన। ర్థముగనుండునైన తగ
వుదప్పి॥ క. ఏనరపతిరాజ్యంబున। దీనుండై బ్రాహ్మణుండతిక్షుధనెరయుం।
గానుండునట్లయగు న। మ్మానవపతిరాజ్యమొక్క మాసములోనన్॥
మలయజవృత్తము. జనపతి వేదము జదివిమహామతి సదమలమూర్తియు
సముడగు వి। ప్రునికడునాదరమునుభయభక్తులు పురుషవిశుద్ధియు బొర
లగ దా। ననయము బ్రోవగ నగునటుగా కరయమగువిధంబున నడకువ
ద। ప్పినజెడురాజ్యము బిలుకరిశత్రులు బెలుచగొనంగనపృథుతరకీర్తిన్॥
గీ. ప్రజలనందరసంతోషపరుపనెంచి। నెయిదికరములుగొనకుండు
టయునుదగ్రగ। వృత్తినధికంబుగొనుకోర్కె నెత్తుటయు వి। నాశకార
ణములురెండు నరపతులకు॥ క. మృగువొక్కయెడలకఠనం। బదనుదేల

సిరియొక్కయెడల నధిపుఁడు జూపిం । పదగుమహాకార్యంబుల । నదిరాజ్య సమృద్ధి కారణావాప్తమగుర్॥ క. ప్రాజ్ఞుండతిదాంతుఁడు ధ । ర్మజ్ఞుండు కులీనుఁడగు నమాత్యునిఘనకా । ర్యజ్ఞుఁడు నృపతివరించుట । యజ్ఞంబున వేల్పు వ్రాలెనతిపూజ్యమగుర్॥ గీ. మేదినీపతియిట్లప్రమాదవర్తి । నంబు నదవికిసకలజనంబులుం తన । పుత్రులట్లభావింపుచు పూజ్యమైన । రాజ్యమొనరింపవలయుపూర్ణసుఖలీల॥ క. ఏవానిరాష్ట్రమతి భీ । తావహముగుధూర్తతస్కరాదులవలనన్ । శ్రీ వెలయు పాలనము సెడి । జీవన్మృతుఁడా నృపుండు చింతింపంగన్॥ క. ప్రజలనుపాలించుటయును । ప్రజలవలన నుచితమగు కరములుగొనుటయున్ । నిజకర్మంబులునెరపుట । యు జన

—*రాజమంత్రాలోచన క్రమము*—

పతులకుద్వియమూఁడు యోగ్యతమంబుల్॥ సాధ్వావృత్తము పాలనమతి నిరపాయమునుకరము హయభరితమును బాహ్యమునై । జాలజెలగగ ప్రజాబహు శుభకరసాధ్యుఁడువిమలుఁడు సత్తముఁడున్ । బాలిశజనకుల భంగవిలసన విభావనిరతగుణ భద్రగుఁడున్ । నైలలినరపతి యవ్యయపదమెనయం గలఁడురువుగ నంత్యమునన్॥ సీ. సూర్యోదయముపొడసూపకమున్న శయనగృహంబు వెడలి యధిపుఁడుచిత । శౌచకర్మములెల్ల జక్కజేసిహుతాగ్ని వెలయించి యుత్తమ విప్రవరుల । నర్చించివస్త్ర మాల్యములులేపనములు గైకొనిసభకుదగంగవచ్చి । సింహాసనమున నాశీనుఁడైదర్శింప వచ్చినప్రజలతోమచ్చికదగ । మాటలాడిజాలమన్నించి పిదప వీ । డ్కొలిపిమంత్రిగణముగొలువ మంత । నమునరాష్ట్రవార్తలమర మంత్రాలోచనంబు । సేయునది దినంబుదినము॥ క. గిరిపృష్ఠంబెక్కియునై । నరహస్యస్థలములందు ననయినపతిబెం । పొరయగమంత్రాలోచన । పరాయణతజెలగవలయు పండితులారా॥ క. మానితమంత్రాలోచన । తానిపుణతలేకదుర్మదము బెంపరు ధా । త్రీనాథుడుసెఁడుప్రజలకు । నానందకరుండుగాక నతిహీనుండై॥ వ. మనోబుద్ధివాక్చక్షుశ్శ్రోత్రవికలురను తిర్యగ్యోనిసంభవంబులగు శుకశారికాదులను వృద్ధులను మ్లేచ్ఛులను స్త్రీలను బాలురను రోగగ్రస్తులను కొండెగాండ్రను జేర

నీయక మధ్యందినమందైన నర్ధరాత్రియందైన విశ్రాంతియగు నెడల మంత్రాలోచనంబు సేయవలయు॥ క. పుత్రులకు వినయవిద్యయు। బాత్రతయునుప్రజలను బరిపాలించు నుపా। యత్రైవిద్యలు ఘనచారిత్రంబులు గరపవలయు నృపతిదగంగన్॥ క. సేయ మొదలిడిన కార్యము। వాయక దూతలనెరుగుచు బహుగతుల నిజ। స్త్రీయుద్దేశములరయుచు। న్యాయము సెడకుండ నృపతి నడువగవలయున్॥ క. వెలయంగ పంచవర్గం। బులు మరియష్టవిధకర్మములు సముచితభం। గులనడపుచు భూపాలుడు। వలయున్ కర్తవ్యగౌరవమ్ము నిల్పికొనన్॥ క. సతతము విజిగీషుని చే। ష్టితము నుమధ్యముని నడువడియు నను దాసీ। నతనుండు వానియత్నము। మతినరయుచు పార్థివుండు మనుటయు నవగున్॥ గీ. మండలమునకు కారణ మహితముల గు।మూడు జ్ఞింతింపుచును జాలముఖ్యమైన। యొక్కడో పుచు నెనిమిదియు డిగియేను। విడచిన నృపాలుడతిసౌఖ్యవృత్తిబడయు॥ వ. అమాత్యరాష్ట్రదుర్గార్థదండంబులను నివియైదు మూలప్రకృత్యాదులగు ద్విసప్తతియందు ప్రత్యేకంబు సెప్పంబడు నిట్లు ప్రమాదుండై న రేంద్రుండనంతరశత్రురాజులను వారి నెడసాయకుండు మహీపతులను వారికంతఃకల హామాత్రంబులుగల పార్థివులను వారికి హితులగువారలను స్వమిత్రవర్గంబులను విచారించుచుండవలయు నిట్లు॥ క. ఆయతమతియై చతురో।పాయంబులు నడిపిదివుట పార్థివుడు ధృతిన్। వాయక వశీకృతులుగా। భూయిష్ఠతచేసికొనగ బోలు న్వారిన్॥ సీ. అరయసంధియు విగ్రహంబు యానంబు

—*సంధివిగ్రహాది క్రమము*—

నాసనము ద్వైధీభావసంశ్రయంబు। లనవొప్పు నారు గుణాదులు చింతించునది సంతతము నాసనంబు యాన। మును సంధివిగ్రహములు నాల్గు ద్వైధసంశ్రయములలోనివై జక్క వెలయు। సంధివిగ్రహముఖ్యషడ్గుణంబులు ద్వివిధంబులు వర్తించు ధర్మ్మపుదగ। నడరితత్కాలికఫలలాభార్థియగుచు। నృపుడు ప్రతియానకృత్యంబు నెనపుడది స। మానయానక్రియాసంధనాలెసంగు। నపుడువచ్చెదనని పల్కుటట్లుగాదు॥ వ. అసమానక్రియాసంధ నాయది వెలయు॥ క. స్వాయముగనని కేగుటయది।

స్వయంకృతమనియు మిత్రసాహాయ్యార్థం । బయిధృతినరుగు టపకృత
మ । నియునిగ్రహమిట్లు ద్వివిధనీతిఁ వెలయున్॥ క. నీకనొకడయని కే
గుట , యేకాకినమనియునాప్తు లెల్లరుతనతో । రాకదలుటసంఘమని
యు । నీకరణిఁ ద్వివిధమయ్యె నిలయానంబుల్॥ సీ. పృథివీశ్వరుడు
పురాకృతకర్మములనైన మిత్రానురోధనా పాత్రుగతుల । నైనక్షీణిం
చుటయదిలెస్స జేసికొనంగ జూచుటయాసనంబువెలసె , ద్వివిధంబులం
చితో ద్వేలబలాధికుం డై దాజెలంగుటనధికబలము । గలవానియిష్టసాం
గత్యంబువడయుట ద్వైధంబురెండువిధంబులయ్యె । బగరచేసతము బీ
డింపబడుచునుండు । వానికినియధికునామాంబువలికికొనుచు । హాని
బొందనివానికి నాశ్రయమయి । సంశ్రయము రెండువిధములై జగతి
బరగె॥ క. బలవంతుడయ్యునరపతి , బలహీననృపాలగణము భంగిం
పక వి , చ్ఛలవిడిసంధినడపి మరి , పలయువశీకృతులుగాగ వారిఁ
గూర్పఁ॥ క. పృథివీపతియెప్పుడుతన! కధికబలము వెలయునప్పు డత్యు
జ్వల ధై! ర్యధురంధరుడై విగ్రహ । విధముంబాటింపవలయు విఖ్యా
తిదరఁ॥ క. తనబలమెప్పుడుపుష్టం । బును దుష్టమునగుచు జెలగు
భూపతియపుడో , య్యానయానముగావింపఁ । జనుపగరబలంబు లతి
కృశములై యుండఁ॥ క. తనబలమెప్పుడుక్షీణం , బున తుష్టమునగు
చునెరసి బొలచినపుడు సాం , త్వనవచనంబులుసెప్పుచు , జనపతియా
సనముసేయ జనుఋషులారా॥ చ తనబలముఁ విరోధి సముదారత
యుఁ సరియైనజూచి దా , ననువుగకొంతసైన్యమురయంబున యుద్ధ
ముసేయబంచి తక్కినబలమోరగూర్చికొని కేవలధైర్యసమగ్రమూ
ర్తియై । జనపతిదుర్గమెక్కి పరసైన్యములఁ నణగించుటొప్పగుఁ॥
వ. ద్వివిధాచరణీయంబై యుండు॥ క. బలవంతుడు పైనెత్తగ , బలహీ
నుండైనదాను పార్థివుడు మహా । బలవంతునాశ్రయించి య । ఖిలసై
న్యముతోడ పరగగెలువగ వలయుఁ॥ వ. ఇదిసంశ్రయప్రకారంబు॥
చ. తనకు సహాయుడై బహువిధంబుల జేర్చి విరోధి సేనలఁ । దుని
మి ప్రియంబుసేయు పరితుష్టి జెలంగగ నెవ్వడోపి యా । తని గురు

మూర్తిగాదలచి తానెడవాయక సంతతంబుసే । వనమొనరింపగాదను నవశ్యము దుర్బలభూవిభుండొగిన్॥ క. జయముగొనిన సత్కీర్తిబొ । రయునని జచ్చిన సదాపరమ సౌఖ్యసమృ । ద్ధయుతుండగు నాకం బున । నయమహితాత్ముండు నరాధిపుడరయన్॥ మ. నరపాలుండు సమస్తసైన్యముల నాయత్తంబుగావించి ని । ర్భరసూరత్వముపాటిమీ రబగ్గరంభంజింతు నేనెప్డునా । కరియేమాత్రమువాడు జూడనని ధైర్యం బూదివర్తించినన్ । బరగున్ రాజ్యముపూజ్యమై బహుభయభ్రాంతిన్ విరోధుల్ చనన్॥ గీ. భావికాలమందు బాటించునదియును । వర్తమా నమందవశ్యమాచ । రించునదియు నాచరింపబోవునదియు । కార్యకర

—*పార్థివుని యుద్ధయాత్రాక్రమము.*—

ణభంగిగనుటయుదగు॥ క. ఏవాక్యంబునమిత్రుల । నేకులు బ్రియమారతన్ను నెనసికొలచు న। వ్యాకులమతియై నృపుడది । గైకొనసేయు నదిపరమగౌరవముదగన్॥ శా. సేనాకీర్ణము సంశ్రయంబుబలమక్షీణ ప్రతాపంబు తే । జోనైర్మల్యతయున్ దగంగనధికస్ఫూర్తిన్విజృంభించి ధా । త్రీనాథుండు విరోధివర్గములసాధింపంగ బోవంజనున్ । నానా శోభనహేతుకాలముల నానందంబురంజిల్లగన్॥ క. ఒనరంగమార్గ శీర్షం । బును ఫాల్గుణచైత్రమాసములు రెండును శో । భనములురణ యాత్రారతి । జనురాజులకనిరి పరమశాస్త్రార్థవిదుల్॥ చ. తనకుజయం బవశ్యము నుదారతరంబుగగల్గునంచు దో । చినసమయంబులన్ గ డువిశిష్టవిజృంభిత సంశ్రయంబు బెం। పెనసినవేళలన్ గర మనేకవిధం బులలెస్సవైరులన్ । జెనకివధింపయత్నములు సేయునృపాలుని యుద్ధ యాత్రకున్॥ సీ. వైరిరాజన్యుల వార్తలారసియెరింగింపంగ దూతలకృ త్రిమాత్ము । లధికవిశ్వాసంబున ధృతిమెలంగెడి పరిచారకులు శూర వరులుహితులు । జతురంగబలములౌషధములాహార పదార్థముల్ వైద్యులుతంత్రకరులు । గదలిరాత్రివిధమార్గంబులు రూఢికావించుచు నన్యోన్యవిహితసరణి। భటులకానతిజేయుచు పార్థివుండు। మార్గవశము ననెదురగుమండలాధి । పతులనత్యంతసాత్వన భాషణములు । నెరపి

సత్యంబుగానించు నుదువ్రులెన్న॥ క. వారలుతనతో గూడ మ। హారం భమువెలయ యుద్ధయాత్రలు సేయం, గోరినవట్లియ్యకొని మ, హీ రమణుండధిక ప్రీతినెరపగవలయున్॥ వ. ఇట్లపరిమితబలసమేతుండై చ నిశత్రు రాజుపురంబునిరోధింపవలయు మరియుశాత్రవులకుపరమమిత్రు లగువారుకొందరు గూఢంబుగాతనతో మైత్రతనెరపి వంచింపజూతురు గావున వారలనెరుంగటయు కపటధర్మకంచుకులయెడ జాగరూకతకలిగి యుండుటయు జయశీలుండగునృపాలకుని స్వాభావికంబులని చెప్పి మరియు నిట్లనియె॥ క॥ గరుడముదండము మకరము।వరాహము శరభము ననవర గుమహా మో। హారములలో తరికగునది। పరులకసాధ్యముగనృపుడు బన్నింపదగున్॥ క॥ అమరునరిసూచ్యమధిక భ।యమసంభ్రమమొచ్చుట తనకగునచ్చుటయో।ధముఖంబుగపద్మవ్యూ।హము బన్నింపంగవలయు నరపతిమరియున్॥ గీ. సైన్యపతుల మహాబలమాన్యతముల।మోహరము నకు నెనిమిదిమూలలందు। నిలుపునదిమిగులభయమొందు నెగడునందు। యోధవర్గంబుగూర్చుటత్యుత్తమంబు॥ క॥ శూరులుధృతిమంతులునవి। కారులు నిర్భయులువడుపుగలవారలు నా, నారణకోవిదులైదగు। వా రలగుల్మముగనిలుపవలయు గడకమై॥ క॥ మొగ్గరము సమీపంబున। దిగ్గజములబోలునధికధీరులబల స। మ్యగ్గతుల శత్రుసేనల। ప్రమ్గిం పగ నిలుపవలయు రణకోవిదులన్॥ ఉ॥ పాటిసెలంగు మొగ్గరము శా ఖ్యాతలంబుననాల్గుదిక్కులన్। కూటమునైరై జెలంగి తమకున్ విజయం బొనగూడునంతకే। పాటియుజూడ మేమనుచు బాహువులెత్తుచుహుం కరింపుచున్। మాటికినిక్కుశూరులసమాజములొయ్యన నిల్పుటొప్ప గున్॥ వ॥ వ్యూహంబులన్నిటిలో దుర్భేద్యంబులనంబరగు సూచ్యావ జ్రవ్యూహంబులధికబలంబులతో బన్నుచుటయు సమప్రదేశంబులందు రథతురంగంబులతోడను జలప్రదేశంబులందు నోడలు నేనుంగులతోడ ను తరుగుల్మలతావృతంబులగు చోటులందు ధనుర్బాణాసారంబులతో డను గర్తాకంటకపాషాణస్థలంబులందు నాయుధంబులతోడను యుద్ధం బుసేయుటయు గురుక్షేత్రమత్స్యపాంచాల శూరసేనమగధత్రిలింగ బం

గాళాదిదేశసంభవులు దీర్ఘదేహసౌష్ఠవసమన్వితులు శూరులునగువార లనగ్రయోధులుగా నిలుపుటయు వ్యూహంబుగానిలచియున్న బలంబులచేష్టితంబులు స్థానక్రమంబులు స్వయముగా బరీక్షించుటయు స్వబలపరబలతారతమ్యంబు విచారించుటయు శత్రువులు దుర్గాశ్రయులై యుండుటయు గాకుండుటయు చారులవలన నెరుంగుటయు విరోధిరాష్ట్రంబునంగల సర్వపదార్థంబులు దూషించి తనకు జయంబగుదనుకనవి యెవ్వరును గొనకుండ నాజ్ఞాపించుటయు వైరిసైన్యంబులనాపి తటాకంబులు భిన్నముసేయించుటయు ప్రాకారంబులు బడగూల్చియు పరిఘంబులు బూడ్చియు దుర్గంబుభేదించుటయు బగరగుండెకాయలవియ రాత్రులందు శంఖకాహళభేరీమృదంగాది రావంబులు దిక్కులుమారు మ్రోగ సెలంగించుటయు తనకు మంగళ చిహ్నంబులు శుభగ్రహయోగంబులు దోచునప్పుడు నిర్భయంబుగా యుద్ధంబుసేయుటయు జతుర్విధోపాయంబులు దరియగునప్పుడు జూపి శాత్రవనృపాలుర వశీకృతులుగా జేసికొనుటయు రాజనీతిలక్షణలక్షితుండగు మహీపాలుని కవశ్యంబుమరియును॥ గీ॥ ఒక్కచోటగెలుచు నొక్కచోనోడి క్రొ। వ్వేదివారులోక విశ్రుతుండు। సధికబలసమగ్రుడయ్యు నృపాలుండు। గాన సంగరంబు కాదుకాదు॥ క॥ ఉలుకకపూర్వముపాయం। బులుమూడు నుజూపి యవియు బొల్లులగుడు దా। నలుకగొని నృపతియుద్ధం। బలఘుగతింజేసి గెలువనగు శాత్రవులన్॥ క॥ వ్యాజ్యములు పన్నియూరక। రాజ్యంబులు గొనదలంచి రాజులు జంపున్। పూజ్యులప్రజల కటా లో। కజ్యేష్ఠులెవారలవినెగడునె సదాప్తిన్॥ చ॥ నృపుడు మహోగ్రయుద్ధ మొనరించి విరోధిజయించివాని రా। జ్యపదము సర్వముంగొని మహామతులార్యులునుత్తముల్ విశి। ష్టపరులునైన విప్రులకు సాధుజనంబులకెల్ల వారికిన్। గృపదళుకొత్తగానభయమిచ్చి పాలనసేయుటొప్పగున్॥ వ॥ ఇది కొందరిమతంబు॥ చ॥ అరుదుగ వైరి జంపి తగనాతని రాజ్యముదానుబొందగా। బరగదు వానిపుత్రునకు బట్టముగట్టి భయంబుసెప్పి భూ। సురులకుపేదవారలకు సూరిజనంబుల

కుఁ ధనాంబరా । భరణములిచ్చి పోవునది భద్రముగా తన రాజ్యసీమ

—* రాజులకు పాత్రములగు సూక్ష్మోపాయంబులు *—

కుఁ॥ చ॥ మరియును శత్రుభూపతికుమార విహీనుడవంశుడు గ్రుడ్డే । తెరవును లేని వాడునయి దెంపఱయుద్ధము చేసివచ్చినఁ । దరిగని వాని రాజ్యముముదంబున గెల్చినపార్థివుండు బెం । పఱగొనుటొప్పు సద్బుధ జనానుమతంబువిశిష్టమైదగఁ॥ వ॥ వెండియునా రాజ్యంబున॥ క॥ ప్రియ మొనరింపనివారికి । భయముగరపి పేదవారు బ్రాహ్మణులు నిజా । శ్రయులు విధవలుకులీనులు । ప్రియము బొరయనిచ్చునది యభీష్టార్థంబుల్॥ క॥ మానుషమును దైవమును స । మానంబులుగావు పుడమి మానుషమువృథా । యై నిలుచు దైవమొకవక । గాననరయువలయు దైవకారణము లెదఁ॥ క॥ జయముగొనుటయును సఖ్యము । భయమును వడయుటయు దగును పాయనములు గాం । చి యలరుట యు సంగ్రామ । ప్రయాణ ఫలములుమూడు బరికింపఁగఁ॥ క॥ పగవాని గెలిచి యాతడు । తగతనపార్శ్వమునవిష్టతముడై నడువఁ । నెగడుట దేశంబులు పా । రగజూచుట రెండునగు నరపతికి బ్రియముల్॥ క॥ మి త్రప్రాప్తిజెలంగియు । మిత్రులుతనుగొలుచుకన్న మేలుగలదె లో । కత్ర యమున విశ్రుతచా । రిత్రుండు కృపాళుడగు సరిత్రీపతికిఁ॥ క॥ ఆనయ రాజ్యధనంబుల । పారంబుగ గొనదలంచి పార్థివుడురుకఁ । వైరులజం పుటకంటెను । వారలవచించుటొప్పువశమూర్తులుగఁ॥ క॥ ధర్మజ్ఞుండు జగద్ధిత । కర్మపరాయణుడు మఱితగవుసత్యంబుఁ । బేర్మిగలవాడు నగు రిపు । నర్మిలిబ్రియుజేసికొనజనాధిపునికగుఁ॥ క॥ నీతిగలవాడు శూరుడు । దాతకులీనుండు బహుకృతజ్ఞుడు జగతీ । ఖ్యాతపరుండై యొప్పన । రాతిఁ మెచ్చునది హితపరాయణదీక్షఁ॥ క॥ పుంసజ్ఞానము శౌర్యము । కరుణయు నార్జవము సేవిగాంభీర్యంబుఁ । బరగునుదాసీనుని తో । బరమ హితముచేసి బగరబరిమార్పజనుఁ॥ క॥ క్షేమము సస్య ప్రదము సు । గోమహితము సర్వరత్న కూటంబయ్యుఁ । భూమీశుడు విడుచునది మ । హీమండలమాపదలగునెడ నొకభంగిఁ॥ క॥ ఆయత

మతి నరపాలుడ । పాయంబగునెడలదివ్రుట బరచి స్వరక్షా । భూయిష్ఠస మాధారో । పాయంబుననుండవలయు పండితులారా॥ గీ॥ ఆపదలకొరకు ధనము నయ్యర్థమాలి । రక్షసేయుటయందునర్థంబుసతియు । దన్నుగాపాడుకొనుటయందున్నతమతు। లరయుదురదియ సర్వమాన్యమగుపథము॥ క॥ చేయునది బహుసమర్థం । డై యత్నము లర్థసిద్ధియగు నంతకు దీ । క్షాయుక్తచిత్తవృత్తి ను । పాయజ్ఞుండగు నృపుండ పాయము దొలగన్॥ క॥ ఆపదలుగల్గుతరిమో । హాపగతజ్ఞానవృత్తి నడరకధీర । వ్యాపారవిజృంభితుడై । భూపతి సౌఖ్యములు బొరయబోలు నెలమిమై॥ క॥ కృత్రిమసాంగత్యంబున । పాత్రములగు దానములనుభయవిద్యా చా । రిత్రవిహీనతయునుగల । ధాత్రీపతిదరగు దగరుధైర్యమువోలెన్॥ క॥ గొఱియబలెమన్మదంబున । నులుకుటయును మీనము బలెనులుకుటయును బెం । పఱనక్కవోలె హీనత । గఱచుటయునుగల నృపుండ కాలము నదెగున్॥ క॥ శాంతమయంబగు శుద్ధ । స్వాంతము తార్క్ష్యప్రకార సరణియునతిమ। ద్రాంతబలంబునుగల భూ। కాంతుడులోకంబునకుబ్రకాశము దెచ్చున్॥ వ. ఇంక రాజధర్మంబు లనేకంబులు పిదప జెప్పంబడు వినుండు మంత్రాలోచనంబుచేసి రెండు యామంబులగుడు నంతఃపురంబునకు నొల్లనంబోయి స్నానంబుచేసి భోజనపీఠమైగూర్చుండి సిద్ధంబులగు భోజనపదార్థంబులు బరీక్షించుచు సర్వవిషఘ్నంబగు మంత్రంబుజపించి భోజనంబుసేయవలయు॥ క. వెలయవిషఘ్నంబులు ని । ర్మలములునగునౌషధములు మానితరత్నం । బులును ధరింపవలయు ను । జ్వలత్రిధారయుక్తుడగుచు జనపతిసతమున్॥ క. నరపాలకుండుకాంతల । బరిశీలించునది తత్స్వభావంబులు నం । బరమాల్యలేపనము లా । భరణంబులు మున్న యేయపాయము లేకన్॥ చ. నృపుడిటు కామినీజనపరీక్షయొనర్చిదగంగ వారితో । నపరిమితానురాగమున నాసనతల్పవిహారముల్ వినో । ద పురుషసంగమాదులుచితంబుగ జేసి ప్రియంబుసెప్పి నే । రుపు వెలయించిపోవునదిరూఢి సభాభవనంబులోనికిన్॥ సీ. ఇట్లు సభాస్థలికేతెంచి యాసనంబునబొల్చి యొకకొంతప్రొద్దుపుచ్చి । సాయంతమగు

డుహాస్త్వశ్వరథాయుధ గృహములన్నియుఁబరీక్షించిపిదప । శౌచకర్మం బులుజక్కఁజేసి సమస్త దాసదాసీజనతతులు సేయు । పనులువిచారించి పరిచారకస్త్రీలు రాలీలనంతఃపురంబుసే । యాటపాటలు వాద్యంబు లందుఁజేయు । వారకాంతలబుచ్చి పెంపొనవేడ్క । సతియుదానును గూడిచి యిచ్ఛారతులు సె । లంగసుఖనిద్ర సేయవలయు దగంగ॥ క. ఈ లీలఁబ్రవర్తించు నృ । పాలుండునిరామయుండు బహుజీవను డు । ర్వ్యాలల నాఁబ్రియతము డను । పాలంభోద్యముడునగుచు బడయుసుఖంబుల్॥
వ. అనిచెప్పెనని.

మేఘవిస్ఫూర్జితవృత్తము.

చిరానందాకారా శ్రితజనభయవిచ్ఛేదరమ్యప్రకారా
సదాతీతావ్యక్తా భరితసుమనస్సంగసమ్యక్ప్రయుక్తా
విదూరోద్యద్పాపా ప్రకృతిమయసంవిత్ప్రగల్భాభిదీపా
నిదానాద్యానంతా ప్రకటచరితానిశ్చలైకప్రశాంతా.

క. భక్తహృదయప్రదీపా
వ్యక్తావ్యక్తాదికారణాంత స్థితాప్త
ముక్తప్రసంగయోగ వి
రక్తిప్రకరణసదానురతశుభమూర్తీ.

మాలిని. నిగమవినుతలీలా నిశ్చలధ్యానమూలా
జగదుపకృతశీలా సాధుసద్భక్తలోలా
పగతకలుషవర్గా భవ్యబోధా విసర్గా
సృగుపరిపరమార్గా సూక్ష్మభావాధదుర్గా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు సప్తమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమద్వితీయరామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామి నే నమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

అష్టమాధ్యాయము.

శ్రీగౌరీయువినిర్మల । బోధామయసర్వలోక పూర్ణపరతత్వ । వాధిప్రశస్తరహిత । వ్యాధిజననమరణభయయనఘ పరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపు మమ్మహర్షిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుడిట్లనియె॥

క. వెలయగ మంత్రులమంత్ర । జ్ఞుల విప్రులతోడ నిండు కొలువుండంగా వలయు నరేంద్రుడు కార్యం । బుల తెరవులు దప్పకుండ భూనుతకీర్తిన్॥

—*రాజనియుక్త ధర్మాధికారివర్గప్రకారము.*—

చ. ప్రచురవినీతవేషము తిరంబుగ దక్షిణపాణి నుద్యమిం । చుచు దగ నెల్లకార్యములు జూచుచు నార్యులతోడ గోష్ఠి సే । యుచు బహువార్తలన్వినుచు యుక్తపథంబవలంబనంబుగా । నుచితగతిన్ సభాంతరమునుండుట లెస్స నృపాలుడిమ్ములన్॥ క. దినమును శాస్త్రవివేచన, మును జగదనుభవవిశేషమును వెలయంగా, జనపతి నడుపందగు పదు । నెనిమిది మార్గంబులందు నెలమి బొలుచుచున్॥ సీ. ఋణము లీగుట దాచనిచ్చుట నవిబతిచే గాని విక్రయస్థితులు నిచ్చి । మరల జేకొనుటయు మరచియిచ్చుటయు వేతనమదానంబు నింద్యమగు సేత । క్రయవిక్రయాదులారయక పశ్చాత్తాపమొందుట పతికి తానొప్పకుండి । పశుపాలకుడు బహుభంగుల వాదంబు సేయుట జూదంబు సెలగుటయు బ । రాంగనాసంగమంబు సీమాదివాద । మధికసాహసమును జౌర్యమప్రియంబు । పరుషదండం

బు బలహీనుపరిభవంబు । ననగవ్యవహారములు పదునెనిమిదితగున్॥
క. ప్రజలీవ్యవహారాదుల । నిజధర్మాచరణవిధులు నెరపకనిచ్చా । ప్రి
జెలంగించుదువారి మ । నుజపతిశిక్షించిదానును విడుచుటచగున్॥
క. ఒనరంగకార్యదర్శన । మొనరింపగననువుగాక నుండునెడల దా ।
ననఘమతియైనవిద్వాం । సునియోగించునది నృపుడసూయారహి
తున్॥ చ. నృపతినియోగగౌరవము నెమ్మివహించున ధర్మమూర్తి నే ।
రుపుగలవారుసాధువు లురుప్రతిభాఢ్యులు కార్యదర్శనుల్ । విపులమన
స్కులుంగొలువ వేగసభాంతరమందు సర్వదా । ర్యపరమభాగినిశ్చల
ధురంధరవృత్తిజెలంగుటొప్పగున్॥ క. ఏదేశమందువిప్రులు । వేదవిదు
లుయజ్ఞరతులు విద్వాంసులనం । గాదగువారల నృపుడ । త్యాదరమున
బిలచికొలువునందునుపదగున్॥ క. ఏసభయందునధర్మము మోసముగా
వించుధర్మమునణంచి సము।ల్లాసగతులు సెడినిత్యము।నాసభవారలతి పీడ
లందితుదిజెడున్॥క. పలుమారులు సభకేగక। వలవదుచనెనేని నిజము
పలుకవలయు ని।ర్మలమతిసభ కేగినిజము।వలుక కనృతములు వలుకువాడు
నశించున్॥ క. అనృతంబుసచేత సత్యంబునధర్మముచేతధర్మమును నేసభ
నా।శనమగు నాసభవారలు।నినుడుగతాయుప్రలగుదురు విపరీతముగన్॥
క. ధర్మమునాశనమైన న । ధర్మమమృతిబొందజేయు తమ్మదిగానన్॥
నిర్మలమతులగుసభికులు । ధర్మముంశిక్షించునదిసతము బుధులారా॥
గీ. ధర్మమెవ్వాడువారించు దానదరిగు । వానిశూద్రుండు వారెదై
వంబుజూచు।గానసద్ధర్మమునకుగీడైనసేత।లాచరింపక సెప్పక నాగవలయు
క. కాయంటుదొరగువేళన । పాయంబగు నస్తమిత్రు భంగినొకండే ।
సేయు మహాధర్మంబున । హాయము బహుసౌఖ్య పదవులందంగదగన్।
గీ. గానమిత్రులనగ గారనేకులుధర్మ । మొక్కడొకడమిత్రుడింతనిజము ।
పాత్రతముడుధర్మ మిత్రుండు వారియు ల । నేక సత్వధములనిరి విబు
ధులు॥ క. పాదంబుధర్మకర్తకు।పాదముసాక్షులకు మరి సభావాసులకున్।
పాదమ్ముమహీభర్తకు । పాదము నీ గతినధర్మభాగము లొదవున్॥
గీ. అధముడొకడు ధర్మహనివాటించిన । వాడు సేయుపాపవర్తనంబు ।

దానదెలసిదివుట దండించునృపుడున । భాసదులును పరమపాత్రతములు॥ క. ధర్మమునకు కీడగుదు । ష్కర్మంబులు సేయునధము గదసినృపుడు న । ధర్మము వాడుసదాగతి । బేర్మిఁ సేయుదను కణచి పీడింపదగుఁ॥ గీ. జాతిమాత్రోప జీవితుఁడైతనర్చు । నాతడయ్యును బ్రాహ్మణుండధర్మతముడు । సభలధర్మంబుజెప్ప నిజంబుసెప్పు । చుండువాడయ్యునట్లు శూద్రుండుగాడు॥ వ. ఇదికొందర సామాన్యుల మతంబు॥ క. జనపాలుడుధర్మవివేచనమునకెవ్వాడు శూద్రజాతిని యోగిం । చునతండునుతద్రాజ్యము । వినాశనమగును లోకవిశ్రుతులారా॥ క. ఏరాష్ట్రముశూద్రజనా । పారంబుగ వెలయుచుండు బ్రాహ్మణరహితం । బైరోగక్షుత్పీడల । నారాష్ట్రముదరుగుసెడు మహాపదల బడుఁ॥ ఉ. గాననృపాలకుండు బహుకార్యధురంధరు డాప్తుడుజ్వలుం । డై నను ధర్మభాగమెనయంగ విచారముసేయుశూద్రునిఁ । దానువరింపకున్నతమతంబుసెలంగగ నుత్తముండు స । న్మానధనుండు ధీరుడగు మాన్యుని విప్రునినిల్పుటొప్పగుఁ॥ గీ రాజుపేర్మివెలయు రాజితధర్మాస । నమునగూరుచుండి విమలభక్తి । లోకపాలకులకనేక నమస్కృతులాచరించిధర్మమరయవలయు॥ గీ. ధర్మమునధర్మము జ్వలార్థంబనర్థ । మరయవలయు సమాహితుడైన నృపుడు । వివిధవర్ణక్రమంబులు విస్త

—*ధర్మాధర్మ విచారణ క్రమము.*—

రించి। కాదవర్ణక్రమము సేయగాదిపురుట॥ గీ. బాహ్యభావంబులెదలోనిభావ మింగి । తంబుచేష్టలు రూపవర్ణంబులునుస్వరములులోచనకాంతియు రాజుగడు సమాహితంబుగ దోషుల నరయవలయు ॥ గీ. నేత్రవికృతియు ముఖకాంతి గాత్రవర్ణ। మంగచలనంబుస్వరభేధ మరయునేని । దోషమొనరించువాడు నిర్దోషియునునె । ఱుంగబడు పార్థివునకిత్తెరంగువలయు॥ సీ. జననీజనకులు లేకననాథుడగు బాలకునిబుత్రహీనన గోత్రవతిన । నాథరోగగ్రస్తవేధబోషింపగా నెవ్వారలును లేని వృద్ధవెట్టియును బిచ్చియునుబట్టితనయుచ్చదిరుగు సంగనపతివ్రత మహావినయశీల । భూపాలకుండర్థి బోషింపవలయు బతియును బుత్రులు లేకవయసు

మిగారి ।యున్న భూమినినమ్మించి యురుక తర్థ । నంబుగొనిచనిన ధూర్త
జనంబుల నర । పతివధించుటయైనను బలిమిద్రోరు । గోలెదండించుటై
నను బోలుసేయ॥ సీ. ధనముగోల్పడినయతండాసచాలించుకొని యుం
డుటెఱుగవచ్చిననృపుండు । వివిధస్థలంబుల వెదకించి చిక్కిన యాధనం
బదకసమాదరంబు । దనరరాజద్వారమునభద్రపఱచియెవ్వాని ధనం
బుగోల్పడియె నేమి । యనిపటహాది మహారవంబులుగూడ జనులంద
ఱును వినజాటుబనుప । నెవరు ధనముగోలుపడిన వాడాలించి । వచ్చి
నేని బలియనశ్యమతని । బోలనగసియొసగి పొమ్మనవలయుగా । డేని
యద్ధనంబు నూనితగతి॥ వ. మూడుసంవత్సరంబులు దనుక నట్లు భద్ర
పఱచి మరియుమరియు జాటించుచు నెవ్వండును రాకున్నయెడ నవ్వి
త్తంబు బీదసాధులకు బంచిపెట్టవలయు. నష్టధనుండు గాక నాతడాయి
యొక్కండాధనంబు దానుగడించినదనియు నైనవశంబున గోల్పడితినని
యు నిప్పింపుమనియు విన్నవించుకొనునేని వానిని జక్కగా బరీక్షించి యె
ంతింగిక నదండంబు సేయుటయు రాజద్వారంబున భద్రపఱచియున్న య
ధనంబు రక్షించుచుండు గింకరు లేమరు తఱినేచియడచి గొనిపోయిన
తస్కరులెఱుంగవచ్చునేని వధించుటయు రాజున్యాని కవశ్యకర్మంబులు॥
గీ. ఒకనివలన పూర్వముగ్రాని కేసింప । బడినధనము మనుజపాలకుండు।
నైనవశము పేర్మి తనకులభ్యంబగు । నేనియొసగునది మహీసురులకు॥ గీ.
పూర్వమొరునివలననుర్వి సంక్షేపింప । బడినధనమొకప్డు ప్రజలకొదవు ।
నంశమునకుదాన నర్ధభాగముగొన । వలయు భూమిభుండవశ్య మనసి॥
గీ. ఏధనములు ప్రజలనెఱవేచిగొనిచను । తస్కరులనుదగ్రదండనంబు
లంచరించెగొనియె నవిపుడాధనములు । నష్టధనులకొసగు నది నగంగ॥
గీ. జాతిధర్మములును జనపదధర్మముల్ । వంశధర్మములును వర్గధర్మ।
ములునిరంతరంబు వెలుగుంచినటుపంగ । ప్రజలకాజ్ఞ సేయవలయు నృ
పుడు॥ క. వారికి వారికి దగు నా । చారంబులు కర్మములును సలుపున
టుల ను । ర్వీరమణుడు ప్రజలందర । కారూఢిగ నాజ్ఞసేయుటగు ని
త్యంబుగ॥ గీ. ఐకమత్యంబు నెడి ప్రజలందరును వి । వాదములు వం

చనంబుల నాదరగతి । జేసికొనుచుండునేని శిక్షింపవలయు । పాపవర్త
నులనుదూరి పార్థివుండు॥ గీ. దేశకాలోచితంబుగా దివ్యట సత్య । మ
నృతమునెఱుంగవలయు నరాధిపుండు । సాక్షులు సభాసదులు సెప్పు
సరణినాత్మ । నతివితర్కించి ధర్మ యుంబదియగు॥ గీ. సజ్జనుడు ధార్మి
కుండును శాస్త్రవేది । యోపనులు సేయుధర్మంబు నిచ్చజేసి । యట్టికా
ర్యంబులొనరింపు డందరునని । ప్రజలశాసింపవలయు నృపాలకుండు॥
సీ. ఋణదాత తనయర్థ మీయడెప్పుడు ఋణస్థుండని సెప్పనృపుండు ది
వరి । ప్రాలుమూలంబులు వాఙ్మాలములును సత్సాక్ష్యవిస్తారంబుజక్కన
తని । పక్షంబెఱింగి యుపేక్షించియున్న ఋణస్థులవలన మాన్యమగువృద్ధి ।
గలిపియిప్పింపగావలయు నేవదువాచరించియైన నిజముగఋణముగొనిన ।
వాడుతరివేచి దబ్బరలాడునేని । సాక్ష్యవిస్తారమధికవిచారణంబు । సే
యునదిసాక్ష్యమును ప్రాలు సెప్పాటయును । లేనిచోనతివితర్కంబుబూ
నుటొప్పు॥ గీ. ఋణముగొనినవాడు ఋణదాతనణచ ప । రాక్ర
మించిధన మక్రభంగి । గొనినయొంసిట్టిపనియనివారింప । నలయువాని
సతమవశ్యముపతి॥ క. ధనవంతుండుదివిరి వం।చనశీలుండగుచు రాజస
భలో ఋణముఁ । గొనియీయడాతడని యొ । క్కని పైనెరంబు
బూని కల్లలునలుకన్ । వ. నరేంద్రుండది జక్కగావిచారించి యవ్వం
చనాంతు మాయకనునగునట్లు వానిసర్వధనంబును బలిమిమెయిన్ గొ
నవలయు నెండియు॥ గీ. ఋణముగొనినవాడు మృతిబొందెనేని త ।
త్సుతుడు దీర్చుకొనుట మతము పుత్ర । హీనుడాతడయ్యెనేని సోదరు
లైన । నాలియైనబుచ్చుటగ్రాతమవు॥ క. ఋణపత్రంబులుసాక్షులు ।
ఋణదాతకులేనిచోనయింప దతి పిచా । రణసేయవలయు భూపతి ।
ఋణస్థుడు ధూర్తుడైననిదికల్లయగున్॥ వ. మరియు ఋణపత్రసాక్ష్య
రూపకంబు లెవ్వియు లేకనుండునెడల ఋణదాతసత్యంబనియు నాతతా
యియగు ఋణస్థుండసత్యంబనియు వివాదింపుచుండురుగావున నృ
పుండు సభాసదులతో నేకీభవించి యయ్యిరువుర రూపలక్షణాదులు

—*సాక్ష్య ప్రకారము*—

మున్ను విచారించి పిదప నీతండ్రీతనికి ఋణంబిచ్చుటెఱుంగుదేయనియు నెంతయర్థంబొసంగె నెన్నివత్సరంబులు చనియెననియు నీకితండు ప్రియుం డితండు ప్రియుండైయుండుగదాయనియు సాక్షిఁ బ్రశ్నించి జలంబులు విడిచి పాలుగొను రాయంచచందంబున యసత్యంబునందు సత్యంబు దేటపరచి యుచితకార్యసాధనంబు జేయుటయు రాజదర్శనమాత్రంబున భీతింగంపించు స్వభావంబుగలవారలు కొందరసత్యంబయ్యును జెప్ప నేరక దడదడుచు నపరాధుల చందంబుఁ జూపింతురట్టివారల శాంతుం డైవిచారించుటయు కొందరు స్ఫుటవక్తలుగాక నిజంబ దడవుచుందు రట్టితరి దీర్ఘాలోచనంబు సేయుటయు వంచనాంతులు కొందరపరాధం బులుచేసియు చేయనివారిఁ బోలె నిశ్చయంబుగాబలుకుచుందు రట్టిచో డ జాగ్రద్విచార పశిష్టుండగుటయు వివిధవేషభాషాప్రవీణులై జనంబు ల మోసపుచ్చువారలనెఱింగి శిక్షించుటయు పాలనాధికారకుండగు నృ పాలుని లక్షణంబులైయుండు॥ గీ. మాటసాక్షులనొరునొక పాటిగొనక। ననృతములుబల్కు వాని ధనాదులుగొన । యత్నములు సేయువారల నరసినృపుడు । కఠినదండన మొసరింప గడగవలయు॥ క. అనృతముసత్య ముసత్యం । బనృతముగా బలుకుచుండ్రు పైశవర్ణింపన్ । జనుభూపతిసత్య మువ । లికినశూద్రుడైనగని భరియునవలయున్॥ గీ, ఎట్టివారు సా క్ష్యమెఱిగినయంతయు । బలుకనిశ్చయింపపాత్రతములు । నధిపుడ్ద్రున డుగనట్టివారలనెఱిం । గింతువినుడులోకగేయులారా॥ గీ. గృహిణుడు నుపుత్రవంతుండు కృత్రిముండు । దేశవాసుండు బుధుడు క్షత్రియుడు వైశ్య । డంఘ్రిభవుడును బరగుసాక్ష్యంబు సెప్ప । కారువులి ప్రాస తక్కినవారలరయ॥ గీ. సర్వధర్మవేదియు నిత్యసత్యరతుడు । నైనవాడె వ్వడగునైననతడ బరగు । సాక్షమెఱిగింపనన్యులేసగణివార । లనియెను నువది యుత్తమంబైన తెరవు॥ సీ. పాపరోగంబుల బడితపించెడివారలు నుఋణస్థునిమిత్రులును సహాయులును కష్టబాంధవులును సత్యహాని వాటించువారలును బాటించి మొఱల । వంచింపయత్నించువారును

గారుకుల్ నాట్యసంగతులును నామధేయులును నసంగతులుగ్రులును
శ్రోత్రియులుదొంగలుననధీతులు వృద్ధులును శిశువులు, మత్తులున్మత్తుల
ధికశ్రమంబుదోడరు । వారలునుకుపితులును గానివారును వికలేంద్రి
యుల లక్షితులునార్తులెవ్విధముల । నైనసాక్షంబుసెప్ప ననర్హతము
లు॥ గీ. బ్రాహ్మణోత్తమునకు బ్రాహ్మణుండింతికి, యింతిపాదజునకు
నెలయుపాద । జుండు సాక్ష్యవిధులుసూచింపనిది యెల్ల । వారలకు
సమానగౌరవంబు॥ క. చోరాదులచేనొకడు గృ, హారణ్యాదుల లుప
ద్రవాధీనగతుం । డై రూపరుగాజూచిన । పూరుషుడదిసెప్ప భూపాలు
సభన్॥ క. ఆయెడగుజూచుచు డిన । స్త్రీయైనం బాలుడైన వృద్ధుండై
నన్, బాయకనెవ్వండైనన్ । పోయియపుడ సెప్పవలయు భూపాలుస
భన్॥ క. బాలుడువృద్ధాతురులు సృ, పాలునెదుట యెఱిగినంతబలికిన
బలుకం । గాలేకయుండినను దీ, ర్ఘాలోచన సేయవలయు నందరునుస
భన్॥ క. పారుష్యంబున సంగ్రహ । ప్రారంభంబునను భద్రవాచరణ
మునం । దారయసాహసకృత్యే । దారాదులనధికచర్చ తగదునృపతి
కిన్॥ క. ఆచెడుగుసేతలెరిగిన । నీచుండును సాక్ష్యమీయ నెరియను
టయు నా । లోచనయును వలవదుపతి, కేచందమునైనదోషమొసగన
గుతగన్॥ క. ఇసుపక్షంబులసాక్షులు, పరస్పరవిరుద్ధములగు భాషణము
లుమీ । దరసిసభవల్కునేనియు । నరపతితర్కంబు సేయు నదిదీర్ఘముగన్॥
క. కనుటయు వినుటయుగల్గిన, జనములుసాక్ష్యంబు సెప్ప జనుసత్యము
గా । దనృతముసత్యముజెప్పిన । జనుడుపడయునందునందు సౌఖ్య
స్ఫూర్తుల్॥ క. కనుటయువినుటయు లేకే, యనుభవసాక్ష్యంబు సెప్పన
గునట్లెవ్వండనృతంబు సెప్పువాడు । గ్రనరకకూపమునబడు బ్రకాశంబుసె
డున్॥ క. కనినయదియువినినయదియు । జనపతిసభజెప్పవలయు సాక్షి
యొరులవం । చనసేయబూంకెనేనియు । జనుదుర్గతికాతడెట్టి సభ్యుం
డైనన్॥ క. జనబుధుడొకపురుషు డ, య్యును సాక్ష్యముసెప్పగారు
యోగ్యతదగునై । నను గాంతలుచపలమతులు, ననుమానాస్పదులు
గాననవనీపతికిన్॥ వ. ఈచెప్పినవాక్యంబులు ఋణాదులందు వర్తించు

నెవ్వండు స్వభావస్ఫూర్తిగా సాక్ష్యంబు సెప్పునది యంగీకరించుటయు నస్వభావంబుగా సెప్పునది నమ్మకుండుటయు నరేంద్రునకువలయు॥ క. వెలయగ నర్థిప్రత్యర్థునసన్నిధధర్మమూర్తిరూపించుచు, సాక్షులను

—*సత్యాసత్య ఫలప్రకారము.*—

విచారింపంగానలయునిపరీతములు వివరించికదుగ॥ క. అర్థిప్రత్యర్థులును య। థార్థము మాత్రంబుసెప్పుడని సాక్షులన, స్పర్థముగ బలుకవలయు న, నర్థములగు మాటలుడిగి యధికారిసభగ॥ వ. ఆ సాక్షులును సత్యంబుమాత్రము సెప్పవలయు॥ క. సూనృతము మాత్ర మెవ్వడు। మానవపతి ద్రోలజెప్పు మహినాతడు సన్మానితుడగు ని హాపరముల, గానబలుకవలయు నిజము కల్లలుడుగుచుగ॥ చ. అనృతము సెప్పునెవ్వడు నరాధిపుసత్సభసాక్షియై మనం। బున గడశంక లేక మృతిబొందిన పిమ్మటవాడు పాశబం। ధనముల జిక్కనుత్కటమదంబు సెలంగగ కాలకింకరుల్। గినిసివధింపుచుగ తనువుగీఱులు నుక్కరప్రోవుసేయుగగ॥ గీ. సత్యమున నిర్మలుండగు సాక్షిధర్మ। వృద్ధికారణమదిగాన యింతయెఱిగి, యెరిగినంత యు సత్యంబయెరుగ జెప్ప। వలయు భూపతిసభ నెట్టివాడునైన॥ గీ. ఆత్మకాత్మయసాక్షిమాన్యమగుగతికి। కారణము శాశ్వతమునగుగాన యెఱిగి। నంతపట్టును దాచక నరసిసత్య, మధిపుసభ జెప్పునది సాక్షియైనవాడు॥ గీ. అనృతమే పూరుషుడు సాక్షియైవచించు। వానిజూడరు దేవతల్ సూనృతంబు, సెప్పునాతని గడువిశ్వసింతురు ప్రియము। ప్రియులు రెండు తెరగులనైనవారు॥ గీ. పంచభూతంబులాత్మయు బవలురాత్రి। సూర్యచంద్రులు యముడును జూచుచుంద్రు। నరుడు సేయుసమస్త కార్యములు నిత్య, మట్లుగావున వలయు సత్యంబుసెప్పు॥ వ॥ దేవబ్రాహ్మణ జనంబుల సన్నిధి నుత్తరాభిముఖులుగానైనను పూర్వాభిముఖులుగానైనను నిలచియుండ సాక్షులనియమించి మీరెరుంగునది సెప్పుడనుటయు బ్రాహ్మణుండు సాక్షియయ్యెనేని సెప్పుము సెప్పుమనుటయు క్షత్రియుండయ్యెనేని సత్యము సెప్పుమనుటయు వైశ్యుండయ్యెనేని

గోవులు బీజంబులు సువర్ణాదులు హరించిన పాపంబనృతంబు సెప్పిన
బోరయుదు వ్రగావున సత్యంబుమాత్రము సెప్పుమనుటయు శూద్రుండ
య్యేనేని యట్లయనుటయు ధర్మాధికారి కవశ్యంబుమరియును॥
గీ॥ బ్రాహ్మణుని గోవునంగనబాలుజంపి । నట్టివారల కుపకారికపకృతం
బు । సేయువానికి పాపంబుజెందునెంత । బోరయునన్యతంబు సెప్పిన
పురుషునంత॥ గీ॥ ఓయి జన్మప్రభృతి నీవు వాయ కెంత । పుణ్యమొ
నరించితోయది బూదెగలయు । నూవెబొంకిన యనియున్న సూచనం
బు । సేయునది సాక్షితోడ జన్మించునతడు॥ క॥ ఏనొక్కరుండనన్యుడ।
గానను చుర్ నీవు సుప్రకాశితమగు వి । జ్ఞానరతి నాత్మనెరిగిన । దా
నర్ సుకృతములు దుష్కృతంబులు వాయుర్॥ క॥ ఒరుడెట్లుగుతాను
చరా । చరచేతనకోటులందు జన్మించుచు నె । వ్వరిగైకొనందు జీవుం।
డిరువుగ నదిగాన దెలియుమీశ్వరులీలల్॥ ఉ॥ పాయకనీయెదర్ య
ముడు పాటిసెలంగగనున్న వాడు నీ । వేమెడ నాతనింవొడరి యెగ్గులు
బొంకులు వల్కవేని య । త్యాయతపుణ్యశీలుడవనంబడు దట్టుచరింప
గల్గినర్। సేయకు పుణ్యతీర్థముల సేవలు చేసిన నేమిమేలగుర్॥ గీ॥ అం
బరము లేక బోడియునంధుడును ని । రాశ్రయుండునగుచు నిత్యమాకలి
యును । డప్పియునుగదుర కర్పర మొప్పబట్టి । దిరుగుబొంకినవాడతి
దీనవృత్తి॥ క॥ సూనృతము సెప్పుమనృతము । మానియనుచు నొత్తిసె
ప్పు మను జేంద్రుసభర్ । యేనరుడుబొంకువాడు మ । హానరకనివా
సుడును సదాతురుడునగుర్॥ గీ॥ సత్యమునకు వికల్పంబు జనగనెవ్వ ।
డోడక సభాంతరమున బొంకాడువాడు । కంటకంబులంగంబులగాడ
నంధ । కూపమునునుండు యమపురిచేపలుదినుు॥ గీ. అధముడొక్క
డోడకనృతంబు వలుక దా , ననగు ఫలము సూచనంబుగాగ । దుర్గ
తులను బంధువర్గంబుబడు నెంద । రదినినుండు మీరలార్యులార॥
గీ॥ గోవొకటి గోరిబొంకిననేవురను న । నేక గోవులకొరకగునేసి పదు
వు । రను మరియు నూర్వురనొకతురంగమును గు । రించియైనను
బాంధవ బృందమణగు॥ గీ. తనకులంబునందు జనియించువారల । బు

ట్టవలసియుండునట్టివార । ల నతఁడొక్కఁడణచు కనకంబుగోరి బొం । కిన ఖలుండు దారుణ నరకముల॥ గీ॥ ఒక్క పురుషుఁగోరి యొక్కసారి యసత్య । మాడువాఁడు నరకమందుఁద్రోయు । వేయిజనులదివ్వట వెం డిగోరకు బొంకు । వాఁడు మూఁడునూర్లు వారినణచు॥ క॥ నరుఁడెవ్వఁడు భూమికొఱకు । పరుషంబునసత్యమురుకబలుకు భువిచరా । చరచేతన జాలంబులు । బొరిగొనువాఁడగునతఁడు భూనుతులారా॥ క॥ జలములు భోగమురత్నం । బులును శిలామయపదార్థములు గోరి యస । త్యాల పితుఁడగువాఁడు పుడమి । వలసియనృతమాడినట్టి వానికి సరియా॥ క. అనృతఫలమింతలగు గా । వున పురుషుండు మిగుల కీడుబొరయు ననుచు దో । చిన వేళనైన బలుకఁ । జనదనృతంబనిరి బుధులు సంయములారా॥ క॥ గోరక్షయువాణిజ్యము । కారుకుశీలవుల వృత్తి గైకొనుటయు నే । ర్పారగొలుసుండుటయుగల । పారుని శూద్రుబలె బలుకఁబరగు సభలలోఁ॥ క. ఏనరుఁడసత్యమార్గము । గాని వడువు బల్కు బల్కఁగానగు నతఁడి । మానితభూదేవుండని । నైన సధర్మ స్వరూపుఁడని యైనదగఁ॥ గీ. ధర్మపథమునడచి ధనవంతుఁడయ్యు ద । రిద్రుఁడయ్యు నెవ్వరికిని గీడు । గలుగకుండ నిజమువలుకు నేపురుషుం డు । వాఁడ బ్రాహ్మణుండు కాఁడు పరుఁడు॥ చ॥ అనృతములాడుచుఁ పరధనాదులుగోరుచు ధర్మమన్నదే । యనుప్రసన్నైన గైకొనగ నాగి యెరుంగనివాని బ్రాహ్మణుం । డన జనునే విశుద్ధకులమందు జనించిన నింతవట్టుగా । వునన్నృతవాదియైనను భూసురుసత్తముఁడంట యొప్ప గుఁ॥ క. ఆరయఁబ్రాణోపద్రవ । కారములగు సమయములను గల్లలు వలుకం । గా రెండు తెరంగుల జను । పూరుషులకు ననియె మనువ్ర భూనుతముదగఁ॥ క॥ తన ప్రాణముగాచి కొనం । గనుపాయమ్మాది వలుకుగల్లలఫలముల్ । జెనకి కొనగ పురుషుఁడు నే । ర్చిన ప్రాయశ్చి త్త విధులుచేసికొనదగుఁ॥ వ॥ అవ్విధులెట్లనిన॥ సీ॥ చరువులగ్నియం దు బరగించివ గ్దేవ । తార్చనాది విధులనలరుటయును । మంత్రము ను జపించి మానిత హోమాగ్ని । యందునేయి పోయుటసుతరము॥

వ॥ ఋణాదులయందు సాక్షియగు వాఁడారోగ్యవంతుండై యుండియు సాక్ష్యంబు సెప్ప మూఁడుపక్షంబులేగకమున్న సభకురాఁడేని వాని ఋణదాతకు ఋణగ్రస్తుఁడీయవలసియున్న ధనంబర్పించుకొనువాఁడుగా శాసించి యయ్యర్థంబునందు పదియవభాగంబు దండనార్థంబుగాఁ గొనుటయు నేసాక్షి ఋణాది వ్యవహారంబులందు సత్యంబునణచిపుచ్చి యనృతంబువలుకు నయ్యనృతఫలసూచకంబుగా నేఁడుదినంబులేగకమున్నతివ్రరోగమైన జ్ఞాతిమరణంబైన నగ్ని దాహంబైన ననశ్యంబుగలుగు గావున వానివలన దండనార్థంబుగా నధికవిత్తంబు గొనుటయైన శిక్షించుటయైన సేయుటయు నేవ్యవహారంబున వ్రాలుమూలంబులును సాక్షులును లేక యర్థిప్రత్యర్థులు పరస్పర విరుద్ధోక్తులాడుకొనుచుండు రాతగవునం దయ్యొగవురిలో దైవంబు సాక్షిగా శపథంబుసేయించికొనుటయు ధర్మాధికారి కర్మంబులు మఱియును॥ క॥ వెలయుంగ నన్మృత కార్యం। బుల శపథము సేయుచుత్తముండు వృథా యొ। ట్టులిడికొనంగదివురు వా। రలు గొల్పుడువార లిహపరసుఖార్థంబుల్॥ గీ. అంగనలయందు పెండిలియందు బ్రాహ్మ। ణోత్తములఁబ్రోచుటందు నత్యుత్తమమగు। నర్థములయందు గోగ్రాసమందు వెలయు। శపథమిడుటమన్వాదుల సమ్మతమిది॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుండు సత్యముతోడ పార్థివుండు। వాహనాయుధములతోడ వైశ్యుడు పశు। బీజకాంచనములతోడ వృధిబరగు। పాపములతో వృషలుడుశపథములిడుట॥ వ॥ సంకరజాతులును శూద్రునట్లు శపథము లిడవలయు నిర్వాదియైదంగుళంబులు సర్వప్రమాణంబుగల తప్తాయఃపిండంబు రెండుచేతులం బట్టుటయు నగాధజలంబులంబడుటయు పెండ్లాము శిరంబునంబైన పుత్రునితలయందైన జేయిడి సెప్పుటయు మహాశపథంబులగు నెవ్వనికట్టియగ్నివలన జేతులబొక్కలెక్కకుండు నెవ్వండయ్యగాధజలంబున మునుంగకుండు నెవ్వనిదారాపుత్రాదుల కేహానియుఁ బొరయకుండు వారలు శుద్ధశపథంబులఁ జేసినవారలనంబడునైనను పూర్వజన్మ విశేషంబుల నత్సంబను ఋషిసత్రంబుమప్పదిమూఁడుసంవత్సరంబులు నవీయ సాగరంబునగడపునతనికి శపథాదిసమ

యంబులందగ్ని శీతలంబగు వెండియు నేవ్యవహారంబుల కూటసాక్ష్యం బులురువగు నావ్యవహారంబులు సమాప్తంబులయ్యుధర్మాధికారి మరియు విచారింపవచ్చునిట్లు॥ గీ॥ కామమున కోపమునవార్తికారణమున, భయమున విమోహామునను లోభంబునను యె। ఱుంగలేమిబాల్యావస్థభంగిమైత్రి। తను వితథమగుసాక్ష్యంబు ధర్మసభల॥ క. ఏదేనిమిత్తములవడి। వాయక నన్నృతంబుదివృటపలుకు సభల న, న్యాయపరులట్టివారల। ఛీయని దండించువిధము జెప్పెదునుడగన్॥ వ॥ వినుండని యిట్లనియె లోభంబున బొంకైన సహస్రదండంబును ప్రథమమధ్యమా పరసాహసంబులగు మోహభయమైత్రతలనన్నృతంబులాడిన నంతకుచతుర్గుణంబులుగను కామంబునైన దశగుణంబులుగను యెఱుంగమినైన నిన్నూరులును బాల్యావస్థనైననూరునుదండంబుగొనవలయు॥ చ॥ఉలుకుచు కూటసాక్ష్యమున యోగ్యరతిన్ సభపల్కినట్టివి। పృలినరపాలకుండుధన పూర్వకదండము జేసిపుచ్చులే। యలవుననొప్ప దెయ్యెడల కైనజనుండని సెప్పిబంపగా, వలయునువారు పేదవడు వారయినన్ నృపుడొపదన్ బడున్॥ క॥ అలుకన్ వధించుటయుమే। నలయగగొట్టించుటయునబంధిపునకుగా,దులుకుచు నెట్టివిసేయం।గలవాడయ్యున్ ద్విజన్ము కాదనవలయున్॥ చ॥ చెరనిడిమైనకాయము గృశింపగజేయుట చాలలెస్సయే, తెరువును లేక బ్రాహ్మణు వధించుటగొట్టుట దూరనాడుటు, క్కరిలుటగల్గు దుర్మతిదగంగ మహీపతికాదు బ్రాహ్మణున్।బరచిపగాభవింపనని బ్రహ్మమునీంద్రులతోడ జెప్పుటన్॥ గీ. బ్రాహ్మణుండొరుల పరాభవింప జనదు। కాదుబ్రాహ్మణుని నగౌరవంబు। సేయనెల్లవారికే యెడనని యె మ। హామహుండయిన బితామహుండు॥ క ఒరులనవమానపరచిన। ధరణీసురుపార్థివుండు దండించుటగా। దరయుగ ఛీఛీయని యెల్లరు వినగోపింపగావలయు సభలోనన్॥ చ. అనుచితమైనభంగివగన న్యదు బ్రాహ్మణునింబరాభ విం। చిననరపాలకుండు వధసేయుటమైన సమస్తవిత్తమున్। గొనిసభనుండి ద్రోచిపటుకోపముతో పరదేశమేగు బా। మ్మనియదలించుటైన నయమారగవానిని బుచ్చుటొప్పగున్

గీ. బ్రాహ్మణుండెగ్గు జేసినపార్థివుండు । గినిసిపరదేశమునకు బొమ్మనుట యొప్పు । క్షత్రియప్రభృతులొనరించు పాత్రమొరిగి । దాల్పవలయు దశస్థానదండనంబు॥ క. కరచరణంబులు లింగము । దరముఖ దృక్ఛ్రోత్రములును దను వును నాసం । బుర సజ్ఞముధనమనునవి । బరగు దశస్థానములన పరమశ్రుతులన్॥ క. నరపాలకుండుదోషము।పరిశీలించి యుచితమగు భంగినొనర్పన్ । బరగుసదాగతిదండము । బరికింపక సేయునేని బడుసాపదలన్॥ క. అరయనధర్మదండమ । పారవినాశన కరంబ పాత్రతమంబు । ధీరమణుని కదియడుగుట । గౌరవమగు నిహపరములకల కాలంబున్॥ క. దండింప తగనివారల । దండించుట దండనార్హతములనురువడిన్ । దండింపక నుండుటనథ । ముండైపార్థివుడు నరకమున గూలునొగిన్॥ గీ. వాక్యదండనంబు వలయుపూర్వంబు ఛీ । యనుచు దిట్టునది యనంతరంబు । నర్థదండనంబు నాపయివధ సేయు । టొప్పనంత మీదనుక్కుమిగిలి॥ గీ వధముసేయదగని వానివాగ్దండాది । మూడుదండనముల వాడిదరుగ । నాచరించు టొప్పనథపుండు వధదండ । నంబు వేళనరయునది దగంగ॥ వ. జాలాంతర్గతుండగు సూర్యుని రశ్ములయందు గాననగు రేణువులు ప్రప్రథమంబు నత్ర్యసరేణువులని జెప్పంబడునట్టి త్ర్యసరేణువు లెనిమిదియైన నొకలిక్షయనియు లిక్షలుమూడైన నొకరాజసర్షపమనియు రాజసర్షపంబులు మూడైన నొకగౌరసర్షపమనియు గౌరసర్షపంబులు మూడైన స్థూలసూక్ష్మరహితమధ్యకృష్ణలంబనియు కృష్ణలంబులు మూడైననొక మాషంబనియు మాషంబులు పదియారైననొక సువర్ణంబనియు సువర్ణంబులు నాలైన నొకపలంబనియు పలంబులు పదిధరణంబనియు మరియుకృష్ణలద్వయంబుసరిచేసి తులయందు దూచగనొకరౌప్యమాషకంబగు పదియారు రౌప్యమాషకంబు లొకరూప్యధరణంబగునది. తామ్రిక కార్షికపణంబులకు పరిమాణాస్పదంబగు రూప్యధరణంబులు పదిరౌప్యశతమానంబనియు జతుస్సౌవర్ణంబులొక నిష్కప్రమాణాస్పదంబనియు

దెలియఁజేయుమనిన్॥ చ. అమరఁగ నుత్తమర్ణుని సదార్థము గన్యయు న
ప్పు లేక పూ । ర్వమతని కిచ్చియుండి తిరిగంబుగ నేనని శంక లేక ధ ।
ర్మమహితమార్గితోడ నధమర్ణుడు బొంకులుపల్కు నేని పా । పముని
నుమించు వానిపణపంచ శతంబులు గైకొనందగున్॥ గీ. ఉత్తమర్ణుని
యొద్ద దానునిచినట్టి । వాలుమూలంబులొక భంగివంచనంబు । చేసి
ధనమీయనివాడు చెనటివలన । పణసహస్రంబుగొనునది పార్థివుండు॥
గీ. ధనమువృద్ధికిచ్చి తన్మూలమున సజీ । వనము సేయుచుండు వాని
వలన । నృపుడశీతి భాగమేనియధికమేని । గొనవలయు భయంబు జె
నగనీక॥ వ. రెండునూర్లు పణంబులు గొనునదియని కొందఱిమతంబు
గీ. నూరొకటియు రెండునూర్లుమున్నూరులు । నాల్గునూర్లును గొనున
ది నృపుండు । బ్రాహ్మణాదినాల్గు వర్ణంబులందు మా । సంబుమాసమ
ధిక సంఖ్యదొట్టి॥ సీ॥ కూడును మాంసంబుకూరలు వస్త్రంబులాకులు
చర్మంబులాభరణము । లిలధనంబులును గోబంధనాదులు విక్రయించు
చునర్థిజీవించుచుండు । వారలవలన కాసారాదులందు పద్మాదినాళంబు
ల నమ్ముకొనెడి । వారలవలన నుర్వీరమణుండొక్క గవ్వైనను పరిగ్ర
హము సేయ । గాదనిరి కొందరిష్టభోగంబుకొరకు । భుక్తిమాత్రంబు
నకు మరి భూమికర్ష । ణాదులొనరించుటకు నిచ్చునర్థములకు । వృద్ధి
రాదుత్తమర్ణునకింతయైన॥ గీ॥ కర్షణక్రియలొనరింపగడగునట్టి । హాలికు
నికుత్తమర్ణుడ నంత విత్త । మిచ్చినను వృద్ధిరాదొక్క పెచ్చుగాదు ।
మూలధనముమాత్రము నిల్చుబోలనరయ॥ క॥ ఒనరగ దశవత్సరములు।
దనుక భుజింపంగజాలు ధనమురువార్జిం । చినవానివలన నించుక ।
యును గొనరాదని యె దగమనువురా జెలమిన్॥ క॥ బాలుండును జడ
బుద్ధియు । జాలధనముగల్గియున్న సంఖ్యాకులగున్ । మూలధనము
నిల్పికొనం । గాలేమిన్ గాన పరమకారుణ్యమునన్॥ క॥ వారల సర్వ
స్వమ్ము మ । హీరమణుడుగొని దగంగ నిత్యంబును స । ద్గారవరతి
బ్రోవందగు । చీరలు నన్నాదులిడుచు శిష్టత్వమునన్॥ గీ॥ మరియువా
రలెప్పుడెరుకగల్గినవార । లగుదురప్డువారియర్థములను । నొసగియు

చిత రీతినుంచుడు బొండని । పనుపవలయు మనుజపాలకుండు॥ చ॥ త నయులు కూతుల్ సముచితంబలరింపగ జాలుమిత్రుల్ । వనితలు జుట్టముల్ కులమువారలు నెవ్వరులేని వృద్ధుబ్రో । వనగః నతండు నిర్ధనుడవస్తు విశిష్టుడునైన పార్థివుం । డనవరతంబు దీనజనులట్లని రార్యులు కొందరాప్తులై ॥ క॥ ధనవంతుడయ్యు నెవ్వరు । తనకున్ గాకుండు వృద్ధుధనముగొని సుఖం । బునతండు బొరయబ్రోవన్ । జనుభూపతి వాని కధిక సమ్మతమైనన్॥ గీ. ఎవ్వరును లేని వృద్ధుండింకేటిధనము । నాకనుచు బీదసాదుజనంబులకు స । మాదరంబున నీగుటత్యర్హతమము । వాని నృపుడు నివారింపవలదు మరియు॥ గీ॥ వృద్ధులను బీదసాదుల వెట్టివాండ్ర । గ్రుడ్డివారల బాలురకుంటివాండ్ర । నెవ్వరును లేనివారల నృపుడు బ్రోచు । ట ఖిలశాస్త్రమతంబు మహాత్ములారా॥ చ॥ ఒన రకుశీదవృత్తియతియోగ్యముగా నొనరించుచుండునై । ననరవిభుండు గన్గొని గొనందగు నాతనిచేత జాలదియు । ప్పనిరతి గాని భంగి పణ పంచ శతంబులు కాదు విప్రుచే । నసిరొక కొందరార్యులు మహాత్ములు సర్వజగద్ధితంబుగన్॥ వ॥ నాకు మాసమాసంబునకైన రెండేసి నెలలకైన మూడు మాసంబులకైన మూలధనంబును వృద్ధియునీయవలయు జుమ్మీ యని నిర్ణయించికొని యుత్తమర్ణుండధమర్ణునికిచ్చిన ధనంబుకైన వృద్ధినిర్ణయ కాలంబతిక్రమించి వత్సరంబు చనెనేనియుత్తమర్ణుండు మరి గ్రహింపగూడదు. మూలధనంబును గొలదిమాత్రంబువృద్ధియు గ్రహింపవలయునని కొందరుజెప్పిరిట్లు కారికకాయిక చక్రాదివృద్ధులునుచనవు। వెండియు నధమర్ణుండు ఋణంబువాసికొన న సమర్థుండగునేని యుచిత

—*మూలధనవృద్ధి ప్రకారము.*—

మగువృద్ధిజేర్చివ్రాలుమూలంబులుత్తమర్ణుని కొసంగవలయునవియతండు గొనుటయుందగు. నధమర్ణుండు ఋణంబుదీర్చిపుచ్చుశక్తిజాలక సువర్ణాదులిచ్చునేని యుత్తమర్ణుండ విగ్రహించి యర్హాక్రయంబు జూచుకొని ఋణపత్రంబున ఋణంబుదరిగించునది యిట్లు॥ గీ. దేశకాలవ్యవస్థితుడునై జక్రవృద్ధియు మూడుకొనజేయుటయు ఘనంబు । కాదేనివేకమా

ష్టాదిపర్యంతంబు నడపుటమాయతనంబు నిక్క। మఱుగాక దేశకాలాను
రూపంబు దెరలిన జక్రవృద్ధియు నశించు। జక్రవృద్ధిప్రమాణ క్రమంబు
లు మున్ను సూచింపకయ మెట్టినీచున్నైన। బాడిబంధించుటొప్పని పనియు
దియగు। దేశకాలార్థదర్శనుండాశయుండు। నైనవణిజుండు నార్థియా
నాప్తినేగు। వానికిచ్చినవృద్ధి సమానమయగు॥ క. జలపథయానము సే
యం। గలవారలకిచ్చినట్టి కామనువృద్ధిన్। వెలయించి గొనందగ దే।
యలఘునన్నైనను ధనికుడయ మహితులారా॥ క. ధనవంతుడు ఋణ
రూపము। గ నెవ్వనికైన బ్రియగానగు నర్థం। బనుకూలవృత్తి నీగి
యు। గొనరాదధికమగు వృద్ధిగూర్చియలసుడై॥ చ. సముచిత వర్త
నంబున యశాలితయున్ ఋణబంధన వ్యధా। నుమతము సత్యమున్
గలమనుష్యుడొ కింతదరిద్రుడైన న। ర్థముగలవాడొసంగునది తత్పర
బుద్ధి ఋణంబువృద్ధి యో। గ్యము జనసమ్మతంబుగ దగంగన పాత్రు
లకొప్పదెందునన్॥ గీ. జూదమునకు దండశుల్కంబునకు వృథా। రతు
లకును నయోగ్యగతులకు జన। కుండు ఋణము జేసికొనిన తత్సుతు
లది। దీర్పనొల్లకుండు రెండవు లెస్స॥ చ. తనయుడునప్పయున్ సఖుడు
తమ్ముడుకూతుగు నాలిబుచ్చలున్। జననిపృథారతుల్మరిగి సందడిబె
క్కు ఋణంబులోడగా। జనదుగృహాధినాథుడని శంబదియెల్లమెఱింగి
యుత్తమ। ర్ణునకి యొసంగిపుచ్చుట నరుండటు చేసిననిర్ధనుండగున్॥
క. ఆరయపుత్రుడుతండ్రి వృ। ధారతులకు ఋణము సేయతడ వెరిగి
నగ। న్నారంజూచిన త్రుణ। భారము దానునువహింప బాత్రుం
డయగున్॥ చ. తనయుడె పుంగకుండుగతి తండ్రిపృథారుణబద్ధుడైగతిం।
చిన ఋణదాతనీవును భుజించితి నీజనకుండుచేసి పో। యిన ఋణవి
త్తమంచుగడుహీనతనాడుటకాదు భవ్యుడై। నను నధమర్ణునందను
ఋణంబునకాతడు బద్ధుడెట్లగున్॥ క. ఒసరిగకుటుంబపోషణ। మునకై
దానరయ బాల్యమునమండుతరిన్। జనకుండు చేసినఋణము। తన
యుడు దీర్చికొననగునతడు మృతుడైనన్॥ క. తానెరుగని ఋణ
మైనను। సూనుడుతండ్రి మృతిబొందశోధించి దగం। గానీ

గవలయు నతడు మ । హానరకములందు బడకనానందింపఁ
క. తనతండ్రి వ్రాలుబోలె గు । జనుడొక్కఁడు కల్పనంబు సాగించి ఋ
ణం । బు నొసగిపుచ్చుమనగ నం । దనుడుగడంకమయిన దివితర్పింప
జనుఁ॥ క॥ మత్తుడ సంబంధుడును । స్మత్తుడు బాలుండు ముసలి మా
నిసిదెవ్వులఁ । జిత్తము చెదరినవాడును । బొత్తుగలిగివ్యవహరింప బోల
దొకప్పుఁ॥ మ॥ ఇది నాచేతలిఖింపగా బడినదే నెంద్రైన బొంకాడ నం।
చు దగఁ వ్రాలిడి యుత్తమర్ణు శితడక్షుద్రుండు నాజాల నె । మ్మది
నమ్మంగ ఋణంబు గైకొని యసన్మాత్రుండునై దుర్జనుం । డు దురా
లోచనచేసి పొప్పు నొకనాడుఁ గానరాకిచ్చులుఁ॥ వ॥ కావున వానివ్రా
లసత్యంబయగు నివ్విధంబు త్తమర్ణుండరయుచుండవలయు॥ క॥ చలవా
చ్యుడు క్రయవిక్రయ । ములు సేయుటనిధియొనర్పబూనుట దానం ।
బులయాజమానిమ్మై బెం । పలవరచుటగాదనిరి మహామతిమంతుల్॥
క॥ పతిదేశాంతరమేగిన । సతియుకుటుంబార్థము ఋణసంపర్కము
బూ । నుతెరంగు మాన్యతనుమగు । నతడింటికివచ్చుదనుక సతినేర్పు
మెయిఁ॥ వ॥ మగండైనను పుత్రులైనను సంబంధబాంధవులైనను సతి
చేసిన ఋణంబుదీర్చికొన బద్ధులైయుందురు మఱియును॥ క॥ బలవద్దత్త
ము నిచ్చలు । బలవద్భుక్తంబుదివుట బలవల్లిఖితం । బులు బలవత్కా
ర్యంబులు । బలవద్వాక్యములుగావు పండితులారా॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుండు
వాణిజ్యంబు బరగజేసి । క్షత్రియుండధికదానమత్సరత బూని । వైశ్యు
డారెండునుడిగి యవశ్యముకుల , కోశవస్తు సమృద్ధివినాశకులకు॥
క॥ ధనముపరిక్షీణం । బయ్యును బలవంతిమునగొనుటయును బెన్నిధు
లుం । డినను గిఘనీవిసేయుట । యును గాని గుణంబులరయ నుర్వీప
తికిఁ॥ క॥ కొనరానికొనజూచుట । యును గొనబాత్రములగునవియు
డుగుటయును జే । సిన రాజుదుర్బలుండని । జనులందరు చిట్టనధముసా
మ్యుండయగుఁ॥ గీ॥ న్యాయధనసంగ్రహణము జాతీయ బంధు । భా
వమును దుర్బలు రనర్థిబ్రోవజూచు । టయును గల్గిన నృపునివేడ్కమె
యిప్రజలు । బొగడుదురతండు సౌఖ్యవిస్ఫూర్తినెలయు॥ గీ॥ కానవిజి

తేంద్రియ క్రోధుడై నృపుండు । ప్రియుడు నప్రియుడనుగూఢ భేదబుద్ధి ।
లేక సమవర్తియై తనులోకులెల్ల । బొగడయముని విధంబున నెగడవల
యు॥ క॥ ఏనృపుడ ధర్మకృత్యము । మానక నొనరించు మోహమగ్నుం
డై యా, హీనమతియచిరకాలము । లోన పగరవశుడగు బ్రజలును
దనురోయఁ॥ గీ॥ ఏమహీపతి కోపంబు కామమును వ । శీకృతంబులు
గా నాత్మ శిద్ధిఁబొలచి । ధర్మపథమున నడచునతండు బొరయు । నైహి
కాముష్మిక సుఖంబు లార్యులార॥ గీ॥ మఱియు నాతనిధర్మసమ్మతముగ
డిది । బ్రియము సేయుచు బ్రజలెల్ల పెంపునెగడు । వారలను నుసము
ద్రంబుమేరవిడువ, కెల్లనదులునుగూడి రహించునట్లు॥ గీ॥ ఏబుణస్థుం
డు దివ్యటగర్హితముచేసి । యుత్తమ్ముని లెక్కింపకుండు నట్టి, వంచనా
రతునణచి భూవరుడుతద్రు । ణధనమిప్పింపవలయు దాన గనుఘనత॥
వ॥ దండ నార్థంబాబుణధనంబులో నాల్గవపాలుగొనవలయునని కొంద
ఱమతంబు॥ గీ॥ ఉత్తమాధమ జాతులు నొక్క తెరగు, కర్మములుసే
యుటయు ఫలకాంక్షదివురు । టయును బాత్రంబులగు గమతంబులును
శ, శంబులును వోలెగాక ధర్మంబునెగడ॥ క॥ చీమల చందంబునను
మ । హామీనములట్ల కరులయను వ్రసింహ । స్తోమములభంగి నిత్య
ము । భూమిమెలగవలయు నెల్లపూరుషులుదగఁ॥ క॥ నక్కలచాడ్పున
క్రొవ్విన, కుక్కలచందమున పిల్లికూనలగతినే । చక్కటినైనఁ పురు
షులు । ముక్కుమొనయు లేక దిరుగ మూడుఁ గీళుల్॥ క॥ నరపాలకు
డీయర్థము । పరాయణము సేయవలయు బహుభంగులని । ష్మరికర్మా
చరణమ నా । దరమైతన మార్గమత్యుదాత్తముగాఁగఁ॥ క. ఈ
యర్థంబు వెరుగు భూ । నాయకుడొరింపకడగు నరనుతదండో ।
పాయము సమస్తలోక । శ్రేయస్కరముగ సదా విశిష్టచరితుడై॥
గీ పరమకులజుండు వృత్తసంపన్నుడునృత । వాదిఘనపత్నుడనదగు

—*నిక్షేపార్హపురుషుని విధము.*—

వా నియందర । నయమునిక్షేపసంస్థాప నంబుసేయ । వలయునిశ్శంక
మెయి । మహీవల్లభుండు॥ క. ఏవడువునాదాయము । గావించుచునా

ర్యసమ్ముఖంబుననిచ్చుఁ । భూవరుఁడవ్విత్తంబుయ । థావిధిసంస్థాప
నంబు । దగుసేయుఁగ ॥ వ. ఇదిరాజపక్షంబు మరియును బ్రజల
యందు నట్లవెలయు నొక్కఁడొక్కనిచేతికి నిక్షేపంబుసేయనిచ్చిన
ధనంబు మరలనిప్పింపుమని వేఁడికొనిన యద్దయానిక్షేపధారి సమర్పిం
పనలయు. నియ్యకయుస్పద్ధిదొడఁగి లేదు పొమ్మనునేని ధర్మాధికారి
సమ్ముఖంబున నిచ్చుటయు శిక్షింపఁబడుటయు నవశ్యంబు బొందు ని
క్షేపంబుచేసిన యర్థంబుకొఱకు నర్థిప్రత్యర్థులు వివాదింతురేని కుల
వయోరూపగుణ సమన్వితులగు పురుషులావ్యవహారంబున సాక్ష్యంబు
సెప్ప బాత్రులగునిట్లు॥ సీ. నిక్షేపమొనరింప నేనెన్నఁడెఱుఁగనా కీతండొ
సఁగెనను బెల్లకల్ల । యనియునీతఁడిక నాకును శత్రుభావంబు లెనసియు
న్నవిపూర్వ మెట్లొసఁగు । ననియునీతఁడు వేఁడికొనినయర్పించితి ననియు
జోయెననియు సభఁబునెకట । నిక్షేపకుఁడుసెప్ప పక్షంబుసేయక నదియె
ఱింగినసాక్షులందరను వి । చారణముచేసి యవ్వంచనారతుని వ । ధిం
చు వాఁడునుబోలె గర్జించివాని । వలననిప్పింపవలయు సర్వంబుధనము।
నమ్మియిచ్చినవానికి నరపతుండు ॥ సీ. నిక్షేపమొనరింప నెమ్మియన్యు
నిచేతి ధనముఁగైకొనిన యతండుమరల । నీయకమున్నగతించెనేనియు
వానిపుత్రులైననెసంగి పృచ్ఛవలయు । జనకుండునిక్షేపమొనరింప ప
రునిధనంబుజేకొనుట సర్వంబునెరిగి । యుండియుతండ్రి మృతుండగుటత
దాత్మజులువంచనము సేయ జూతురేని । బాత్రులగుకఠిన శిక్షాదిబంధ
నముల । పాలువడనధికారిచేపలువిధముల । నెరుగకుండిన వారగునేని
బొరయు । రీనిబంధనవిధులని రెల్లబుధులు॥ సీ. ధనమునిక్షేపంబు వొన
రింప నిచ్చినవాఁడు మృతుండైన వానిసుతుల । కయ్యర్థము సమస్త
మర్పింపవలయు నిక్షేపంబుసేయు వాఁడా పదలను । నిక్షేపధనమెల్ల
నొతస్కరాగ్ని హోత్ర ప్రమాదశమై దరిగనేని , కాదు నిక్షేపం
బు గావింపధనమొసంగిన యాతడర్పింపుమనుటయురుక । ధారిధ
ర్మాధికారి సభాస్థలమున । సెప్పికొనుట । నన్వేషించుటొప్పు , నాత
డీతడునుగూడ । ననిరి విఖ్యాతమతులు । ఇదియసామాన్య పథము।మ

హాశ్వరునకు॥ గీ॥ నెమ్మిరయొనరుండు నిక్షేపమీయక, నపహరింపజూచు నాతడెవ్వ। డన్యతమూడి బొందనరయు నిక్షేపంబు। వాడునుర్విదొం గ వాం(డునిజము॥ వ॥ నిక్షేపంబపహరించిన వానివలన నిక్షేపధనం బెంతయుండు, నంత దండనార్థంబుగా రాజు(గహించుటయు, నిక్షే పంబుసేయ నీగకయ నిచ్చితినను వానికి శరీరదండనంబుసేయుటయు నవశ్యంబు మరియును॥ క॥ ఏనరుడు పర(ద్రవ్యము। మానక గొనుత గఁవుదప్పి మనుజేం(దుఁడాగిఁ। వానిగదసివధసేయం। గానగునది పె క్కజనులు గనుగొనుచుండఁ॥ క॥ నిక్షేపార్థంబెవ్వఁడు। సాక్షులెరుగని చ్చు నొక్క సఖునికి నతడా। సాక్షులు సెప్పినమా(త ము। దక్షితమె యిగొనుట చాల తగవనిరిబుధుల్॥ క॥ ఒరులెరుగకుండ నర్థము। నెరి నెవ్వడుదాచనిచ్చు నెమ్మినతని క। ట్లరహస్యంబున నీదగు। నరయఁ నిక్షేపధారియాదరముదగఁ॥ గీ. పరమభ(ద్రాస్పదము నిరపాయకరము। నగుచు నిక్షేపవి త్తమేయనువులేక, నుండునేనియు కొన్ని నాళ్లుంచుటొ ప్పు। ధనమొసంగినవాడు దెన్నునుటకాదు॥ ఉ పాపరతుండు సోమ రి యపౌరుషవర్తనుడర్థమర్థిని। క్షేపముసేయునిచ్చు తరికేవలమాన్యు లుసాక్షులైగడు। రూపరయుండుటొప్పు నపురూపముగాదటులైన నమ్మని। క్షేపముసేయునాతనికి జెందుభయంబటుగాక తక్కినఁ॥ క॥ పరధనపదార్థతతులప, హరించి యురువుగాధ నముగూరిచి ద। న్నొరులెరుగకుండ నతి గూ। ఢరహస్యస్ఫూర్తి నొక్కడచనిదగంగఁ॥ వ॥ నిక్షేపంబుసేయవలయునని (ప్రార్థించు నేని వానివర్తనంబు పరీక్షిం చి బుద్ధిమంతుండుకాదు పొమ్మనవలయునట్లుగాక నొడంబడునేని గీడు మూడగు నెవ్వండు నిక్షేపంబుసేయ పరునివలన ధనంబుగై కొని వాని యనుమతిలేక యనుభవించువాడు (ముచ్చువోలె దండింప పా(తుండు. మరియు నిక్షేపధారి ధనస్వామియను మతంబులేక వాని యవిభక్తపు సోదరులైన పు(తులైన నవశ్య బంధుభావంబుగలవారలైన తనతోగూ డ నవ్విత్తంబు భాగించు కొందురేని వాడు దొంగవోలె శిక్షింపంగాడు. దానొక్కరుండు మా(తము హరించునేని యూరునూరులు పణంబులు.

దండనార్థంబుగా రాజసభ నర్పించుకొన బాత్రుండగునిట్లు॥ క॥ ధనపతి
మైదగునాతని । యనుమతి బొందక యవిక్రయము సేయుటయె । వ్వాని
కైన నొసగిపుచ్చుట । యునుగాదగ్లైనదండయోగ్యుండయగుఁ॥

క॥ భోగార్థమొరుని విత్తము । తాగైకొనుటేమి యొప్పిదంబదిగానఁ।
వేగమదండించునది వృ । ధా గౌరవరహితు వానిధరణీశుఁడాగిఁ॥
సీ॥ నెమ్మిమై దాచగానిచ్చినయర్థంబు నిక్షేపధారి గ్రహించివృద్ధి । బొం
దింప వాణిజ్యమును విక్రయము సేయుటెఱిగి ధనస్వామి బఱచి వచ్చి ।
ధనమిప్పుడయొసంగుమనుటయు నాతండు దగసమస్తంబు సత్యంబుసె
ప్పి । ఋచ్చునైనను ధనంబిచ్చునైనను తక్షణమసేయవలయు ఘనంబు
సెడక । నట్లుగాక నిత్తునన రాదనిన ధన । స్వామిపోయి రాజసమ్ముఖ
మున । జెప్పికొనినవచ్చుజేటు మిథ్యావాది । వోలె గాన తడవుబోల
దెందు॥ వ॥ నిక్షేపధారినిక్షేపంబు వృద్ధిపెంపొందజేయ వాణిజ్యంబు
సేయుటెరిగి ధనస్వామి పార్థివునితో జెప్పికొనిన నృపాలుండా నిక్షేప
ధారిఁ శిక్షింపక తద్ధనంబిచ్చుకొనునట్లు శాశింపవలయు॥ సీ॥ దాచం
గనిచ్చిన నీచపదార్థంబులైన విక్రయముసేయంగ గాదు । తూచుట
యును దొడిపేచుటయుదగదు ధనపతిమ్రోల నప్పనుఁబు వెలయు । నతి
హీనుడైన కన్యాశుల్కముల కాసజేయుటొప్పదు విశేషించియట్లు ।
గాక లోభమును ధనాకాంక్షయు దగి శుల్కంబుజేకొనువాడు కన్య
లిరువు । రిరువురకు నొసంగునెడ యేకశుల్కంబ । గొనవలయును కన్య
కుష్ఠురోగి । ణియును వెఱ్ఱిదియు ననేకవిధానర్హ । వతియునైన జెప్ప
వలయుమొదట॥ చ॥ అనుచితమైన వర్తనము నాసురి కృత్యము కాని
చేష్టలుఁ । గనలునిరీక్షణంబుగల కన్యయధాస్థితులెల్ల జెప్పగా । జను
వరుతోడ మున్న నయశాలితకన్నియనిచ్చు నాతడే । యనువును జెప్ప
డేనియు నరాధిపదండనపాత్ర భూతుడౌ॥ గీ. ఋత్విజుడు యాగమున

—*కర్మకారాది భృతిప్రకారము.*—

కర్మమించుకంత । జేసి రోగాది పీడలజిక్కెనేని । యదిసమాప్తంబుగా

వింప నర్హాంశముల । కీగునది సర్వదక్షిణ భాగములను॥ గీ॥ తనకు యజ్ఞ
కర్తతగ నొసంగినదక్షి । ణాను లెల్ల యోగ్యులైన వార । లకు నొ
సంగగావలయు వారలా కర్మ । శేషములు సమాప్తిసేయుటదగు॥
చ॥ తనరగయజ్ఞకార్యమున దక్షిణభాగములెల్లవారు గై । కొని యు
చితక్రమంబు లొనగూడగ నెవ్వరికెవ్వియోగ్యమై । జనునవి సర్వకృ
త్యములు జక్కనొనర్చి జెలంగి యాజకుం । డనయము గౌరవింపగ
మహాజనమైత్రతబొందుటొప్పగుగా॥ క॥ వారలలో నొక్కనికతి । గౌరవ
మున యజ్ఞకర్త కనకాదులు వి । స్తారముగ నీగనవి ముద । మారగ
బంచికొనగూడ దందరు నొకటై॥ వ॥ ధర్మార్థము యజ్ఞకర్మంబులందు
శాస్త్రోక్తంబులైన దక్షిణలుగాక ఋత్విజులందరిలో నొక్కనికి యజ్ఞ
కర్తయిచ్చునట్టి యన్యదానంబులు సేయునేని యవి వారలందరు విభా
గించుకొనగాదనిజెప్పితి గావున నట్లువిభాగించుకొందురేని కనకరూపం
బుగానరేంద్రునకు దండనార్థంబిచ్చుకొనవలయువారలగు నిట్లు ధర్మా
ర్థమిచ్చుటయు బరిగ్రహించుటయు నాదిగానేక ధర్మంబులు తేటపరచి
తినింక॥ క॥ వేతనము నీగుటకునగు। రీతులునీకుండునెడ బరీక్షయొనర్పం।
గా తగుమార్గములన్నియు । బ్రీతిగా వివరింతు వినుడు ఋషులారద
గగా॥ క॥ ఏమాయాసములేక య । వాయకతా జేయువలయు పనులతి
మత్తుం । డై యొనరింపని వానికి । నీయవలదు కూలిదండనీయు డతడ
గుగా॥ వ॥ వానివలన కృష్టలంబులెనిమిది దండనార్థంబుగా రాజుగ్ర
హింపవలయు॥ చ॥ తనయజమానిసెప్పిన విధంబున నిక్కము సాధ్య
మైన యప్పనులొనరింపగా జ్వరము పాల్పడిగుంది యశక్తుడయ్యు మె।
ల్లన నొనరించునేనియు విలంబముగాక సమృద్ధమైన వే । తనములు
బొంద పాత్రుడగు దానొక చాడ్పున కూలివాడిలగా॥ క॥ ఆరోగ్యవం
తుడైన మ । హారోగగ్రస్తుడైన యజమానిపనుల్ । గారవమునసేయ
నిచో । కారు భృతుల్గొనగ మునిశిఖామణులారా॥ క. చేయించిన
పనులకు భృతు । లీయనికృపణుండు కర్మహీనుండు శవ । ప్రాయుండ
యనిరిబుధులు మ । హాయోగ్యతముల్ సనాతనపథంబుదగగా॥

గీ. వేతనంబులిచ్చు విధులనుకూలి వాం । డవి గొనంగ నొప్పనర్హాత
యును । సెప్పనడిమె మరియు జెప్పెద సంవిద్వ్య । తిక్రమప్రకార ధీ
రవిధులు॥ వ॥ వినుండనియిట్లనియె॥ గీ॥ కరము సంవిద్వ్యతిక్రమకారకు
లకు । వారలను పార్థివుండు ప్రవాసశిక్ష । సెయునైన దండంబులుపా
యు మెద్ది । గొనుటయైనగావింపంగ జనుగడంగి॥ గీ॥ బ్రాహ్మణుడు
క్షత్రియుడు వైశ్యపాదభవులు । గడకసంవిద్వ్యతిక్రమకారులయిన ।
దండనంబులు గొనుటయుత్తమముగాదు । తీవ్రశిక్షలుసేయధాత్రీవరు
నకు॥ వ॥ ఇది సర్వసామాన్యపథంబని మన్వాదులమతంబు॥ క॥ సమ
యవ్యభిచారులు దు । ష్ట మనస్కులు క్రూరులగు ప్రజలనందరను ।
త్తమమధ్య మాధమచిరా । క్రమదండంబులనణంచిరాజు ఘనుడగుఁ॥
వ॥ ఒక్కవస్తువు విక్రయించి పశ్చాత్తాపంబునగలంగినవాడు పదిదినం
బులేగకమున్న తత్క్రయధనంబు సర్వంబు నొసంగి మరలనది గైకొ
నుటయు కొనినవాడు నట్లచేసికొనుటయు సామాన్యపథంబు పదిదినం
బులతిక్రమించెనేని యట్లుగాదు మరియును॥ క॥ చారిత్రరహితనిత్యమ।
హారోగగ్రస్తకన్యయనువు దెలుపకే । పూరుషునికైన నొసగు న ।
గారవరతుదండనంబుగావింపజనుఁ॥ వ॥ షణ్ణవతిపణంబులైన నూరై
న నృపాలుండు దండనార్థంబుగొనవలయు శిక్షించునదియని కొందరమ
తంబు॥ గీ॥ కన్యగాని దానికన్యయనుచుజెప్పి । యెవ్వడొకనికర్థినిచ్చు
వాని । వలనపార్థివుండవశ్యమునూరుప । ణంబులుగ్రుడ్డ గొనంగ వల
యు॥ గీ॥ కన్యయందు లోకమాన్యతపాణిగ్ర । హణముసేయుటది మ
హామతంబు । కన్యగాని దానిగాము వరింప న । రించునేని ధర్మవృద్ధి
దరుగు॥ క॥ ఆరయనిలపునరుద్వా । హారంభముమోలె నింద్యుడై చెడు
కన్య । త్యాగూఢిలేనిదాని స । గారవముదగఁవరింపగడగునతండున్॥
గీ॥ కన్యవార్తలరయకయ పెండ్లియాడిన । వాడు కన్యదోషవతియు
రహిత । యగుట పిదప నెరుగనగునేని విడువగా । వచ్చుపదియునైదు
వాసరములు॥ క॥ పదియైదుదినములేగిన । పిదప విడువగాదు కన్యపీడిం
చుటయుఁ । పదతాడనంబుసేయుట । యుదగదు ప్రియమారసెమ్మి

నుండగవలయుఁ॥ క॥ గోవులు గాచెడిహాదును। గోవులయజమానియు

—*గోపాలునిధర్మంబులు.*—

ను మిగులవాదంబుల్। గావింప పరమధర్మము। లైవెలయువిధులు వినుడు మహాశయులారా॥ సీ॥ అనిపల్కి యమ్మహాముని బ్రుటులని యె గోపాలుండు నిత్యంబుపాలనంబు। సేయుచు గోవులకేయపాయములు గల్గకనుండదివురుచు గఱికి జొంప। ములమేపి సాయాహ్నమున యజమాని గృహమున జేరిచి గోగణములుసేమ। ముగనున్న యవియని త గజెప్పిదూడల బరికించి గుడిపించి పాలుదీసి। పాలకడవ జాలభద్రంబు గాగొని। వచ్చి స్వామిచేతికిచ్చి మరల। వత్సములనుగట్ట వలయు పిమ్మట తన। మందిరంబుసేరమాన్యులార॥ క॥ పదియావులపాలు దగఁ। బిదికెడిగోపాలకుండు బిదికికొనుట యొప్పిదమగు భద్రంబుగను క। మొదవపొదుగుపాలుదూడమురియకనుండఁ॥ క. గోపాలుడుగో గణముల। గాపాడఁగలడటంచు గాదరయక ని। ర్వ్యాపారస్థితినుండం। గా పశునాయకుని కెట్టిగతులలవడినఁ॥ చ. నవనవలాడుచుఁ దగుతృణంబులు పొట్టలనిండమేసి ప। ల్లవములజొక్కి నిర్మలజలంబులుద్రావుడు రోమకోటులు। క్కవొడచునట్టి చందమునుగన్గొనిగోవులగోపకుండు దో। లవలయుదొడ్డికిఁ ముదిజెలంగుచు వేణునినాదమింపుగఁ॥ సీ. నష్టమైనను క్రిమివ్యాకీర్ణగతులవి నష్టమైనను ప్రయత్నంబులేమి। పులులాదిగాసత్వములచేత హతమైనసర్పదష్టంబులై జచ్చినైన। లాతిగోవులతోపలాయనంబైనచోరుల ప్రాలువడిన నొరులుహారించి। కొనివేగపోయిన గుంటలంబడి చిక్కినను నూతవడినవనంబులందు। గాన రాకుండినను గిరిగహ్వరముల। నిరికికొనిననురుక బరుగెత్తివచ్చి। స్వామితోఁ జెప్పవలయు సర్వంబుగోప। కుండుగోవునశింపకనుండునైన॥ చ. మనువువచించెపూర్వము ప్రమాదవశంబునగోవుమేపు చుం। డి నతరిజచ్చెనేనియు గడిందిగదానియథార్థమంతయుఁ। గనుగొనిస్వామి నమ్మటకు కర్ణయుగంబును కొమ్ములుఁ గొనఁ। జనుఖురముల్ సమాప్తమగు చర్మముగోపకుడెందునేనియుఁ॥ వ. ఇట్లు గొనిస్వామికవి

గుర్తించి చూపవలయు॥ క. గొరియలు మేకల కదుపులు । బరచునెడ లపాలనంబు బాటింపనిచో । దెరిపిగని వృకంబులు బెం । పురుకమె యిట హతము సేయు నొక్కఁడొకండుఁ॥ వ. కావున॥ క. పాలనము సేయకుండుట । పాలకునకుభారయుతదోష భరమతిజాగ్ర । లీలనర యువాఁడైనన్ । కాలము సేరంగలేదు కల్మషమరయన్॥ సీ. అగుపరీహారంబు లందుధనుశ్శత మాత్రదూరంబు గ్రామములచెంత । నెలవుశమ్యాపాత ములుమూడుత్రిగుణీకృతము మహానగరాంతికములయందు । పశువులు మేయంగ పచ్చికబయలుగా విడువగనదిశాస్త్ర విదితమతము । హాలికులొకభంగినట్లు విడువలేని గోపకుండేమరి గూరుచుండు । నప్పుడాసీమగోవొకండైన బెక్కు । లైనపరువెత్తి సస్యంబులంది మేయు । నట్టిదోషంబు గోపాలునందు లేదు । గాన వానిని శిక్షింపగాదు నృపతి॥ ఉ. కంచెలు వెట్టియాపొలము కాపులవశ్యము నిత్యముం బరీ , క్షించుచునుండు టొప్పునటు సేయకనూరక నుండువారలై । నంచెడుసస్యముల్ పశుగణంబులు నుష్ట్రములూరబందులుం । కంచరగాడిదల్ భయముగానక మేయగజొచ్చుగావునన్॥ చ. గవినలుశిద్ధమై వెలయకంచెలు చుట్టునుగాను పింపమా , ర్గవిధులు సెప్ప నొప్పిదముగాగ విశాలములైన నంజలూ । ద్భువొలచి సర్వసస్యతృణపుంజమనోహర భాతిదోప దొ । ట్టిపిడచిగాచుచుం ప్రతిఘటింపక హాలికులుండు టొప్పగుఁ॥ గీ. కంచెలు దెరల్చుకొనిపశుగణము వారి । సస్యములు మేయుటయును గర్షకులుజూచి । పాలకునివలన నొకపది పణములుగొను । టొప్పు గోవులబంధించు టొప్పదెందు॥ వ. గోవులు సస్యంబులకెంత నష్టంబుగలిగించు నన్నిపణంబులు గోపాలునివలనంగాని గోస్వామివలనంగాని గొనుటయు నసదుగా నష్టంబగునేని గోపాలునికి భయంబుసెప్పి పుచ్చుటయు నీనినదినంబాదిగా పదిదినంబులేగకుండుగోవును యెదమైనయాప్రను దానివెనుదవిలి చనుకోడెలును శంఖచక్ర త్రిసూలాద్యంకితంబులగు వృషభంబులును దైవసంబంధంబులగు నావులును పాలకుండుండియున్నైన లేమినైన సస్యం

బులు మేయుటనుజూచియు బంధింపకుండుటయు గోపాలునిదండింపకుండుటయు ముఖ్యతమంబులు॥ నర్కుటవృత్తము॥ వలవదుపాలకుఁడొడరి స్వామియనేకసము । జ్వలపరుషోక్తులాడ మరివాడొకకాలములో పలతనయిచ్చవచ్చిన నెపంబుచేసినన్ । నలఘుతరంబు సేయుట మహానుమతంబగుఁ॥ శుద్ధవిరాటవృత్తము॥ సారాచారము స్వామిసేయుగా । పారంబైతగుపాటిదానునిం । పారఁ పాలకుడాప్తవర్తన । స్ఫారస్ఫూర్తినెసంగ బెంపగుఁ॥ ప్రణవవృత్తము. గోపాలుండతికుటిలాచారుం । డైపాటింపకనతిస్వేచ్ఛాదు । ర్వ్యాపారంబుననలగంగాస్వా । మ్యాపద్భంగికి ననుకూలుడగుఁ॥ జలధరవృత్తము. గోపరిపాలకుండు తనకుంబ్రియమే , రూపునసేయడేనియునుప్రతిభఁ । భూపతితోడజెప్పికొనబోలు గరి , ష్ఠాపరుడుఁ వివేకియగుస్వామిద గఁ॥ మేదినివృత్తము॥ తనునొకపాటిసేయక స , దానిజేచ్ఛవర్తిం । చినపశుబాలకుఁ విడువ చెల్వుసంఘటించుఁ । ననియెమహామతాప్తిమనువంతకుండునెమ్మిఁ । వినభువిస్వామికీ విధులు వృద్ధిమెఱెలంగుఁ॥ క. గోపాలకుండుస్వామియు । నేపారవివాదములు వహించిన ధర్మ । వ్యాపారరతుడు ఘనుడగు । భూపతిచర్చించి దోషములుగనుటొప్పుఁ । క. సీమావివాదముల నిరు । గ్రామంబులవారు బేర్చికలహింపంగా ।

—*సీమావివాద పరిష్కార ప్రకారము.*—

దామహితహితాప్తిమెయిఁ । భూమీశుడు జ్యేష్టమాసమున దీర్పనగుఁ॥ చ. మరిపాలిమేరగుర్తులను మఱియురావియు కింశుకంబులఁ । దరుచుగ నామ్రవృక్షములు తాలములుఁ బహుపంక్తిభేదమిం , పెరయగనాటగావలయు నెందునువృద్ధి రహించుతీవెలుఁ , బరపగుచెట్లులుఁ పొదలుబంధురవంశ విశాలగుల్మముల్॥ వ. సాక్షరాంకిత భూయిష్ఠంబును లింగాకారంబునగు రాయియొకటిస్థాపించుటయు జాలతెన్నయగు॥ క. మరియును నూతులుబావులు । జెరువులును కొలంకులందు జేయింపనగుఁ , గురుతుగనస్థికఘాలపు । పరియలు భూగర్భమందు బాతగవలయుఁ॥ సీ. సీమావివాదంబు జింతింపననువుగాకుండిన

వృద్ధులునుత్తములగు । వారలనడిగి ధాత్రీరమణుండాప్తి గుస్తులిడంగ సంకోచమొదవ । దండసాక్ష్యము సెప్పనట్టివారలు శిరోజములు వ్రేలాడంగ విమలరక్త । చేలధారులు పుష్పమాలావిరాజిత కంఠభాగులు నమస్కారపరులు । నగుచు మంటి గడ్డలాత్మీయశిరముల , వెట్టికొనిగ డంగి యొట్టులాడి । యనృతమెల్లమిన్నదైననను చు పొలి , మేరనిర్ణయించు దీరులెస్స॥ క. వారలునుడివినటుల పొలి । మేరలు నిర్ణయము సేయమేలగునిల ను । ర్వీరమణునకుని జేచ్చ వి చారింపగబోలదట్టిసమయంబులలోన॥ క. ఆపొలిమేరలకధిక స । మీపములగు నూరులందు మేటులనంగా । దీపించువారలేవ్వరు । రూపింపగవచ్చు భూవరునితోసంధుల్॥ నాలుగూరులందు నల్వురుపెద్దలు। సంధినిర్ణయంబు సలుపుటొప్పు। ననిమొమనువుకారు సునయశూన్యులుదుష్టు । లొక్కయూరనాప్తినుండువారు॥ ఉ. బోయయుగోపకుండు ఫలపుష్పదళంబులు దారుఖండముల్ । వాయకవిక్రయించుకొనువారలు పాములవాడుగొల్లమున్। జేయుటజాలలెస్సయగు చేరువసంధినినిర్ణయంబు వా। రేయెడకాననంబులజరింపుచునుండుదురింతగావున్॥ క. వారలుసెప్పినయట్ల మ । హీరమణుండరసి సంధినిర్ణయమతిగో । ష్ఠీరతులతోడ సేయం । గా రెండు తెరంగులందగవు పెంపొందున్॥ క. వాపీకూపతటాక స । మీప క్షేత్రములకొక్కమెయివాదంబుల్ । బ్రాపుకొని సేయు వారల । భూపతివారించి ధర్మభూయిష్ఠగతిన్॥ క. ధీమహితులునుత్తములగు । సామంతులనడగి సేయజనునిర్ణయమా । రామగృహతటాకాదుల । కేమెయి పక్షంబుడిగిమహితమతులారా॥ క. అనృతంబులు సామంతులు । మనోనియమంబు లేక బలికినపతి ధీ । యని దండింపవలయు తీ । రని నిష్ఠురవాక్యములుబరగుననిరి బుధుల్॥ క॥ వెరపించి యిండ్లుతోటలు । జెరువులు పొలములుగొనిన యశిష్టరతుల దా । వెరపించి దట్టిగొనునది । యురుకన్ పంచశతపణములు ర్వీశుడొగిన్॥ క॥ మరియును వార్తామాత్రం। బెరుగమినన్యుని ధనంబు నెలమిగొను జనున్ । వెరపింపక ధీయని గ్ర। చ్ఛరతద్ధనమున్ గొనునది సభ్యులెరుంగన్॥ వ॥ ద్విశతపణంబు

లుగొనవలయు ననికొందరమతంబు॥ క॥ పొలమేరలందు తోటలు । శిలలును సంస్థాపనంబు సేయింపంగా । వలయు నరేంద్రుఁడు వాదం । బులుడిగి ప్రజలెల్ల సౌఖ్యముగవర్తింపఁగ॥ క॥ సీమావినిర్ణయాదుల । సామాన్యపథంబులెల్ల జక్కనుఁడివిత్తిఁగ । నేమిారలువినవెండియు । సేమములగు సూత్మవిధులు సెప్పెదు నెలమిన్॥ వ॥ అనిచెప్పియిట్లనియె॥ గీ॥ క్షత్రియుఁడు బ్రాహ్మణుని నిందసడియొనర్ప । శతపణంబులుగొనుటయు సత్యవాది । యైన వైశ్యునినిందించు నంఘ్రిభవుని । వలన యేబదిగొ

—*దుర్వాక్యదండన ప్రకారము.*—

నుటయు వెలయఁ బలికి॥ క॥ గుణనిధియగుక్షత్రియు బ్రా । హ్మణుఁడవినీతములువలుకనటు పంచాశ । త్పణములుదండముగొనుట శ । రణరహితుని జేయుట సుకరము భూపతికిన్॥ సీ॥ ఇరువదియైదైన నిరువదియైనపణంబులుగొనుట మహామతంబు । వైశ్యుండు శూద్రుఁగర్వముమిారి నిందింప విప్రుండు వేరొక్కవిప్రునింద , బరిగింప పండ్రెండు పణములు వాదంబులం దైన నిర్వాదియైనపణము । లైన నిర్వాదియైన మానక గొనునది భవ్యతముండగు బ్రాహ్మణునిహా , సించి పరుషోక్తులాడిన చెనటిశూద్రు । జిహ్వఁగోయించునైన నిష్ఠీవనంబు । నోటనురిలించియుణచి తను ఫుగృశింప । జెలఁగ నిడుఁట యైనదగునీతి మెరయుపలికి॥ క ॥ఆరంభము సెడిబెంపురు ! వైరూపఋటేమిబ్రాహ్మణాధమయని గ । ర్వామూఢవిప్రు పలికిన । క్రూరచరితు శూద్రునగ్ని గూరింపనగున్॥ వ॥ అగ్నితప్తంబగు తైలంబు కర్ణరంధ్రంబులందును నోటియందును బోయింపవలయునని కొందరమతంబు॥ ఉ॥ పాయవునీవు నీచరతి బ్రాహ్మణధర్మవధంబెరుంగవో । హాయనిశుద్ధకర్మరతినుండుము ఛీయని పేరులేని నీ । చాయయునైనఁ గంటనని సాహసమొప్పగ విప్రునాడు న । త్యాయతబుద్ధినైన దెగటార్పదగున్ నరపాలుఁడంఘ్రిజున్॥ చ॥ పరమపవిత్రమూర్తియగు బ్రాహ్మణవర్యుఁడనేను గానా , చరణములొత్తుమిావని యుసమ్మతి శూద్రుని బల్కు విప్రునిన్ । నరపతియుగ్రుడై కదసి నాలుకగోసి యురంబుగ్రుద్ది చె । చ్చెరజనుమేలనింతలని సెప్పిదిరంబుగ బుచ్చు

టొప్పగు౯॥ క॥ పారగమతినిర్మల వి। ద్యారతుడగు శూద్రుడును మహా మహుడు సదా। చారమ్ము లేక వ్రత సం। స్కారపరుడుగాని ద్విజుని కన్న నరయగ౯॥ సీ॥ గ్రుడ్డియు బధిరుండు కుంటియు గుజ్జువాడును గాన నయినచో జనువుచేసి। గ్రుడ్డివాడాయని గుజ్జువాడాయని బధిరుడాయని కుంటివాడయని య। గౌరవరతివల్కు వారల దండింపవలయు భూపతి గౌరవంబువమాని। యాత్మసంబంధుల నాలిబిడ్డల నన్నదమ్ముల మఱి తల్లిదండ్రులగు గు। రుల సదా చెడనాడిన తులువకతన। దండనము సేయునది యపాత్రతజెలంగు। వారలార్యుల మనివల్కు వారలైన। నాలుకలు గోసిపుచ్చుటర్హతమమయగు॥ క॥ అనుచిత వాక్పారుష్యం। బునకగుదండన విధులను బోధించితి దం। డనపారుష్యమునకు సే। య నయినవిధులింక వినుడనఘమతులారా॥ క॥ ఏయంత్యజుడంగంబు

—*దండనపారుష్యవిధులు.*—

లు। గాయపరచు నుత్తములగు గానకనైన౯। గోయందగువాని తను వు। హేయాస్పదముగ నృపుండనిరి భవ్యతముల్॥ క॥ పాదంబుతోడ దన్నిన। పాదంబును పాణినేయపాణినుదగ్రుం। డైదోడన ఖండింపం। గాదగు భూవిభుడువాని గర్వంబణగ౯॥ వ॥ ఏనికృష్టవర్ణుండుత్కృష్ణవర్ణునితో సమానాసనంబున నుపవిష్టుండగు వానికటిప్రదేశంబున తప్తంబగు లోహపిండంబుతోడ గురుతులిడవలయు వాడు గౌరవనీయుండగు నేని యట్లుచనదు॥ మఱియును॥ గీ॥ ఉత్తముండనంగ నొప్పునాతని మేన, నోడకధముడురుకనుమియునేని। గదసి యణచివాని పెదవులు రెండును। గోయునదినృపుండు కూరికూరి॥ గీ॥ విబుధుతనువున మూత్రంబు విడచునట్రి। యధముశిశ్నంబు గోయింపనగు పురీష। మైన నుక్కరగొద్రి వేయంగవలయు। పరమధర్మరతుండగు పార్థివుండు॥ గీ. కేశపాశంబు మీసముల్ గ్రీవముష్క। ణములువట్టి దివిచిభవ్యతమునిద్రోయు, నధము బాహాయుగంబు శితాసినరుక। వలయుభూపాలకుండు గర్వంబుదరుగ॥ సీ॥ చర్మంబు ఛేదింప శతపణంబులు మాంసము ణచిఛేదింప సహస్రములును। నెత్తురువారంగ నొత్తివేయగ నాల్గునూ

ర్లగొనగ వలయును నృపుండు । గంతుపెంపరమేనకండలుదెగి శల్యములు విరుగంగనమోఘదృష్టి । నేసినదుష్టప్రవాసశిఖా కృశకాయుజేయునది భోగంబుకొరకు । నరుకరాని చెట్లనరికిన గ్రూరచ । రిత్రుబాత్రతము చరిత్రమెరిగి, యెరిగి యుపహసించు గరదుమహాదండి । తులుగ జేత నృపుని కలషునీతి॥ వ॥ ఫలవృక్షంబులునరికినవాని నుత్తమంబుగను పూచినచెట్లగొట్టువాని మధ్యమంబుగను నల్లీగుల్మలతాములు ఛేదించినవాని నధమంబుగను నవాంకురంబులు వెరికినవాని నధమాధమంబుగను దండింపవలయు॥ గీ. నరులనైన పశుగణంబులనైననే । యంగ దిప్పరు దుష్టుడణచి యెంత । లాచరించె తొల్లియంతలుపీడింప । వలయు నృపుడు ధర్మవర్తనుండు॥ సీ. హస్తాదిసర్వావయవములలోననే యంగంబునందు గాయంబు సేయు । పాపాత్ముడుగ్రశిఖా పీడితునిజేయవలయు నావ్రణ మెన్ని వాసరముల । కగు పూర్ణస్వాస్థ్యమా యుతముగ నన్నిసంవత్సరంబులు మహీవల్లభుండు । వానివెండియును ద్రవ్యంబు రత్నంబులు లోహపదార్థంబులును హరించు । వానివలన గోలువడినవానికి గోలు । వడిన వస్తుతతులవశ్యమిచ్చు । నట్లు సేయుటోప్పునంత ధనంబు దం । డంబుగొని నృపుండడకువసెప్పి॥ వ॥ హరించిన పదార్థంబులు నష్టంబగునేని యోగ్యంబగు క్రయధనంబైన నిప్పించుటయు రథంబైనబండియైన దోలుచుండువాడు నేర్పు చాలమిగుర్రంబులనైన నెద్దులనైననుఱుకనదలించుచుండు వెడ నవిమార్గంబుదప్పి గండశైలంబులపై బ్రాకియైన జెరువులకొలంకుల నేరులనూతుల బావులంబడియైన గర్తంబులకాళులిటికిగొనియైన నింకనేయపాయంబుల బ్రాలువడియైన జచ్చుట వికలాంగంబులగుట సంభవించునేని వాని మూల్యంబు త్రిగుణంబుగా బెంచి యాసారథివలన తత్స్వామికిప్పించుటయు నారథంబునందైన బండియందైన గొనిపోవంబడు పదార్థంబులు జెడునేని వానిక్రయంబును రథంబైన బండియైన విరుగునేని తన్మూల్య ధనంబును తత్స్వామికైన తదనుమతంబువడసిన వానికైన నిప్పించుటయు నారథంబునందైనబండియందైన ప్రయాణంబు సేయుజనంబుల కపాయంబగు

నేనిశిక్షించుటయు రాజనీతిప్రకారంబునెండియు॥ గీ. ఆలియైనపుత్రుడ యినభృత్యుండైన, ననుజుడైన శిష్యుడైన తప్పి। దంబు సేయ వేణుద శమైనభ్రాతయైన। నెత్తికొట్టవలయునుత్తముండు ॥గీ మూపుమీదగొట్టు టేపారుకాదు శి, రంబుమీద నాననంబుమీద । రొమ్ముమీద గను నురుకసేయుటొప్పు మ, హాపరాధయైన పాపచరితు॥ వ. దండపారు ష్య విధంబు సెప్పంబడియె నింకద్రుముచ్చిలువానికి సేయవలయు దండ నాదివిధులు దేటపరతువినుండని యిట్లనియె॥ క చోరులవలన భ

—*తస్కరదండనాదివిధులు *—

యంబు మ, హీరమణుడు ప్రజలకొదవనీయక దృఢకా। ర్యారంభము సేయవలయు। వారలపైదానగౌరవము చెలువునగుక॥ క. ఏనరపతి ప్రజలక భయ। దానమొసగు తస్కరులనధము సేయుచు స, న్మానితుడగు రాష్ట్రంబున। నానృపుడు యశంబు చెలువ్రనతిశయము దగ౯॥ చ॥ నరపతి తస్కరాదులభయంబు జెలంగనిభంగి దండన। స్ఫురణముదాల్చునేని బాలివోవక నిత్యసుఖానుకూలముల్। వారయు దురెల్లవారలు విభూతియు నాజ్ఞవము౯ మహాజనా। దరతరపాత్రము౯ వడయుదాన నతండు దొలంగుదుర్మతుల్॥ క. చోరులుధూర్తజనంబులు। పారములేకిచ్చదిరుగు భంగిరహింపం। గా రాష్ట్రము పాడగు ను। ర్వీరమణుడుదానవారయు విపరీతంబుల్॥ క. పాలన మతిధర్మాస్పద। మైలాభముగోరకునికి నధిపుడు విభవ। శ్రీలాభంబులువారయు క। ళాలసితుడు శుద్ధమత విలాసుండగుచు౯॥ గీ. ప్రజలనందర సద్ధర్మపథమునుండి, దొలగకుండంగ శాసింపదొడగ వలయు। దానవారలు సేయుసద్ధర్మమందు। వారయుషడ్భాగమదియ విపులమతంబు॥ గీ. పార్థివుండుయోగ్యపథమున ప్రజల శా। సింపకుండునేనిసేయువార। లురుకధర్మహానియొదవునధర్మ ష। డ్భాగమరయ దానిభవ్యులార॥ గీ. పరమధర్మపథము బరగించిఘాతుక। జనులనణచి దివుట సర్వభూత। రక్షణంబుసేయురాజవర్యుడుప్రభు। వనగబరగున న్యులట్లుగారు॥ క. న్యాయార్జితమగువిత్తము। పాయనములుగూడ

మనుజపతియాగంబుల్। సేయునదియు నేకము లత్యాయతదక్షిణ లొసం
గియనుకూలరతిన్॥ క. ప్రతిభాగము శుల్కంబను। చితదండముఖర
మురత సేయకకొనుభూ। పతిరెండులోకముల గ। ల్గి తుదైనరకమునబ
డునసేకయుగంబుల్॥ క. పరిపాలనంబుభవ్యము। పరాయణమురుపు
గాకబలిషడ్భాగా। పేరహించునరేంద్రుండిహ। పరములమలహారియ
నగబరగుసతంబున్॥ క. అనపేక్షితమర్యాదియు। జననింద్యతముండు
క్రూరచరితుడు కా। ఘనుడతిలోభియు నాస్తికు। డునగునృపతినరక
మునబడున్ బుధులారా॥ గీ. వధముచేసియైన వడినిరోధంబు గా।
వించియైననృపతివివిధగతుల। న్యాయపథముదప్పి నడచుదుర్మార్గుల।
నణచిపుచ్చవలయు నాఖ్యలలర॥ గీ దుష్టనిగ్రహంబు శిష్టజనానుగ్ర।
హంబునాచరితమహామఖక్రి। యాభిరతియు సజ్జనారాధనముగల, పా
ర్థివుండు పరమపావనుండు॥ గీ. బాలురకు వృద్ధులకు నయపారగులకు,
నాతురులకు ప్రియంబుసేయంగబూను। టయును పాపులదండించుట
యును ముఖ్య। కర్మములురెండు నృపతికి గణనసేయ॥ క. ఆపదలుగ
లుగువేళ ల నోపుటసద్గతియు కల్మియైనగూడుతరిన్। కోపము గర్వం
బును దుర్వ్యాపారము సేయుట న్నరకము బొరయున్॥ క. కనకాదు
లపహరించిన। జనముల గోల్పడిన వారుసమ్మతి బొందం। గనృపతి
దండింపంగా। జనుదానంబొరయు నతడుసద్గతులెల్లన్॥ క. బలవంతు
డు తనుగదిసిన। బలహీనుడు ధనముగోలు పడినయతడు క్రము। చ్చు
లదాడిబొరయు వాడును, విలపింతురు పందమనుజ విభుడంచెదలన్॥
క. జాగ్రత్పవర్తనము దగ, నిగ్రహమొనరింపవలయు నృపతివెదకి క।
ష్టగ్రాహకుల దురాత్ముల। నిగ్రహశీలురఖలురననియె మనువుదగన్॥
క. తనుసెల్లవారు పొగడగ। జనపతిదండంబు యోగ్యసరణి నడపు
చున్। ధనమొసగి బీదసాదుల। ననయము రక్షింపుచును మహాపద
ముగనున్॥ క॥ శాసింపవలయుచోరుడు।భూసురుడైనన్ దివుటనృపుం
డటు సేయం। గాసర్వజనంబులును। ల్లాసంబుననుండు భీతిలకనిత్యం
బున్॥ చ ॥తనయుడితండు భాంధవుడితండు గురుండితడీతడాప్తుడీ। త

నినెటుశిక్షసేయనగు ధర్మపరుండగు విప్రుడంచు దా, ననయముఘంశ
యింపజన దారయభూపతియేనగండు దో । షవిరతినుండు వానిపరు
షంబుగ దండితు సేయుటొప్పగుఁ॥ గీ అడచియైన జిక్కవోడిచియైన
నృపుండు । దండనంబు సేయు టొండు తెరవు । ముచ్చిలించువానిజచ్చి
వాడట్టిదోషంబు వొరయకుండ సాధులారా॥ క. శాసనము భూవిభుం
డు స, దాసలుపకనున్న దుర్మదము నత్యధికో । ల్లాసమును వెలయ
దుష్టులు । శాసింపుదు రెనుగు లేక సాధుజనములఁ॥ క. సతిరయినరిం
చున ఘంబులు । పతిఁబొందిన భంగిప్రజలపాలింపని భూ । పతివారలా
చరించు దు । రితములు సగబాలువొరయు రేపుఁ మాపుఁ॥ సీ. ధరణీ
శ్వరునిచేత దండిపనడినట్టి పాపాత్మకుడు తనపాపచయము । వాయుగా
వునన ప్రమేయంబు వాటిల్లమనుజులందరికు నృపునకు దండ । మతిభ
వ్యతమనుకు మతియెవ్వడణచుధర్మము గోరిశుద్ధజలములునుప । వ
డినగేహంబు కూపములోని నీరుదీసికొనత్రాడును ఘటమొకడుతీర ।
మందిడగనది హరించు దురాత్మకనక, మాషదండింతు సేయుట
మనుజపతికి। వలయుధాన్యంబుముచ్చిలు వానిదశగు । ణములుబేరిచి శి
క్షించునది సతంబు ॥ గీ. ధాన్యముహరించువాని వధంబుసేయ । నగు
ననిరి కొందరిత్యల్పమైనట్లు । గాదుకోపింపవలయు రక్షణములేని । ధన
ముగొను వానివధసేత ధర్మపథము॥ గీ. కనకమును రత్నములు గోవు
లును సుచేల । ములును నూరుపణంబులు విలువసేయు । వానినెవ్వా
డుముచ్చిలు వానివధము, సేయునది కొలదియగు నేని సేయరాదు॥
సీ. పంచాశతమునకు మించినవస్తువుల్ ముచ్చిలు నరుహస్తములనున
రుక । నగునంత సంఖ్యలోనైన విహరియించు వానివలన గోలుపడిన
వస్తు । వెంత మూల్యముసేయునంతలు పదియడుంగులు గొనునది మ
హాకులజులైన । పురుషుల తరుణులపుస్తకంబులు రత్నములు దొంగి
లించిన కలుషచరితు, వధముసేయంగవలయు నౌషధములస్త్ర । శ
స్త్రములుగోక్షులును శుభ్రవస్త్రములు హ। రించువాని తెరవు విచారిం
చి దండనంబుగావించుటాఖ్య మతంబుపేర్మి॥ సీ॥ ఫలములాకులు శాక

ములుపప్పుబెల్లంబుశర్కరయును గంధసారములు ల। వంగంబులునుమా. షిపంబులు గంధంబుపాలుపెరుగు నేయి పానకంబునుప్పుచర్మంశులునప్ప శంబులు పేటికలుధాన్య జాతులు కలశములును, పాత్రంబులును తేనెపా యసంబును తైలమామిషంబును కల్లునాలజున్ను। మొదలయిన యల్ప తరమూల్యములు హరించి.. పాపరతువలన నవిగోలుపడినవారి । కద్ధి నిప్పింపవలయును పార్థివుండు । గోల్పడిన వస్తువునకుద్విగుణము వెంచి॥ క. ఫలములుమూలంబులు కూ । రలు ధాన్యంబులు గొనంగ రాదవి గలవా । రలు లేని-చోగొనిన శా। త్రులగుణ శతదండమున కొరులు బుషులారా॥ క. త్రేతాగ్నులుశుద్ధరస। ప్రాతంబులు శిద్ధమైన న వస్తువు లెవ్వం । డాతతగతిమానిగొనుణ । నాతనిదండింపవలయు న ప్పుడదివ్యుటణ॥ క. ఏయువయ వంబులనువ్వుగ । స్తేయము గా వించునరు డు దివిరి నృపుడాగిణ, గోయింపవలయు నప్పుడ । యాయంగములు రుక వానిననిరి మహాత్ముల్॥ చ. తనయులు తల్లిదండ్రులు హితవ్రజ ముణ గురుడుణ పురోహితుం । డును సతులుణ సమానులుగడుణ విగటింతురు రాజుతీవ్రశా । సనమలరింపకున్న బలుసాహసకృత్యములా చరింతు ను । గనిరితి మై జరింతురు పరస్పర వంచన కృత్యశీలురై॥ గీ॥ గాననట్టివారినైన శాసింపగా । వలయు పార్థివుండవశ్యమనిరి। మనువు నృపతి యాజ్ఞమన్నింప కపరాధ । మాచరించు వాని నణచు టొప్పు॥ వ॥ అపరాధంబుచేసిన శూద్రునివలన నెనిమిదియు వైశ్యుని వలన పదియారును క్షత్రియునివలన ముప్పదిరెండును బ్రాహ్మణుని వలన యరువదినాలుగును పణంబులు దండంబుగొనవలయు నపరాధ మెంత నింద్యంబై యుండు నంతకుణ దగినదండంబు ప్రాముఖ్యంబు॥ చ॥ అనుచితమైనవర్తన మహాయనరాదనలార్థ మెవ్వడిం । ధనములు సారమూలములు దారువులుణ గొనిపోవునన్యుడై। న నతనిగూర్చి పూ వులు తృణంబులు జేకొనువానిగూర్చి కా । దు నృపతితోడ జెప్పికొన దొంగలు వారలుగారు సత్తముల్॥ క॥ అయతనియతిమెయితపము, సేయునతడు జేరువయగు జెట్టులఫలముల్ । గోయగమూలంబులుగొన।

గాయోగ్యుఁడు దొంగయనుటకాదాఘమునన్॥ గీ. యాజనాధ్యాపన
పరిగ్రహములనైన । కాదుదాత యొసంగనికాలమందు । బ్రాహ్మణుం
డర్థిఁగొనఁగ జౌర్యమగు నాకు । కర్మమాతఁడు దండింపఁగఁతగువాఁడు॥ క. తె
రువరి యాకటిఁజిచ్చుల । జెరుకుఁగడలు రెండు గొనఁగఁజెల్లుద్విజుండ । త్రైర
వై నవాడ ౯సముఁన్ । మరిగిఁకొనఁగ రాదు పేదమానిసినైనన్॥ చ॥ పరు
లహయాదులన్ గడిగిపట్టుట చోరుఁడువో లెబోయి యె । వ్వఁడునటవిప్ప
గావనిన వానినివిప్పుట యాతతాయియై । పరులరథాశ్వయానముల భా
రవహంబులదాచి పుచ్చునె । ప్పరు సునకాఁడ । చోరుఁడగు బ్రాతిగనప్ప
నులాచరించినన్॥ క. ఈధర్మపదములన్నియు । బోధాపూర్ణములు గాన్ను
పుడు నడపి యశ । శ్రీధనధాన్యవిభవ వి । ద్యాధారేయుండఁగున్ మహాశ
యులారా॥ గీ. పరమసౌఖ్యపదము బడయఁగోరిన మహీ । వల్లభుండు
గౌరవంబు సెడక । ప్రజలనుచితభంగి పాలింపవలయు వి । ద్యాయశస్స

—*బలవద్వ్యభిచార దండనాదివిధులు.*—

మృద్ధిదగసతంబు॥ క. పారుష్యంబులు వలికిన । వారలకోపించుటయు
నవశ్యము కష్టా । చారపరాయణాంతులగు । వారలశాసించుటయును
వలయున్నృపతికిన్॥ గీ. హింససేయునరుల హింసించుటయు జౌర్య । వృ
త్తినుండువాండ్ర వెడలనణచు । టయు మహామతమువిడచిన విప్రులచె
డ । నాడుటయు నృపునకుమూడుపనులు॥ చ. మనుజుఁడొకండుసాహస
ము మానకసేయఁగ రానిసేత చే । సిన నరనాథుఁడొప్పదటుసేయఁగనీక
ని దూలనాడి దం । డనమొనరింపఁడేనియు గడంగుదురందరు నట్లజే
య దా । న నణఁగుకీర్తియున్ బలధనంబులు తేజమునల్లనల్లనన్॥ చ. అ
నుజుఁడితండుపుత్రుఁడితఁ డాప్తుఁడితండని పెద్దజూచియే । జనపతియాచరిం
పఁడురు శాసనముగ్రతసాహసక్రియల్ । వెనరుచు వానినాతఁడతివుండ
ననొప్పియు హీనుడైచెడున్ । దనుగను జుల్కనాడుచు వృథాప్రజలం
దరు గోలసేయఁగన్॥ క. పేదలకును గొప్పలకును । వేదపరాయణతవె
యః విప్రులకును బెం । పేదియడరుగాంచు న । నాదరణీయులవధింప
నగునృపుఁడురుకన్॥ గీ. బ్రాహ్మణుండైనగురుఁడైన బంధువైన । వృద్ధు

డైనసెవ్వండైన నృపుడుదిశిరి । వధముగావింపవలయు నవశ్యమురుక ।
సేయగారాని సేతలు సేయునేని॥ మ. పరదారారతులిచ్ఛ జేసిన మహా
పాపాత్మ్మబంధించి ని । ష్ఠురదండంబొనరించి గుర్తులిడి నీచుండీ దురా
త్మ్ముండు క । ష్టరతుండంచు జనంబులెల్ల వినజాటంబంచ్చిదిప్పన్ జ
నుల్ । పురమందెల్లెడలందు ధర్మరతిమై భూపాలకుండిమ్ముల్॥ క. ప
రనారీరతులిచ్చలు । బరగించు దురాత్మ్మవలనబహుజాతులు సం, క
రములగు గాన వానిన్ । బరిమార్గ్నగవలయుననిరి ప్రాజ్ఞజనంబుల్॥
క. పరకాంత వేడికొనుటయు । పరితోషముతోడ సురతిబాటించిన క ।
ష్టరతుంబ్రజలందరుగన , కరములుదెగనరుకునది దగంగనృపుడొగిన్॥
చ. ననుకడునాదరించినది నాతియటంచునలజ్జతో పరాం , గన చరి
తంబు జెప్పికొను కాపురుషాధమునాల్కగోయగా , జనుపరకాంతనిచ్చ
మెయిసంతస మారగజూచువానిలో । చనములణంగజేయునది శాస్త్ర
విదుండగు పార్థివుండొగిన్॥ ఉ. ఆయమమంచిమిన్న మరియాయమన
న్నువరింప జూచు దా , నాయమనాకుబంటినది యచ్చపుకమ్మనివీడియం
బు నా , కాయమగూడియుండ మనసయ్యెడినంచు పరాంగనారతిన్ ।
బాయక బల్కుదుష్టమతి బట్టివధించుటవశ్యమారయన్॥ క. బలవం
తుడ నాకెదురే । బలహీనుడువాడటంచు బలహీనుసతిన్ । బలిమిర
మించినదుర్మదు । తలదెగవ్రేయునది నృపుతత్క్షణమురుకన్॥ చ. జ
నములు లేనిచోటనెలజవ్వనియొక్కతె జాలయోపికన్ । పనుపులు
సేయుచుండగని పాడుచునాడుచు విగ్రహీగుచున్ । జనియదియొల్లకుండి
నను సాంత్వనవాక్యములాడుదుర్మతిన్ । జనపతిచంపిపుచ్చునది శాసన
మర్హ్వాతమంబుగాదగన్॥ ఉ. లాలనమింపుసేయుము విలాసవతీయనియు
న్యకాంత స్త్రీ । లోలుడొకండు వల్కనదిలోన భయంబును సిగ్గుజే
ద్వ్యడన్ । గావిడకేగుచుండగని గర్వమునన్వెను వెంటవారు దు । శ్శీలువ
ధించిపుచ్చునది సెప్పినవారలు జూచుచుండగన్॥ క. పరపురుషులతో
నిచ్చలు । బరగింపకనుండసతుల బతులతి జాగ్ర । న్మరతి మెఝునర
యుట్టది యొక । పరమాయత ధర్మమనిరి ప్రాజ్ఞజనంబుల్॥ ఉ. ఫాయు

నిరాగసంపదలు పాటిజెలంగగ ముద్దుముచ్చటల్ । సేయుచు భూషణం
బులును జీరలుకానుకలిచ్చుచుఁ సదా । డాయుచునచ్చలారగ గడంగు
చు భార్యలభర్తలంచితో । పాయసమగ్రతుష్టిపలుభంగుల రక్షయొన
ర్చుటొప్పగుఁ॥ క ॥ వేతనకారులుభిక్షుక । జాతులు దీక్షితులువందిసం
ఘంబులు సం। ప్రీతిగృహస్థులకాంతల । తోఁతగుభాషింపనటబతులు
నొల్లనగుఁ॥ సీ॥ పాడియునాడియుఁబ్రదుకుకాంతలతోడ భాషించుటొప్ప
దేపనులు లేక, పనులుగల్గిననగు భాషింపబాహ్యస్థలంబులగూడ దు
ల్లాసముమెయి। యేకాంతమున నెవ్వడేకాంతముననట్లుబాసలు సేయు
నృపాలకుండు । వానిదండింపగావలయు నొల్లనికన్యబలిమిజేసిరమించు
పాపచిత్తు । వధముసేయుటొప్పు వలపునకన్య వ । రించునేని దగుర
మించనిచ్చు । కన్నెయొల్లకున్న గదసియంగుళములు, బరచుతులువద్రుం
చు భంగిలెస్స॥ వ॥ ఒల్లనికన్నియ నంగుళప్రక్షేపంబు సేయు కష్టరతు
వలన రాజునూరుపణంబులు గొనుటయు నక్కన్నియతల్లిదండ్రులకిన్నూ
రులు శుల్కంబిప్పించుటయు కర్తవ్యధర్మంబు॥ గీ॥ బోడిజేసికుంటిగాడిద
నెక్కించి । పట్టణంబులందుపల్లెలందు । జనులుజూడద్రిప్పజనునరనాథుం
డు। కన్నెజెరుపజూచుకష్టరతుని. క. ఏయమపతిపనిచిన పని । జేయక
తనయిచ్చదిరుగు శ్రీమలగుణ ద । ర్పాయతరతిదాని తనువు । గోయించి
యొసంగవలయు కుక్కలు దినగఁ. క. జనులు పలుపురతివేడుక । గ
నకుక్కలచేతదాని గరపింపంగా । జనునసియె మనువుశాస్త్రి । ర్ధనికర
విదుడు బుధజననుతంబుసెలంగఁ. క. పరపురుషుని సాంగత్యము । బర
గించిన కాంతనీతిపథము సెడిసదా । పరసతుల నాసగొను । దుష్పురు
షుఁ బంధించి యనలమున ద్రోయనగుఁ. వ. ఇది కొందరమతంబు
నీచవర్ణుండుత్కృష్టజాతి సతిరక్షింపబడుచుండినను రక్షింపబడకుండినను
రమించునేని వాని సర్వస్వమ్మును బలిమిమెయిగొని వికృతాకారునింజే
సి బహుజనసమూహంబులుజూడ ద్రిప్పించి వధింపవలయు, తనంతన
వలచివచ్చిన బ్రాహ్మణస్త్రీతో రమించిన వైశ్యుని యొక్క సంవత్సరం
బుదనుక చెఱనిడి తలగొరిగించిపుచ్చుటయు శూద్రునివధించుటయు

నృపతికర్మంబులు. క. అపరాధంబులుచేసిన । కుపురుషులం దాచిపు చ్చు గుప్తాయత క । గ్మపరాయణులవలన వే । యిపణంబులు గొనవ లయు నరేంద్రుండుదగన్. గీ. బ్రహ్మవిదుడు పరమపావనుండగు వాడు। దైవవశము పేర్మితప్పిదములు । సేయునైన నతని శిక్షించుటొప్పదు । గనలబలికి యేగుమనుటలెస్స॥ క. అసతీజనంబులతి సా । హసకర్మకులు గ్రులును దురాత్ములుముచ్చుల్ । వ్యసనపరాయణులును తా । మసు లు సదారాష్ట్రినష్టమాత్రులరయగన్. క. ఏరాజురాష్ట్రమందున । వా రలు గనరారు గౌరవము పేర్మిమెయిన్ । నారాజుశక్రసముడన । గా రెండవలోకమున బొగడ్తకునెక్కున్. క. ఏయెడలందును చతురో । పాయంబులు వాయకనరపాలనముదగన్ । జేయునరేంద్రుడుపడయు చి। రాయువు సౌఖ్యార్థ శిద్ధులనిరి మహాత్ముల్. క. యాజకుడు ఋత్విజుని మరి । యాజకు ఋత్విజుడకారణాశ్రద్ధమెయిన్ । నోజు సెడివిడువదండ ము । రాజుగొనవ్వలయు హితపరాయణులారా. చ. తనయుల నాలి బాంధవుల తమ్ముల నన్నల తల్లిదండ్రులన్ । తనకనువైన మిత్రుల వృధాత్యజియించిన లోక నింద్యుచే । గొనునదిషట్ఛతంబులురు కోప ముతో నరపాలకుండు హా । మ్మనియదలించుచున్ సభికులందరుగన్గొని భీతిదూరగన్॥ గీ. బ్రాహ్మణులకు గృహస్థాశ్రమప్రకార । మందు వా దంబుగల్గిన నధిపుడఖిల । శాస్త్రమర్యాద జర్చించిజక్క సేయ । వల యునానడిమేలని వారలరుగ॥ గీ. అర్హుడైనయతని యన్నంబుగుడువని । వానిగుడువరాని వానియింట। గుడుచువానిపార్థివుడు నిష్ఠురోక్తులు। వలి కిగొనునదిశతపణము లెలమి॥ గీ. గ్రుడ్డివానివలన కుంటివలన వత్స । రములు డెబ్బదిచనువిమలువలన । బధిరువలనగాదు పృధివీశ్వరుండు క । రములుగొనమహాతురమునమైన॥ క. శ్రోత్రియునార్యున్ శుద్ధచ । రిత్రున్ బాలకువిధిజ్ఞవృద్ధుకులీనున్ । పాత్రతమును త్తమసతుల । ధా త్రీపతిబ్రోచునది మతము వెలయంగన్॥ క. ఆరయతనకర్హమగు మ । హారత్నంబులు పశువులు నశ్వంబులు తెం । పారంగ తనకుగాకస, దా రాష్ట్రజనముల కమ్ముదర్పితునురుకన్. గీ॥ దివిరిదండింపవలయు దంతి

కరులునశ్వ | ములుమహారత్నములు రథంబులునుగల్గు, వాడు తనయి చ్చనొక్కక వేడుకమెయి | మేననిడికొనక నమ్మక హీనవృత్తి॥ క॥ పరరాష్ట్రంబుల నమ్మగ | దొరకొనినం బట్టి దండితుని జేయుటయుం | కరమత్యధికము గొనుటయు | నరపతికింజెల్లునది ఘనంబనిరి బుధుల్ ॥ వ॥ తనరాష్ట్రంబు క్షామాదిపీడలం దూలిబెంపుసెడి యుండుతరి స్వరాష్ట్రవాసులగు ధాన్యసంపన్నులు పరరాష్ట్రంబులు ధాన్యాదులు విక్రయంబుసేయునేని యవిదోచుకొనుటయు సువర్ణాదుల దూచికొను తులాదు లారునెలలకొక్కతరి రాష్ట్రమెల్లెడల బరీక్షింపించుటయు ధాన్యాదులు పరిమాణంబుసేయు నాఢకాదులు పక్షపక్షంబు బరిశీలింపించుటయు శకటాదులధాన్యంబులిడి విక్రయించుకొను వానివలనపణంబును లొట్టియలగుఱ్ఱంబుల యెద్దులమూపులపైనిడి యమ్ముకొనుచుండు వానివలనయర్ధపణంబును నెత్తినైన భుజంబులనైన మోచికొనిపోయి యందంద వెలసేయుచుండు వానివలన పావుపణంబును కరంబులు గాగొనుటయు రెండు నెలలకుమించి గర్భంబుదాల్చిన స్త్రీవలనను భిక్షుకునివలనను బ్రహ్మచారివలనను తపశ్చిహ్నలుగలవానివలనను కర్ణధారకులు వేతనంబులు గొనకుండునట్లాజ్ఞాపించుటయు నౌకాప్రయాణంబు సేయువారలకు దైవవశంబున గాక నావికుల యేమఱుపాటువలన నెంతధననష్టంబుగలుగునంతయు వారివలన వారలకిప్పించుటయు రాజనీతిపధంబులు మరియును. క. ఉత్తములు బ్రహ్మవిదులు మ | హోత్తములు నునైన బ్రాహ్మణజనంబులలో | కోత్తరమతియైగొలచి మ | హత్తువడయు శూద్రుడతిశయగరిష్ఠాప్తిన్. క. మేదిని వాణిజ్యమును కు | సీదంబును కృషియు పశువిశిష్టత్వము బెం | పూదిన వైశ్యుడు సర్వజ | నాదరణీయుండు ననఘుడగు ఋషులారా. క. బోధానందవిమల వి | ద్యాధారేయులగు బ్రాహ్మణార్యుల సద్గో | ష్ఠీధృతియు శుద్ధచరితము | గాధకలిమిక్షత్రియుడు జగత్పూజ్యుడగున్. క వేదములు జదివిశుద్ధము | లైదగు హోమములుసేయుటతిమాత్రము మ | ర్యాదవహించుట విప్రుడు | భూదేవుడగున్ మహాతపోధనులారా. క. ఒరులనుసేవించు

చు లో । భరతుండగు విప్రువలన పార్థివుడుగొనఁ । బరగు షణద్వి శతంబులు । పరమాదరణీయవృత్తి పాటింపంగఁ. గీ. బ్రహ్మవిజ్ఞాన ఘనుడగు బ్రాహ్మణునుడి । గములు సేయంగ బుట్టించె విమలమూర్తి। బ్రహ్మశూద్రులగాన వారలవిముడిగి । లేనిదండింపవలయు మహీశ్వరుండు. క. పాపాత్ముండగు విప్రుని । యోపిక సేవింపనుముగుణు త్తమ మనఘ । వ్యాపారముగల శూద్రుడు । కాపురుషులగొల్తురే జగతి పుణ్యమతుల్. క. బ్రహ్మజ్ఞానాధిక్యుడు । బ్రాహ్మణుడదిలేనివాడ పాత్రుండు సదా । బ్రహ్మమయుడీశ్వరుండని । బ్రహ్మనుశివెగాదె లోక పావనులారా. క. పుత్రులభృత్యజనముల క । ళత్రము గురువుల విని ర్మలమతముగలవా । డై త్రోయక నలరింప ని । కృత్రిమమతిదండనం బు నృపునకు వలయుఁ. క. ఏశూద్రుడు శమవృత్తిమ । హాశయుడగు విప్రసేవనాప్తిదగు ధరి । త్రీశుండు వానిపరమ స । దాశుద్ధచరిత్రు వ్రాలె దగురక్షింపఁ. క. ఈరీతివర్ణధర్మము । లారయుచున రేశ్వరుండనఘ మతముదగం । గారాజ్యముచేసినడయు । నారోగ్యము సత్పదము చిరాయువు యశముఁ. క. ఆదాయవ్యయములు క । ర్యాదులు కోశంబు బలము నధికారుల ను। ర్వీదయితుడరయుచుండం । గాదగు దినదినము సుప్రకాశము నెలయఁ. క. శమవృత్తియు చరితంబున । యముగలపతివారయు నైహికాముష్మిక సౌ । ఖ్యము లెల్లవారు తన పే । రు మూడయిగు తరములవరుస గీర్తింపఁ. వ. అనిచెప్పెనని.

ఉ. మానసపాకభవ్యతర మార్గమయత్వ వినిశ్చలాయత
ధ్యాన గరిష్ఠమాత్ర విదితస్ఫుట చిన్మయతత్వమోగ సం
ధానజితేంద్రియత్వగురుతత్వ పరత్వనిజత్వపావన
స్థానపరాత్పరాత్రిగుణ సంభవ కారణ పాపవారణా.

క. వేదశ్రుతబహుతత్వమ యా
దేవశిరోమణీ ఘనమణిరుచిశిలా
సోదయ బహువర్ణమృదుల
పాదకమల దేవదేవ భక్తవిశిష్టా.

మాలిని. కలుషతిమిరసాంద్రార్కప్రకాశ ప్రకారా
సలలితకరుణావిస్తార శశ్వద్విచారా
జలనిధి సదృశాంచత్సత్వ భూమాధ్యశీలా
చలసరహితలీలా సాధులోకానుకూలా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచ సేవా పాత్ర శ్రీమద్వ్యాగపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు నష్టమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్రామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినే నమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

నవమోధ్యాయప్రారంభః.

శ్రీలాలితసంశ్రితపరి। పాలనలీలావిలాస సభవ్యేతరజగ । న్మూల నిరంజనయోగాకర। తాలంబనమాత్రచిన్మయాపరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపుమట్లు సావధానులై యున్న ఋషిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుం డిట్లనియె॥ క. సతులును బతులు పరస్పర । మతిశయనిజ ధర్మపథము లందునడచు భ। వ్యతరవిధము లెల్ల మహా । మతులార వినుండు తేటపడ నెరిగింతున్॥ వ. అని చెప్పి యిట్లనియె॥ క. పితృవశమున కౌమారము । పతివశమున యౌవనంబు పాటి వెలయుగన్ । సుతువశమున

—*సతీధర్మములు.*—

వృద్ధత్వము । సతికిం జను లేదొకప్డు స్వాతంత్ర్యమిలన్॥ క. పుత్రుడును పతియు లేని క । ళత్రము స్వాతంత్ర్యకర్మ లంపటయైనన్ । బాత్రమగు నిందు నందు చ । రిత్రము శుద్ధంబు నవిపరీతము గాగన్॥ చ. ఋతుమతియైన పిమ్మట వరింపగ కూతును నొసంగు తండ్రియున్, ఋతుమతియైన భార్య గడునిచ్చలు బొందకయుండు భర్తయున్, మృతపతియైన తల్లిని వరిష్ఠత బ్రోవమి పుత్రుడున్ వినిం, దితులగు రెండులోకముల దెంపరవారల జంపునై పడిన్॥ వ. ఇది కొందర మతంబు॥ గీ. అంగనాజనముల నల్పప్రసంగంబు । లందునైన గాచు నను వులెస్స। యిచ్చదిరిగి సిగ్గు దెచ్చున

రక్షాప । తులగు కాంత లుభయకులములకును॥ క. బలహీనుండయ్యు నుపతి । వలయుఁ రక్షింపశక్తి నవశ్యమురక్షా । కలనస్థితినుండినసతి । వలనమహాకీర్తి గౌరవంబులువచ్చుఁ॥ క. తనకులధర్మార్థంబుల, కను వ్రగరక్షణముసేయ నగుసతిబతికి । ద్ధనిరతరక్షాపతియగు । వనితసదా ధర్మకార్యపతియనబరగుఁ॥ క. గౌరవము విశుద్ధత్వము, దారవిభవ శాలితయునుదాత్తపదంబుఁ । గోరునతండుసతీర । క్షారతినుండునదియె ల్లకార్యములందుఁ॥ క. పాపాత్ముడయ్యుయుద్ధస, తీపతిపూజ్యుండగుఁ త్రిదివమునవయాదీ, క్షాపరుషుశుద్ధకర్మ, వ్యాపారరతుండు ఘనుడన ఘుడుఁబోలెఁ॥ క. ఏయమరక్షాపరతం । త్రాయతనర్తనముసేయు నాయమవోరయుఁ । హాయకపుణ్యవ్రతములు । సేయువిశుద్ధాత్మవ్రోలెశిష్టపదంబుఁ॥ క. పతియింద్రియరూపంబున । సతిగర్భముజొచ్చిపెరిగి జన్మించుతదా । స్త్రీతెరంగువాయకిచ్చులు, సుతుడైయని రఖిలశాస్త్రసూక్ష్మార్థవిదుల్॥ గీ. ఎట్టిసతివరించునట్టి పుత్రులువుట్టు, గానమంచిసుతులుగలుగగోరు । వాడు సేయనదియవశ్యంబుభార్యాభి । రక్షణంబుపతముదీక్షదవిలి। క. బలవంతంబునరక్షా, కలనముగావింపవలనుగాదుసతినుపా । యులసితతంత్రంబులచే। వలయుఁ రక్షింపపతియవశ్యమరయగ॥ చ. ధనముగ్రహింపనుత్తమ మతంబున దావిసియోగభూతిగై । కొనగృహశుద్ధిసేయతనరుఁ బరిచర్యలొనర్పనింటిలో । పనుపులు నిర్వహింప రుచిపాక విదగ్ధత జూపబత్నికిఁ । జనువునొసంగుటొప్పగునసంశయబుద్ధివరుండు నిత్యముఁ॥ ఉ. ఏయమభర్తసెప్పకయునెంతయు గౌరవసంయుతక్రియల్ । సేయుజగద్వినింద్యమగు సేతలొకప్పుడు సేయకార్తయై । యాయమలోకమంగళమహామత నాదగు కీర్తిబొందు దా । నేయమమించు నాయఘము నీశ్వరులార మహాపదంబులఁ. ఉ. ఏయమభర్త యానతి వహించు శిరంబున నిర్మలాత్మయై । బాయక నింద్యకర్మముల పథ్యమధర్మమ పాత్రధర్మముల్ । సేయక సౌమ్యవర్తనము సిగ్గునుదాలిమియుఁ వహింపుచుఁ । నాయమ లోకరక్షణ మహానయదేవతమూర్తి నాదగున్. గీ. హేయరతికల్లు ద్రావుట

యిరుగు పొరుగు । వారియిండ్లవసించుట భూరినిద్ర । సేయుటని జేచ్ఛమై పతిబాయుటిందు । నందుబోవుటసతికి దూష్యంబులైదు. క. దుర్జనసంసర్గంబును । భర్జించుట యన్యపురుషు బల్కుటగల యా । దుర్జాతినసతిభర్త వి । సర్జింపగవలయు నెటివిషంబునుబ్రోలెన్. క. రూపంబుగలిగియున్న కు । రూపిణియైనందగున్ పరుష భాషణముల్ । కోపముచలస్వభావము । రూపింపని సతిని బతియిరుప్రగవరింపన్. క. కూరిమిలేని విసర్గము । గౌరవమున్ పుంశ్చలీప్రకారము దుష్ట । ర్యారంభముగల సతిపతి । యూరసిరక్షించుచుండుటర్హ్తమమగున్. క. ఎఱిగిన పతియెరుగనిసతి । కెరిగింపగవలయునుతమహిత చరితంబుల్ । గరువమును శుచిత్వంబగు । తెరగులును సదాప్తియును ధృతియుసౌమ్యతయునున్. గీ. సౌమ్యతయును సర్వసంపదలునుగల । యొరులసతులజూచియుడుకుటయు న । పారసౌఖ్యగతులు గోరుటయును కాంత । లకు స్వభావశిద్ధమొకడుగాక. గీ. సృష్టికాలమందు స్రష్టవిధించె నీ । యస్వభావమింతులందుగాన । సతము దివిరిసతుల బతులు రక్షింపగా, వలయు నుచితగౌరవంబుపేర్మి. గీ. ప్రకటశయ్యాసనాలంకరణములిచ్చు । లీర్ష్యయును కోపముకు చర్యలింతలార్జ । వంబుకపటంబు మాయయు వనితలందు । కల్పనముచేసె మనుప్రజగన్నుతుండు. క. మంత్రంబులవలననధిక । తంత్రంబులవలన శాస్త్రధర్మంబులచే । తంత్రికరణశుద్ధిద శస్వ । తంత్రముగలనాతికైన దగగల్గదిలక్. క. వేదములింతులుజదవం । గాదింతలుగావు మంత్రకళలెట్లుసిజం । బైదోచువారలందున । నాదరణీయక్రియాఫలాభి రతమతల్॥ మ. పతివచించి మనంబులోన నిదిపాపంబంచుజింతింపక । వ్రతమైమానములజ్జయుడ్ విడచి దుర్మార్గంబు సంధించి నిం । దితకర్మంబునకోపి జారపతినుద్దేశించి గ్రీడించు దు । స్సతికిన్ నిష్కృతిలేదులేదు నిజమాశ్చర్యంబగున్ తత్కథల్॥ క. కూరిమిసేయకభర్త న । గౌరవముగజూచి యన్యుగలయుగనెదలో । నారయుటయది మనోవ్యభి । చారంబనబరగు దుష్టసతికి సహజమై॥ గీ॥ ఎట్టిపురుషువరించు దానట్టిదియగు । సతిసహాస్వాదుజలభూతి జనునదీ స ।

మూహాములు పెక్కు-చోట్ల సముద్రమందు । గలసితూరరసస్ఫూర్తి వెల
యునట్లు॥ గీ॥ అథమవర్ణమైన యక్షమాలవశిష్ఠు । మందపాలు నధిక
మహిమచట క । మునువరించి పాత్రములనంగబరగె పూ । ర్వమున
గాన నవ్విధములువలయు॥ క॥ అపకృష్టలనేకులు మరి । యు పరమపా
వనులనంగనొప్పుపతుల బొం । ది పిదపపావనవైరి స । దుపచారము
లాచరించు-చుండి నెలంతల్॥ క॥ సతులకు పతులకు నిత్యము । నతిశ
య సౌఖ్యములు మూడునట్టివిధము జెప్పి। తి వెండియును వినుడు స।
త్సుతుల బడయు తెరవులనఘసువ్రతులారా॥ చ॥ తనయులవృద్ధిజేయు
గ మతంబు నుతింపగ నొప్పి దేవతా। ర్చనములు సువ్రతంబులు పరా
యణతన్నుపంగ లక్ష్మినా । దనరి సమస్తకార్యములు తత్పరతిన్వాల
యింప నెప్పు నం । గన గృహదీపమై తనమొగంబుగ కీర్తివహించి
నిత్యముల్॥ గీ॥ ఆరయగృహస్థధర్మమపారమగు డు । యోడయును నా
వికుండునాయొప్పిసతియు । బలియు సంసారసాగరమతిసులభము । గాద
రింప సమర్థతగలుగువారు॥ చ॥ కనకముసర్వవస్తువులు గల్గిన సోదరు
లిష్టబాంధవుల్ । తనయులు తల్లిదండ్రులు సదా యెడవాయకనుండు
మిత్రులుల్ । తనుభజయింపుచుండిన వృధాయగు సర్వము భార్యలేని
యా । తనికి గృహస్థధర్మముచితంబు సేయగనిచ్చజేసినన్॥ క॥ పాత్రత
మంబగు శుద్ధక । శ్రేత్రముతనునెల్లపనులలావితుజేయున్ । బాత్రముగ
నడుపజాలు ప । విత్రగృహస్థాశ్రమంబు విత్తముడెలమిన్॥ గీ॥ ఓడలేక

—* క్షేత్రబీజసంయోగప్రకారము. *—

పెంపునూది సముద్రంబు । వేచి మైదరింపజూచువాడు । వోలె నెట్లున
డుపబూను సంసారి భా । ర్యావిరహితుడై గృహస్థవృత్తి॥ క॥ ఆర్యు
లనేకులు పూర్వము । భార్యలతోగూడ ధర్మపథము నడచి స । త్కా
ర్యములుచేసి బడసిరి । మర్యాదలు సకలజనసమాజములందున్॥
క॥ పుత్రులకలిమియు , సచ్ఛారిత్రంబును మేటిచుట్టరికము నతిథి
పూ। జాత్రి విధాప్తియు శుద్ధక । శ్రేత్రమునకు లక్షణములు లక్ష్యార్థం
బుల్॥ గీ॥ అతిథిపూజలుచేసి మర్యాదవడయు । సుతులగని సద్గతులొ

సం॥ పితృసమూహ । ములకు హోమంబులొనరించి మూఢుజగము । లందనుపుగానన్ని స్త్రీయుందనిలచు॥ ఉ॥ ఏయమభర్తయానతి వహించు శిరంబుననిత్యమిష్టమై । యాయుమబొందునందురు మహా సుకృతంబులుప్రాజ్ఞులాప్తగా । కేయమభర్త యానతి రహింపదు మోహమునెల్లవారు ఛీ! ఛీయన జచ్చిదుర్గతుల జేర్వడు వాయమ పాపమూలమై. గీ. క్షేత్రభూతంబులంగనల్ పాత్రములును । కరములగు బీజమాత్రములు పురుషులిట్లు । క్షేత్ర బీజ సంయోగవిశిష్టమైన । జంతుకోట్ల జనించు ధీమంతులార॥ గీ॥ బీజమొకచో విశిష్టమై పెంపువెలయు, యోని యొకచోటయు త్కృష్టమై నెగడు దొ । లంగకా రెండు సరియైజెలంగునెందు । నందు శుద్ధప్రసూత మాన్యతరహించు॥ గీ॥ యోనికన్నబీజమృత్కృష్టమగు బీజ । లక్షణంబులకు సలక్ష్యములుగ । సర్వభూతములును సంభవించుచునుండు । ననిరి కొందరార్యుల నఘులార. గీ. ఎట్టి విత్తు కాలమెరిగి క్షేత్రంబున । నాటవడియె నిజగుణమ్ము సెడక, వట్టివొల్కె బొలచునది గావునను బీజ । గుణము పెద్దయోని గుణముకన్న, గీ. సర్వభూతములును సంభవింపగ యోని । భూత భూమి మాత్రముగ జెలంగు । పుట్టువులకు మూలమును సలక్ష్యంబునై । విత్తువెలయు వేదవేద్యులార॥ గీ. అదనువేచి క్షేత్రమందు కర్షకుడనే । కవిధధాన్యములు నొకడు నొకండు । పలుతెరగుల సతము పండించుగావున, విత్తుమూలమనిరి విదితమతులు. గీ. ఒక్కపొలమునందజక్కగాపండున। నేక ధాన్యజాతులింతనిజము । గాన బీజమెట్టిదె నిరూపించు త, ల్లక్షణములయగు సలక్ష్యములుగ. గీ. గానపరసతులందు విజ్ఞానఘనులు। పాత్రతములు సయోఘ్యలు భవ్యమతులు । బీజములిడరు కరమవి పెంపు వెలయు । నైన తత్ఫల భూతిమాన్యంబుగామి. గీ. మృగము నొకమనుష్యుడేయ బాణమునాటి । యదిదొలంగిపారి యన్యుడొక్క । డురుక నేయుహాని కొదదనినచాడ్పగు । పరునికాంతబొందు ఫలమునిజము ॥ సీ. పృథివీతలంబెల్ల పృథుచక్రవర్తిచే పూర్వంబు సగ్రహితంబుగజెలంగి । యుతనిపిమ్మట మహీపతులనేకులచేత పాలింపబడియు నిప్పటికిన్పృ

త్తి । పృధుచక్రవర్తిదీపృధివిసర్వంబని వారలెరుంగగావరలునైన , నరుడుమొద్దులగొట్టిబరగించు క్షేత్రంబు దానబొందినతద్విధమగుఫలము । గోరిపరసతియందు నెగ్గులుదలంప। కిడినబీజంబువృద్ధిమై నెగడిపిదప। దానిపతికిలభించు యత్నంబులేక । గాననరయంగవలయు ప్రాజ్ఞజనులింత॥ సీ. తనకోడెయొరుని మొదవచూలుసేయంగ తానాఫలంబుజెందనివిధంబు । పెరవాసిపొలమున బీజంబులిడువాడు తత్ఫలసిద్ధిజెలదని గడిందియగుతానుపరకాంత యందిడుబీజంబు తగవృద్ధిబొందియు తనకుగాక । బీజంబులొక్కడు పెక్కులుతనపొలమందు నాటకజలంబధికమగుడు । జలమువారునపుడు జనియవియొరునిపొలంబునందువడిఫలంబుసేయు । నైనమున్నఫలము నాసించినాటెన , వానికేమిఫలము వానివలన॥ క. పరకాంతాసాంగత్యము । బరగించియుతత్ఫలంబు బడయగలేడే । వెరవునవైనంపురుషుం । డరయంగనవర్థమది మహాశయులారా॥ క. సారములసారములు ఫలి । తారూఢతరములు నిష్ఫలాఢ్యములై బెం । పారగలబీజయోనుల । కారణములుజెప్పితిని ప్రకాశముగాగ॥ వ. ఇంకవివిధంబులగు స్త్రీధర్మంబులుపన్యసించెద వినుండని యిట్లనియె॥ గీ. అన్నపెండ్లాము గురుసతియగుననుజుని । కన్నకనుజుని

—*వివిధస్త్రీధర్మంబులు*.—

సతికోడలగునుగాన । యగ్రజునిసతితమ్మునందు ననుజుభార్య । నన్నయునుబొందుటవి నింద్యమధమతమము॥ క. అనుజునిపెండ్లామన్నయు । ననుజుండగ్రజునిసతి మహామోహవశం । బునబొంది పతితులగునిజ । మనియెమనువు సర్వజనావాప్తిదగన్॥ గీ. పుత్రహీనమగు కళత్రము పుత్రుని । గోరిగురునియాజ్ఞకులమువాని । తోడనైన మరదితోడనైన రమింప । వచ్చునని కొందరిచ్చలువగ॥ గీ. అన్వయంబుదరుగునను భీతిగదిరిన । విధవవదగుష్మృతోక్త విధిజెలంగి । మానమైనిశాసయమున నొక్కని , బొందివానినలన పుత్రువడయు॥ క. గురువునియోగింపంగా । బరగుమరియునొక్కపుత్రు బడయువిధవకి । ద్వారసుతులు జనిం ఛుననం । తరముపురుషుజూడ బలుకతగ దేవనుల౯॥ గీ. గురునియోగ

మట్లగుటనమ్మతంబయ్యె । ననుజుపత్నికోడలట్లయన్న । యన్నభార్య గురుని యాలియట్లనుజుండు , దలపవలయు సధికమతమువలదు॥ క. వారలటుగాకమోహము । పారముగరహింతురేని బతితులగుగురు। స్త్రీరతుడుపథూరతుడన , గారెండుజగంబులం విగర్హితులగుచుం॥ క. పతిమృతిబొందినసతిగ । ర్హితమనకన్యనిరమింప నెట్లగునుపతి । వ్రతయగుసేయ న్బెట్లం , క్షితినని కొందరతివిశిష్టచరిత్రుల్॥ క. విధి శూన్యంబు విగర్హిత । మధమమగౌరవమ పాత్రమరయంగవృథా , మిధునంబు పాపకృత్యము । విధవ్వాద్వాహంబులోక విశ్రుతులా రా॥ ఉ. వేనుడురాజ్యభారమ వివేకతదాల్చిననాటినుండియుం । మానవులందువోయె నసమంజసమై పశుధర్మవృత్తిసం । తానముగోరి గర్హితమంబులుగొల్చి వితంతువుల్నిజే । చ్ఛానిరతిం జరించు తతిసం కటపద్ధతిమెల్లమెల్లనం॥ గీ. అగ్రజన్మపిచ్ఛలనుజులసతుల న । గ్రజుల భార్యలం ననుజులునిత్య । రతులుసేయ సంకరములురువైధర్మ । మ ణగె వైన్యరాజ్యమందుమున్ను॥ వ. నాడుగోలె సంతానశిద్ధికొరకు విధవల నియోగించుధర్మంబు సమస్తదేశంబులందును గర్హితంబయ్యె మరియు వాగ్దత్తమాత్రంబున నక్షతయోనియగు కన్నియంజేకొనిన యగ్రజుండు దైవవశంబున తనకు కాలాసన్నంబగునేని యోగ్యుండగు తమ్మునింబిలిచి మీవదినెయందు సంతానశిద్ధి జేయవలయుంజుమీ యనిచెప్పి మృతిబొందినపిదప మోహంబుపెంపుసేయక నయ్యనుజుం డట్లవశ్యంబు గావించుటధర్మంబని కొందరమతంబు॥ గీ. కన్నెవాగ్దత్త మాత్రంబుగాగనొకని । కిచ్చివాడుగతించిన నిచ్చమరియు । నొక్కని వరింపజేయుదురుద్యముండు । నీచుడుమహాపరాధివి నింద్యతముడు॥ గీ. వాడుబొరయునట్టి వాడగునుసహస్ర । పూరుషానృతుండుబోలె ఘోర । పాపఫలమువాని బల్కినజు.చిన । పాపనిదినిజంబుభవ్యులా ర॥ క. పరమశిధినైష్ఠికంబుల । పరిగ్రహముజేసియు గడుపాపరతరుగా। తురసుతక్షతయోని నిరా । కరణవిడువవలయుబుధుడు కన్యనెరిగినం॥ వ. ఇది కొందరమతంబు॥ గీ. ఉన్నరూపెరిగింపక కన్నెదోష । పతివ

రింపంగ నిచ్చునెవ్వాడువాని । యాతతాయితనంబున కనుప్రపడక ।
దానిబుచ్చునది పతికానిదాసివ్రాలె॥ గీ. భోజనపదార్థములు వస్త్ర
ములుసమగ్ర । ముగ బ్రకల్పించిసతికి భద్రగతిసెప్పి । బరగుదేశాంత
రమునకు పతిచనంగ । నట్లుగాకున్ననదిదూష్యమగుటనిజము॥ గీ. వృ
త్తికర్శితమగుసతి వివిధయత్న । ములుసదాయాచరింపగా దలచికడుపు
మండనోరెండధర్మంబు మరచియెవ్వి । యైననొనరించుగాన దూష్యమ
గుటరుదె॥ సీ. పతిధర్మకార్యముల్ బరగింపదేశాంతరమున కేగినవత్స
రంబులెనిమి । దియు విద్యకైన కీర్తియున్నైన బడయంగనరగిన నా
రేండ్లునతిశయించి । భోగార్థముచనిన మూడువర్షంబులు సతిప్రతీక్షిం
చివిశ్వాసనిరతి । పాటించియతడున్నచోటికిజనునది వార్తలువినుచు
నెవ్వారితోడు । వడకసతిపతితనుకోప పడుచుపితృగృ । హంబుజేరిన
వత్సరంబుజూచి । యెల్లదేనియు మున్నుదానునిచినట్టి తొడవులన్నియు
గొనిదానివిడువవలయు॥ గీ. మత్తయగుచున్నైన వృత్తియెరుగకుండి ।
యైన తీవ్రతరరుగార్తిమగువు । దక్కియుండున్నైన దాలిమిమూడుమా।
సములుజూడవలయు సతినిభర్త॥ సీ. పాపరోగాతురు పతితునపుంస
కు గ్రూరునున్మత్తు నాచారశూన్యు । పతిసవిశ్వాసంబు బాటింపకేగిన
సతివలన ధనభూషణములురుక । గొనరానువలవ దట్లనిమందలింపగా
వలయునిచ్చలునది వలచియన్య । పురుషుసాంగత్యంబు బరగించునేని
గొనందగుదండించి దండడిమెయి । సొమ్ములన్నియుచెడద్రావి సోలు
దాని । నింద్యమగుధాని బ్రతికూలనిష్ఠురోక్తు । లాడుదానినసంగతి
గూడుధాని । పతివిడువవలయు దుర్వృత్తిబరగుదాని॥ గీ. వంధ్యనెనిమిది
వర్షముల్ వత్సరములు । పదియశిష్టప్రసూత పిభ్రాంతనాడు । బిడ్డలం
గనుదాసి మారొడ్డుదాని । పదునొకండేండ్లు వీక్షింపబతికివలయు॥
క. గౌరవమును బ్రియముసదా । చారమువాటింపకుండు సతిదుశ్శీలన్ ।
గౌరవనీయుండుసదా । చారుడుఘనుడు భర్తవిడువజనుననిరి బు
ధుల్॥ క. అనుకూలముశీలంబును । జననుతసువ్రతముగల్గు పతితీరని
రో । గనిరతిబాల్పడనాయ్యమ । యునుమతిపతిపెండ్లియాడ నగునొక

కెన్నఁగన్॥ ఉ. పాయని రాగసంపదయు భక్తియుశీలము సువ్రతంబు బెం। పైయలరారుశుద్ధసతి నల్గివిదూష్యములాడ హీనగా। జేయువృథా ప్రసంగములు సెప్పఁగ సేయఁగ రానికర్మముల్। సేయఁగ బంపభర్తకు విశిష్టముగాదొ గిగల్గునాపదల్॥ క. విపరీతములగు సేతలు। కపటాచారంబు బిరుసు గలసతిపతియో, టుపరచి బనుపంజనుదా। ని పితృగృహము సేరగాననిరి భవ్యతముల్॥ క. ప్రతికూలము లెప్డుపల్కు। సతినప్పుడ విరచికట్టి జనుపనుపగత। తృిత్ర గేహమునకుగారవ। మతిశయముగ వెలయుపతి విషాన్నము వ్రాలెన్॥ క. వెలయంగనాట్యరంగం। బుల ప్రాణిద్యూతకర్మముల వేడుకఁ గుం। పులుగుంపులుగాపురుషులు। నిల తురుగావున। జనదువసితలరుగంగన్॥ ఉ. ఏయమసిగ్గుమాలికడు నిచ్చలుపూరుషులుండు చోటులన్। డాయఁగబోవు వేడుక విడంబము గాబరు వెత్తువీధులన్। నాయమజక్కఁగట్టి పతియంగడివీధులవిక్రయించుట। న్యాయముగాదు వీధులజనంగల కాంతలు పూజనీయలే॥ చ. తనకను రాగభూతులుచితంబుగ సేయక నుండునైననే। పనుపులు సేయబంచుపతిభక్తిదగన్ సతియోర్చి సేయుగా। జనునవిమారువల్కక వశంవదయై రొమనరింప దేనినూ। తనిడినరాయివోలె బలుదండడి సందడిలేకస్రుక్కఁగన్॥ క. పరపురుషులతో నోడక। పరిహాసములాడున సతిపతిభంజింపన్! బరగుననినిభవ్యతములు। పరమప్రాజ్ఞజనములు సభాసదులారా॥ మ. పతిసేవారతియార్జవంబును సదాప్రాజ్ఞస్వభావంబువ। ర్తితసంచారవిలాసభాషణ కథానిష్ఠావిశిష్టాదిను। వ్రతముల్ దానము నార్యగోష్ఠియునిగర్వస్ఫూర్తియున్ తాల్మియున్। సతికత్యంతపవిత్రకారణము లాచంద్రార్కతారంబులై॥ క. గౌరవనీయతనిజసే। వారీతియనుకర్మములును వాటింపనిశ్శం। గారపతినైనసతిపతి। దూరమువిడనాడవలయు దుర్గతివోలెన్॥ వ. విజాతీయాంగన సతిగాగైకొనిదానిచేతనెల్ల పనులు చేయిరచుకొనుచుండు బ్రాహ్మణుండు చండాలతుల్యుండగు నిక్కిల్లజాతుల వారును బతితులగు మరియును॥ గీ. వంశమును రూపమును గౌరమును విద్య। ప్రాయమును సచ్చరిత్రంబు బర

గువరుని, కిచ్చునదికన్యమిక్కిలి యిచ్చలుదగ । బ్రాహ్మ్యవైవాహిక విధిసత్పాత్రతముఁడు॥ గీ. ఋతుమతియగుకన్య నతిసత్ప్రవర్తన । మేమి లేనివానికిచ్చుకంటె । కామమయ్యుఁబేర్మి నామరణాంతంబు । దనుక నింటననిడికొనుటయొప్పు॥ క. ఋతుమతియగుకన్నియదగు । బ్రతీక్ష

—ఋతుమతియగు కన్యాదానవిధి—

యొనరఁజేయ వత్సరత్రయముఁ సదా। ప్తి తెఱంగుచరిత్రముమా। న్యతయు సమస్తజనవర్ణితౌరూఢిమెయిన్॥ క. ఋతుమతియైవర్షత్రయ । మతిని యుతిఁబుచ్చుకన్య నాప్తచరిత్రన్ । పితృముఖ్యులు పాత్రుండగు। నత నికినీవలయు బుధజనానందముగన్॥ క. మాన్యమునుసువృత్తముగల । కన్యరజము వెడలునైన కామింపదుదా । ర్జన్యరతునిచ్చమెయిసా। మా న్యపథము వట్టి శుద్ధమతమిరువారన్॥ వ. కావున॥ చ. ఋతుమతియైన కన్నియ వరియింపగనిచ్చలుసేయు నెవ్వనిన్ । బితృముఖులెల్ల చుట్టము లుబ్రేముడినాతని కిచ్చుబుచ్చిటు । న్నతమతమింతలేని సుగుణంబులు దాల్మియులేనికన్నికన్ । ఋతుమతియైనయప్పుడ వరింపగఁజేయుట లె స్సజూడగన్॥ వ. స్వయంవరవివాహవిధిబోవుకన్య తనమేన మున్ను జనకాదులిడిన భూషణంబులువారలకు సమర్పింపవలయు. నీయకజగు గునేని దొంగయునన్ బరగి దండనార్హమగు వెండియు॥ క. మాన్యత మము ఋతుమతియగు । కన్యాదానంబనియె జగద్ధితమతిసా । మా న్యపథముగౌరవమును । మాన్యంబుగమనువులోక మానితులారా॥ క. ఋతుమతియగుకన్యలొసగు । పితృముఖ్యులుశుల్కము గొనబెంప గుపాప । ప్రతతులువారలధర్మము । నుతిగొను నరమాంసవిక్రయులు ఋషులారా॥ క. ద్వాదశవర్షంబులు చన । బూదెనిడిన కనకరేఖవ్రా లెవిమలనూ । త్నోదయయావనరుచిరే । ఖాదులుసౌష్ఠవముకన్య యుందు రహించున్॥ క. అరయంగాముప్పదివ । త్సరములు ప్రాపిం చునతడు సమ్మతముదగన్ । పరిణయవిధులొనరింవగ, బరగున్నాక న్యయందపండితులారా॥ క. ఎనిమిదిసంవత్సరములు । జనకనొసగుకన్య యుందు జనుపరిణయమో । గ్యనిరతులుసేయునిర్వ్వది । యనునాలుగు

నేండ్లుచనినయువకుండురహిఀ॥ క. అమరుదేవదత్తమైన సతిపతి య। వస్యమధిక గౌరవంబుబ్రియము। నార్జవంబుగలిగి యాదరింపగ దాని। వలనబ్రియముదేవతలకుమిగులు॥ గీ. ఎఱుకలేకకన్య ని చ్చుటకన్న పి। తౄదులూరకుండుటరయ లెస్స। గాన బుతు మతియగు కన్యనిచ్చుట యుత్త। మంబు భద్రమనియె మనువుదొల్లి॥ గీ. ఎఱుకగలుగుకన్య యిచ్చలెవ్వనిచేయు। వానికిచ్చునది యవశ్యమ నియె। మనువుగాన తెరువుమరువును గల కన్య। నీయ జూచు వెట్టి కేమిలెస్స॥ క. ప్రియముగలకన్య మతం। బాయతముగ నిచ్చలును స్వయంవరమైనఀ। శ్రేయస్సంతోషములు చి। రాయుర్భాగ్యములు వొరయుననిరి మహాత్ముల్॥ గీ. ఎఱుకలేనికన్య నిచ్చునెవ్వాడు వా। డధముడనిరి మునుమహార్థవిదులు। గాన యీడురాని కన్యావివాహం బు। లధిక నింద్యతమములయ్యె నుర్వి॥ గీ. కన్యశుల్కంబు గొనియి చ్చుకష్టరతుడ। పాత్రతము డెవ్వడాశ్చర్రితుసీచు। నధము నరమాంస విక్రయుండాతతాయి। యనిరి ప్రాజ్ఞజనములు మహాత్ములార॥ క. ధన మెవ్వడధిక మొసగు న। తనికిఀ కన్నియ నొసంగ దలచు ఖలుండే। పనులొనరింపడు పాపం। బన వానికి మంచి నీళులనుటురు వగునే॥ గీ. వేశ్యవోలె నధిక విత్తంబొసంగి దా। గొనిన కన్యయందు మన సుపూర్ణ। రాగభరితముగ నిరంతరంబును గౌర। వంబుసేయ డెట్టి వాడునైన॥ క. ధనముగొని యీడుబిడ్డల। నసయము విక్రయముసే యునధముడు వేశ్యాం। గనసతిగా గైకొను టొ। ప్పునని మహి తార్థవిదులు మహాత్ముల్॥ గీ. పుట్టినట్టి సుతుల గిట్టించి కూతుల। మాత్రమరసి బ్రోచిమంతనమున। విక్రయించునట్టి విత్తార్జనపరుండు। పాపమనునె యెట్టి పనులనైన॥ క. ధనమొసగి కన్నియం జే। కొను నాతండట్లొసంగు కుటిలాత్ముండుఀ। జనుసర్వపాపములు జే। సినవా రల గతికి పెంపుసేయు నతండుఀ॥ క. తనుశుల్కము గొని యిచ్చిన। జనకునినిందించు దొట్టిజరచుచు పతి రో। యునులుకు బాంధవవర్గ ము। గనుగొని కన్నీరు నించుకన్య సతంబుఀ॥ క. అన్యోన్యరాగరసము

లు । మాన్యములుగ దంపతులు సమస్తక్రియలున్ । ధన్యత్వస్థితిసేయు గ । కన్య నొసగవలయు నెరుక గలిగిన పిదపన్॥ క. సతియును బతి యును నిత్యము । నితరేతరరాగరస సమృద్ధినెగడి యా । యతకర్మం బులుచేసిన । బితృదేవతలాత్మలందు బ్రియమురహించున్॥ వ. అదిగా వున॥ క. ఇతరేతరమనురాగ భ । రితమానసులగుటకున్ వరిష్ఠవయో భా । సితమగు కన్నియ సరియగు । పతికీనగుననిరి పరమ ప్రాజ్ఞజనం బుల్॥ వ. సతీపతుల ధర్మంబులెల్ల జెప్పితి నింక దాయభాగవిధులు తేటపరతు వినుండని యమ్మహర్షి ంద్రుండిట్లనియె॥ క. సుతులెట్టి సద్గు ణాఢ్యులు । మతిమంతులు గలుగునట్టి మహితపదవు లు । న్నతిమెయి జనకుండువొరయు । బితృగణములతోడ గూడి బ్రియము రహింపన్॥

—సుపుత్రఫలప్రకారము.—

చ॥ తనయుడు సద్గుణాన్వితుడు ధర్మరతుండగునేని హీను డ । య్యును జనకుండుబొందు మహిమోన్నతి దివ్యపదంబు దాను జే । సిన కలుషం బులన్నియు నశింపగ తత్సుతుడర్థి నాచరిం । చిన సుకృతార్ధ భాగము విశిష్టతగైకొని సమ్మతంబుగన్॥ చ. అనిమిషులున్ జగత్త్రయము నార యనిత్యము ప్రీతిబొందు ధ । ర్మనిరతి పెంపుగైకొన కుమారుడొగిన్ సుకృత క్రియల్ దినం । బును నొనరింపదాన పరిపూర్ణ సుఖోన్నతి వానితండ్రి గై । కొను సురలోకమందు బితృకోటియు తానునుగూడి యిచ్చలున్॥ క. పితృవర్గంబులు దానును । ప్రతిదినమును బ్రియము వడయు భవ్యతదగ స । త్సుతుబడసి తండ్రిగావున । మతిమంతులు ది వురు సత్కుమారుల బడయన్॥ క. పాత్రమగు నుత్తముండగుపుత్రు నిగనినట్టి సతి త్రిభువనంబుల జా । రిత్రము కొరగాకుండియు । మాత్ర పతి విధంబునన్ విమలమతులారా॥ క. వృత్తాంత విశిష్టంబు వి । ప త్తులు బొరయమియు నిత్యభవ్యత్వములో । కోత్తరపూజా గౌరవ । ము త్తమపుత్రులగని బడయు సతీజనముల్॥ క. గౌరవనీయుండు సదా । చారఘనుండైన సుతుడు సభ్యతదగ నిం । పారు సుఖంబులువడయు న । నారతము తజ్జనని జనంబులు వొగడన్॥ గీ. ఉత్తమకుమారులన్

గని యెత్తమంపు । పగసులును మధ్యములగని పాత్రములు న । పా
త్రములు గాని గతులును బడయుసతులు । బతుల ప్రియములు నంత
లై సతమువెలయు॥ క. ఆరయనత్యధములగు కు । మారులగని సతు
లు శుద్ధమతములు శుద్ధా । చారంబులు పూజ్యతయును । గౌరవము
ను గోలుపడుజగతి నింద్యములై॥ ఉ. పూతకు భార్యభర్త మృతిబొం
దిన గర్భిణియయ్యునోపి దాసీతనముఁ వహించి కడుజేడ్వడి యుత్తము
డైనపుత్రు గా । రీతకనామధేయుగని వృద్ధదశ౯ బహుసౌఖ్యసంప
దల్ । బ్రీతిజెలంగ బొంది నడిపించె పురాతనవేళ ధర్మముఁ॥ వ. కా
వున సత్పుత్ర సంతానశిద్ధి బహుపుణ్యాభాజనం బని చెప్పి దాయభాగ
విధులు బోధించువాడై యిట్లనియె॥ క. జననీజనకులు చనిపో । యిన
పిదప సమేత్యపుత్రులెల్ల నయము పెం । పునెగడి విభజించికొనగ ।
జనుననిరి మనుప్రముఖులు శాస్త్రార్థవిదుల్॥ గీ. తండ్రి మృతిబొందు
నైనను తల్లిబ్రతికి । యుండు కాలంబునం గాదయోగ్యరతి స । మే

——దాయభాగ ప్రకారము.——

త్యులగు నందనులు గీళ్లుమేల్లునరసి । పంచికొనననిరి కొందరు భవ్యత
ములు॥ క. జనకుండు బ్రతికియుండ న । తని యనుమతి భాగముగొన
దగుపుత్రుని కొ । ల్లనని మరువాడు బల్కిన । జనదది దుర్వర్తనంబ
శాస్త్రీయమిల౯॥ క. పుత్రులు పసివారైన క । ళత్రము పతిజచ్చిన
న్వెలయు సర్వజన । స్తోత్రప్రవర్తనం బతి । పాత్రతమంబుగ కుటుంబ
భరము వహింప౯॥ క. జనకుడు కాలము చేసిన । జను పెద్దకుమారు
డతి విశారదమతియై । యనుజులు బాంధవవర్గము । నెనయు కుటుం
బభరమున్వహింప సదా ప్తి౯॥ క. శుభచారిత్రంబును పా । పభీతియు
నాప్తినిష్కపట వర్తనముఁ । విభవముగలవాడ కుటుం । బభరంబు
వహింపజాల పాత్రుండరయఁ॥ క. ఏపనులు సెప్పనగ్రజు । డోపిక
తమ్ములవిసేయుచొగి నతనియెడఁ । కోపము పుట్టింపక నురు । వై
పుత్రులువ్రాలెనుండుటర్హ్మత మిల౯॥ క. ఆరూఢినగ్రజుండు కు । మా
రులు బలెతమ్ములఁ సమతజూచుచు స । ద్గౌరవమతి బోవందగు ।

వారలలిగి నన్నలుగకవశ్యము బేర్మిన్॥ క॥ జనకుడు ఋణమీగక జ। చ్చిన పెద్దకుమారుడతివిశిష్టత్వము పెం। పున నెగడియదిదీర్చికొనన్। జను తమ్ములుగూడ పరమ సత్యవ్రతుడై॥ క. జనకుడుచేసిన ఋణమే। తనయుడు దీర్చికొను సమ్మతంబున నాతం। డనఘుండు ధర్మపుత్రుం। డనబడుగారొల్ల మనుదురాత్ములు పుత్రుల్॥ క. తనయులకన్నను బ్రేముడి। ననుజుల సరిజూడవలయు నగ్రజుడు గురుం। డని పాలకుడని జనకుం।డని వారలు తనుభజంప ననుకూలమతిన్॥ గీ పూజ్యముగ కులము వెలయింప బొలయజేయ। నగ్రజుండసమర్థుండుదగ్రవృత్తి।కూడ దతనికి తమ్ములుగూడ లేని। దానవచ్చున గౌరవత్వంబు సభల॥ క. జననంబుచేత జ్యేష్ఠు। డన బరగడు మూఢచిత్తుడదిగావున ధ। ర్మనిరూఢి నెగడి తమ్ములం। కును బాంధవులకును బ్రియముగూర్పగవలయున్॥ క. అనుజులుసంతోషించెడి। యనువున మెలగంగవలయు నగ్రజుడటు వా।రనుకూలింపక పోయిన। తన గౌరవమంతయును వృధాచెడిపోవున్॥ వ. ఇంక విభాగప్రకారంబు వినుండు సమస్త ధన సంచయంబునందును జ్యేష్ఠుం డిరువది భాగంబులును మధ్యముండు పదియేను భాగంబులును కనిష్ఠుండు పదిభాగంబులును గొనవలయు మధ్యమునికన్న కనిష్ఠుం డధికంబుగా గొనుటయు సమానాంశంబులలో జ్యేష్ఠునకు మధ్యముండు కొన్ని భాగంబులుచితంబుగా నీగుటయును ధర్మంబని కొందరు జెప్పిరి. మఱియు నిట్లు భాగంబులు చన మిగిలిన ధనంబును గృహంబులు పశుశాలాదులు క్షేత్రంబులు తోటలు సమానాంశంబులుగా సోదరులందరును గొనుటయు ఋణబంధనంబులుండునేనియు విభాగకాలంబునకు మున్న ద్రెంచిగొనుటయు సోదరులకు శుభదాయకంబులగు కర్మంబులు వెండియు॥ గీ. మాన్యతముడు భవ్యమార్గ ప్రవర్తనుం। డై కుటుంబభరము నధివహించు। వాడ జ్యేష్ఠుండట్లుగా డేని యగ్ర। భాగములు గైకొనంగగాదు మఱియు॥ క. వెలయగ తమతమ భాగం। బులలో మూడేసి భాగములు నురువైసగన్। వలయున్ దోబుట్టువుల కొ। రులుదమ మేలనగ సోదరులు నయముద

గన్॥ వ. సంస్కృతలగు నక్కచెల్లెండ్ర కీపద్ధతి కాదని కొందరమతం
బు॥ చ. అనుచితమయ్యు నన్నమృతుడైన తదీయసతిన్ రమించి పు।
త్రుని గలిగించునేని యపురూపముగాక కనిష్ఠుడీయగా। జనుసమభా
గమిచ్చులును సర్వధనంబున పంచి వాని కీ। ననంసమంజసంబయగు
నగ్రజుభాగమురాదె వానికిన్॥ చ. అనుజుని భార్యయందు దగనన్న
యు నగ్రజుపత్నియందు దా। ననుజుడు పుత్రులన్ బడయునట్టి తెరం
గులుకూడనైన త। త్తనయులకెట్లు భాగములు ధర్మవు దప్పక నర్థినీ
యగా। జనునది యేటిమాట యను సంశయ మెన్నడునైన గూడునే॥
క. ఏగతినైనను దగు। సమభాగంబులు వారలకు కపటవర్జితులై। యీా
గుట సోదరులకు నని। రాగమశాస్త్రార్థ వేదులైన మహాత్ముల్॥ క. స
తియును బుత్రులు జచ్చిన। సతికైన నొసంగవలయు సమభాగము
లై। కృతముండు నన్నదమ్ములు। సతమవితమ సోదరునకు సాధ్యము
లగుటన్॥ చ. తనపతి జచ్చినన్ నొకవిధంబున పుత్రవిహీనయయ్యె
దా। ననిశమునోపియుండు సతికాయమదేవరు లీగుటొప్పమై। జను
సమభాగము ద్దెరవుచాలక దుర్దశనుండురేని జీ। వనమునకైన మా
త్రము నవశ్యమునీయక ఁక్కదెందునన్॥ క. ఏనరుడు పుత్రహీనుం।
డై నిత్యము గుందుకూతు నాతడు కన్యా। దానముసేయన్ గల్గిన।
దాన కుమారునిగనిన పదంబున మించున్॥ క. మాన్యుడగు పుత్రహీ
నుడు। కన్యాదానంబుచేసి గౌరవమతి సా। మాన్యమగు తన కులం
బతి। ధన్యత్వాస్పదముగాను దారవిభూతిన్॥ గీ. పుత్రులందరు జచ్చి
న పుత్రికలను। దారమహిమాస్పదంబుగా దక్షుడొసగి। వృద్ధిబొం
దించె కులముపేర్మిమెయి ననగ। వినమె పూర్వపుగాథల ననఘులార॥
వ. అదియెట్లనిన నాదక్షుకుండు తనకుమార్తెలలో ధర్మపురుషునకు ప
దుపురను కశ్యపునకు పదమువ్వురను చంద్రుని కిర్వదియేడ్వురను దా
నపూర్వంబుగా నొసంగి నిజకులంబు వృద్ధి బొందించుకొనినవాడయ్యె
గావున పుత్రరహితుల కవ్విధంబవలయు॥ క. పుత్రరహితుడగు సోద
రు। పాత్రములగు సర్వవిత్తభాగంబులు ద। త్పుత్రిక కొసంగవలయు

జ। రిత్రం బెన్నక నయము గరిష్ఠత వెలయన్॥ క. పాత్రతమంబనిరి బుధులు। పుత్రరహితు సర్వభాగములు నిచ్చులు దా। హిత్రుడు మాతామహాంశంబులు। పుత్రికయును జేకొనుట తపోధనులారా॥ క. తామ తము పేర్మిమెయి మా। తామహునంత్య క్రియలు సతము నొనరింపం। గా మాన్యుడు దౌహిత్రుడు। భూమిసురలకెల్ల దానములు సేయంగన్॥ క. పుత్రుడు లేక గతించు క। ళత్రము ధనమెల్ల గొనవలయు పతిపే ర్మిన్। పుత్రిక యుండిన గాదని। రత్రియును పులస్త్యుడును మహాశయులారా॥ క. కూతురు పుత్రరహితమగు। మాతృవిభాగంబులు గొను మహితపదము వి। ఖ్యాతము జనకునిపాల్లు వృ। ధా తొలగక సుతుడు గొను విధంబును బోలెన్॥ గీ. జ్యేష్ఠయయ్యు దాను జెంద పాత్ర ముగాదు। పుత్రిక దివుటమెయి బుత్రుతోడ। భాగములు సమములుగా గొనసగబాలు। మాత్రము గొనవచ్చు మహితులార॥ గీ. సోదరులు లేని దౌహిత్రి యాదరమతి। దాను మాతామహునకు మాతామహికి స। మస్త శాస్త్రోదితాంత్య కర్మంబులెల్ల। గడపి వారల విత్తంబు గైకొనదగు॥ గీ॥ పాత్రధర్మంబు నడపిన పుత్రువలన। త్రిభువనంబుల జిరకాలమభినుతముగ। పరమపదము నిచ్చులు పౌత్రువలన। బడయు మనుజుండు పూజ్యత భవ్యులార॥ క. తనయుడు జనకుని పున్నా। మనరకమున బడక భవ్యమార్గజయ శ్రీ। దనరగ రక్షించును గా। వున పుత్రుండనియె బ్రహ్మపూర్వమువానిన్॥ క. పౌత్రుడు నుత్తముడగు దౌ। హిత్రుండును సములు భేదమెనయ దరయ దౌ। హిత్రుండు పౌత్రునట్ల స। పాత్రక్రియలెల్ల జేయ బరగు సదార్తిన్॥ సీ. దౌహిత్రుడర్థి ప్రథమ మేకపిండంబు మాతకుమరిరెండు మాతృజనకు। నకుమూడు వానిజనకునకు నిడునది పావనసుగుణసంపన్నుడైన। దత్తపుత్రుండు విత్తముసర్వముగ్ గొనువాడు వాడయిడంగవలయునర్థి। తను బెంచికొనునట్టి జనకునికొప్పదు జన్మకారణుడైన జనకునికటు। దత్తుడగుటకాదు తనతండ్రిగూర్ప బెం। పైన విత్తమందు నంశముగొన। మరదివలన విటునిమన్ననవలన గ। ల్గిన సుతులకు షా

ళ్లులేవులేవు॥ క. వారలు భాగంబులుగొన । గా ఋణబంధము దీర్ప గానిత్యము పి । తౄరాధనములు సేయం । గారాదని రార్యులతి ప్రకాశముగాఁగ॥ గీ. పతితుడగుటకాదు భాగముల్ గొని ని । క్తయగు దాని పుత్రుడయినవాఁడు । వానిపాళ్లు గొనవచ్చునౌరసపుత్రు । డర యవాడ పూజ్యుడర్హతముడు॥ క. మృతిబొందినట్టి సోదరు । సతిగూర్పగనిచ్చు నర్థసంచయ మతస్యా । ర్జితముగ జేరిచి తగత । త్సుతుల కొనగవలయు నగ్రజులునసుజన్ముల్॥ గీ. ఏకయోనిజులకు నివ్విధంబాచర । ణీయమఖిలపూర్ణ దాయభాగ । నియతివివిధపుత్రనికరంబునకు జెల్లు । భాగవిధులు తేటపరతువినుడు॥ గీ. బ్రాహ్మణుండనేక వర్ణంబులందు క । న్నియలసతులుగా గ్రహించిబడయు । నట్టిపుత్రకులకు నట్లు వివిధభాగ । ములునొసంగవలయు ముఖ్యసరణి॥ వ. అదియెట్లని

—ద్వాదశవిధపుత్ర భాగప్రకారము—

న జాతీయ కన్యాకుమారునకు మూఁడు భాగంబులును క్షత్రియకన్యాపుత్రునకు రెండుభాగంబులును వైశ్యకన్యానందనుని కొక్కభాగంబును శూద్రకన్యానవయున కర్థభాగంబును విభజించి యొసంగవలయు నిట్లు॥ క. ఉద్యోగపరాయణతయు । విద్యయు గలవాడునైన విప్రుండు వృధా । ర్థద్యోతకమగు బుద్ధి స । ముద్యద్భాగములు గూర్చుటొప్పద రయఁగ॥ క. పాత్రుండైననుశూద్రీ । పుత్రునకిఁ పెక్కుభాగములు కాదొసఁగ । ధాత్రీసురుఁడు వానిచ । రిత్రము పండితులకు విపరీతంబగుటఁ॥ వ. ఇది కొందరమతంబు॥ క. భద్రచరిత్రుడు ఘనుడగు। శూద్రసతీపుత్రుడును బశువులును బహుర । త్నద్రవ్యములును కనకముపద్రవమగు వేళగొనగ భ్రాతుండయగుఁ॥ వ. శూద్రునకు విజాతీయ కన్యాపరిగ్రహంబు కాదుగావున సజాతీయసతియందు వడసిన నూర్వురు పుత్రులకైనను సమానాంశంబులు విభజించి యొసంగవలయు నౌరసక్షేత్రజదత్తకృత్రిమ గూఢోత్పన్నోపవిద్ధులను వారలును కానీనసహోఢ క్రీతకపౌనర్భవ స్వయందత్త శౌద్రకులను వారలును ద్వాదశవిధపుత్రు లనంబరగుదురు వెండియు॥ చ. అనువుమెయిఁ మ

నుష్యుఁడు తృణాదివినిర్మితమైనయోడ జే । ర్మినెగడి యెక్కియంబుధి దరింపగఁజూచు విధంబగుఁ గుపు । త్రనికరభూతిమై యిహపరంబుల సౌఖ్యములొందఁగోరువా । నినడపుగాపునఁ సతిగ్రహించు విధంబుల నేకమార్గముల్॥ గీ. ఔరసక్షేత్రకుమార లలరునాత । డైహికాముష్మికసుఖంబు లందనోపు । దృఢతరంబగు నోడచేర్మిమెయినెక్కి । మనుజుఁడు సముద్రము దరించు మాడ్కినరయ॥ గీ. పైతృకధనంబు సర్వంబు పాత్రతముఁడు । గొనగనౌరసపుత్రకుండనఘులారా । గాన వాఁడవివిధ మాత్రులైనసుతుల । కెల్లనగ్రజుఁడును పూజనీయుఁడునగు॥ గీ. పైతృకంబగు ధనమునపాళ్ళియిదయి । నమరియార్రైన క్షేత్రజునకును తక్కి । నట్టి దశవిధపుత్రుల కౌరసుఁడు । బ్రదుకుకొలఁదిగ నీదగు భవ్యులార॥ చ. అనఘవివాహవిధ్యుచితమారఁగ సంస్కృతమైన భార్యయం । దనయముగల్గినట్టి సుతుఁడౌరసపుత్రుఁడు వాడపావనుం । డనిరిసమస్తకర్మములయందును భవ్యతముల్ జగద్ధితం । బునెగడు శాస్త్రవేదులు సునీజనముఖ్యులు భూనుతంబుగన్॥ ఉ. ఏయమభర్తజచ్చి నరహించినియుక్తయు పుత్రకామయున్ । నైయొకనిన్ రమించిగనునట్టి కుమారుఁడు క్షేత్రజుండనం । గాయుపయుక్త భూతుడనగాబఁడునాయమ యంతకర్మముల్ । సేయగవచ్చు వాడతివిశిష్టజనందుల యాజ్ఞపెంపునన్॥ క. పుత్రార్థియశక్తుంఁడు క । ళత్రము నెరుతల్పమున గలయుబన్పదగ । న్మాత్రరతి నుద్భవించిన । పుత్రుడు క్షేత్రజుడనిరి విబుధసంఘంబుల్॥ వ. ఇట్లు క్షేత్రజులిరుతెరంగుల వారలైరి॥ గీ. వెలిచియైన బ్రియమువెలయనైన కుమారు । తల్లిదండ్రుఁ లొసగనొల్లనవక। వానిబెంచికొనిన వానికివాడగు । దత్తపుత్రుడన నుదాత్తగరిమ॥ గీ. మంచివాడవగుదు మాయయ్యయనుచు నాన్యునికుమారువాని జననియుజన । కుండుదాను వేఁడుకొననిచ్చు నట్టి పు । త్రుడతనికిని కృత్రిముడనగవెలయు॥ క. తనసతియందొరునివలన జనియించిన పుత్రుదాత్మ శంకింపనిచో జనుగూఢోత్పన్నసుతుం । డనతండ్రికి వాడుమిగుల నధముండుభువిన్॥ గీ. తల్లిదండ్రులైన నొల్లమినెరులైన । విడచిచనిన

శిశువు వేశ్యకు బ్రతుకును । వరలఁ బెంచికొనిన వానికి వాఁడప । విద్ధపుత్రుఁడ
నఁగ వెలయు మఱియు॥ గీ. పెండ్లి కాకమున్న పితృగృహంబున రహ ।
స్యమున బుత్రునిఁగను విమతకన్య । నర్థిఁ బెండ్లియాడు నతనికిఁ గానీను ।
డనఁగ నాసుతుండు దనరుచుండు॥ గీ. నిజము తెలియక గర్భిణి యగు కన్ని
య పెండ్లి । యాడినట్టి వానికా మెయందు । బుట్టిన సుతుఁ డిరువుగొట్టు
సహోఢాత్మ । జుండనంగ వెలయు సుమతులార॥ గీ. సతియు పతియు
పుత్రసంతానరహితులై । పణములిచ్చికొనిన బాలకుండు । కరము వెల
యుఁ గ్రీతకకుమారకుండన । వాఁడు పాత్రతముఁడు గాఁడొకప్డు। గీ. విధవ
యైన భర్త విడచిన యదియైన । పేర్మి మఱియు నొకని పెండ్లియాడి । బడ
యునట్టి సుతుఁడు పౌనర్భవుండన । బరగు వాఁడు నిత్యపాపరతుఁడు॥ గీ. త
ల్లిదండ్రులిచ్చలొల్లక స్వయముగా । నీయనైనయు జననియు జనకుఁడు।
లేకనైన నొరుఁడు గైకొని పోషింప । దండవిడక పెరుగుచుండు వాఁడు॥
వ. స్వయందత్త పుత్రుండనం బరగు॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు శూద్రభామిని
బడయంగ । జననమైన సుతుఁడు శవము వోలె । నంటరాని వాఁడు నల
సుండునగుఁగాన । పారశవుఁడనంగ బరగు వాఁడు॥ గీ. బ్రాహ్మణస్త్రీర
మించిన పాదజుండు । వోలె బ్రాహ్మణుఁడును నీతిమాలి శూద్ర ।
కన్యఁ కరమించి బతితుఁడు కష్టరతుఁడు । నాదగు నవాని జూడఁగారాదు
బుధులు॥ గీ॥ విప్రకామిని శూద్రుఁడనతిప్రియంబు । నిచ్చలును జేసి పొంద
నించుపుత్రు । డత్యధమతముఁడు చండాలునట్లు వాని । జూడమనదియనిరి
పండితుల్ సుమతులార॥ గీ. వివిధనామకర్మ వృత్తజీవనులను । నౌర
సాదిగా కుమారవర్గ । విధములెల్ల మీకు వినిపించితింక త । ద్భాగవిధులు
వినుఁడు భవ్యులార॥ గీ. ఔరసుఁడుగాక క్షేత్రజుండాదిగాఁగ । వెలయు
నేకాదశ విధపుత్రులు నిజోద । యాద్యకారణులగు వారలట్లు ధర్మ ।
పథమున నడచి బ్రతుకుట పాత్రతమము॥ క. ఏపురుషులు బీజము
లిడ । గా పుట్టిరి వారలట్టి కర్మంబుల ని । చ్ఛాపరితుష్టి మెలం
గుచు । దీపింపఁగవలయు వారిది సుకరమరయన్॥ గీ. పెక్కుసోద
రులందున నొక్కనికి కు మారకుండుదయించిన వారలెల్ల । పుత్రులగని

నవారలు బాత్రతములు । ననఘులయగుననియెమున్న మనువుమరి యు॥ వ. కావున॥ క. అపుత్రుడగాను వాడు మ । మహాపరితుష్టిమె యితంద్రులందర ధనముల్ । పాపరతుండనబడక న । దాపితృకర్మ ప్రశిద్ధిదగి ఋషులారా॥ సీ. బహుసోదరులధర్మ పత్నులందఱిలోన నే యమసుతుగనియె౯ దగంగ । నాయమబాందగానగు భాగములనెల్లపు త్రునిబడసి తాపాత్రమగుట । నొంసుండాదికుమార వర్గంబున పితృకర్మ ములుసేయ పెంపువెలయు । వారలుశ్రద్ధావిచారులగుట నధికాంశం బులు గొనంగనర్హతములు । మరియు సోదరులెల్లకుమారహీను । ల గుడుయెవ్వడు జచ్చుమున్నతనిపాలు । దక్కియుండిన యన్నలుదమ్ము లుగొన । వచ్చుననిరి ఋషులుగౌరవంబువేర్మె॥ గీ. తాతతండ్రికి తాతకు తండ్రికిమరి । యునగుతరములవారికి తనయుడాప్తి । పిండకర్మములొన రింపబెంపువెలయు । వాడుగావున పాళ్లెల్లవానివియగు॥ సీ. తనయుండు తండ్రియు తమ్ముండునన్నయు లేనినరునిసొమ్ము వానిభార్య । గొనన గుకూతురైననని కొందరు వాడును లేనిచో వంశభూతు । డైనవాడు గ్రహింపనర్హుండు వాడును లేనిచో శిష్యుండునైనవాడు । లేనిచో నాచా ర్యుడైన నాతండును లేనిచో నధికసన్మానభంగి । దగి పురోహితుడైన నాతడునులేని । చోన్నృపుండైనగొనునది మానకతని । యంత్యకర్మంబు లెల్ల సమాచరించి । యనిరిమనువును బ్రహ్మయునవఘులార॥ గీ. ఎవ్వ రునులేకజచ్చిన హీనుధనము । దాగ్రహింపంగవచ్చు నుత్తముడు బ్రా హ్మ । ణుండు పాత్రతముండుఘనుడుప్రాజ్ఞు । డమలమతివాని యంత్య కర్మములుజేసి॥ గీ. పార్థివుండెవ్వరును లేనిబ్రాహ్మణుని ధ । నంబుగొ నుటొప్ప దొప్పదానములుసేయ । నైనగైకొనుటెసగునదాననిరతు । లగునితరవర్ణములవారియర్థములను॥ క. పుత్రుడును బతియులేని క । శ్రత్ర ముగురునాజ్ఞనొసగలసిగాంచిన త । త్పుత్రుడుసామాన్యంబుగ । పాత్ర తముడుమాతృతరవిభాగములుగొనె౯॥ వ. భర్తసజీవుండైయుండునప్డు వానివలనబడసిన పుత్రుండును విధవమై యొరునివలనగాంచిన పుత్రు డును నేననేనయధికభాగంబులు గొన పాత్రులమని వాదింతురేనియా

కళత్రంబు వారల తండ్రులెంతలు ధనంబులు పెట్టిగతించె నంత లక్కు-
మారులకొసంగి సమ్మతంబు సెప్పవలయునని గొందరమతంబు॥ క. పు
త్రులును గూతులు గాన । పాత్రులగుదు మాత్రతరవిభాగము లయి
నదు। మాత్రవ్యవాప్తిమెయిగల। పుత్రికయగొనంగవలయు భూనుతులా
రా॥ క. మాతామహిం భాగము గొన।గాతగు ప్రాయంబు రాని కన్యసమ
గ్ర । ప్రీతిమనుమలకుఁ గాదు పు । రాతనధర్మమిది హితపరాయణులా
రా॥ గీ. ఈడువచ్చిన వారలగు నేని కన్య । లందరును పంచుకొనుట మా
న్యంబు కన్య । లెవ్వరును లేనిచో దాగ్రహించుటొప్పు । మనుమడిదిస
ర్వశాస్త్ర సమ్మతపథంబు॥ గీ. పెండ్లికాలమం దు బ్రీతిమైయత్తవా ।

—స్త్రీధనప్రకారము.—

రింటికనుచు నప్పుడిచ్చులుబిత్రు । ముఖ్యులొప్పవారు ముదుపులిచ్చిన
ధనం । బరయస్త్రీధనంబ యనిరిబుధులు॥ గీ. చుట్టములును తల్లిపు
ట్టింటివారును । తోడిచేడియలును దొట్టిజనని । సోదరీజనములు మోద
మారంగ ని । చ్చినధనంబు నిజము స్త్రీధనంబు॥ గీ. ఊరిలోని సతులు
గౌరవార్థముగ ని । చ్చినధనంబు వెలయు స్త్రీధనమన । నిట్లు స్త్రీధన
మునయించె నారువిధంబు । లై సమస్తశాస్త్ర వాసితముగ॥ గీ. భర్త
జీవించియుండగా భార్య కాల । వశముబొందిన జెందదు వానికరయ ।
స్త్రీధనంబు కుమారుని జెందుననిరి । పరమధర్మప్రవీణులు భవ్యులార॥
గీ. బ్రాహ్మమూదిగాగ పంచవివాహ కా । లములనైన నంతరమున నై
న । స్త్రీధనంబుపతికి జెందు నాయమపుత్ర । హీనయైగతించె నేనిమరి
యు॥ గీ. ఆసురాదివివాహంబులందు నైన । స్త్రీధనముపతికి జెందదు జెం
దుదాని । జనకునకుపుత్ర హీనయైజచ్చెనేని । నుతమహాధర్మపథము స
మ్మతముగాగ॥ గీ. తండ్రియొసగినట్టి ధనమపుత్రపతి నా । దనరుకన్య
కాలధర్మమొంద । పనమవృత్తినొప్పు బ్రాహ్మణస్త్రీగొన । వచ్చుననిరి
లోకవంద్యతములు॥ సీ. ఎలమిసోదరులతో గలసియుండినవాడు కాడు
భార్యకునలంకారములిడ । పతివిత్తమయ్యును సతిగొనరాదు బ్రేముడిగ
లహాడంచునదుగకెద్ధి । యన్నదమ్ములతోడనున్నయాతనిసతి జచ్చిన

దానిభూషణములిచ్చి । జేసిపుత్రులుగొనజెల్లదు గొనునేని బతితులనం
బడు పతితుఁడునున । పుంసకుండును వెర్రియు మూగయును జ । డుం
డు గ్రుడ్డియు వికలాంగుడును విభాగ । ములుగొనంగన పాత్రతములు
సతంబు । కూడుగుడ్డయు నొకరీతిగోరవలయు॥ క. ఏడుగడలెత్తివారలు।
కూడును గుడ్డయును లేక గుందుచుసతమున్ । బోడిమిసెడునెవనివలన।
వాడధముడుకష్టరతుఁడవని । ఋషులారా॥ గీ వలచినట్టికన్య వరియిం
చియన్యుని । వలననైనబుత్రు గలుగజేసి । కొనునపుంసకాదు లనయుం
బుభాగముల్ । గొనగ బాత్రులయగు ననవరతము॥ గీ. విద్యవడయుని
ల్లువెడలనుద్దేశించు । తమ్ముడన్నదుగ దగుధనంబు । తండ్రిజచ్చెనేని
తండ్రివోలెసతంబు । నగ్రజుండుపూజ్యుడగుటజేసి॥ క. అన్నదమ్ములం
దనైకమత్యంబుగా, నార్జనంబుజేసినట్టిధనము । పంచికొడువవలయు
భాగముల్ సరిగాన । నిరిమహాజనంబులు ఋషులార॥ గీ. విశ్రుతముగ
నొప్పు విద్యవలనభాగ్య । వలననధికగౌరవంబుపేర్మి । బడసినట్టిధనము
భాగంబులీయగా । రాదుతనమతమున సోదరులకు॥ గీ. స్వాయముగా
కష్టదశలపాలయిగడించు । నర్థమెవ్వండువాడ దాననుభవించు । వాడు
బ్రతుకుతెరవు లేనివారలయిన । యన్నదమ్ములకొప్పిము యంతలొసగి॥
గీ. తండ్రివలనగాక తానుగడించిన । యర్థముసుతుతోడ నాదరమున
పంచికొడుచునట్టి పద్ధతిలేదని । రఖిలశాస్త్రవేదులైన బుధులు॥ గీ సో
దరులసమేత్యులై దోట్టిపిమ్మట । కలసిమెలసికొంత కాలమరుగ ।
మరలపంచి కొసగ నలముజేయుగు వార । లైన భాగములు సమాన
ములగు॥ క. ఏయగ్రజుండు కపటము । వాయక నిత్యంబునను జీవం
చించు ధనం । బీయక వాడధముండుగ, తాయుస్వామ్యుండనిరి మ
హామతి మంతుల్॥ క. సోదరులలోన నెవ్వడ, నాదరణీయములు నిం
ద్యమగు కర్మంబుల్ । వేదిన్పట జేయువ్యయమును । గాదొడరున్ ధన
మువాడు గాడనిరి బుధుల్॥ గీ కానిపనులు సేయగా ధనమెవ్వాడు ।
వ్యయముసేయుసతము వాడు భాగ । ములు గొనంగగా డమలమతి
సత్కర్మ । ఘనుడ పాళ్ళధికము గొనెడివాడు॥ క. ఆరయ తనతోగూ

డ కు । మారులు కష్టపడిధనము మాన్యతమముగన్ । గూరుచునైన ను తండ్రియు, దారాంశము లీయగాదు దగునిచ్ఛమెయిన్॥ క. పుత్రులు జనకుడుజచ్చిన, పాత్రతమము పంచికుడువ బరగదుసచ్ఛా । రిత్రముదగి గర్భిణియై । గాత్రముమెయి తల్లియుండ భాగములుగొనన్॥ క. జననీజనకులు పుత్రుం । దనపత్యుడు జచ్చినన్ తదంశము లెల్లన్ । గొనిసరిపంచి కొనంగా । జనుననియెన్ మనుపుశాస్త్ర సమ్మతముదగన్॥ గీ. వస్త్రములు పత్రములు నీళ్లువని తలన్న । ములు నలంకారములు గురుముఖ్య జనము । లను విభాగించి కొనగూడమినయము దగ। సద్వశములు జేసికొనుట ప్రశస్తతమము॥ గీ. ఔరసుండాది గాగ కుమారవర్గ । ములకు మాన్యంబులగు భాగముల విధులు స । మస్తమును జెప్పితింక సన్మాన్యులార । ద్యూతధర్మంబు వినుడుసంతోషమలర॥ క. జూదము సమాహ్వయంబన । గాదగు రెంటును వినాశకారణములు బెం । పేదియవి యిచ్చసేయు న । నాదరణీయులకు వినుడయమహితు

—*ద్యూతప్రకారము*—

లారా॥ క. ఒరులెరుగకుండ నీరెం । డు రహస్థలములందిడు కొనిప్రియము నై।బరగించువారలుగలరు।నరనాథుడు వారినెరుగునదియత్నమునన్॥ గీ. ప్రాణివర్గంబు దోడరక పన్నిదంబు । జరచుటది జూదమనియు మేషములు కుక్కు, టములు మొదలగు ప్రాణిసంఘములు విడచు । టదిస మాహ్వయ మనియుజెప్పుదురు బుధులు॥ గీ జూదమాడుట యార్యుల జుక్కజూచు । టాగమంబులు దూషించుట నృతములు వ । చించుటారులునణంచి జీవించుట గల।వారల పురంబువెడలింప వలయునృపతి గీ. కల్లుదాగ్రినుట కానిమార్గమున నడచు । టేమియును సేయనొల్లక సోమరియగు । టిల్లవారల కాదనియిచ్చమెలగు । టగలవారల వెడలింపనగు పురంబు॥ క. ఆరయ నీచెప్పబడిన । వారలు స్వేచ్ఛమెయి దిరుగు వారమున భయం । బైరాజ్యముసెడు గావున । భూరమణుండు రుకనణచిపుచ్చగ వలయున్॥ క. జూదమున నోటుపడిన మ । హోద్రై న్యరసంబు దోఘునానసమున బెం । పేదికనకాది నెత్తం । గాదగు

వానికిని లోకగర్హితముదగన్॥ క. భేదంబుగల్గుసెసు మ। ర్యాదయు నార్జవము సుఖపరాయణతా గో। ష్ఠ్యాదులు సంతోషంబును। జూదంబున గాదె నుతయశోధనులారా॥ క. భూపతులు భృత్యులగుట మ। హాపండితు లధములగుట నతిమాత్రులు గో। ష్ఠీపరతంత్రముసెడి దు। ర్వ్యాపారులగుట దురోదరంబున కాదే॥ క. వేదురులు వ్రాలెనెరచెడి। జూదంబున నోటువడిన శుష్కమతులు మ। ర్యాదసెడియుందు నందు మ। హాదీనదశన్ దిరుగుటయవనిన్ గనమే॥ క. మేరునగమెత్తనోపిన। వారలు జూదముననోటువడి యాకటిపె। ల్లారగ భిక్షాన్నముగొను। వారలయిరి మున్నుపెక్కు వర్షములుర్విన్॥ క. గానపరిహాసమాత్రము। నైనన్ జనరట్టి త్రోవనార్యులరిగిగా। దేనష్టద్రవ్యపరుం। డైన వ్యాదయుడుజచ్చె నార్తుండగుచున్॥ గీ. బంహ్యాభంగినైన ప్రచ్ఛన్నముననైన।జూదమాడుచుండు నేదురాత్ము।డణచికట్టివాని నధిపుండుదండింప, వలయునొరులుచూచితొలగి చనగ॥ వ. జూదమాడునట్టివారల ద్రవ్యరూపంబగు దండముననురువణంగింపవలయు ద్రవ్యదండనంబునకు బాత్రులుగారేని హీనకర్మంబులు సేయించి పుచ్చవలయు గీ. బ్రాహ్మణుడు జూదమాడిన పార్థివుండు। హీనకర్మంబు లొనరింపనెన్నడును బ। నుపవలపదర్ధ మాత్రంబును గొనవలయు। ననిరి కొందరు సర్వలోకనుతులార॥ గీ. వేదురులు బాలురంగనల్ వృద్ధులునురు, జాతురులు జూదమాడిన నధిపుడపుడ॥ త్రాడయిన సూక్ష్మమగు వేణుదండమయిన। కొనిజనంబులు సూడంగకొట్టవలయు॥ క. కపటము గర్వమునధికా। రపదమునన్ బొల్చువాడు రహిజెందుచు త్రు। ళ్లిపడంగ వానిసర్వా। ర్థపరిభ్రష్టునిగ జేయదగు నృపుడురుకన్॥ క. ఆరయునే యధికారియ। గౌరవముగజూచుబుధుల గర్వించిధరి, త్రీరమణుడు వానియురము। పైరెండు పదంబులిడి సభన్ ద్రొక్కదగున్॥ క. బీదజనంబుల నతిదు। ర్వాదంబుల పాలుజేసి వరలుదురాత్మున్। భూదయితుడు శిక్షింపం। గాదగు చెరసాలనిడి జగన్నుతముదగన్॥ గీ. శుల్కములనుగొని బహువ్యభో లైనే యధి। కారిపరమధర్మ గౌరవం

ము । లుడిగి ప్రజలనేచుచుండు నా కష్టాత్ము । నాల్కకోసి పుచ్చునది నృపుండు॥ గీ. ప్రజలనందఱ తనుగోలెపరమ గౌర, వమతిజూడని వా డుశవంబు నిజము । గాననట్టిదయిన యధికారిచూడ, దగదునృపతి యు సభ్యులుధర్మనుతులు॥ క. ఏయధికారి యహంకృతి, వాయకచె డనాడు గౌరవముగల సుగుణ, శ్రీయుతులవానితనువుల్, గోయవల యు మాంసమేర్చి కుక్కలుదినగన్॥ గీ. స్త్రీలబాలుర విప్రులవృద్ధజను ల । వధముజేసిన వారల వరపికూట । శాసనము వ్రాయు వారలజంప వలయు । పార్థివుండు విమలధర్మపథముబట్టి॥ సీ. ధర్మాధికారియు బేర్మి నెమ్మదిగల మంత్రియుకాని కర్మములుసేయు । వారగునేని మహీరమ ణుండు సహస్రపణములు గొనంగవలయు । సర్వార్థములుగొని శాసిం పు టొప్పగుననిరి కొందరు మహాజనములిచ్చ । కల్లుదావ్రుటనేయగడ గుట బ్రహ్మవధంబుసేయుట గురుతల్పమందు । వలపుసేయుట దొడరిన వారితనువు । లుక్కసెడగొట్టి చెరసాలనునిచి సర్వ । విత్తసంచయము లు గొనియుత్తములగు । బ్రాహ్మణుల కవియీనగుపార్థివుండు॥ గీ. గు రుసతిరమించినట్టి కష్టరతుఫాల । తలమునందు జ్వలాగ్నిసంతప్తలోహ। పిండము బఱపిగురుతులు బెట్టవలయు, యోనివోలెగృపాలుండు మహా నుభావ॥ వ. కల్లుద్రాగిన వానినుదుట సురాధ్వజాకారంబుగను బ్ర

—రాజు మహాపాతకుల శిక్షించి గురుతులిడు విధము.—

హ్మఘ్నుని కబంధంబున పురుషాకారంబుగను ముచ్చిలువానికఫాలం బున కుక్కపాదంబు వోలికను తప్తాయఃపిండంబు బఱపిచిహ్నలిడ వలయునిట్లు॥ గీ. కానిభోజనములు కానివివాహముల్ । కానికర్మ ములును కానిచదువు । లెవ్వరాచరింతు రెరుగమిన్నైన దం । డింప వలయు నృపుడొనుచినవాండ్ర॥ వ. బ్రహ్మవధయు సురాపానంబు ను గురుసతీరతంబును జౌర్యవృత్తియు గలవారును వారలహితులును మహాపాతకు లనంబడుదురు వారలతో గలసి మెలసి దిరుగుటయు దినుటయు సంబంధంబులు కల్పించుకొనుటయు నెవ్వరికిని గావుమఱియు ను॥ గీ. ఎరుకజాలక సేయుదానింత లెవ్వ । డెరిగి వానినిసేయనిరౌరు

గల్గ । పార్థివుడు పొమ్మనవలయు భృత్యులారా । వానితోస యింతవా
డను వానిగాగ॥ క. ఆరయఁగల్గియు దుష్క । ర్మారంభము సేయువా
ని నధిపుండుగ్ర । స్ఫారప్రచండ శాసన । తాఁ జూప గ్రస్తుసేయ దగు
ననిరిబుధుల్॥ క. జ్ఞానంబజ్ఞానంబన । గానగు రెండింట నెద్దిఘనతరమగు
న । ద్దానసుకృత దుష్కృతములు । మానవు డొనరించునదియు మత
మై వెలయున్॥ క. తగువివియుని ముప్పదుసే । యఁగడగు దుష్కర్మము
లు మనఃపూర్ణముగా । జగతీపతి సెప్పవలయు । తగవానికి యిరుతె
రంగుల ధర్మపదంబుల్॥ క. ఆయతమతంబు గల్గియు । రోయక దుష్కృ
తము లేనరుడు పెంపుమొయిన్ । సేయునురుక వాని మహీ । నాయకు
డు చెరనిడవలయు నరులెల్లగనన్॥ క. ఒరులను వంచింపగఁజే । యు
రహస్యక్రియలొగిన్ మనుజుఁడెవ్వడు వా । ని రహస్యస్థానంబున నరపతి
దండించు నదిమహామతులారా॥ క. పాపాత్ముల దండించుమ । హీపతి
పూజ్యుండు ఘనుడనియె మనువతిదీ । నోపరతంత్రుఁడై గో । ష్ఠీపరిచయ
మున్ గలుగుశిష్టుఁ డవ్వారలన్॥ క. పాపాత్ము లవిత్తంబులు । భూపతి
గొనిదాచి కొనఁగ బోవల దవి గరి । ష్ఠాపరుడయ్యును దన్ను మ
హా పాతకు జేయు నిక్కమనిరి మహాత్ముల్॥ గీ. పాపకర్ముల
విత్తముల్ బ్రాహ్మణులకు । పేదవారల కర్థినిప్పింప వలయు । దానప్ర
జలెల్ల బొరయు నిత్యముచిరాయు । వర్ధసంశిద్ధి గౌరవంబార్యులారా
గీ. బ్రహ్మతేజోమయుండగు బ్రాహ్మణుని క । పాయమొరింపజూచు
పాపరతు శూద్రు । కాయమింతలు మాంసపు ఖండములిల । బడవధ
ము సేయ వలయు నృపాలకుండు॥ క. ఏ దేశంబున రాజుస । మాదరమతి
పాపరతుల యర్థములెల్లన్ । బీదలకిచ్చు గరిష్ఠత । నా దేశము పూజనీ
యము గు ననఘులకున్॥ క. పాపరతుల దండింపమి । భూపతితనకైన
పాపముల బాపికొనున్, పాపమిది పుణ్యమిదియని, రూపించుచుదండన
ముపరుషముగ జేయున్॥ క. నరనాథుడు పటుకోప । స్ఫురితాననుడగు
చు బ్రహ్మభూతుండనగా । బరగని బ్రాహ్మణుధీయని । పరమార్థము
బోల తేట పరుపగవలయున్॥ క. ఈపగిదిన రేంద్రుమ । హీపాలనమూర్ధ

సేయునేని బోరయును । దీపితతనురుచులురుల మ । హాపదముమర గణ
ములు నయంబునఁగొలువన్॥ వ. మరియును॥ గీ. ప్రజలనందర సంతో
ష పరుపఁ జూచి । బలివిశేషంబులు గొనను పాయమరయు । పార్థివుం డె
ల్లవారలు పగఱుగాఁగ । జిక్కు దుర్గతిఁ గూలి గ్రసించు నిజము॥ గీ. ప్రజల
నందర పరమధర్మ పథమున ప । రాయణావాప్తి నడచువారలుగఁ జేయు।
మాననీయుండు నృపతిసమస్తలోక । ములు భరించినఘనుఁడన వెలయు
సతము॥ క. పాపములకు హేతువులగు । కాపురుషశ్రేణి మస్తకంబులు
బలిగా । భూపతి ధర్మపురుషుసే । వా పరిచయ మర్థిసేయవలయు దివుట
మై॥ గీ. విద్యారాష్ట్రమందు వెలయించి వైద్య స । హాయమెల్లయెడల
యందు నిలిపి । బీదసాదజనుల బ్రోదిసేయంగవ । లయు నృపుఁడు నిష్కళం
కవృత్తి॥ క. ఆరయ భూపాలకుఁడె । వ్వారలు కొనియాడకుండు వాఁడగునైనన్ ।
ప్రారంభింపఁగ వలయును । దారతమెయి పాతకుల వధము సేయంగన్॥
గీ॥ నీరు దిన దినంబు నించిన మొలక మ । హాతరువగు చాడ్పున నృపుఁడల్ప ।
మాత్రుఁడయ్యు లోక మాన్యాధికుండగు । పాలనంబు ధర్మబద్ధమైన॥
క. చారులను కనులు వైచ్చి మ । హీరమణుండు రాష్ట్రమందు నెల్లెడలను
సా । పారంభశీలురంగను । జారుల చోరుల సమస్త జనసంఘములన్॥
గీ॥ కపటవర్తనమెనయ నంగడి యొనర్చు । చుండువాఁడు బహిస్కారుం
డుబిట్టు । నరకనైన నొదిగియైన యొరుల ధనము । లపహరించువాఁడంత
శ్చోరుఁడండ్రు బుధులు॥ క. ఎరుగని వారలకింతలు । గరపి ధనములుగొ
ను వాఁడు కాపురుషుండున్ । గరువంబు చెడిన వైద్యుఁడు । నురికి యొరు
లఁజంపి పదరుచుండు నరుండున్॥ గీ. జూదరియు వారకాంతలు జుల్కు
నాఁడి, యొలరు వంచించు వాఁడు నెవ్వరికిఁగాని । వాఁడు దబ్బరలాడెడి వాఁడు
మరియు । నాతతాయిబహిశ్చోరులనఁగ బరఁగు॥ గీ. చారచక్షువగు మహీ
రమణుండు వా । రల నెరింగి నిష్ఠురముగ శాస । నంబుచేసి సజ్జనంబులు
నడచు మా । ర్గంబు దొట్టి ఘనతరంబు సేయు॥ క. చారులవలన సమస్త
ము । భూరమణుండెరిగి దండము బరపిడగుదీ । ఘోరతి ప్రజలం బ్రోవం ।
గా రాజ్యము పూజ్యమగు జగన్నుతులారా॥ క. పాపరతులైన వారల ।

భూపతి దండింపడేని బుట్టుభయము గు। ర్వ్యాపారము లధికములై।
యెపరరాష్ట్రంబునందు నెల్లెడనరయన్॥ వ. సభలయందును జలదాన
గృహంబులందును సత్రంబులందును భక్ష్యాది విక్రయస్థానంబులందు
ను పణ్యస్త్రీల యిండ్లయందును మద్యమాంసంబులు నన్నము ధాన్య
జాతులు నమ్మునట్టి నియలంబులందును చతుష్పథంబులందును ప్రఖ్యా
త వృక్షమూలంబులందును శిథిల దేవాలయంబులందును జనసమూ
హంబులందును జీర్ణవాటికలందు నడవులందు కోటలందు విపణవీథు
లందు నింక ననేకప్రదేశంబులందు చోరుల నరయుచారులనియమించి
వారలవలన నృపాలుండు సర్వంబును గనుంగొనుచుండవలయును॥
క. చోరోపకరణములుగల। వారలదండించుటయు నవశ్యంబును ని।
శ్చోరోపకరణయుతులగు। వారలరక్షించుటయును వలయునృపతికిన్॥
క. తారువ్రేడిచినట్లు సదా। చోరుల దండించుటయు ననూయాపరు
లై। వారలవీరల పగగొను। వారల శిక్షించుటయు నవశ్యముపతికిన్॥
క. చోరుల కుపకరణంబు ల। పారంబుగ నిచ్చుచుండు పాపరతులను।
ర్వీరమణుడు శిక్షింపగ। నారంభము సేత ముఖ్యమనిరి మహాత్ముల్॥
గీ. ఇతడుదొంగయనుచు నెరిగియు సెప్పని। వాని చోరు డెవ్వడైన నీ
య। గొనినవాని ప్రముచ్చు గుప్తలబుగాగ ర। క్షించువాని శిక్ష సేయ
వలయు॥ క. ధర్మపథము శాశ్వతమగు। కర్మంబులు సేయకతివిగర్హి
తులై దు। ష్కర్మము లొనర్చువారల। దుర్మదులన్వలయు దండితు
లుగా జేయన్॥ ఉ. గ్రామములందు తస్కరుల కట్టడిసేయక సేతువుల్
మహా। రామములున్ జలాశయవరంబులు పాడొనరించువారలన్।
ప్రేముడి సెప్పకింతలు తపించెడి దీనులగోలదీర్చకే। లా కుహితాధికా
రము దొలంగక సేయగ నీచజాతికిన్॥ క. అధికారము బడసినవా। డ
ధముండై కానిమార్గమందు చనిన వా। నిధనంబంతయుగొనిద్రో। చి
ధరిత్రీశుండు బుద్ధి సెప్పగ వలయున్॥ గీ. కోశమపహరించు కుత్సిత
ప్రతికూల। వచను దనకుగాని వర్తనంబు, సేయుచుండువాని శిక్షిం
చి పణసహ। స్రములుగొనవలయు ధరావిభుండు॥ గీ. రాత్రిముచ్చి

లింప రహిం నొక్కఁ గుడుపోఁ । సంధి తెరిపి సేయు సత్వరముగ । యేనదుం డుదివిరి వానిచేతులు రెండు । నఱికి పుచ్చవలయు నుఱక నృపతి॥ గీ. అగ్నిదైన గరళము మిళితాన్నమైన । జలములైన నొసగి యొరుచల ముపట్టి । యూరక వధించుపాపాత్మునురుక గట్టి । వధము సేయంగ వలయు భూవల్లభుండు॥ గీ. కత్తిగొని యూరకన్యుని నెత్తివేసి । వధము చేసిన కూరుని వధము సేయ । వలయు నరనాథుడొకవాడి వాలు చెరికి । వైచి వానిచుట్టంబులు జూచుచుండ॥ సీ. గ్రంధివిభేదంబు గావించువాని యంగుళములు దెగనేయవలయు చెరువు । కట్ట గూల్చిన మహాకష్టచరిత్రుని జలముల ద్రోయించి చంపవలయు । భేదించియు నుకట్టబెంపు చేసెదననువాని దండితు సేయవలయు దేవ । తాలయం బులు నాయుధాగారములు కోష్ఠసిలయముల్ భేదించు నీచు నేను । గులను గుఱ్ఱంబులునురధంబులు హరించు । హీనువధియింప వలయు జుమ్మీ నరేంద్ర । యనియెమును మనువుప్రధికీర్తి యనగ పెంపు । వెలయు నొకదొడ్డరాజుతో విమలులార॥ క. హేయంబన కెవ్వండన । పాయస్థితిమలమురాజ పధమున విడచుగ । రోయుచు నదిశుద్ధంబుగ । జేయింపగవలయు వానిచే నృపతి దగగ॥ వ. రెండు కార్షాపణంబులు దండంబుగొని యట్లు వానిచే శుద్ధి చేయించవలయునని కొందర మతం బు. మూత్రంబు విడుచు వానివలన తదర్థంబుగొనివిడిచి పుచ్చవలయు. మరియును. గీ. వృద్ధుడును బాలకుండు గర్భిణియురోగి । యు మలమొ కవేళ రాజమార్గమున విడువ । శుద్ధిసేయింప వలయును బుద్ధిజెప్పి । వారిచేతననృపుడు భవ్యమతులార ॥ గీ. ఎఱుగక యవైద్యమొనరించు నెవ్వడెఱిగి । యును కపటవర్తనంబున నెనయు నెవ్వ । డెరుగకయ యము న్నధనముగ్రహియించు నెవ్వ । డుఱుక వారలదండించు టొప్పునృపతి। గీ. సంక్రమమువిగ్రహంబు ధ్వజంబుయష్టి । ద్రుంచు నేకూర్ర చరితులు పంచశతపణంబులు గ్రహించి మరి పొమ్మనవలయునున్న । పాలకుడు వారలను దొట్టిభవ్యులార॥ గీ. కరముదూషితములు గానిద్రవ్యంబులు। దూషితములుసేయు దుష్టచిత్తు । దగ్పణంబు సేయు టగువానిమూల్య ।

ధనంబులవిగలుగు జనంబులకును॥ వ. ఈపద్ధతి సమస్త రత్నాదులయం దును వర్తించునిట్లు॥ గీ. తానుజెరచినట్టి ద్రవ్యంబులకు నను। వైన మూల్యధనము లర్పణం బు। సేయకుండువాని శిక్షింపవలయు నృ। పాలుడతడుయోగ్య పథమునడువ॥ సీ. రాజమార్గములందు రమ్యంబుల గుగృహంబులు సౌధములు సత్రములు సమంచి। తావరణంబులు పా వనశాలలు కోటలుమిద్దెలు కోవెలలు న। కారణంబునగూల్ప గడగువా రును నగడ్తలుపూడ్వ దివురువారలునుగోలు। కొనకిచ్చి తనరాష్ట్ర మునునుండ కీడగుగావున వెడలింపగాదగు నర। పాలునకు పావనముల గు పనులుసేయు। వానిదూషించునెవ్వాడు వానివలన। ద్విశతపణము లుగొనుటయు దీనులకు। తదర్థమిచ్చుటయును భవ్యమైనపథము॥ సీ. ఒత్తిసారములేని విత్తులునమ్మించి విక్రయించినవాడు విత్తులధిక। తరములు నీచమాత్రంబులుగా జేసి యమ్మినవాడు మర్యాద జేయ, కొ రునినీచుని జేయ నుద్యమించినవాడు నరులగిట్టివధింప నరయువాడు। జనకంటకులనంగ జనుగానవారల వధము సేయునదియవశ్యము నర। నాయకుండు కర్షణక్రియ కగుసామ్ము నౌషధములు విత్తులపహరించు। నేనరుండుదివిరివాని దండితు జేసి। బుద్ధిసెప్పి విడచిపుచ్చవలయు॥ గీ. రాజమంత్రులు పురమునురాష్ట్రకోశ, దండములు మిత్రవర్గంబు దన రు రాజ్య, మునకుసప్తాంగములు వాని వెనుక వృద్ధి। గోరముమున్న న డపుట సారపథము॥ గీ. ఉత్తరోత్తమాంగంబుల త్యుత్తమముగ। వృద్ధి వెలయించి మధ్యమ విస్తరాంగ। మతులభూతి త్రిదండంబునట్ల బెంపు, వెలయ జేయునదినృపుడు వివేక గరిమ॥ క. ఏయంగంబే కార్యము। నే

రాజు శాత్రవరాజుల జయించు నుపాయము

యగలుగునవ్విధంబు చింతించి మహో। పాయగతి నట్లు జేర్పుట। భూయిష్ఠతరాజ్యమెల్ల పూజ్యతమమగున్॥ క. శాత్రవనరపాలురచా। రిత్రంబులు బలములు గరీయసభూతుల్, పాత్రులగు చారులవలన, ధాత్రీశుండెఱుగు తద్విధము మేలరయున్॥ క. త్రిజగన్నుతవిఖ్యాతిమె। ఋజనాధిపుడతివినయము నెరపిదివిరియు। కృజమగు బలములుగలుగు

ము । నుజపతిసఖ్యంబుదగఁగొనుట లెస్సయగుఁ॥ క. జగతీపతితాదుర్బలు । డగునెప్పుడు మురువుసెడక నప్పుడు హితము । ప్పొగ సంధిజేసికొనునది । సగౌరవమడకువ దగశత్రు నృపతితోఁ॥ వ. మఱియును॥ క. ఆరంభింపఁగవలయు మ । హీరమణుడుబలసమృద్ధి నెగడిరిపులగంభీరత్వదశలు జెరుప వృ । ధారతులఁ జెలగిదుర్గమము బోవకొగిఁ॥ క. నాలుగుయుగములనంగన్ । పాలురచే స్థితములకును పాత్రతమమగుఁ । నీలోకముగానమహీ । పాలురయుగవిభజనప్రభావము గాంచుఁ॥ వ. అజ్ఞా నాల స్యాదులకు వశుండై యెంతదనుక రాజుద్యోగంబువాటింపకుండు నంతదనుక కలియుగంబనియు శక్తియు విజ్ఞానంబును గలిగియునెంతదనుక నిరుద్యముండై యుపేక్షించియుండు నంతదనుక ద్వాపరంబనియును నెంతదనుక స్వకర్మంబు లాచరించుచు నుడుగుచుండు నంతదనుక త్రేతాయుగంబనియు నెంతదనుక శాస్త్రీయంబులగు కార్యంబులుసేయుచుండు నంతదనుక కృతయుగంబనియు పెద్దలుసెప్పుదురు గావున యుగంబులు రాజాధీనంబులై చనుచుండు వెండియు నింద్రార్క-పవన యమవరుణ చంద్రపావక పృథివ్యాదుల తేజోంశంబులు నరేంద్రునియందవెలయుచుండు నదియెట్లనిన॥ గీ. శ్రావణాదులగునాల్గు మాసంబులందు । గురియజేయుసస్యంబులు బరగనింద్రు । డెట్లుధనములుగురిపించి యట్లప్రోచు । వాడుదీనజనముల భూవల్లభుండు॥ గీ. మార్గశీర్షాదులగు నష్టమాసముల జ । లములుగొను సూర్యుడెట్లుకరములుబరపి । యుసదుగ్రబతాపమలరించి యట్లన్నృపతి । కరములుగ్రహించువాడు జగన్నుతముగ॥ గీ. వాయువుసమస్తచే తనవర్గముల స । తంబువర్తించునెట్లు నిత్యంబునట్లు । రాష్ట్రిమందెల్లయెడల చారగణములు జ । రించవర్తింపజేయు నుర్వీశ్వరుండు॥ గీ. శత్రుమిత్రులందు సమబుద్ధిగలిగి కా । లంబువేచియెట్లు లయముసేయు ! యముడుజంతుకోట్ల నట్లపరాధుల । వధముసేయుచుండు వాడున్నృపతి॥ చ. వరుణునిపాశబంధ నమవారణమై మెడజుట్టినట్టి య । ప్పురుషుని భాడ్పునఁ కలుషపూర్వకవృత్తి జరించుచుండు పా । పరతులఁగిట్టిపార్థి

వృకు పాశములన్ మెడఁజుట్టి రయించున । వ్వరునట దేరి చూడఁగలవార లుగాక దొలంగి పారగన్॥ క. పరిపూర్ణచంద్రబింబ। స్ఫురణముగని జను లు తుష్టిబొరయుపగిదిభూ । వరుడుతనుజూచియెల్లరు । పరమానందం బుబొందుభంగిరహించున్॥ క. పాపాత్ములదండింప ప్ర । తాపము తే జంబు బరగదాల్చి విశుద్ధ । వ్యాపారరతుండైన మ । హీపతియనలంబు ఫ్రాలె నెగడుసతంబున్॥ క. వెలయంగ సకలభూతం । బులభూమిధ రించునెట్లు భూపాలుడు ని । ర్మలమతి సమస్తచేతన । ములదిప్రుట ధరించునట్లు భూనుతముదగన్॥ వ. ఇట్లుప్రవర్తించు నరేంద్రుండిప్పుడు జెప్పిన యింద్రార్క వాయ్వాదుల వ్రతంబులు నడిపినవాడగు మరియు ను॥ ఉ. పాయకసంతతంబును నుపాయములెల్లనెరింగి సంతత । స్థేయ రతుల్ నికృష్టులసజెల్లు దురాత్ములనుక్రమించి య । న్యాయపథంబు లందు బ్రజలాప్తిమెయిన్ మెలగంగనీక శు। ద్ధాయతమూర్తియై యముని యట్లనృపాలుడుబొల్చుటొప్పగున్॥ క. ఆపదలుగల్గునైనను। పాపరతులు గాకనొప్ప బ్రాహ్మణుల ధరి। త్రీపాలుడగౌరవమతి। కోపింగరాదుదాన కులహానియగున్॥ గీ. భూనుతచరిత్రులాత్మజ్ఞానులునగు। బ్రాహ్మణుల కు కడుకోపము బెం పైనెగడునేని బలములు తానుకులమునృపుడుదె గుసతము బుధులారా॥ గీ. సర్వభక్షకుడయ్యెవైశ్వానరుండు। ద్రాగవ డియె మహాసముద్రముజలములు। క్షయమువృద్ధియుదాగనె చందురుం డు । బ్రాహ్మణులకోపవశమున భవ్యులార॥ క. వెలయంగలోకపాలు ర । వెలయింపగ పెంపుసెసప విప్రులుభవ్యా । త్ములుసామర్థ్యము గలవా । రలు దివ్యజ్ఞాన రతపరాయణులరయన్॥ ఉ. వేదములున్ తి దంగములు విష్ణువురుద్రుడు పంకజాసనుం । డాదిగదేవదానవచయం బులు సర్వజగంబులంబుధుల్ । నేదివిజాంశ సింభవుల నెప్పుడునాశ్రయు మొందియుండు బెం । పైదగనట్టి బ్రాహ్మణజనార్యులు పూజ్యులుగారె యెల్లెడన్॥ క. జ్ఞానమునకుపాదితడన । గానెగడి సమస్తభూతగణము లయుంద । త్యానందము హితవునుగల । వానిన్ సద్బ్రాహ్మణుడని ప లుకుదు రార్యుల్॥ గీ. అధికుడధమునిచ్చ లాశ్రయించుటనధ । ముం

దనంగ బరగుచుండునట్లు । బ్రాహ్మ్యమధముడైన వానియందధమంబు । నై వెలయుసతంబు సూర్యులార॥ క. బ్రహ్మజ్ఞానాధిక్యుడు । బ్రహ్మవిదుడు శుద్ధకర్మపారగుడతుల । బ్రహ్మసముడు నిర్మలమతి । బ్రాహ్మణుడు సమస్తలోక భవ్యుండరయన్॥ క. బ్రాహ్మణుల కెగ్గుచేసిన । బ్రహ్మదులకైననగునపాయముశుద్ధ । బ్రాహ్మణుడు సర్వకర్తయు । బ్రహ్మము బ్రహ్మజ్ఞుడునవబరగున్ శ్రుతులన్॥ గీ. బ్రాహ్మణోత్తముడు నృపాలునిశాసించు, వాడుపార్థివుండుగాడు బ్రాహ్మ । ణోత్తముల సతంబునొత్తిలిశాసింప । నట్లుసేయు నేని యణగునిజము॥ గీ. జలములందునగ్నిక్షాత్రంబు బ్రాహ్మణు । లందు లోహము శిలలందుపుట్టి । గానపుట్టువులకు కారణములునగు । వానియందునవి యవశ్యమణగు॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు లేక పార్థివుండునునర । పాలకుండు లేక బ్రాహ్మణుండు । వృద్ధిబొరయనేర రెల్లనగావున, వారివారికురుప వలయునుర్వి॥ గీ. బ్రాహ్మణులకు ధనమపారంబుగానీగి । రాజ్యభరముధర్మ రతిజెలంగు । పుత్రునందునిల్పి భూపతియుద్ధంబు । చేసిచచ్చిసుగతి జెందవలయు॥ క. కాదేనినిర్మలాత్ముం । డైదగ పరమేశ్వ రార్చనాదులవిజ్ఞా । నోదయ విస్ఫూర్తిబొలచి । భూదయితుడు పరమపదము బొందగవలయున్॥ క. శుద్ధజ్ఞానముధర్మ స । మృద్ధియు గౌరవము పెంపుమించి సతంబున్ । వృద్ధుడగుపార్థివుండు స । మిద్ధమహిమబొందుటొప్పు నీశ్వరపదమున్॥ గీ. పార్థివుండుప్రజల పాలించువిధములు, వలికితింకనర్థి వైశ్యశూద్ర జనములెట్లు నడువగనగు శుభంబులా । విధములెల్ల తేటపరతునిపుడు॥ వ. వినుండని యిట్లనియె॥ గీ. వైశ్యుడుపనయన వివాహాది సంస్కార । గౌరవమునెగడి దగంగకృషియు । బశుగణములు బ్రోచు పాటియుపరమ ధ । ర్మములుగాగనడుపుటమలమతము॥ గీ. పశుగణంబులుపుట్టించి పాలనంబు । సేయువైశ్యులకొసగె నత్యాయత

—వైశ్యశూద్ర జనావశ్యానుష్ఠేయకర్మ ప్రకారము.—

మతి । బ్రహ్మదేవుండు మున్నెల్లప్రజల బ్రాహ్మ । ణులు నృపులుబ్రో

వనొసగినట్లలఘుగరిమ॥ గీ. గోగణములబ్రోచు కోరికలేదునా । కను చుకాని సేత లాచరించు । నట్టివైశ్యునకు మహాపదల్ దినదిన, మగు విహితులట్లరోయు॥ గీ. మణులకును రత్నములకు సామాన్యమయిన । లోహములకు రసద్రవ్య లోష్టములకు। నర్హమగు వెలల విధములనరసి వైశ్యుడధిక తృష్ణనెగడక బెంపాగనలయు॥ క. సారములివి కావివియని । యూరియునది బీజగుణము లనయము క్రోణా । గౌరవతులాధికంబుల । పారంబులుగాకధర్మ పథమిగువారల్ ॥ వ. ద్రవ్యవిశేషంబుల నిదిమంచిది కాదనియు నక్కడ బహుమూల్య వ్యవహారంబులగుల్ గాననుసట్టియు వితర్కంబుసేయుట నానాభాష లభ్యసించుటయు కూలివాండ్రకుయోగ్యంబుగా కూలియిచ్చుటయు ద్రవ్యస్థానయోగ్యాయోగ్యంబు లెరుంగుటయు క్రయవిక్రయంబుల నతిజాగరూకత కలిగియుండుటయు వైశ్యునికవశ్యంబులు. మరియును॥ గీ. ధర్మమార్గంబుదప్పక ధనము గూర్చ। దలచుటయు నిత్యమన్నాది దానములు స । మాచరించుటయును బ్రజలందరాప్తు । లుగ బ్రవర్తించుటయును మేలగు తెరవులు॥ గీ. బ్రహ్మసదృశులైన బ్రాహ్మణోత్తములకు । శ్రూష సేయుటొకటి శూద్రునకు మ । హాతపంబు ధర్మమనిరి పెద్దలు దాన । పరమపదము వాడు బడయగలడు ॥ గీ. వినయమును విద్యయునుగల్గి విప్రవరుల ॥ సేవయొనరించునే శూద్రుడేవలేక । వాడుయజ్ఞశతము సేయునాడు బొరయు । నట్టి సౌఖ్యపదమున మాన్యతముడగును॥ గీ. బ్రాహ్మణోత్తముల కృపాపాత్రతముడగు । మాలడైనబొరయు మహితపదము । సర్వలోకములును స్వపదంబులు । విప్రమయములనుచు వినమెశ్రుతుల॥ వ. అని చెప్పెనని.

ఉ. యోగసమాధిశిద్ధి సులభోన్నతభవ్య పదప్రకారదీ
ప్తాగరిమావతార స్వరసప్తవిశిష్ట నిరస్తయోగమా
యాగురుపాదసేవన సముంచితసువ్రత మాత్రబోధనా
త్యాగవివేకశుద్ధ పరతత్వమయప్రచురార్థ భాసితా॥

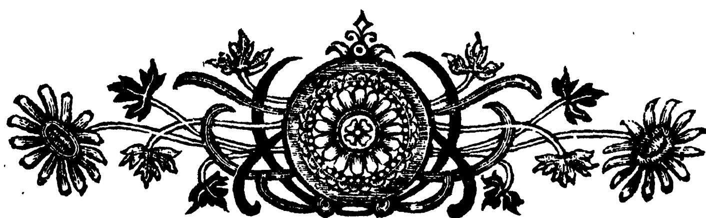
క. సుమతాఢ్యరామ కృష్ణప,
రమహంస గురూత్తమ స్థిరసమాధిసమ
గ్రమయమహాపండితకృ
ష్ణమూర్తికవిస్తుత ప్రణవమయమూర్తీ.

మాలిని. త్రిగుణరహితతత్వాధిష్ఠ భావ్యస్వహత్వా
దిగురుమహితనామా దేవలోకస్తుతా మా
న్యగుణభరితబోధా నందపూర్ణత్వలీలా
విగతవిపులమోహాద్వేల హృత్కాంతిమూలా॥

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచసేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు నవమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయ రామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామినే నమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

దశమోధ్యాయ ప్రారంభః.

శ్రీయోగవిమలతత్వా । శ్రేయస్సంపాదన ప్రశిద్ధబహుళత్వా । ప్రాయఫలాఫలనిశ్చల । మాయాధికసర్వలోకమయపరమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపుమట్లు సావధానులై యున్న ఋషిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుండిట్లనియె॥ గీ. బ్రాహ్మణత్వశిద్ధి బహుదుర్లభముమహా।

—బ్రాహ్మణత్వశిద్ధి ప్రకారము.—

సారవంతమార్య సమ్మతంబు । మృత్యుభయములేని నిత్యసౌఖ్యపదంబు । వినుడు తేటపఱతు ననఘులార॥ క. వేదములుచదివి సారం । బూదిపలుకనేర్చి పరులయొప్పుదవిలినన్ । రాదువినిర్మల బ్రాహ్మణ । తాదశ శమ రహితుడగునతని కెంతైనన్॥ క. వేదములు తదంగముల । త్యాదరణీయములుకూడ దనరారుప్రశాం। తోదయరతికట్లలవడ । గాదోచున్ బ్రాహ్మ్యమతిప్రకాశము వెలయన్॥ క. విశ్రుతచరితంబుసమ। స్త్రశ్రుతివేదిత్వమును ప్రశాంతియు నయ సౌ । మ్యశ్రద్ధావినయములు మ। హాశ్రయములు బ్రాహ్మ్యమున కనఘమూలంబుల్॥ క. వేదంబులవలనను మ । ర్యాదవలన నిష్టవలనగాదు విమలత । త్త్వోదయముపూలె బ్రాహ్మణ । తాదశశ్రద్ధాగరిష్ఠత దొరగునేనిన్॥ క. విమలంబగు బ్రాహ్మ్యముమం । త్రములవలన నెన్నఁడును బొరయజాలరు భ ।

వ్యమతులు పరిశుద్ధజ్ఞా । నమున బడసినట్లొరులు మహామతులారా॥ క. జ్ఞానమయుడీశ్వరుండు త । పోనిధులును బొరయరవ్విపులపదమది తే। జోనూనము భంగంబగు । నేని మతభ్రష్టులగు మహితమతులైనన్॥ క. వేదంబుల గలసారము । పాపసదాశమసుఖంబు భవ్యులదియత । త్త్వోదయకారణముగ నెర । వ్రాదురాఘనుల బ్రాహ్మణోత్తముల రయన్॥ క. వేదంబులసారాంశము । తాదెలిసినఁపవక దుర్మతము బొల్చిన పా । పాదృతకర్ముడు బ్రాహ్మణ । తాదశబెంపొంద బాత్రతము డెయరయగన్॥ క. వేదంబుచదివినంతన । రాదు కుమతియగు నతనికి బ్రాహ్మ్యమటులబెం । పేదిఖరము పరిమళద్ర । వ్యాదులు మోచికొనిపోవునట్టి విధమగున్॥ క. శాంతమయంబగు శుద్ధ । స్వాంతమహింసావ్రతంబు సత్యంబును వి । శ్రాంతియుగలమానపు డ। త్యంతవిమలమూర్తి బ్రాహ్మణార్యుండుర్విన్॥ క. బోధానందమయంబు ని । రాధిభయక్లేశ మోహమతిమాత్రము బ్ర । హ్మాధిగమము బ్రాహ్మ్యంబుమ । హాధనసంచయము శమసుఖాతిశయులకున్॥ సీ. వేదంబుచదువక విప్రుండుగాడు బ్రహ్మజ్ఞానిగాక బ్రాహ్మణుడుగాడు । నిత్యకర్మ విశుద్ధినెరపకనగ్రజన్ముడుగాడు మంత్రంబువడయకున్న । ద్విజుడుగాడధిక శాంతియుగరిష్ఠతయు నిష్ఠారతుల్ లేక బాడబుడుగాడు। సర్వంబు నేనను సరణి వర్తిల్లక కాదు భూదేవుండు కరమునరుడు। వాయకివిమొక్క టొక్కటి వరపునేని । తద్విధాఖ్యాతములకు పాత్రతముడగు దొ । లంగకన్నియునతి నిర్మలదశనడపు । వాడయిన కాడు మనుజుడీశ్వరుడు నిజము. గీ. వేదములుజదివియును క్రూరవృత్తినెరుల । వంచనముసేయుచుండు నెవ్వాడు గౌర । వంబు సచ్చరితము నార్జవంబులేక । బ్రాహ్మణుడుగాడు వాడుద్విపాదపశువు॥ గీ. జాతివలనలేదు సద్బ్రాహ్మణత్వంబు । వచ్చువిమలమతము వలనజాతి । బ్రాహ్మణుండు పాపరతుడు మూఢతముండు బ్రాహ్మణ బ్రువనగ బరగు నుర్వి॥ క. పరిపూర్ణశుద్ధతత్త్వ । స్ఫురితంబగు నాత్మయందు భూనుతయోగ । స్థిరశమ సౌఖ్యవిలీలా । పరాయణత బ్రాహ్మణత్వ భావము దెచ్చున్॥ క. బోధానం

దకశాఢ్య । శ్రీధుర్యంబైన యాత్మజీవాత్మమయు । త్వాధిష్ఠానత జే ర్చుమహాధీరుడు బ్రాహ్మణుండనఘమతులారా॥ క. శాశ్వతయోగం బునపర । మేశ్వరులో జూడ్కి గనుచు నింద్రియములనం । తశ్శ్వాసం బుల దూలిచి । విశ్వంబుభరించువాడు విభుడెల్లరకున్॥ గీ. చిత్తశుద్ధి యెంత జెలగుమంత్రవిశుద్ధి । యంతయధికమై మహామహిమకు । పొదు వొగబరగు బ్రాహ్మణతాదశ।వచ్చునది ధరించువాని కరయ॥ గీ. మూల మైనమంత్ర మహిమంబుపేరిమి । జూడనేర్చుబ్రహ్మనీడఫ్రాక । నాత్మ యందు బ్రాహ్మణాఖ్యాగరిష్ఠుడై । యింద్రియముల గెలిచి యెల్లయెడ ల॥ క. పరమేశ్వరుడు విమల మం। త్రరహశ్యనిగూఢ మార్గరతుడగుట నమో । ఘరహస్యార్థ విదులుస। త్పరాయణత దివ్యమాత్రభవ్యతము లగున్॥ క. సారవిచారంబున హిం । సారతియును శమము దమము ్రము బుధగో । ష్ఠి రోచతయును గల్గిన । పూరుషుడిల బ్రాహ్మ ణుడు తపో ధనులారా ॥ గీ. ఈశ్వరుండువిమల శాశ్వతవిజ్ఞాన । మ యుడు శుద్ధమంత్రమహిమ గాన । రాడు తెలివిలేని వాడేమతంబులు। గొలిచిననుసదానిగూఢుడగుచు ॥ గీ. ఎఱుకగలుగు పురుషుడెఱుగు నీశ్వరు నీశ్వ । రుండువాని నెరుగు నొందుగాక । నీశ్వరుండు ప్రేరయు నెవ్వానిబ్రహ్మతే । జో మయుండువాడజూడనుర్వి॥ క. వేదాంతసార మీశ్వర । తాదశయది ప్రేరయగలయతండు మహామా । త్రోదయుడు ఘనుండు సకల । వేదమయుండనిరి మున్ను వేదార్థవిధుల్॥ క. వేద మయుడు బ్రాహ్మణుడని । రాది ఋషులు పలువురీమహార్థమరసి ని । ష్ఠాదశ యప్పదమునకున్ , కాదువిమలతరము సేయగా మూలంబై ॥ క. మమకారము హింసారతి । విమలంబుగ నాత్మదివిచి విడచుపరమ త । త్వము గొల్చి బుధుండాతడ । యమేయుడు బ్రాహ్మణుండ య మహితులారా॥ క. ఈశ్వరుడెవ్వడునే న। సదాశ్వ శ్రేయములు జంతు తతుల కిడుదు లీ । లాశ్వర మహిమనను బుధుడు । శాశ్వతుడును బ్రా హ్మణుడును సత్తముడు నగున్॥ క. శ్రద్ధాభరితము సూక్ష్మము । శుద్ధ ము నిస్సంశయ ప్రచురమునగు మనం । బిద్ధమ హిమపరమేశ్వర । బ

ద్ధంబుగ నెగడువాడు బ్రాహ్మణుడరయన్॥ మ. పరిశుద్ధంబగు నాత్మ యందు విమలబ్రహ్మంబు యోగాసన।. స్థిరమాత్రంబుగనిల్పి యింద్రియములన్ జిక్కించియంతర్ముఖ। స్ఫురణోద్యోగము పెంపుబొందిన జగత్పూజ్యుండు దివ్యక్రియా। భరితుండర్హుడు బ్రాహ్మణోత్తముడు సంభావ్యుండు జర్చింపగన్॥ క. ఏమనుజుం డింద్రియార్థము। లేమియుని చ్చలును జేయడీశ్వర బద్ధం। బైమనసు బ్రకాశింపగ। నామహితుడు బ్రాహ్మణుండనఘ మూర్తిభువిన్॥ క. శ్రుతమును స్వాధ్యాయమును। న్నత తనుశుద్ధియును బ్రాహ్మణత్వమునకు హే। తుతరంబులుగావు జగ। న్నుత వర్తనమైనయట్లనుప మానములై॥ క. ఏనరునియందు సత్యము। దానము శీలంబు సమ్మతము వెలయున్బ్ర। జ్ఞా నిధులాతని బ్రాహ్మణు। గానెరుగుదురర్థిమై జగన్నుతులారా॥ క. శాంతము దివ్యజ్ఞానము। సంతోషము నార్జవంబు శ్రద్ధయు గలధీ। మంతుని బ్రాహ్మణుడనిరి యు। నంత తపోధనులు ఋషులనఘ తరమూర్తుల్॥ క. తనుదూషించిన భూషిం। చిన సరిగాజూచుచున్ విశిష్టతదదియే। జనములకు గీడుగోరని। యనఘతముడు బ్రాహ్మణుడు మహాశయులారా॥ క. అజ్ఞానముశూద్రత్వము। సుజ్ఞానము బ్రాహ్మణత్వ శుద్ధదశ సదా। రధ్జ్ఞానము మధ్యమమని। ప్రాజ్ఞులు మునుచాటి రెల్లరకు హితముదగన్॥ వ. ఇవి వేదమతంబులగు సుభాషితంబులింక సామాన్య విశేషంబులు వినుండని యిట్లనియె॥ గీ. బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియుండును వైశ్యుడునెగి। వేదములు జదువపాత్రులు విప్రవరులు। సెప్పకయె వే

—ద్విజాతి ప్రకారము—

దముపఠించు టొప్పుగాదు। క్షత్రియునకు వైశ్యునకును సాధులార॥ క. వేదములు సదివితగుమ। ర్యాదన్ క్షత్రియు నకార్యునకు నవిసెప్పం। గాదగు విప్రుడు వారలు। నాదరమున గొల్వవలయు నాతని సతమున్॥ గీ. బ్రాహ్మణులనడిగి సర్వవర్ణముల వార। లర్హమగువృత్తి ధర్మంబులాచరింప। వలయు విప్రవరుండు భవ్యతముడర్హు డెల్లవారల పూజలునిచ్చలుగొన॥ క. ఏయవిధర్మాస్పదములు। గాయొప్పన్ విప్రుడాసు

కర్మములుదగఁ । సేయననుజ్ఞయొసంగుట । భూమియిష్టంబెల్ల వర్ణముల వారలకుఁ॥ గీ. బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు మరివైశ్యులునన। జనినవర్ణ త్రయంబు ద్విజాతులనియు । నాలుగవకులము శూద్రజనములుపంచ। మంబు నాస్తికులమని శాస్త్రంబుసెప్పు॥ వ. అక్షతయోనులగు సర్వ వర్ణంబుల సతులందునను లోమప్రకారంబున జనించిన సుతులు జా త్యులనంబరగుదురిట్లు॥ గీ. బ్రాహ్మణునిచేననంతర వర్ణయైన । వనితయం దు జనించినవాడు జనక । సదృశుడెట్లగు మాతృదోషంబుపేర్మి । హీ నుడగుగాక పరమఋషీంద్రులార॥ గీ. అరయవైశ్యకన్యయందు బ్రా హ్మణుని వలనజనించినట్టి తనయుడుగ్రు।డత్యధముడువా డయంబష్ఠనా మధే। యమునబొలచు నన్యాయంబులేదు॥ గీ. అట్లుశూద్రకన్యయందుజ నించిన। పుత్రుడత్యధము డపాత్రతముడు। పారశవుడు దుష్కృ—ధారోచ

—నానావిధ సంకరజాతిక్రమము.—

కుండు ని। పాదుడంద్రువాని శాస్త్రవిధులు॥ గీ. క్షత్రియునివలనకరము నపాత్రగరిమ। శూద్రసతియందు బుట్టినసుతుడుసాధు। భయదుడు గ్రా హ్యాయంబున బరగువాడు । రాచకార్యంబులందు పరాఙ్ముఖుండు॥ వ. బ్రాహ్మణునివలన క్షత్రియవైశ్యశూద్ర కన్యలయందును క్షత్రియు నివలన వైశ్యశూద్ర కన్యలయందును వైశ్యునివలన శూద్రకన్యయందు జనించిన షడ్విధపుత్రులు సర్వకర్మంబులందును నికృష్టులు మఱియును, ప్రతిలోమప్రకారంబున బుట్టినపుత్రుల ప్రకారంబువినుండని యిట్లని యె॥ గీ. క్షత్రియునివలన బ్రాహ్మణకన్యయందు। సంభవించినపుత్రుం డ సభ్యరతుడు । సూతుడనుపేరవెలయు వైశ్యునివలన జ । ననమయి నసుతుడు వైదేహుడనగబరగు॥ వ. క్షత్రియకన్యయందు వైశ్యునివలన జన్మించినవాడు మాగధుండనవొప్పు శూద్రునివలన బ్రాహ్మణ క్షత్రి య వైశ్యకన్యలయందు పుట్టినసుతులు ఛండాలసత్తాయోగవ సమా హ్వాయంబుల వెలయు మరియు బ్రాహ్మణునివలన నుగ్రకన్యయందు పుట్టిన వాడామృత నామధేయంబునను నంబష్ఠాయోగవ కన్యలందు పుట్టిన వాంధ్రాభీర ధిగ్వణాఖ్యులను బెంపొంది చండాలసదృశులగు

దురిట్లు॥ క. పాదభవకన్యయందు ని। పాదునివలనన్ జనించిసంతత మును బెం। పైదగు పుత్రుండరయన। నాదరణీయుండు పుల్కసాఖ్యఁ జెలంగున్॥ గీ. పాదజునివలన నిషాదకన్యకయందు। బుట్టినట్టిసుతుఁడు బొలచుకుక్కు। టకసమాహ్వాయమున నొకఁడొక్కఁడట్లుసం। కరము లయ్యె బహుముఖములుబోలె॥ గీ. క్షత్తువలన నుగ్రకన్యకయందుపు। ట్టినసుతుఁడు స్వపాకుఁడనగఁ బొలచు। వేణునామమునను వెలయునం బష్ఠక। న్యకు విదేహువలన నైనకొడుకు॥ వ. ద్విజాతులకు సజాతీయ లైన కన్యలందు జనించినపుత్రులు సంస్కారరహితులగునేని వ్రాత్యు లనంబరగు దురా బ్రాహ్మణవ్రాత్యులవలన సజాతీయలైన కన్యలందు పుట్టిన కొడుకులు భూర్జకంటకావంత్య వాటధాన పుష్పధ శైఖా హ్వాయంబులను క్షత్రియ వ్రాత్యులవలన సంభవించిన సుతులు ఝల్లమల్లనిచ్ఛి విశేవణటకరణఖసద్రవిడ నామంబులను వైశ్య వ్రాత్యులవలన నుదయమైనకుమారులు సుధన్వాచార్య కారూశవిజన్మ మైత్ర సాత్వతాఖ్యలను బెంపొందుదురీపేర్లు దేశభేదంబులందు వర్తిం చునని యెరుంగవలయు॥ గీ. బ్రాహ్మణులుమొదలు నాల్గువర్ణముల వార। లు చితమగు నైజకర్మంబులుడుగుటను వి। జాతిసంబంధులగు నట్టినాతులను వ। రించుటనువర్ణసంకర వృద్ధివెలసె॥ వ. మరియుసం కీర్ణయోనిజాతులు ప్రతిలోమానులోమజులునగు వారల వృత్త్యుద్యో గాదులు సంక్షేపించి చెప్పెదవినుండని యిట్లనియె. శూతవైదేహకచం డాల మాగధక్షత్తాయోగవ నామంబులవెలయు నారువర్ణంబులవారు ను మాత్రభావప్రకారంబుల నొప్పువారలగునిట్లు॥ గీ. పాదజన్మువలన బ్రాహ్మణియందు జ। నించినట్టి పుత్రుడెట్లు పతితు। డట్లు నీచజాతు లందు బాహ్యులగు ప। రస్పరాంగనాని రతిరహించి॥ క. ప్రతికూల వర్తమాన, స్థితిబాహ్యాబాహ్యతర విశిష్టనికృష్టా। యతరతులపంచ దశవ। ర్ణతురీయములయ్యె సంకరములిట్లురువై॥ గీ. వాగురావృత్తి యును బ్రసేవనముదాస। జీవనంబునై రంధ్రస్వభావమును వి। న యమువిద్యయుఁదగు నతిశయముపేర్మి। సూతదస్యురయోగవ వ్రాతము

లకు॥ గీ. మాన్యులారయయోగవ కన్యయందు । నిచ్ఛవై దేహువలన జనించినట్టి । పుత్రకుఁడుమైత్రేయుండన బొలచువాఁడ ఘంటవాయించుచుండుదగంగసతము॥ గీ. సూతకన్యయందు బ్రీతినిషాదుని । వలనబుట్టినట్టివాఁడుసతము । నావలంబుబూలచి జీవించుజాలరి । యండ్రుడువానినెల్లరార్యులార॥ గీ. క్రూరమెంగిలి కూళులుగుఁడుపుగలయ । యోగవ వధూజనములందు నుదయమైన । పుత్రకులు భిన్నజాతీయులైత్రివిధము । లలరువారు మాత్రామాత్రులండ్రు బుధులు॥ క. వైదేహకన్యయందు ని । షాదువలననైనసుతుఁడు జర్మంబులు వి । చ్ఛేదంబుచేసి బ్రదుకుఁ । దాదొగి కారావరుడనదగి నిత్యంబుఁ॥ వ. చండాలుని వలన వైదేహకన్యయందు పుట్టినవాఁడు పాండుసోపాక నామంబునందగి వేణువ్యవహారంబున జీవించునట్లు పుల్కసాంగనయందు జన్మించినవాఁడు సోపాకుండనందగి సజ్జనగర్హితుండై మారణక్రియలాచరించుచు జీవించుచుండు నిషాదస్త్రీయందు చండాలునివలన బుట్టినతనూభవుండు దృష్టగోచరుండనంబడి రాజాజ్ఞఁ శ్మశానంబులుగాచుచు బ్రదుకునిట్లు॥ క. అనులోమగతిజనించిన । తనయులు తమతమ జనకులధర్మంబులు సే। యునది ప్రతిలోమసంభవు। లనర్హులట్లునడుచుటనిరి మహాత్ముల్॥ క. బీజప్రభావమునను త । ద్యోజఃపరిణామమునను యుగయుగముల వి । భ్రాజములగు వర్ణములు మ । హాజననముల జననములు ననగధరిత్రిఁ॥ గీ. కర్మలోపంబువలనను బేర్మిసెడి ద్వి । జాతులధములు శూద్రులునాతగుఁ స । దామహితమార్గవర్తనుఁడై మతముజె । లంగుశూద్రుడుకడు నిర్మలతవహించుఁ॥ వ. పౌండ్రకోఢ్రద్రవిడకాంభోజ యవనశక పారశవాహ్లవ చీనా కిరాతాదిదేశవాసులు క్రియాలోపంబున శూద్రునికన్న నీచతములు మరియును క్రియాలోపంబున బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర వర్ణంబులలో నేపురుషులు ప్రవర్తింతురువారు యవనశకదేశ వాసులుంబోలె ధన్యులనంబరగుదురిట్లు॥ సీ. మాగధులతిశుద్ధ మతములుపేర్మి వణిక్పథవృత్తిమై నెగడువార । లశ్వసారథ్యంబు లారూఢిజేయుచు లలిమించు సూతకులములవార । లంతః

పురంబులయందు వైదేహకులరయుచు జీవించునట్టివార । లంబష్ఠజన
ము వైద్యంబుసేయుచు నెడ్లనెదవివింతలుసెప్పి బ్రతుకువారు । మరి
యును నిషాదజాతులు మత్స్యఘాత । కులు నయోగవవర్ణులు గోఘ్ను
లుబిల । వాస మృగపక్షిగణముల వధముసేయు । వారుక్షత్తృగ్రి
వుల్కసుల్ క్రూరమతులు॥ గీ. వేణులకుఘటాది వివిధవాద్యంబులు ।
దిగ్వణులకు జంతుత్వగ్వ్రతము । వీరలెల్లపితృవనారణ్య పర్వతా । దు
లవసించియుండుదురు సతంబు॥ గీ. శ్వపచచండాలజాతులు సతముగ్రా
మ । బాహ్యదేశంబులందు శుభ్రతరములగు । గుడిసెలనుగట్టికొని
యందుకూడుకూర । లను భవింపుచు జీవించునట్టివారు॥ గీ. వలదు
లోహపాత్రములు భాండములు కన । కమయభూషణములు విమల
వస్త్ర । ములు సుగంధపుష్పములు చూర్ణకుంతల । వాసనాదివిధులు
వాండ్రకరయు॥ గీ. పశుధనంబునుకాదు గోపాలవృత్తి । వలదు శున
కంబులును గాడిదలును మరణ । వస్త్రములు మంటిపాత్రలు వాండ్ర
కొప్పు।లోహమయభూషణచయంబులును ధరింప॥ క. వారలితరేతరం
బతి।గౌరవముదగఁ సముచితకర్మంబులు గో।ష్ఠీరతులు వివాహంబులు।
కూరిమిసంబంధములు దగఁ చేసికొనఁ॥ గీ. మానుషాధములనుట
సామాన్యమయ్యు । వారలు వినయవిద్యయు గౌరవంబు । భూతదయ
యును సత్యంబునీతియు దగి , కించిదుత్కృష్టు లనబడు కేవలంబు॥ క.
వారలుతమకెగ్గునే । కారణములుగల్గినను తగదు చరియింపం । గా
రాత్రిసమయమున జో । ర్యారంభులనంగ దగుదురట్లునడచినఁ॥
గీ. పగటివేళలందుదగు చరింపంగ కా । ర్యార్థమధిపునాజ్ఞ ననుమతిం
చి । యెవరులేనినరుని శవముగ్రామమువెడ । లించువారు వారలంచి
తముగ॥ గీ. ఎవ్వనివధింప నృపుడాజ్ఞయిచ్చునపుడ । వానిగొనిపోయి
చంపి తద్వస్త్రములును । భూషణంబులుగొనివారు పోవలయున । రేం
ద్రునకుసెప్పి సెవ్వనెట్లుగనుక॥ క. పాపరతులగుట వాండ్రుమ । హాపు
రుషులు దిట్టనేజనములంటకఛీ। ఛీపోయన నీ చపుపను । లోపికనొన
రింపవలసె నుడుకగసతము॥ క. క్రౌర్యంబును జడభావమ । నార్యత్వ

ము పరుషభాషణాదులు నతిదుష్కార్యములు సేయుటయునున । మర్యాదయు గలుగుజనులు మాలల కుసముల్॥ క. మాతాపిత్రాచార్యస । మేతులయిన సంకరులురమింతురధర్మ । ద్యూతాదిగ దుష్కర్మ । ప్రీతివిబుధగణములటు జరింపక నాగుఁ॥ క. జననీజనకుల ధర్మం । బనువుగదనుగాంచి నట్టియాచారంబుఁ । జనదిలసంకరునకు గా । వున నార్యులు నడచెడి తెరువున జనుటొప్పుఁ॥ క. జనకునియాచారము కా । దనక నడుపవలయుపుత్రుడత్యాప్తిమెయిఁ । నని రొకకొందరు విశ్వా । సనీయముగాదు తద్విషయ మూహింపఁ॥ క. క్రూరుండగు జనకునియా । చారముదానడపు నే ప్రశస్తమతియు । సద్గారవ నీయుండైన కు । మారుడు నడపిన జనములు మాన్యుండనునే॥ వ. కావున సమస్తజనంబులకును సదాచారంబువలయు॥ క. ఏరాష్ట్రంబున నురువగు । నారయ సంకరములుఁ దురాచారంబుల్ । నారాష్ట్రము చెడుగావున । వారింపగవలయున్నృపుడవశ్యము వానిఁ॥ గీ. పశువులకు బ్రాహ్మణులకును బాలకులకు । స్త్రీలకును వృద్ధులకుగీడు జెందునప్పుడోపిరక్షింప ప్రాణంబువాపికొనిన । వాడు సంకీర్ణుడయ్యు భవ్యగతి వోరయు॥ గీ. సత్యమును శౌచమును నహింసారతియు జి । తేంద్రియత్వంబున స్తేయమెల్ల జనుల । కధిక ధర్మాస్పదం బగుననియె మున్ను । మనువులోక హితంబుగా మాన్యులార॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు శూద్రభామిని పత్నిగా । బడసికనిన సుతుడు భవ్యుడయ్యు । కాడు బ్రాహ్మణుడు జంగంబున మాతృదో । షంబు జన్మకారణంబుగాన॥ గీ. పాదజన్ముడిచ్చు బ్రాహ్మణాంగనయందు । గాంచినట్టిసుతుడు కాడు బ్రాహ్మ । ణుండు లోకగర్హితుండధముండు న । పాత్రతముడు వర్ణపతితుడయగు॥ గీ. పాదభవభామినింబొంది బ్రాహ్మణుండు బ్రాహ్మణస్త్రీసురతిజొక్క పాదజుండు । పతితులగుగాననెట్టి యాపదలు గల్గు । నైనవారలు తద్రతుల్ మానవలయు॥ గీ. ఉత్తమ క్షేమమునమంచి విత్తులిడిన ఫలము సతము సమృద్ధిమెబరగునెట్లు । పరమసంస్కారవతి యతియగు పణతియందు । పురుషుడిడిన బీజము వృద్ధిబొరయునట్లు॥ గీ. బీజము నుతింత్రు

కొందరా యోజక్షేత్ర । మెన్నుదురు కొంద రారెండు సన్నుతింతు। రర్థి మెకొందరిట్లు మాన్యతరములున । భేదములు నయ్యె నారెండు పెంపు నెగడి॥ గీ. ఉత్తమము శోభనం బైన విత్తుచవిటి। నేననిడిన నశించు వర్జితముగాక । విత్తుతోడ్పడకుండిన రిత్తనేల । నిష్ఫలాభ్యుదయంబగు నిపుణులార॥ క. ఆర్యులు విజ్ఞాన కళా । ధుర్యులనంబరగి రుర్వి తొల్లి మహాత్ముల్ । తిర్యగ్యోనిజులైన మ । హార్యాదుడు ఋష్యశృంగుడాదిగ ననఘుల్॥ వ. కావున బీజప్రభావంబధి కంబని కొందరు పెద్దలు చెప్పుదురు. గీ. బ్రాహ్మణుండు దివిరి పాదజు కర్మంబు । లాచరించు నేని యట్టిడయగు । బ్రాహ్మణుండుగాడు బ్రాహ్మణక్రియ లొన । రించు నైన శూద్రుడెందు నేని॥ గీ. పరమపదముగోరు బ్రాహ్మణుండారు క। ర్మములు సేయ నలయు విమల వృత్తి । నట్లుగాక కాని యన్యకర్మము లాచ । రించు నేని దెగనశించునిజము॥ వ. అధ్యాపనాధ్యయన యజన యాజన దానప్రతిగ్రహంబులను నారుకర్మంబులు బ్రాహ్మణునికాచరణీయంబులిందు యాజనాధ్యాపన శుద్ధప్రతిగ్రహంబులను మూడు నడపి జీవించుట భవ్యతమంబు॥ గీ అధ్యయనము యాగముదానమనెడిమూడు। కర్మములు పాత్రతమములు క్షత్రియునకు। వైశ్యులకు శూద్రులకు లోకవంద్యులైన । బ్రాహ్మణులసేవయొక్కటె భద్రకరము॥ గీ. అస్త్రములు శస్త్రములు దాల్చియధిక వీర। వృత్తిమెయి క్షత్రియుండును గృషియుబశుగ । ణముల రక్షించుటయును బేరములు నడిపి । పాటిసెలగి వైశ్యుండును బ్రదుకుటొప్పు॥ గీ. బ్రాహ్మణునకు వేదపారకలనమును। క్షత్రియునకు ప్రజల గాచుటయును । వైశ్యునకు సధర్మవాణి జ్యమును పర । మార్థకర్మములుమహాత్ములార॥ గీ. యాజనాదులుచేసి బ్రాహ్మణుడు సకల। గ్రామపరిపాలన మొనర్చి క్షత్రియుండు । కృషియువాణి జ్య మొనరించి కేవలంబు । వైశ్యుడును బొరయునమృతతత్వమగు పదము॥ గీ. బ్రాహ్మణుడుక్షత్రియుండు నాపదలుగలుగు । నపుడు వాణి జ్యకర్మంబులాచరించు। టొప్పు ధర్మంబుసెడకనొ। కప్పుడును గృ। షియు నుపరజనముల కొల్వుసేయరాదు॥ క. హాలములు కుద్దాలంబులు।

జెలగించుచు పొలముదున్ని చీమలకీటం । బుల లెక్కలేని ప్రాణుల । మల యించు కృషిక్రియలు సుమాన్యతరము లే॥ క. కష్టతరంబత్యధికని । కృష్టముహింసామయంబు కృషికర్మంబు । త్కృష్టమని సేయునెవ్వడు । క ష్టరతుడువాడు పాతకజనంబులలో॥ క. న్యాయంబు సెడని తెరవున । జే యుండగ యేనరుడు కుశీదముభువిదీ । ర్ఘాయుర్విద్యాభోగ । శ్రేయస్సం శిద్ధులతడు జెందుసతంబుగ॥ గీ. అన్నమును లవణమును తిలలాలయ ములు । నరులబశువుల జీర్ణపర్ణములు నశ్మ । సారములు విక్రయింపగా జనదనిరి మ । హాజనంబులు ధర్మశాస్త్రార్థవిదులు॥ సీ. ఫలములుపూవు లు పత్రంబులును రోమముల నేయబడు వస్త్రములును శస్త్ర । ములు ను మాంసము విషంబులు పాలు పెరుగు నేయియు నపాయకరముల యి దనర్చు । వస్తుసంచయములు వర్ణంబు రక్తంబు గాని మూతాప ధోత్కరములుసుర । జలములు మైనంబు జలచరంబులు భక్ష్యములగు మృగములు పక్షులును లక్క । పుస్తకంబులు మొలకలు పూపములు ను । కాదువిక్రయమొనరింప కర్షకుండు । విత్తులును తిలలుతనయిచ్ఛ నత్తియమ్మ । కొననగునపాయమగు వేళధనముగోరి॥ గీ. భోజనా భ్యంగనాది ప్రయోజనములు । గాకతిలలన్యములకు విక్రయముసే యు । వాడు తనమున్నయగు పితృవర్గములను । గూడి క్రిములై మలం బులుగుడుచుచుండు॥ గీ. లక్కయాంవిషంబు లవణంబునమ్మిన । యపుడపతితుడగు ధరామరుండు । క్షీరవిక్రయంబుచేసి శూద్రుండగు । వాసరత్రయమునవాసిదక్కి॥ ఉ. అన్యపదార్థముల్ దివుటనమ్మినసప్తది నంబులందుసా । మాన్యపు వైశ్యు ఫ్రాలెగరిమంబు సెడుగ రసముల్ విషంబుల । నోన్యవిరుద్ధవస్తువులు నన్నము కల్లును విక్రయించి దా, ర్జన్యరతుండువ్రాలె జనసంఘములంటగ రానివాడగుగ॥ క. ఏనరుడులో భవశమున । హీనక్రియలాచరించు నిర్మలతరవి । జ్ఞానపథముబోవకను। ర్వీనాథుడు వానినుబుక వెడలింపజనుగ॥ చ. తమకుచితంబు లుత్తమ మత ప్రచురార్థము లైనపుణ్యక । ర్మములొనరించు వారల సవిభూతి సుఖంత్రతు దేవలో । కమున రహింజెలంగి యటుగాక వి నిందిత కార్య

సంగత । క్రమమున బొల్తురేని నరకంబున గూలుదురా ర్తిదూలుచున్॥ గీ. జాతివలన లేదు నీతివలనగల । దుత్తమమగు పదము యోగ్యభంగి । గానహీనజాతులైనవారలు భవ్య । లనబరగిరి సత్క్రియాప్తిదవిలి॥ గీ. బ్రహ్మసములైన యుత్తమబ్రాహ్మణజన। సేవనముసేయ నిష్కృతిజెందుశూద్రు । డర్మిలిని సూపకారాది కర్మములుఘ । టింపు చును బ్రదుకవలయు నూడిగములుడిగి॥ క. బ్రహ్మజ్ఞానాతీతుడు । బ్రహ్మసముడు కర్మరతుడు భవ్యుడు శుద్ధ । బ్రహ్మర్థ వేదియనదగు । బ్రాహ్మణుడనదేవుడనధరాస్థలివేరే॥ గీ. గానశూద్రుడట్టి ఘనులనుపాశించి। వాగలెట్టిపదమువడయువాడు । నదియుబడయు బ్రాహ్మణాగ్ర్యుల మహిమవ । ర్ణింప గొలదిగాదనిరి విబుధులు॥ గీ. గౌరవాగౌరవంబులు గానకెల్ల । యెడల దానంబులుగ్రహించునే ద్విజుండు । వాడు చండాలుడును ఫ్రోలె జూడనంట । రానివాడగుననిరి పూర్వఋషివరులు॥ క. ఆపదలుమూడు తరిన । ధ్యాపనదానప్రతి గ్రహాదుల విప్రుం । డోపికజీవింపవలయు । పాపములేదందుననిరి పండిత వర్యుల్॥ క. జలబింబితమగు గగనము । జలాంతర కర్దమము నెసగని పగిది నా । కులుడగు విప్రుం డెట్టిప । నులు గావించినను జనడనువమాఘముల౯॥ క. ఒనరంగన జీగర్తుం । డను ఋషితనపుత్రునొరులకమ్మి వధమునే । యనువక్రమించెనాకులు । డును యజ్ఞారంభ శీలుడు నయిసదా ప్తి౯॥ గీ. పరమధర్మవేది ప్రాజ్ఞుండు నగువామ । దేవుడను ఋషీంద్రుడేవలేక । కుక్కమాంసము దిన మిక్కిలి యత్నించె । కడుపుమండ నుసురుగాచికొనగ॥ క. అభినుతులగు పుత్రులతో । డభరద్వాజుండు మున్నొడంబడి యెదుర । ర్ధభరితుడగు వృధుచేతన । కభిమతమగు గోవునుగొనినాతురుడుబలె౯॥ క. విశ్వామిత్రుండాతురు । డైశ్వానామిషముదినియె యనుకంపముపెం । పైశ్వపచుడొసగననఘుడు । శాశ్వతవిఖ్యాత నీయచరితుండెలమి౯ ॥ గీ. గానబ్రాహ్మణుడాపద గల్గునెడల । ప్రాణముల్ గాచికొనగ నేపనులునైన । నాచరించికొనగవచ్చు నీచతముడు । గాడుదాననిరిబుధుల్ కర్మవిదులు॥ క. నీచజనంబులనోడక। యాచింపగ

నైనయఘము లణగించికొనుః, శౌచతదగివిప్రుడుదా, నాచరణంబున మహాజనార్చనవిధులల్॥ గీ అధములిచ్చిన దానంబులాసగొనిన। పాపములు బాపికొనవచ్చు బ్రాహ్మణుండు। నీచగతిగాక హోమంబులాచరించి। మంత్రముజపించి కడునియమంబుబూలచి॥ వ. ఇది కొందరమతంబు॥ గీ. బ్రతుకులేకగుందు బ్రాహ్మణుండుంఛంబు, శిలయునర్థియొరుల వలనగొనుట। యు నవిగూర్చుకొనుటయును బాత్రములనిరి। పరమధర్మవిదులు భవ్యులార॥ క. నరపాలుండత్యాదర, భరితాత్ముండగుచుదన్ను బహుధనధాన్యో। త్కరసుస్థితుజేసిన భూ। సురుడిచ్చలుబ్రదుకు వడుపు సుపథంబయగుః॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు పరమపాత్రదానంబులు, క్షత్రియుండు సమరజయధనములు, వైశ్యుడధికధర్మవాణిజ్యవిత్తంబు। లిచ్చెలును సదాగ్రహింపవచ్చు॥ గీ. భైక్షికములు దినుచు బ్రతుకుటొప్పుగుగాని, పరులసేవనంబు బ్రాహ్మణునకు। క్షత్రియునకుగాద పాత్రతములు ద్విపా। దపశువులనబరగు దానవారు॥ గీ. యుద్ధమొనరించి పరులచేయోడిపారి। వచ్చునైనను కాదు భూవల్లభుండు। రక్షణముసేయ కధికకరంబులుగొన, జూచుటల్లైన శవము నాజూచుప్రజలు॥ వ. వైశ్యులకెట్టి యుపాయంబులును బొరయనీయక రక్షించుచుండు నరేంద్రుండు వారివలన ధాన్యంబు లెనిమిదిభాగంబులలో నొకభాగంబును కార్షాపణంబు లిరువదిపాళ్ళలో నొక్కటియును హిరణ్యాదులు పంచదశాంశంబులలో నొక్కటియు శుల్కంబుగా గ్రహించుచుండవలయు॥ గీ. ఐహికాముష్మికసుఖంబు లందగోరు, శూద్రుడువిశుద్ధగరిమ శుశ్రూషలాచ। రించునది పరమవిజ్ఞానవృద్ధులైన। బ్రాహ్మణోత్తములలర నిరంతరంబు॥ గీ. బ్రాహ్మణులసేవ పరమధర్మంబుశూద్ర। జనములకు దానిమించిన సత్ఫలంబు। లన్యములులేవువారల కనిరిమున్ను, మనువును విధాతయును లోకమాన్యులార॥ గీ. బ్రాహ్మణుండితండు భవ్యుండునాదగు। వానిసేవనంబు వలయుధర్మ। మొకటగోరుశూద్రునకుగాదు బాహ్మణ। బ్రువునికొల్వలుదాన బొరయు

నఘము॥ గీ॥ నిర్మలుండు పరమధర్మజ్ఞుడగుశూద్రు। డాశ్రయింపవలయు విశ్రుతమతి । బ్రాహ్మణోత్తముని నపార విజ్ఞానస్వ । రూపు సత్యరతు నపాపచరితు॥ క. విమలజ్ఞానధనము స, త్యము విశ్రాంతియు పదంబు నలరెడి శూద్రుం । డు మతంబుభవ్యముగ పం । చముఖంబులు దినదినంబు సలుపగవచ్చున్॥ క. పయాచారమునడపు స । దా యోగ్యత శూద్రుడవ్విధంబగుపదమున్ । బాయకవారయుంగలడని । రాయతమతశుద్ధి వెలయునట్టి ఋషీంద్రుల్॥ క. అమలిన తత్వంబోంకా । రము సర్వజగన్మయము పురాణపురుషురూ । పము సచ్చిదాత్మకము దే, వ మాననీయంబులోక వందితులారా॥ వ. అనిచెప్పెనని,

ఉ. శ్రీమహిమావతార పరిశిష్టగుణాత్మక నిర్వికల్పమా
యామయ పూర్ణతత్వ గరిమాఢ్యమహాత్పదవీ సమగ్రధి
ష్ణ్యామిత యోగిపుంగవ హృదంబురు హస్థిత రాజహంస శు
ద్ధామృత బోధనాఘన నిరంజన దుర్మద దైత్యభంజనా॥

క. అకలంకమూర్తి శ్రీరా
మకృష్ణ పరమహంసమానితగురుయో
గకళానందమయ విని
ర్వికల్పవిశ్వాత్మ దేవ విశ్వాధిపతీ,

మాలినీ. చిదమలగురుమార్గ శ్రేయసోదాత్తదుర్గా
త్రిగుణరహిత వస్త్వుద్దేశమాత్రప్రకారా
ర్ధగరిమ సుహృదాంత ర్ధ్యానగమ్య ప్రశస్తా
నిగమ వినుత లీలా నిశ్చలానందములా,

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచ సేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు దశమోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయరామకృష్ణ పరమహంసగురుస్వామినే నమః.

శ్రీ మదాంధ్ర మను ధర్మశాస్త్రము.

ఏకాదశాధ్యాయము.

శ్రీవిజ్ఞానకళాశో । భావాసవముఖ్యదేవ వందితపదరా । జీవస
హంసముఖజగ। త్పావన లీలాప్రపంచపర పరమేశా॥ వ. దేవా యవధ
రింపుమట్లు సావధానులై యున్న ఋషిసమాజంబులతో భృగుమహర్షిం
ద్రుండిట్లనియె॥ క. ప్రణవంబుజగన్మయము స । గుణనిర్గుణరహితమతి

—*ఓంకారమహిమ*—

నిగూఢార్థము స । త్ఫణీతాస్పదంబు హరా । యణభవ్యతరంబు వినుడ
యమహితులారా॥ క. ఓకారంర మాదిబుట్టె క । ళంకరహితమవ్యయము
కళామహితము త । త్వాంకితమునై బుధులకు శు । భంకరమై బ్రా
హ్మణులకు పరమపదంబై॥ క. ఆదిమపూరుషురూపము । గాదలతురు
ప్రణవమున్ జగతినెల్లెడలన్ । మేదురవిజ్ఞానకళా । శ్రీదయితులు ప
రమఋషులు శిష్టజనంబుల్॥ క. వేదములకు మంత్రములకు । పాదోం
కారంబుతద్విభవ పదమెవ్వా । డూదుపవిత్రోంకారమ । యాదిమ
తత్వంబువడయునతడనిరి బుధుల్॥ క. పరమంబునిత్యశుద్ధము। పురాణ
ము నిశ్చలార్థము జగస్థితభా । స్వరపదమోంకారము ను । స్థిరమతు
లుభజింతురవ్వి శిష్టార్థంబున్॥ క. పరమేశ్వరుడోంకార । స్వరూపుడు
వినుడతని ప్రశాంతికలిమి గా । ధరుచిజగంబులు మూడును । నిరంత
రమున్ వెలయుననిరి పూర్వఋషుల్॥ క. మూడక్షరములు జేరిక ।గూ

డగనోంకారమయ్యె గూఢార్థంబై । మూడుజగంబులుదానన్ । బోడిమి
సెడకుండవెలయు భూనుతులారా॥ క. ఆనయమంత్రములెల్లెడ , సార
ములగునెల్ల ప్రణవసంభృతపదగం । భీరములనియారసికా । దేబుషు
లాయర్థమున్ నుతింతురు సతమున్॥ క. ఏపురుషుండోంకారము । దీపి
తవిజ్ఞానమయమతి దివ్రుటనిలుపున్ । పాపరహితుండతండును । హాపండి
తుడున్ జగత్త్రయమయుండు నగున్॥ క. శాశ్వతుడాదిమ పురుషుండీశ్వ
గుడోంకారమూర్తి యిద్ధసునుతులా। విశ్వేశ్వరు సేవించుచు । శాశ్వతు
లగుచున్నవారు సంయములారా॥ క ఆదేవుని మంత్రార్థము । సాదర
మతినునుపుటన్ ప్రశస్తమతులు బెం । పైదివ్యమైసనాతన , మైదగు
పదమున వసింతురమృతులు వారల్॥ చ. అమృతము దివ్య తత్త్వమన
నయ్యెడిదెద్ది యొకండుశుద్ధత । త్వము ప్రణవంబుగాక దివివారలుభూస్థ
లివారలే మహా । ర్థముపరమేశ్వరాత్మకము దాత్తముగాగ భజించిపూ
ర్ణత । త్వముగనుచుందురా పరమతత్త్వము తాపసులారనిల్పుడీ॥ క. ఓ
మనుత్ర్యక్షరకూటము । సామాన్యముగా సమస్తశక్తి మయముని
త్యామృతతత్త్వము దానిమ , హామతులు ధరింపుమరు భయసుఖాపే
క్షన్॥ క. వేదములకు మూలంబన । గాదగునోంకారము నెరుగండే
మనుజుం । డాదటనరుండుగాడు ద్వి । పాదపశువు జుండువాడు పండితు
లారా॥ క. జ్ఞానంబెవ్వనిదెలియం । గానగుసాధనము తజ్జగద్గురురూపం।
బైనెగడున్ ప్రణవంబది । గాననదిభజించునది జగతిశుద్ధమతుల్॥ క. ఏ
తేజమునిత్యంబుపు । రాతనము జగంబులకు పరమశుద్ధము వ , ర్ణాతీత
మక్షరపదం , బాతత్త్వముప్రణవమ ఋషులారయరయగన్॥ ఉ. వాయు
నిభక్తిజేసి ప్రణవంబుజగన్మయుడైన యాదినా । రాయణ రూపమక్ష
యతరంబనినమ్మి జపించునేనరుం , డాయననిత్యముక్తుడు మహాపద సు
స్థిరుడవ్యయుండు తే । జోయుతు డాద్యతత్త్వడు విశుద్ధుడు సర్వజగన్మ
యుండగున్॥ గీ. ఇంద్రియగ్రామనుమ నురినెయిదిబడక ।- యెరుకయను
గ్రంధమురహించి యొసగు । హృదయపద్మమునసతము గ్రీడించుప
రమహంస । ప్రణవమనిమీరు దెలియుడీ భవ్యులార॥ క. ఏమంత్రంబోం

కారము । తో మూర్తిభవముగాదు దుష్పురుని గో । ష్ఠీమహిమవ్రా
లె నదిని। ర్భ్యామము నిస్సారమాత్రము నగునరయగ॥ క. జ్ఞానం
బోంకారము పా । దానిర్మలదశ సదామహాత్ములు భగవ , ద్ధ్యా
నోపయోగకరిమవు । గానొనరింపుచుననంతు గలయుదురుతుదిన్॥
క. నారాయణుడోంకారము । నారెండు తెరంగులన్ మనము జేర్చి
యహం । కారమడిగి ప్రాజ్ఞులు కబు । ధారాధనమైన పదమునందు
దురుతుదిన్. క. ఏయదియెట్లున్నను నా । రాయణునోంకారజపపరా
యణతాప్తిన్ । ధీయుతులారాధించి మ । నోయజ్ఞములాచరింత్రను వు
గసతంబున్॥ క. వేదములకు మూలంబన । గాదగు ప్రణవార్థ మెరుగగల
మనుజుడు బెం । పూదిసతతంబునుసకల । వేదములు పఠించినట్టి విమ
లుండయగున్. క. త్రివిధములగు యజ్ఞంబుల । కు విశిష్టపదంబు మం
త్రగుప్తము పరమా । త్మ విభాస్వద్రూపంబు ప్ర । ణవమది యార
యగగల్గినం జాలునిలన్॥ క. జీవాత్ముడు పరమాత్మప । దావేశితు డ
గుడుహంసు డనద గితనలో। దావెలుగు న్దద్యోగ । శ్రీ వెలసి ప్రణవమున
పుడశిద్ధింబొగయున్॥ క. ఇదికొందఱు పెద్దలమత । ముదివిజ భువిజాది
సర్వ భూతంబు లదో । చుదనంత తానమరిదో , చదు ప్రణ వంబంత
రాత్మ శక్తిమయంబై॥ గీ. పరమహంసు డోంకారంబు సిరతమాశ్ర ।
యించునాతని నదియాశ్రయించు పుణ్యనాదయు నువ్రాలెనయ్యుభ య
పదములక । భేదమనిరి మహామహులాదిఋషులు॥ క. ఏయదియమల
మనంతమ । మేయముసచ్చిత్కళాస మేతముపూజ్యం, బాయుప్ర గోరి
నపురుషుడు । వాయకసతమ ప్రణవ జపము సేయదగున్॥ క. పాపం
బులెల్లవాయు మ । హాపదమభిరామమైమనంబునదోచున్। దీపించు
బుద్ధిప్రణవం। బేపురుషుడు జపము సేయు నీశుడతడగున్॥ మ విషయో
ద్వృత్తిమనంబునందణచి సంవిత్ప్రాప్తిబాటించు ఖిం । చిషడాతీత ప
దంబు మూటినెలమిన్ సేవించి నిత్యంబువి । ద్వేష భావంబు వహింప
కాత్మగతు నుద్దేశించి యోంకార మూ । ర్తిషడాంతర్గతు జేయునాత
డు జగచ్ఛ్రేయస్కరుండౌరయున్॥ గీ. సూర్యుడును చంద్రుడగ్నియు

సోమపులుమ । సోహానుండాది గానవ్యయ చరగణము । లుర్వియును

—*ప్రణవజపవి శిష్టత్వము *—

సాగరంబులు పర్వతములు । ప్రణవ సంరక్షితంబులు భవ్యులార॥ క. అచ్ఛమునర్వాతీతమ । విచ్ఛిన్నము సత్కళాప్రవృద్ధము ప్రణవం । బచ్ఛిద్రంబమృతపదము । స్వచ్ఛజ్ఞాన ప్రకాశ సారంబరయన్॥ క. దివ్యులు పూర్వఋషీంద్రులు । భవ్యతములు భూమిసురలు ప్రణవార్థము సం । స్తవ్యమతులెఱిగి కాదే । యవ్యయతత్వంబు వడసి రనుకూలము గన్॥ క. ప్రణవము దెలియుట నారా । యణు దెలియుటయగు నతం డనంతుడతని భా । షణ సత్కధారతులు బ్రా । హ్మణజనములకు న్విశిష్ట పాత్రములుర్విన్॥ క వేదంబులెల్లజదివియు । నాదిన్ ప్రణవార్థ మెరుగనట్టినరుని పెం । పేది యతనిచదువంతయు । బూదెనిడిన శిద్ధరసము వ్రూలె వెఱయగున్॥ క విమల మతము బాగుగది । వ్యముపాపహారంబు శుద్ధమగుమంత్రము దీ । క్షమెయి జపించునరుండు ప । రమ శక్తిన్ బొరయు నక్షరబ్రహ్మంబున్॥ క. భూతప్రేతపిశాచ । వ్రాతంబులు సకలదేవ వర్గంబులు సం । ప్రీతి నతులు సేయుప్రణవ । భూతిప్రకాశించు నసఘు బొడగని నంతన్॥ క. ఏయనఘుండోంకారము, ధీయుతుడు భజించు దగ పృథివ్యప్తేజో । వాయుర్గగనములతనిచి । రాయుష్మాన్ భవయటంచు నాశీస్సులిడున్॥ గీ. పరమ తేజోధికుని జేయు భాస్కరుండు । సౌమ్యవిశ్రుతుగా జేయు చంద్రుండు । పావనవ దశాస్థితుని జేయుపావకుండు , ప్రణవ నిష్ఠారతి జెలంగు భవ్యతముని। క. ఆరయభూతాత్ముండగు । నారాయణు రూపమగు ప్రణవమరయు మహా , పూరుషసత్తము గన్గొని , భోరుననుతి సేయుసర్వ భూతచయంబుల్॥ గీ. అగ్నివడినట్టితూల చయంబువోలె । ప్రణవనిష్ఠాగరిష్ఠుడపాయవేళ । నాచరించిన పాపంబులణగునతని । యాత్మశుద్ధి జగన్నుత మట్లుగాన॥ క. ప్రణవార్థగరిష్ఠుడు కా , రణమాత్రుడు గాడతని చరములచరంబుల్ , గణుతింపరాని చేతన । గణములునిత్యాశ్రయములుగా రహింబొలచున్॥ గీ. బ్రాహ్మ్యకారణంబు ప్రణవంబుదానియ । ర్థం బెరుం

శుభవ్రతముడు బ్రాహ్మ। ణోత్తముండు కాడనుపమ వేదాభ్యాస। పారగుం
డుదీక్షుబరగునైన॥ క. విమలంబగు ప్రణవంబు। త్తమముఁ మధ్యమము
మఱియధమమగు నిజసా। రమహితభంగుల పరిశు। ద్ధము నక్షరమ
య్యు తద్విధ జనములందుఁ॥ క. పరమాయుశ్శాంతిసుఖ స్ఫురణము
లోంకారము హిమబుధులు బొరయుచుం। గురునిత్యశ్రద్ధా తి। త్పర
సుమనోనియతి మెయి సతము ఋషులారా॥ సీ. రౌద్రతగినిసి సముద్రం
బు లింకింప నగితోంటియట్లు బెంపలర జేయు। గగనంబు గ్రహతారక
ములతో మాయింప నధినిర్మలారూఢి బొదల జేయు। సూర్యచంద్రాన
ల స్ఫురణముల్ దొలగింప నధిక తేజము నెలయుంగ జేయు। సురలనుయ
క్షకిన్నర గణంబులపద భ్రష్టుల జేయ నుత్కృష్టతగదు। వారుగాబేర్మి
నొనరింపవాసవాది। సకలదేవప్రశంసా ప్రశస్తమూర్తి। ప్రణవనిష్ఠాగ
రిష్ఠుండుభవ్యతముడు। కలితమహిమ సామర్థ్యంబు గలుగువాడు॥
క. విమలప్రణవంబు భజిం। చుమహాత్ముని. కలుకపుట్టుచోటు ప్రళ
యకాలము వోలె దహింపఁబడు। సమస్తశరీరిణ ప్రసంఘంబులతోఁ॥
క. భూనుతప్రణవార్థపరి। జ్ఞానకళావృద్ధి బొలచు ఘనునిసతతమే। మా
నవుడు గొలుచువాడును, దానందమయమగు పదమునందు సుఖించుఁ॥
క, మేదిని ప్రణవార్థ భరితు। పాదరజముసోకి సకల ప్రాణితతులు తే।
జోదయగతు నారాయణు। నాదిమపూరుషు బొరయు మహానందము
తోఁ॥ గీ. నిశ్చయప్రణవార్థమహిమ జెలంగు। భవ్యతముడు భూదే
వుండు బ్రాహ్మణుండు। పండితుండాతనికి కర్మబంధనంబు। లేదతండు
నిరాశ్రయ లీలబొలచు॥ వ. మఱియును॥ క. పరిశుద్ధజ్ఞానానం। దరసని
మగ్నాత్ముడై యతడు ప్రణవార్థ। స్ఫురితమహా యోగాప్తిఁ। పర
మేశ్వరు పరమహంసు బరగగన్గొనుఁ॥ క. అష్టాక్షర మంత్రము వి।
స్పష్ట ప్రణవార్థమయ ప్రశస్తి బొలచియు। త్కృష్టపదమునఁ జేర్చున।
కష్టరతులనిత్యము నెరుక గలజనములఁ॥ క. కేవలమును పరమాత్మన।
మానేశాప్తిదగి యింద్రియములనణచు బెం। పై విమలప్రణవార్థము। జీవా
త్ముని బంధనంపుచిక్కులు వాయుఁ॥ క. పరిపూర్ణతత్వమైదగు। పరమజ్యో

తియదియ సదపారము ఋషి వే।ద్యరహస్యార్థము ప్రణవము।నిరతంబు జపించుడది మహిత మతులారా॥ క. నాయది యిదియనుభావము। పాయ కరంబత్తెరంగు బాటింపనిభ।వ్యాయత మహామనస్కులు ।భూయి

—*ప్రణవ జపపాత్రి జనని రూపణము*—

ష్ఠోంకార పాత్రములు కారుపరుల్॥ క. ఒకులనుదానంటకద।న్యొరులంటక పరమనియతినుండుఘనులు వే।దరహస్యార్థమయంబన ।బరగు ప్రణవముఁ జపించుభవ్యమనస్కుల్॥ క. స్త్రీయాయమ పురుషుండితడోయను భావంబులేక నుత్తమతరవి।ద్యాయోగస్థితిదగునిర।పాయరతులు ప్రణవనిష్ఠబరగు జనంబుల్॥ క. వేదములుపురాణంబులు। నాదిమపూరుషునిచిహ్నయములని నియతం।బూదియవియరయగల వి।ద్యాదయితులు ప్రణవనిష్ఠ దవిలిన ధన్యుల్॥ గీ. ఈశ్వరాధీనవృత్తుల నెపుడుదవిలి । యున్నయవి సకల జంతువుల్ నన్నువోలె । ననుచు సౌహార్దమతి వాని నరయుచుండు । నాతడోంకారము జపింప నర్హతముడు॥ క. జలములజరించు మత్స్యం । బులు నుర్విజరించు జంతువులు గగనమునం । దెలమిజరించు ఖగంబులు , తులప్రణవార్థ విదులగు బుధుల కెల్లెడలన్॥ క. శాంతసుఖావాప్తివెలసి । యంతర్దృష్టి దగిపరమహంసు నచలునే । కాంతము హృత్పద్మాసను । నెంతయుగనుహారుప్రణవమెరిగిన ధన్యుల్॥ క. అయమహితుడు శుద్దక్షా । నయుక్షముసేయ నేర్చు నరవర్యుడు తెం । పయి వెలసినయోంకారా । శ్రయునిగ నెరుగుదురు విభుదజనములు సతముఁ॥ క. అరయ నిర్ద్వంద్వుల హం।కార రహిత భవ్యమత ప్రకాశులు భూతి । శ్రీరమ్యమాన్యతము లోం । కారవిదులు పరమవిబుధ గణ్య చరిత్రుల్॥ క. నియతేంద్రియు లత్యం। తవి । నయవిద్యాధికులు సజ్జనంబులుభూత । ప్రియులు ప్రణవవేదులు వా । రియెడలకడు భక్తిమైజరింపగవలయున్॥ క. ప్రాప్తములగు సర్వంబుల । దృష్టిపొరయుచున్ సదావితృష్ణగరిమలో । కాప్తుండగు ధన్యుండు సం । ప్రాప్తప్రణవార్థభూతి భవ్యుండరయన్॥ క. జ్ఞానంబుగలిగి యదియు।జ్ఞానులకున్ పరమకరుణ గరపుబుధుడు వి।ద్యానిధియమ్మహా

నీయుడ । భూనుత ప్రణవార్థవిత్తముడు మునులారా॥ గీ. బ్రాహ్మణో
త్తముడు సపక్వమనస్కులు । ప్రణవమతిని యతిజపంబు చేసి।
గర్మబాధనమున గలగకనమృత ప । దంబునొందయుడుగా ముదంబు
పేర్మి॥ క. పరమప్రమాణములు వే । దరహస్యార్థంబులిపుడు దాత్త
ప్రతిభ । స్ఫురితంబుగ నెఱిగించితి । పరమర్షిశ్రేష్ఠులార బహుపుం
డెదలన్॥ క. ఈయర్థము లతిగోప్యము । లాయతమతులైన బ్రాహ్మ
ణాదులగు విని । ష్ఠాయుతులనెఱిగి గరపుం । లేయడల తదితరు
లువిన నెంతయు జెమన్॥ గీ. గాథని యతిజెలంగిన క్షత్రియుం
డు । భక్తిజేసిన దెలుపుడ పారనియతి । వరలుచుండిన వారయ్యవైశ్య
శూద్రజనములు పఠింపవినగాను సాధులారా॥ గీ. పాపవర్తనుండు బ్రా
హ్మణుండునుకాయ । శుచితపాత్రమున బొలచిపఠింప । పాత్రతముడు
గాడుపరమగుహ్యము లీను । హార్థములు మహాఫలాభితుల॥ క. ఈ
యర్థములతిపినియతి । మైరే బ్రాహ్మణుడు జనుపుమాన్యుడతడు దీ ।
ర్ఘాయుర్విద్యాతేజ । శ్రేయఃఫలములు బొరయు నశించునఘంబుల్॥
గీ. వేదసారంబులు త్రిలోకవిశ్రుతంబు । లీమహార్థంబులు భజించునే ద్విజుం
డు, వేదములుజదివి సభలందు దమూను । వారలకు పెద్దయతడు ది
వ్యశమయుతుడు॥ క. అని తేటపఱచిన భృగువ । చనములు వీనులజో
నిపి ప్రశస్తచరితుల । మ్మునిసర్గంబులు దగని । ట్లనిరి నతులుచేసిమరి
యు నాతనితోడన్॥ క. విపులాగ్రహ్మాతమంబగు బ్ర । హ్మపదప్రాప్తికిని
సాధనములెయ్యవి తే । టపఱపు మవిమాకనవుం । డపరిమితానంద
మగ్నులై యతడనియెన్॥ క. రాగద్వేషమదంబులు । యోగిజనంబు

—*బ్రహ్మపదప్రాప్తి సాధనంబులు*—

లకు బంధనోజ్వలములు నుః । ఖాగతములవి యుడిగినను । ధిగణ్యు
లు బ్రహ్మపద ప్రతిష్ఠాతిశయుల్॥ క. పరులెల్ల దన్నువోలెన్ ।
నగయుచు హింసయుడిగి పరమాత్మునెరుగు న । త్పురుషుండు
శాశ్వతంబుగ । పరమబ్రహ్మపదమర్థి బడయుగనోపున్॥ క. పర
ముండను తేజము పెం । పు రూపరదవిలిఖాను నెపుడు నింద్రియ

ములౌ। పరమనియతినవియుడగిన। పురుషుమనము బ్రహ్మముగను బోధామయమై॥ క. జ్ఞానస్వరూపుడును ని। త్యానందమయుండునచలుడమలుడుపరముం। డానిర్మలతత్త్వముగను। వానికి బ్రహ్మపదమాట వట్టగునరయన్॥ క. భూతాత్ముండతడపరం। జ్యోతిర్మయుడెలుక నవిశుద్ధపరమ త। త్త్వాతీతులోనగనుగొను। నాతడు బ్రహ్మపదవాసుడనఘుండరయన్॥ గీ. జ్ఞానమను తేజమణగించు గాఢమోహ। తమము పెద్దల సంసేవనమునదాని। మెల్లమెల్లనమాయించి యుల్లమునియ। తిమెయి వెలయించునతడు సుధీవరుండు॥ క. వినుమునవద్వారపురం। బున నిత్యానందలీలబోలచి వెలయుచుం। డునమేయపరమహంసన్। గనుగొనువైరాగ్యపరుడుగాఢనియతిమై॥ గీ. పరమహంసుడు ప్రణవార్థభరితమూర్తి। యై నవద్వారపురమునగానవచ్చు। జ్ఞానదీపంబుగైకొని గాఢమోహ। తమమునణచిచూడగనేర్చు విమలమతికి॥ క. నియతంబగు మనసున నిం। ద్రియములు గుదియించి బుద్ధిదీపించి పరం। బయిన వెలుగుహంసునిగ దె। లియుదురు బుధులాయెరుక జలింపక నిలచున్॥ గీ. జ్ఞాననేత్రంబువిచ్చి జగన్మయాత్మ। కుండునై యెయ్యదియు గాక గూఢముగనె। లుంగు వెలుగను హంసుగనుంగొను బుధు। డేల ప్రకృతికర్మంబుల జోలిబోవు॥ క. మనసున యింద్రియములు నది। తనలో గుదియించి పరమ తత్త్వమయతబే। ర్చి నిరంజనత్వసిద్ధిన్। గనుయోగియమృతపద ప్రకాశము జేయున్॥ క. జ్ఞానముపూర్ణంబగువా। జ్ఞానసన నియతిమెయినది సమగ్రంబైనన్। దానదరగు మోహతమము। దానపరబ్రహ్మమయపదము బడయునగున్॥ క. మానితపరిశుద్ధతర। జ్ఞానంబున దొరకొనున్ బ్రశాంతియదితిరం। బైనెగడునేని ఘనబో। ధానందము బోలచుపరమహంసమయుండై॥ గీ. రాగపంకంబులోభతీరంబు నింద్రి। యార్థవారిప్రవాహంబునై బోలచు న। సార సంసారనది నతిశాంతమయమ। నస్కుడు బడండు గను నాయనఘుడు హంసు॥ క. ఏ తేజము విశ్వాత్మక। మై తోచియు దోచకుండునందగలయున। త్యాతతశుద్ధజ్ఞానా। తీతుడు వాడక్షురుండధికుడెల్లరకున్॥

గీ. పరమహంసు డోంకారంబుపట్టతండ । జ్ఞానచక్షుర్గతుడు తత్ప్ర కాశమయము । లెల్లజగములు బ్రహ్మాదులింతగాన । వదలకాతనిగను ట సర్వంబుగనుట॥ జ. అంతర్యజ్ఞరతులత్రిబ । శాంతిగలుగు భవ్యులా ప్రశస్తమతులకే । శాంతమునగానవచ్చు స । దాంతర్యామియగు దేవు డారూఢిమెయిన్॥ గీ. అరయనింద్రియములు గృశమగుచుమనసు । న ణగునపుడ బ్రశాంతిమైయాత్మధూమ । విరహితంబగు దీపంబుకరణివె లుగు । గలిగిపరమాత్మునందు నైక్యతరహించు॥ క. విదితంబుగనా త్ముడు పెం । పుదగివెలయునే నిబంధములజిక్కకది । వ్యదశాస్తివె లుగుచు స । చ్చిదతీతంబయిన యోగసిద్ధిన్ బొరయున్॥ క. మానంబు యోగరతమన । గానగునే సచ్చిదాత్మకజ్యోతిపరం । బై నెగడకనది సిద్ధం । బైన యతనియోగియందు రార్యజనంబుల్॥ క. శమసంపదవి నుడెల్లను । ఖములకు పెద్దయది కరముగలపూరుషుడు , త్తముడాతడు మరమార్థమ । హిమ సిద్ధంబొరయు ఘనుడనిరి పూర్వగురుషుల్॥ క. ఏ పండితుడింద్రియముల । నోపి మనముగుదియజేర్చి యుదుగుపరమ త్ప । ష్టాపరతయతండు జగ । ద్వ్యాపక బ్రహ్మంబువొరయునతి సులభగతిన్॥ క. శాంతియు దృఢవ్రతము వే । దాంతజనంబుల కవశ్యమవిగల్గి య త , స్వాంతము జేర్చినవారల । నంతుపరబ్రహ్మమున్ దయామయు బొరయున్॥ క. వేదాంతమతము సతార్క్యము । గాదదిసుజ్ఞానమయమ కర్మము శమసం । పాదకులు దానజేసిమ । హాదివ్యపథంబు జొత్తురన ఘులువారల్॥ క. అనియిట్లుభృగుమహాముని , వినిపించినసారవచన విభవంబుముదం , బునవీనులలరగొనియి , ట్లనిరాతాపసగణంబులాతని తోడన్॥ క. జ్ఞానముదొరకొనుసుశ్ర । ద్ధానిరతినసిరి మహాబుధజనము లదియే । పూనికనలవడుననుసనకు । దాని తెరంగుబలుకు మననతండిట్లని యెన్॥ క. వినుడుఋషులార బనిగొని మనసునిరతమేమరక సమగ్రతమై బెం। పునెగడియింద్రియములనరు। డనుబంధించుట యశ్రద్ధయనిరిమహా

—*శ్రద్ధాలక్షణము*—

త్ముల్॥ గీ. ఎసగియెల్లెడలకు బారునింద్రియముల । మనసుతో గుది

యుంచి సమగ్రనిష్ఠ । మేధనవిగది యించు నమే యనియతి । యుత్తమ
శ్రద్ధగా దెలియుండుమీరు॥ క. శ్రద్ధవలన నత్యంత వి । శుద్ధజ్ఞానంబు
గలుగు జండదికరమై । బుద్ధివెలుగునేనియును స । మృద్ధానందమయ
దశరమింపగవచ్చున్॥ గీ. శ్రద్ధలేని నెగడు సంశయంబదియ జ్ఞా । నం
బులేమి సంశయమునబొలచు । వాడు నిజమువొరయలేడై హితాము
ష్మి । కను ఖములు జగద్వ్యగర్హితమగు క. జ్ఞానంబు శ్రద్ధవలనన్ । దా
నివలన శాంతిశాంతదశవలన పరం । బైనమహాతత్వంబును । దానివల
న బుధుడు ముక్తతయు తగబొందున్॥ గీ. ఇంద్రియార్థముల రహించి
మనంబు ద । లంచు బుద్ధిని శ్చలతజెలంగు । సాక్షిభూతుడై సదాత్మ
యస్ఫూర్తిత్మే । తజ్జుడొప్పుచుండు ప్రాజ్ఞులార. గీ. అంతరాత్ముండు
నాదగునతనివలన । సత్వమురజంబుతమమనుసాంఖ్యకములు । త్రిగుణ
ములు మెరయు నవియు నొదిగిననొదుగు । నింద్రియములట్లయినగను
నీశుబుధుడు. క. త్రిగుణములురువైన న్విషయగణంబులు సెలగునంత
రాత్మునినవి లీ । లగుదియజేర్చిన మనసు న । ణగునద్దశయోగిజిద్ఘన
త బెంపొందున్. వ. సత్వరజస్తమోగుణంబులయందు సత్వగుణంబు
మాన్యతమంబు మరియును. క. త్రిగుణంబుల నెక్కుడు స । త్వగుణం
బడివెలయునేని దక్కక నారెం । డు గుణంబులణంగునవి య । ణగి
న బడయునచ్చు మోక్షణ దశాస్ఫూర్తుల్. గీ. సంశయాస్పదమైన య
జ్ఞానతరువు । జ్ఞానమను కత్తినరికి శంకాభయములు । గాక పరిశుద్ధ
మైన యోగపథమున బు । ధుండు నడచియమృత ఫలతుష్టి వెలయు॥
గీ. అచిరములు సుఖదుఃఖంబుల శుచముతను । వశ్వరంబులు సకల
పదార్థములు స । ముగ్రబంధనభయము కర్మముల భంగి । యనిదృఢ
జ్ఞానమూని నఘనుడుఘనుడు॥ గీ. ఎఱుకగలుగు పురుషుడెరుగు నీశ్వరు
నీశ్వ । రుండతని నెరుంగునొండు తెరవు । గాక నీశ్వరుండగమ్యుండెటెంగిన ।
విశ్రుతుండు బొరయు విశ్వమయత॥ క. ఏవిబుధుడు శాంతమయుమ ।
హావిద్యావైభవంబు నలరు నతని తే । జోవిలసితంబులై భూ । తావ
లిచరియించుచుండ నఘనుతులారా॥ గీ. కూర్మమంగకములు గుదియిం

చు నట్లు మ । నంబులోన నింద్రియంబులెల్ల । జిక్కబట్టి యోగశిద్ధుండ నంత తే । జోమయుండమృతుడ నూత్మ్యుడునగు॥ క. జగమెల్ల నతివిచిత్రం । బుగ జూచుఁ యోగనిష్ఠబూనిన ప్రాజ్ఞుం । డు గదల డతండు కర్మర । తిగడగి యెందేని యిచ్చదిరుగుచు నుంచున్॥ క. దేహాము దేహాయువేరని । యూహించుబుధుండు విడచును జ్వలతర స । మ్మోహంబాయుడువున సం । దేహామృతపదవి జిక్కదేర్చు ఘనంబై॥ గీ. కామరతినధిక తృష్ణావికాశమడగు । తృష్ణవలన సమ్మోహంబు దివురు మోహ । మగ్నమానసుడగునట్టి మనుజువేచి । మృత్యువుపహరించి గొనిపోవు మెదపి మెదపి॥ గీ. పెచ్చుపెరగు నింద్రియముల విచ్చలవిడి । యెచ్చటికి నేనియును జననిచ్చు పురుషు । డెద్దియుఃఖంబు బొరయుదానింతవట్టు । నరసి బుధుడవి మనసున నాగినిలుపు॥ క. జ్ఞానోదయంబు పరమ ప । దానందకరంబు శ్రద్ధయలవడు నేనిన్ । దానికి నిర్మలదశయున । గానగు నాకలిమిమోక్షకారణ మరయన్॥ క. జ్ఞానంబును నిర్మల వి । జ్ఞానంబును రెండుమోక్షకారణములు ని । త్యానందపదము మోక్షము । నానుతిసేయుదురు బుధజనంబులు సతమున్॥

—*యోగాభ్యాసప్రకారము.*—

క. యోగమునకు కారణము వి । రాగము విజితేంద్రియతపరాయణమున గో । ష్ఠీగతియు నిస్పృహాయును వి । రాగము మూలముల నిరి పరమయోగివరుల్॥ క. యోగంబేకాంతరతుల । కేగాదు జితేంద్రియతదగిలి శమమునహింసాగరిమముగల సద్వి । ద్యాగురుమూర్తులకు సులభతరమూహింపన్॥ క. వినుడొల్లమియును కోరిక । యును మనమున లేక భవ్యయోగాభ్యాస । త్వనిరూఢి వెలయు పురుషుడు । గను ముక్తత్వదశయచిరకాలములోనన్॥ క. జన్మమాదిగా మృత్యువు పులి చందమున న । రుని తనువునం బ్రతిష్ఠత నెనయుగాన । నెల్లియునక యోగాభ్యాసమెద్దియుదవిలి । జాగ్రతదగి బ్రవర్తింప జనుబుధుండు॥ క. భోగేచ్ఛయుడిగినంత న । యోగము శిద్ధించెనాకనుట గాదది దీ । ర్ఘాగతియు శమము నెరుకయు । రాగ వినుకతయు లేక రాదెవ్వారి

కిన్॥ క. వెంగలిరాక సతము స । త్సాంగత్యము సేయవలయుదాన
బడయు ని । స్సంగత్వము నిర్మోహ త్వాంగీ కారంబులవి మహో
దశజేర్చున్॥ క. వెలయుంగపద్మదళగత । జలబిందువుబోలె దేహసత
ముతను ఘ్రనం । దొలయక నంటియునంటక । వెలుగు నతనిచంద
మగను విత్తములుదగన్॥ క. ద్వారములుజిక్కమూసి శ । రీరము
నిక్కించి యోగదృష్టినతుల తే, జోరాజితపరమాత్మ్మ క । ళారూప
ము గాంచుయోగి లక్ష్యంబెలమిన్॥ క. హృదయంబున నింద్రియ
ములు । గుదియించిపరమయిన వెలుగుగనుగొనుచు జో, క్కుదివియు
భువియు వెలయు యో । గదృష్టికలిమి యోగిగదలకనియతిన్॥ గీ. ప
రమహంసుండు క్రీడించుపట్టుదెలసి । నియతచిత్తుండు నధికశాంతియు
తుడై వి । రాగియగుబుధుడుయోగపరాయణతని। రంజనత్వసుశిద్ధియే
ననకబోరయు॥ గీ. ఆత్మధారణంబనఘ శిద్ధికరమింద్రి । యములుపేరు
గ్రుచ్చినట్లుగుదియు । దాననదియవశ్య మేవరుడలిసిద్ధి । గోరువాని
కధిక గూఢతరము॥ గీ. ఇచ్చవచ్చినట్లు లింద్రియవర్గంబు । మెలగవ
చ్చునేని మిగులకష్ట । సాధ్యములగుపిదప సజ్జనగోష్ఠిసే । యంగదివురు
నప్పుడనఘులారి॥ గీ జ్యోతియాత్మయందు సూక్ష్మమైయున్న దా । వె
లుగుజూడ నేర్పుగలబుధుండు । నిర్జితేంద్రియుండనిన వింతగాదా ఘ ।
నుండు ముక్తరతుడుజుండరయుగ॥ క. తమలో వెలిగెడి పరమా । త్మ్మమ
హింమగనలేక జడమతులుపల్వురు దూ, రముచనుచుందురు గుడిపా।
దముమెట్టగ వారికదివ్యధాశ్రమకాదే॥ క. విమలప్రణవవ్యాప్త ప । ర
మహంసకళామయములు బ్రహ్మాదిసమ, స్తమహితచేతనకోట్లు జ ।
గములవ్విభుగర్భమని నిగమములవినమే॥ క. ఇదిగానకదుర్మతులి। చ్చది
రుగుదురు విగ్రహములుసాధింపగలో । కదయామయుడీశ్వరుడొ।క్కడె
సద్బ్రవర్తించునే నిగమవిదులారా॥ క. జీవాత్మైక్యతయత్రిలో। కావాస
మునమృతపదమ నంతముయోగ । ప్రావీణ్యులకది సులభము । గావు
న తన్నిష్ఠదగు జగతినెల్లరకున్॥ క. పరమేశ్వరమయము చరా। చరా
త్మకమైవెలుంగు జగమీయర్థం । బరయగలుగునే పురుషుడు । వరసి

ద్ధిఁ బొరసినట్టి వాఁడయతఁడగుఁ॥ గీ. జ్ఞానయోగంబుకన్నను కర్మయో
గ, మతివినీచంబుగాన మహాజనములు, శాశ్వతజ్ఞాన యోగంబసా
ధనంబుగాఁగడతురోలిసంసారసాగరంబు॥ గీ. జ్ఞానయోగసిద్ధిగలుగువిద్వాం
సులు, చేసిమొయ్యాదియును సేయునట్టి। వారువోలెదగులు వాటింప
కుందురు। గానవారువ్రేరయు ఘనులుముక్తి॥ గీ. పురుషుఁడెప్డుమోహ
భూయిష్టతమమగు। కలతయుడుగునప్డుకర్మబంధ। నాప్తిదొలఁగఁజేయు
నత్యంత నిర్మల। జ్ఞానయోగశిద్ధిగలుగు నిజము॥ గీ తగమనోగతంబు
లగు సర్వకామంబు। లెప్డువిడచి మోదమెసఁగమెసఁగ। నాత్మతనకు
దానయలరునప్పుడు స్థిర। ప్రజ్ఞశిద్ధి వొరయుప్రాజ్ఞులార॥ గీ॥ ఆప్తిజెంద
క ప్రాప్తించునట్టి శుభము। లశుభములు సరిజూచుచు నాత్మఁగలఁగ।
కుండునేఘనుడప్పండితుండు బుధుఁడు। సుస్థిరప్రజ్ఞుడందురు సూరిజనులు॥

గీ. ఇంద్రియములు దుఃఖమునకు నిరువుగాన, వానిమునుమున్నగు
దియించి మానసంబు। నియతముగ సుజ్ఞానంబు నెరిసమాశ్ర। యిం
చుబుధుడని బంధనుండెల్ల పనుల॥ గీ. ఏనుపరముండ నెరులు నాకెవ్వ
రనుచు। మోహమించుకయును లేక మొనసియెయ్య। దియును వానం
టకెవ్వాఁడు దిరుగువెట్టి। వ్రాలె నాయోగశిద్ధుండు పూర్ణుడరయ॥
క. తినుటయు బల్కుటయును గను। గొనుటయు నడచుటయు నిద్ర
గూరుటయు నెరుం। గని వాఁడు వ్రాలెగావిం, చు నిశ్చలయోగశిద్ధి
జొక్కఘనుడిలఁ॥ గీ. ఎద్దియేనియు గుడుచు నెందేనియు జను। నెట్లు
నోబలుకు జగముదానెఱుగడఃసుల। యోగవిద్యామయుండాఘనుని కర
స్థ। ములు జగంబులన్నియు ఋషిముఖ్యులార॥ క. తనువును సర్వేం
ద్రియములు। మనసును శుచితఁ జెలంగు మానితమగు యో। గ నిర
తినయ్యానంద ప। దనిశ్చలావాప్తిమెయి బుధజనములు దగుఁ॥

క. వాయువులు నిరోధించుట।పాయకరము దానగును బ్రహ్మమయ
త ప్ర। జ్ఞా యోగంబునగాక సు। ధీయుతులీమతమనన్నుతింపుదురు
గదుఁ॥ గీ. సారవంతంబులును యోగశాస్త్రమతము। లైన యర్థంబు

లెరిగించి తలిగరిష్ఠ | శీలురగువారల బిలచిసెప్పెడొరు౹ | కెన్నడును గామఝుండు ఋషీంద్రులార॥ వ అనిచెప్పెనని॥

ఉ. యోగకళాప్రతిష్ఠ మహింమోజ్జ్వల సారమయత్వభవ్య దీ
క్షాగురుతత్వ సంభృత జగన్మయ సత్త్రణవార్ధ భాసిత
శ్రీగరిమాఢ్యమంత్రపది శిష్టనిరంజన నిర్వికల్ప దే
వాగహనాతిమాత్ర బుధవందితపాద త్రిలోకపావనా।

క. శమదమసంపన్నులయ ప
రమపదతేజోవిలాస రమ్యతరపరా
ర్ధమయశుధరామకృష్ణ ప
రమహంసగురూత్తమ స్థిరసమాధినిధీ.

మాలినీ. నియతపరమశిక్షా నిర్మలత్వప్రదీపా
భయవిరహితయోగప్రాభవార్ధస్వరూపా
యయమహిత విశిష్టానంత పూర్ణత్వభావా
న్వయనిరుపమ తత్వానాప్తమోక్షైకలీలా॥

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచ సేవాపాత్ర శ్రీమన్నారపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు నేకాదశోధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్ద్వితీయరామకృష్ణపరమహంసగురుస్వామి నేనమః.

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

ద్వా ద శా ధ్యా య ము.

శ్రీ మత్తృణవార్ధమయ । త్వామృతలీలావినోద యక్షరభూత స్తోమాంతర్గత భాసని, రామయనిస్సంగ తత్వరత పరమేశా॥ వ. దేవాయవధరింపుమట్లు సావధానులై యున్న ఋషిసమాజంబులతో భృగుమహర్షీంద్రుండిట్లనియె॥ క. సక్తత కామము కోపము । ముక్తిక్తికై

—మోక్షత్వ మార్గానుసరణి ప్రకారము.—

రులు బుధుండు మూడవిప్రజ్ఞా । శక్తిగుదియించినిశ్చల । శక్తిమయంబగుపదమున సౌఖ్యము గాంచున్॥ క. ఆరంభంబు పరిగ్రహాక । కారణమది విడచుబుధుడు గదలడువిషయో । త్సారమున దాన నెరుకయ । పారంబగు నపుడమోక్షపదమున్ బడయున్॥ క. ఏయువియు నెట్టివారును । నాయవినావారు కారనంగల జనముల్, మాయాతీతముశాశ్వత । మైయొప్పు మహాపథంబునందు సుఖించున్॥ గీ. ఇంద్రియంబులు మనసుమహితసమైక । భావముగనంత రాత్మతోబరగునెప్డు । సర్వసంగపరిత్యాగ సమ్మతంబు । భవ్యమగునప్డు బుధునకుప్రాజ్ఞులారా॥ గీ. లింగదేహమెపుడు భంగమగునుమోక్ష । వాచకంబు నిజముదోచునప్డు । గానికర్మవృత్తి గలుగదాయర్థంబు, గలిగనేనిముక్తిజులకగాదె॥ క. ఏకాంతికులే తేజము । లోకనుగొనుచుందురా వెలు

గుసూక్ష్మము ని । ర్వ్యాకులము నిశ్చలంబు ని , రాకరమది బొరయు
దురు మహాతత్త్వవిధుల్॥ గీ. పంచవింశతికుండు దుష్ప్రాప్తుడతడ । పర
మహంసుడందురు తత్త్వపరులు విబుధు । లతని కెందును దగులు లేదతఁ
డుండు । వానిబొందుడుమీరు తత్త్వమయతఁ దగి॥ క. ఏకాంతికధర్మంబు
ని । రాకులగతి నడుపనేర్చునాతఁడు ప్రణవ । స్వీకారంబుగనీశ్వరు ।
లోకనుగొను వాడొరులుతులువలాతనికిన్॥ క. శాంతముగలవారలకే ।
కాంతికధర్మంబు కరతలామలకము జుం । డింతలనరాదది సదా । సం
తోషము పొందుబుధుడు జనునాత్రోవన్॥ క. మాయామయము జగ
మునరు । డాయుప్రదరుగకయ పెరుగు నాతఁడు వ్రాలెన్ । జేయుఫలము
గోరి జడుం । డైయదియతదీయ హేతువారసిచూడన్॥ గీ. దీపమన్య
వస్తువులను తేజరిల్ల । జేయునట్లుసమగ్ర బోధాయతిమగు । జ్యోతిమ
నసు నింద్రియముల సూక్ష్మభంగి । వెలయజేయు తదన్యశీములవిబుధు
లారా॥ క. మృత్యువు మోక్షము రెండును నిత్యంబు శరీరమందనిలచు
మహార్య । సత్యజ్ఞానము పేరిమి । సత్యాశ్రయుడగుట మేలు సజ్జనుడుద
గన్॥ క. ఆరంభింపక నెద తృ । ష్ణారతియుడిగించి పరమసత్యజ్ఞానా ।
ధారముగొనియమృతపదము । పారకళావేదిబొరయ పాత్రతముడగున్॥
గీ. జగతినేవస్తువందును దగులు లేక । ప్రాప్తసుఖదుఃఖములనొక్క భం
గిగనుచు , నోపియోగసమాధిమై యుండుపురుడు । పరముడన్నింటి
యందును భవ్యులారా॥ క. మమకారముతృష్ణవలన । నమేయమునైద
గి । హృదయము నింద్రియముల్ । క్రమమునలోగొనునాచం । దము
క్షుర్గతిపాలు దక్కంబడునే॥ క. నాయదియిదియను భావం । బాయు
వుదరుగని పదస్థునట్లసతంబున్ । జేయునరాధముడు పశు । ప్రా
యుడుబహు ఘోరనరకపంకమునందున్॥ గీ. ఎరుకలేనినరుని తృష్ణయొ
సగునెడలు, ముదియునైన ముదియదదివదలకు సురు । వెడలునందాక
మరియును వెలయుచుండు । దానినణగించిన యతండతత్త్వవేది॥ క. జగ
మెల్ల నాక్రమించి యె , సగుతృష్ణంబోనణచి ప్రశాంతిమయ సమా ।
ధిగరిష్ఠత బొల్చుపురుడ । జగదంతర్యామిజుండు సన్మునులారా,

—*తృష్ణాప్రకారము.*—

గీ. మేనుగా వ్యాప్తి జగమెల్ల మ్రింగుచున్న । తృష్ణయను బ్రాహ్మణి పిశా
చ మెఱుకగలిగి । పరమహంస సమావేశభవ్యమాత్ర । శక్తిదోలిన
విబుధుడీశ్వరుడు నిజము॥ క. అశ్వరమగు దేహాదులు । శాశ్వతమని
దలచు వెర్రిచందము తృష్ణా । శశ్వత్ప్రకారమది పర । మేశ్వరమా
యాప్రచుర మహిమదలపోయన్ ॥ గీ. నారపురుషుసతంబు బ్రయాస
మోపి । తాపువిడువకెం దేసియు బోవకంద । నుడిసిచచ్చినపగిది బ్రా
జ్ఞుండుగాని । వాడుతనసుఖము దలపోయు వాడుగాడు॥ క. ఆయువు దు
ష్ప్రాప్తంబది । బాయక దుష్కర్మరతుల పాల్వడుచు జనుం । డే యె
డలగాడు సుస్థిరు । డాయుర్వేదులదిజేయు ననఘుతరమ్ముగన్॥ క. విను
డెఱుకగలుగు ననఘుడు। మనసున వాక్కాయక ప్రమాదంబున జిక్కునె
జిక్కియున్న వారల గని దయచేయం దలంచుగాక నరయుగన్॥ క. తుర
తత్వమయాది బహుళ । పరిస్ఫుటార్థంబులెఱుగు పండితుడు దిగం ॥
బరుడతని వీక్షణంబులు । పరాత్పరసౌమ్యములు శుభవ్యక్తంబుల్॥
క. ఏయనఘుడు సాక్షాత్తుర । భూయిష్ఠంబైన మర్మమునెఱుంగునతం
డాయువునాయువు జేర్చిన। మాయతమహిమాతిశయుడనఘమతులారా॥
క. కేవలములింగతత్వం । బావేశంబగునె యింద్రియంబులనవి చే, తో
విద్యగుదియనణపం । గా వెరవెరుగని యతనికగమ్యంబగుచున్॥ క. మా
యాశక్తిసమన్విత । మై యేతత్వంబు బుధజనావళి కాత్మ । శ్రేయస్సిద్ధి
కరంబగు । నాయనుభవతత్మ మెఱుక నగుసాధింపన్॥ క. ఆధివ్యాధులు
డిగిదీ । ఱూఢాకారేయుం డుశమ సుఖముమరగి మహా, బోధానందమ
యుండై । సాధించు నిరంజనున్న చలువిశ్వాత్ముల్॥ క. ఏకాగ్రమైన
మనమా । లోకింపంగలుగు లో వెలుంగుమనీషా । శ్రీకమైయాచూ
పెని, రాకులమునిరాశ్రయము నిరంజనమరయన్॥ క. గగనాంతరమ
గు మఃసెదీ । పగురువిలాసంబు చడనిపట్టది నిత్యం। బుగరిష్ఠాయతయో
గము । నెగడు ఘనులు నిల్చునడనిరి భవ్యమతుల్॥ క. నియుతి సెడక
దగసర్వేం, ద్రియములు మానసమునన్ గుదియనణచి పరం । బయి

న పదంబుగనుండని। స్వయంశక్తి సహితంబశక్యము వలుకన్॥ క. మా యాగగనము విజ్ఞా। నాయత సూర్యరుచి జేర్చి యందతిసూక్ష్మం। బై యున్న యమృతమర్థిమ। హా యోగగరిష్ఠుడు గను ననిరి మహాత్ముల్॥ గీ. పంచవింశతి కునికన్న పరమ తత్వ। మెందు లేమినదియ గోరుచుందుగు బుధు। లక్షరుండు నిరంజనుండవ్యయుండ। మేయుడా తత్వమయ తర మించుచుండు॥ క. ఆగయషడ్వింశతికుడ పారమనంతం బు ఘన మభావ్యమునై పెం। పారిన మాయా సహితుం। డై రుచి లీలాకళామయత బేర్మిదగున్॥ క. మాయాశక్తి సమన్వితు। డై యా యన సృష్టిజేయుననగించు రహిన్। వాయక జగములు పరముం। డై యెందునుదగుల కొక్కడై యక్షరుడై॥ క. అమృత పదంబాతత్వము। యము పెద్దలకది సదాశ్రయము సద్విజ్ఞా। నము దానిమూల మా మూ। లము శ్రద్ధాయోగ నిష్కళంకం బరయన్॥ క. ఈశ్వరు డెందును దగులడు। శాశ్వతుడక్షరుడు ఘనుడచలుడతని పరం। బై శ్వైన్నమైదగిపునము। శశ్వద్బోధామృత ప్రశస్తినెలకొనున్॥ క. కారణము లేదొకప్పుడు। వైరాగ్యంబునకు బుద్ధివశతమనసు సు। స్వారంబై యెందుజనక। నారూఢిన్ బొలచునే నియది సులభమగున్॥ క. తా నెందును దగులకని। త్యానందముతో రమించు హంసునమలవి। జ్ఞానము పేరిమి కన్గొన। గా నేరదు జుండ యోగ కలితుం డెపుడున్॥ గీ. గోచిమానినేల గూర్చుని కన్నులు। మూసియోగనియతి మౌన యునైన। కానలేదు యోగి మానితశ్రద్ధాన। మన్వితుండుగాక మాన్యులారా॥ క. శాశ్వతమజరమ నంతం। బీశ్వర తత్వంబు నిక్కమెరు

—*స్వయం జ్యోతిర్విలాస ప్రకాశము.*—

గను సద్యో। గైశ్వర్య పరాయణుడును। విశ్వమయుడు తానుగాక వేరేమిటికిన్॥ గీ. పంచవింశతి తత్వంబు భరితమైన। యోగమచల మమేయమైయొప్పుచుండు। దానషడ్వింశతియగు తత్వంబుపూర్ణ। భావమున్ బొరయునది మోక్షపదముజుండు॥ క. అక్షరతత్వముసకల

ము । ముముక్షుజనంబులకు మేలు మూటినణచియూ, త్మక్షోభముడిగి నెలకొను । దీపాంశుల మానది ప్రదీపించుదగన్॥ క. జగములు సమస్తభూతము । లుగుదలఘుత్వాప్తి నేవెలుంగు మయములై । నెగడు వినుండా తేజం । బగోచర మక్షరము మహోఘనమరయన్॥ క. పరమార్థ పరిజ్ఞాన । స్ఫూర్తింబగు వెలుగు సర్వభూతములందున్ । దిరమది వ్యార్ణమగుదున । పరతత్త్వము మోక్షహేతుకంబై దోఁచున్॥ క. ఆ తేజంబ వ్యక్తమ । తీతమునిష్కారణము పృథ్వ్యాదిమహా । భూతంబుల కాశ్రయమును । నాతనమది బొందుచు చిన్మయమనోతి శయుల్॥ క. శాశ్వతమగు నా తేజము । విశ్వాత్మక మెరుక గలుగు విబుధు లదియయా । త్మేశ్వరుగా ధ్యానింతురు । శశ్వచ్ఛ్రద్ధాగరిష్ఠ సంయమము దగన్॥ క. మాయామయు డీశ్వరుడుని। రాయామ విశిష్టును నిరంజనుడు మయుం । డేయుద్యోగము సేయడు । సేయు మరియు జిక్కడొకట జిక్కుతెనంతట॥ క. తానెల్ల యెడల గల్గియు। నే ననడే కాకిదగుల డెందుమహామా, యానిరసనతత్వమయుడ । దీనుడు పరమేశ్వరుండధికు డన్నిటికిన్॥ క. తోఁచుతనంతన గగనము । దోఁచ దుదన్నెరుగగల బుధు లనిత్యంబున్ । జూచుమరి చూడదురుమా । యాచక్రమునడుపు నణగడన్యయశక్తిన్॥ క. ఎరుకగలవారి నందరి । నెరుగు నెరుక తన్మయంబయిన లో వెలుగై । యురువగు మోహాతమము దూ । పర జేయున్ హంసుడనగ పరముండగున్॥ క. శ్రద్ధాసమేతమునుపరి, శుద్ధంబగు నాత్మదోఁచుచును మాయాసం। శుద్ధుండై దోఁచకదగ। బుద్ధినణగియుండు వెలుగుభూయిష్ఠముగన్॥ గీ. జ్యోతిమైయూత్మయందు సద్యోగగరిమ। వెలుగు సాంఖ్యదర్శనమున వేయి వత్స। రములు వెదకిన గానరాడమలు డీశ్వ । రుండు ఋషులార లోకమయుండతండు॥ క. పరమేశ్వరునకు రూపము । జరామరణములు లేనిశాశ్వతుడుపరా । త్పరుడతని లీలవెలయున్ । జరాచర సర్వజంతు జాలములు గదున్॥ క. రూప రహితుడయ్యును బహు । రూపంబుల గానబడు నరుండిచ్చలునే । రూపంబర్థిగొలచునా । రూపము వాడగు పరాత్పరుడు ఋషులారా॥ క. ఏవస్తువు

నీశ్వరుడని, భావించుచు మానవుండు పాసించు జగ। ద్భావనుడా వ స్తుప్రసం। దావేశము బొందిదానయై వెలుగొందుఁ॥ గీ. సూర్యచం ద్రాగ్ను లతనితేజోమయములు। జగము లన్నియు నేత్రప్రసన్న మ హిమ, వెలయుచుండు నెన్నండును వేదములతె। దీయమాయా విలా సంబు లెరుగరాదు॥ స. దేవుండు గలడని తెలియుట కన్న మంత్రంబు జపించు చందంబుమేలు। మంత్రజపముకన్న మతము పేరిట విగ్రహా రాధనము సేయుటరయ లెస్స। విగ్రహారాధన విశ్వాసమునకన్న హం సుండు గ్రీడించు నట్టిచోటు। దెలిసి యోగసమాధి వెలయు టత్యుత్తమ మేమతంబును దాని కీడుగాదు। యోగముగ్రహించి విశ్వమయుండు శ మను। ఖాధికుండు నిరాశ్రయు డైనవాడు। భవ్యతము డవ్యయాత్మ నిపరముడీశ్వ। రుండు తను జేర్చుకొనులీల నుండుననిరి॥ ఉ. అక్షరితత్త్వ మీశ్వర చిదాత్మకమాతని దివ్యశక్తివై। దిక్షయమాత్రమున త్రిజగతీ మయభూతి జెలంగు ప్రాజ్ఞులే। డక్షరముల్ గుణించి పరమార్థమ యం బొకడందు జేర్చు శ్రీ। దాక్షమమూర్తిమంతముగ దాల్చు దురా త్మ పదస్థితంబుగఁ॥ క. ఏశక్తిజగన్మయమవి। నాశనముచ్ఛేదమవ్య యంబదిపరమా। ధాశయము దాని బేర్చను। హాశమ సుఖ శీలుడౌం దు నక్షరపదముఁ॥ మ. జగముల్ గర్భమునందు దాల్చి సుమహాచ్ఛ క్తిఁ విజృంభించిపా। రగదీశాంతరతులైన వారలకు మార్గంబై నిరాలం బనా। త్రిగుణాతీతుడు నిత్యముక్తుడు మహాతేజోమయుండై ప్రపం।చ గురుండై పరమేశ్వరుండు వెలయుఁ జ్ఞానస్వరూపుండునై॥ గీ. నిత్యమ వ్యయం బనిరి తత్త్వ విదులుమ। న్నాదు లీశ్వరుని మయమగుతత్త్వ। మదివహించ శక్తు డనరాదు పరమేష్ఠి। నైన నొరులు పెద్ద లనగనెం త॥ క, ఏమత సంసిద్ధులయిన। ధీమహితా వాప్తిమై ప్రబదీపించుచు తే।

—*పరమేశ్వరోపాసనక్రమము.*—

జోమయు నెరిగి బడయుదుర। సామాన్యామృతపదంబు శాశ్వతలీలఁ॥ క. వినుడు పరమేశ్వరోపా। సనపరులకు యోగసిద్ధి సౌలభ్యముదా।

న ని రంజనత్వపదముఁ । గనువారలు మేలుదాని కన్నను గలదే, గీ. ఎల్లవారును తమ తమ యిచ్ఛలు దగి । ప్రతిదినంబును పరమేశ్వ ర ప్రణుతులు । జేసి శక్తికొలంది భజింపవలయు ; నట్లుజేయనివాడు గాడరయనరుఁడు॥ వ. ద్విపాదపశువనంబరగు॥ క. పాపంబులణగు మో గము । దీపించుఁ బంధనములు దెగుదెగు నీశ్వర సే, వాపరులకువా రలెబహు । రూపముల జరింపుచుందురు పరమ పదవిఁ॥ క. విమల మతులు బుధు లీశ్వర । నమస్కరణ స్తుతార్చనముల మహానం । ద మయంబు శాశ్వతమగు ప । రమపదమూర్జితముగా బొరయు చంద్రు దగఁ॥ గీ. పరమపావనంబు భుక్తిమయంబు నా । నందపూర్ణమవ్యయ మగు నీశ్వ । ర ప్రణుత సమార్చన ప్రస్తుతి తెరంగు । తేటపరతు విను డు ధీరులారా॥ గీ. బుద్ధివెలయించి యింద్రియములు మనమున । గు దియనణచి పూర్వాభిముఖుండునై బు । ధుండు పద్మాసనమున గూ ర్చుండిదృష్టి । నిలిపి పరమాత్ముని భజింపవలయు నియతి॥ వ. అదియె ట్లనిన॥ క. పరమప్రధానతత్వ । స్ఫురితంబై యోగశక్తి పూర్ణతగని య । క్షరమగు నదియే తేజము । భరితశ్రద్ధారతి నదిబాటింతునెదఁ॥ క. మాయామయమైగగన। చ్ఛాయవిధంబున సమస్తజంతువులందుఁ బాయకదోచువెలుగున న। పాయపదముబడయగోరి ప్రణుతింతుదగఁ॥ క. ఏయవ్యయ తత్వము నా । రాయణపరమాద్య మక్షరము సర్వజ గ చ్ఛ్రేయస్కరమా తేజమ । నాయాసము నిర్మలము మహాస్ఫీతలం తుఁ॥ క. విశ్వమయంబగు తేజము । శాశ్వతలీలాప్తి దాల్చి సమ్య జ్ఞానా । ధ్వశ్విన్ని గూఢరతుడగు । నీశ్వరు శమసుఖముగోరి నే భజియిం తుఁ॥ క. ఏయుద్యమమును బొందక । చేయక పరిపూర్ణ తత్వ సిద్ధి వెలయునా । రాయణు నక్షరు నవ్యయు । మాయామయు నీశ్వరుఁ

విమలు సేవింతుర్॥ క. అమల వ్యాప్తంబైన ప। రమతత్వము గొని బుధులు నిరంతర మెవ్వా। నియత గ్రీడింతురతని । నమస్కారణములు జేసి నమ్రుడనగుదుర్॥ క. హింసయుడిగి సత్యము వి। ద్వాంసులు పరమాత్ముడనియు తత్వమనియు నే । హంస స్వరూపు నియతిమె యిం సాధింతురతని పరమేశ్వరు గొలుతుర్॥ క. వైరాగ్య సమన్వితులగు । వారలకుర్ పగుదుగాక వశుదైవమున తే। జోరమ్యత గన్నదుమా। యారచను నీశ్వరు న్ననఘు నుతిజేతుర్॥ క. ఏయెడల జిక్కకెందును । వాయకనే శాక్తమై యపరిమిత తత్వ । శ్రేయఃప్రశిద్ధు డగు నారాయణు నర్చించెదర్ శరణ్యున మేయుర్॥ క. అనియిట్లనేక విధములు। సనాతను నీశ్వరుర్ బ్రశస్తి ని యతిపే। ర్మి నుతింపుచు మ్రొక్కుచు మె । ల్లన నిశ్చల యోగ రతిజెలంగగ వలయుర్॥ వ. అనిచెప్పి మరియు నిట్లనియె॥ క. ఆయుతమతినేజెప్పిన , యీయర్థంబులు మహా మహిమ బెంపొందర్ । జేయగల వేదసారము । లాయుర్వృద్ధికరములు మహాఋషులారా॥ గీ. నిర్మలుండగు విప్రుండు ధర్మపరుడు । క్షత్రియుండు నీయర్థముల్ బాత్రతములు । జదువవినిపింప కారు వైశ్యపదజాతు । లింతవట్టు తెల్లంబుగ నెరుగుదురగ॥ వ, అనిచెప్పెనని॥

చ. ప్రణవ మయాదితత్వ పరిపాక మహోజ్జ్వల దివ్య యోగ ధా
రణ విమలప్రకార బుధరంజిత సచ్చిదతీతభక్తపో
షణ నిరతాభిలాష రత సంయమ భావపరిస్ఫుటార్థకా
రణ జగదంతరస్థిత పరాయణ శాశ్వత మోక్షదాయకా॥

క. అకలంక యోగ రత రా
మకృష్ణ పరమ హంస మానితగురు భ

వ్యక్తానందమయు సమ
స్తకారణ మాత్రశాశ్వత విలాసగతీ॥

మాలిని. విమలపరమయోగా వేశసచ్చిన్మయత్వా
దిమహితగురు సేవా తీర్థ భవ్యప్రసాదా
సుమహిత తరబోధా సూక్ష్మ మార్గానుకూలా
సమదదనుజ హంతా సమ్యగర్థ ప్రశాంతా॥

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచ సేవాపాత్ర శ్రీమద్వారపు రెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు ద్వాదశాధ్యాయమ్
సంపూర్ణమ్.

క. కుమతులు మున్నీ యాధ్యా
యము కొందరు కొంత యణచిరని చెప్ప మహా
ర్థమహితుడు రామకృష్ణప
రమ హంస గురూత్తముండరయు నది విబుధుల్॥

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమదద్వితీయరామకృష్ణ పరమ హంస గురుస్వామి నేనమః

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

త్రయోదశాధ్యాయము.

శ్రీ యోగ విలీనార్థ న। హాయోగి జనస్తుతాన్వ యస్థిరగు
రుత। త్వాయత నిరూఢతరనా। గాయణ విశ్వాది హేతురతప
రమేశా॥ వ. దేవా యవధరింపుమట్లు సావధానులైయున్న ఋషిసమా
జంబులతో భృగు మహర్షీంద్రుండిట్లనియె॥ క. ప్రాయశ్చిత్తవిధులు ప
ర। మాయుర్వర్ధన కరంబు లఘుహరణ సుఖ। శ్రేయస్కాంతి ప్రద
ములు। భూయిష్టము లవివినుండు బోధింతు తగన్॥ చ. పరమపవి

—*బలవద్దానాది ప్రకారము*—

త్రులుత్తములు బ్రహ్మవిదుల్ సుకర క్రియారతుల్। భరితగుణావ
లంబనులు ప్రాజ్ఞులు భవ్యకళావిశారదుల్। గురుసములత్యుదారనయ
కోవిదులైన ధరామరుల్ ప్రమో। దరస నిమగ్నచిత్తులుగ దానము
లీదగు నెల్లవారలున్॥ క. అంతర్వేదికశుద్ధ। స్వాంతముతో నన్నమి
డగ జనువిప్రులకు। శ్రాంతంబు బహిర్వేదిక। నెంతయును తదన్య జ
నుల కిడునది గరిమన్॥ క. వేదవిదులు సత్యోత్తము। లైదగు విప్రుల
కు నృపుడు యజ్ఞంబుల న। త్యాదరమున మణులును ర। త్నాదులు

నొసగునది దక్షిణలుగా బేర్మిన్॥ మ. పరదారాభి రతాభి లాషియగు నప్పాపాత్ము డత్యంతలో । భరతావాప్తి గహించు నీచుడును పాపంబ న్నశంకింపకె । వ్వరి నైనంతుదిమోస పుచ్చు ఖలుడుర్ వధ్యుండు దుష్టక్రియా । పరుడుర్ గారతి దానముల్ గొన ఘనుల్ పాత్రుల్ మహీదేవతల్॥ క. ధనములు శక్తికి వ్రాలిన । యనువున బ్రాహ్మణులకీగు నాదనమున నే । జనుడాతండు విశుద్ధం । బును భూతిదమున గు లోకమున సుఖముందుర్॥ చ. తనయుల్ సోదరుల్ సతులు తల్లియుతండ్రి గురుండు బాంధవుల్ । మనములు కందిరోయ తను మాన్యు డితండని యెల్లవారలుర్ । వినుతియొనర్ప గోరి యొక వేడుకదానము లిచ్చునెవ్వడా । తనికి ఫలంబులేదనిరి ధర్మవిదుల్ కను డాంబికంబగుర్॥ క. తను డాంబికుడని యెల్లరు । జనములు నిందింపకీర్తి సమకూరుటకై । యనుచితమగు దానము లి । చ్చునతడు గౌరవము సెడి పశుప్రాయు డగుర్॥ చ. ధనమధికంబుగూరిచి సతంబును యజ్ఞము లిష్టదానముల్। జననుత పుణ్యకర్మములు సల్పని వైశ్యుని యింటజొచ్చి త । ద్ధనము గ్రహించుటొప్పు వినుత వ్రతశీలుడు యజ్ఞ దీక్షితుం । డునగు మహీనురుండు నృపుడుర్ కృతపుణ్యులు వారుగావునర్॥ వ. లోభియగు క్షత్రియుని వలనను యజ్ఞారంభ సమయంబున స్వతంత్రించి విప్రుండు ధనంబు గొనువాడు మరియును॥ క. బలిమిమెయి నయిన మరి దొం। గిలి యైనర్ గొనుటయొప్పు కేవలముధనా । డుల నత్యుత్కృష్టుం డై । బొలచిన శూద్రుని ధనంబు భూసుర ముఖ్యుల్॥ గీ. ఆహితాగ్ని గోశతాగ్ని వంతుండు । మఖము సహస్రగోగణములు గలిగి । యున్నవాడు సేయకుండు రేనియుబల్మి । బ్రాహ్మణుండు గొనగపాత్రతముడు॥ క. ఏనరు డర్థము గలిగియు । దానంబులు సేయడత్యుదాత్తమతిమునర్ । వానిననచి తద్ధనముర్ । భూనుత యజ్ఞరతుడు గొను భూసురుడుగుకర్॥ క. పరమార్థవంతుడై లో। భరతి బ్రవర్తించునీచు బలిమిననచి భూ । సురుడు ధనము గొనునేనియు । దురితంభగు గాన

సర్వార్థులు నడుప గల్గు॥ వ. అదియెట్లనిన॥ గీ. మూడు రాత్రులు ను
పవాసమునగ్రహించి । నాల్గవ దినంబు నందుదయమున లేచి । దాన
మొనరింప కుండునాతని ధనంబు । నపహరించు నది భూసురుండ దను
వేచి॥ గీ. కళ్ళములయందు పొలముల కడలయందు । నిండ్లయందు నెం
దైన మహీసురుండు । చెప్పి ధాన్యంబులు గ్రహించు టొప్పు యజ్ఞ
సమయమందనిరి సద్ధర్మ శాస్త్రవిదులు॥ గీ. వత్సరత్రయంబు వాంఛా
సమృద్ధి గా । గుడువజాలు ధనము గూర్చినట్టి । వాడు సోమమఖము వ
శ్యంబు నాచరించు । పంగ వలయు పరమ బ్రాహ్మణుండు। క. అయినన
సత్యర్థంబు గ। లయుతుండు ద్వ్యంగి యైనలముగోరి మహా। వ్యయ భా
గమోపి దగ సో । మయాగము సేయరాదమల మతులారా॥ క. స్వజ
నముల బ్రోవకన్యపరజనంబులకిచ్చు కష్టరతు దానములు। కృ_జమయ్యు
నుఫలనంతములు జగన్నుతములు నుగావు లోపంబుబలెన్॥ గీ. బ్రాహ్మ
ణుని ధనంబు రాజు గ్రహింప పా । త్రుండుగాడు బల్మిదొంగ యడిగి।
కొనవలయు నృపాలకుని కాపదలుగల్గ । వేళనీయవలయు విప్రవరులు॥
క. ఏనరు దక్షిణార్థంబులు । హీనుని బల్మిమెయి నణచి యిచ్చు నధిక
ని । ష్ఠానిరతి శమూంగ । శ్రీనిధుల కతండు గడు విశిష్టుండ యగున్॥
గీ. యజ్ఞశీలుని సొమ్ము దేవార్థమనియు । యజ్ఞములు సేయకుండు దు
రాత్ముధనము । రాక్షసస్వమనియును పరమబుధులు కళావిశారదు లె
న్నిరి పావనముగ॥ గీ. యజ్ఞమునకు బల్మి నైన దొంగిలినైన । బ్రా
హ్మణోత్తముండు పగుల ధనము గొనుటయెరిగి నృపుడు జనదు దండిం
ప స । ర్వాధికార మతని యందగలదు॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు పేదవడి
కృశించుటజూచి । యాదరించియతని కధికధనము । లొసగి మంచివృ
త్తి నొనరింపవలయు నృ । పాలకుండు దానభవ్యతగను॥ గీ. కడుపు
మండ వృత్తి కర్మితుడగు విప్రు । డెదియైన సేయు నిచ్చగించు । దాన
బ్రాహ్మణ్యము సెడుగాన సంతతలు పుట్టకుండ రాజు బ్రోచుచుండవలయు॥
గీ. అట్లు బ్రోచుచుండు నతపుండు బ్రాహ్మణు । లాచరించు ధర్మ మం
దు సగము । పాలువారయు దాన భవ్యతె నెప్పునా । విప్రులతని యం

ద వెలయుచుండు॥ క. నీచులగు శూద్రజాతుల । యాచించి మఖంబు
చేసి యధముండగుదే। వాచార్యుడైనగావున। యాచదురుమహీసురులక
సర్వాంబయగుర్॥ గీ. యజ్ఞమాచరింపనడగి కూర్చినధనం । బందు లేశ
మైన నాశజేసి । కుడుచునట్టి బ్రాహ్మణుడు కాకి యైపుట్టు నపరజన్మ
మున మహాత్ములారా॥ క. అనయము దేవబ్రాహ్మణ । ధనము లను
భవించునే యధర్మ రతుడు ఘో । ర నరకమున గృధ్రంబులు । తను
వొలిచిదినంగ వాడుత్తరము పడుర్॥ క. ఆపదలత్యధికంబుగ । ప్రా
పించిన బ్రాహ్మణుండు పరువము సెడినే । రూపున నేయవి చేసియు ।
పాపంబులు బొరయడనిరి ప్రాజ్ఞజనంబుల్॥ క. భూసురు డాపదపాప
ము, చేసియు వాపికొననేర్చు శిష్టమతంబ । భ్యాసించి గాననింతలు,
చేసియతని గినిసి పల్క జెల్లదొరులకుర్॥ చ. అనఘుడు బ్రాహ్మణుం
డు ఘనుడాపదలం బడియున్నవాడు గా। వునదగ బ్రోవగావలయు బ్రో
వక దక్కిన నీచకర్మముల్ । వొనగుచు దాన బ్రాహ్మ్యమతి లోపము
గున్ననుచుర్ తదాప్తిజే । సిన నృపుడుత్తముండన విశిష్టుడనందగు న
ట్లుగా రొరుల్॥ గీ. వృత్తిగూర్చి తన్ను వెలయించు నరపాలు । డెట్టి
దైన నింద్యు డితడటంచు । సభలజెప్పునట్టి యభిమాన శూన్యుండు ।
బ్రాహ్మణుండు సెడు నుభయ పదములు॥ క. తనకపకారము జేసిన
జనునరపతి కెరుగ జెప్ప జనదు రుకమెయిర్ । గినిసి శపింపగ మరివా ।
ని నెదిరి శాసించునది మహీసురుడు దగర్॥ క. తనమంత్రశక్తియురుదై ।
జనునెల్లవిధముల నృపుని సామర్థ్యము క । న్నను గాన యెగ్గుజేసిన ।
జనునిర్ బ్రాహ్మణుడు దివ్వట శాసింపసగుర్॥ క. వెలసిన నాల్గవ వేద
ము । కలయంగా జదివి మంత్రకలితములగు వా । క్కులను మహాస్త్రం
బులచే। బొలయింపగ వలయు రిపుల భూసురముఖ్యుల్॥ గీ. పరమ జప
హోమములు చేసి బ్రాహ్మణుండు। బాహువీర్యత నెరపి భూపాలకుండు।
ధనము లొగినార్చి వైశ్య శూద్రజనములు మ । హాపదలు వాపికొను
వారలార్యులార॥ గీ. చెలగి యెల్లరు ధర్మంబు సేయునట్లు । బోధసే
యంగ బుట్టించె భూమిసురుల । బ్రహ్మదేవుండు పూర్వమా పరమప

ధము । నడువరేని యాపాత్రులై సెడుదురుర్వి॥ క. జగతిగలయెల్లవా

—*యజ్ఞకర్మ ప్రకారాది వివరము.*—

రలు । దగబోధింపంగ జాలుధర్మ మయుయులుగో । క గురులు విప్రులు
శుష్కము । లగు వాక్యములాడి సెడుదు రప్పరమ గతుల్॥ గీ. కన్య
యును యువతియును జనమాన్యతము ష, గాని వారును హీనవిద్యా
నిరతుడు । నాగ్నుడును హోమ కర్మంబు లాచరించు నట్టివారలు గౌర
సిరార్య జనులు॥ గీ. వారలట్లుసేయు వారలైన మహోగ్ర । నరకమం
దు గూలుదురు ఫలంబు, గోరిసేయు పను లపారదుఃఖాస్పద । ముల
గు తగని వారిద్రోలనిట్లు॥ క. విమల ప్రాజాపత్యము, ఖము దానము లీ
యకయ తగదు సేయగన । శ్రమొసంగి వాపికొను దా । నములీయ
క నదియొనర్చు నరుడయ్యఘుమ్ముర్॥ క. నియతేంద్రియుండు భవ్యం
డయుమహితాత్ముండు తీర్థయాత్రాభిరతా । ప్తి యుతుండైనను ఘన
మఖ । ము నొనర్పంగాదు దానములు సేయకొగర్॥ వ. అల్పదక్షిణ
లొసంగి యాగంబులు సేయంగాదు. మరియును॥ క. శ్రీయును
పుత్రులు కీర్తియు । నాయువు తేజోబలములు ననిశము జెడు బెం । పే
యది దక్షిణ లల్పము । గా యొనరించిన మహామఖము నిష్ఫలమై॥
క. హోమంబు లుభయ సంధ్యల । భూమిసురుడు సేయకొక్క పోక
దిరుగువా । డైమాస మొకటి నిర్మల । తామతి చాంద్రాయణ వ్రత
ము సేయ దగుర్॥ క. వేదము లెరుగని విప్రుడు । కాడు సదాయ
గ్ని హోత్ర కర్మంబులు బెం । పేది యొనరింప దివురుట । పాద
జునకు సరియతండు పండితు లారా॥ క. వేదంబులు చదువని శూద్రా
దులు హోమములు సేయ టత్యంతము పా । పోదయ కారణములగున
వి । వేదాత్మకములు మహా పవిత్రములగుటర్॥ క. తా నడుపందగు
కర్మము । లే నరుడు పరిత్యజించి హీనంబుల ని । ష్ఠా నిచయములగు సే
తలు । బూనునొనర్పంగ వాడు భువి పతితు డగుర్॥ క. కోరిక చేసిన
యఘముల । పారములైనను దొలంగు ప్రాయశ్చిత్తో । దారవిధుల నొ
క తెరగున, కోరిక నొనరించునవియు గూడ నయుమగుర్॥ క. ప్రాయ

శ్చిత్తఘనవిధుల । వాయునరయగోరి సేయు పాపములధిక । ప్రాయ

—*ప్రాయశ్చిత్త విధులు.*—

ములయ్యును జీకటి । తోయజ మిత్రోదయమున దొలగి చనుగతిఁ । క. అగయఁ ప్రాయశ్చిత్తవి । ధరూపము జేసి యత్యుగ్రనియతిమై । నరుఁడోడక వాపికొనుఁ । పురాకృత ఘోరపాప పుంజములైనన్ ॥ గీ. ఇహము నందు జేయు నిష్పాపంబుల । వలన కొందరును మిగుల పురాకృ । త ములవలన కొందఱుమహినెల్లెడనను । లాకృతుల విపర్యయములు బొందు॥ సీ. కల్లుద్రాగినవాఁడు కనకంబు ముచ్చిలువాఁడు గోర్గులు వ్రాయి వచ్చుదంతె । ములును నఖంబులు గలిగి యెల్లరు నవ్వ చరియించువారు దగ్గురును తీట।మూఁడిన చర్మంబు వాఁడగు గురుతల్పకుండు సద్బ్రాహ్మణు గో శిశువు । జంపినవారలు కంపు శరీరంబు క్షయరోగమును బాలిశత్వమును బొ । లచిన వారలగు విలాసంబు విద్యయు । కలిమియును బలంబు గలిగియొట్టి । వారైన దూరపలుకు వారలుతను । హృదయ భూరిసత్వ హీనులగును॥ గీ గట్టిమహారించి కుంటివాఁడగు గోవు । నణచి మూఁగయగు మహాజనముల । పలుకు లుత్త జేసి బధిరుండగు పరాంగ । నాతి దృష్టి జేసి యంధుడగును॥ క. ఈరీతి సకలవికృత శ । రీరుల వికలాంగులఁ బరీక్షించుచునె । వ్వారికి నెగ్గులు సేయకు । దారిపథమునందు నరుడు దగు నడుపంగన్ ॥ గీ. పూర్వజన్మమందు బుద్ధిపూర్వకముగా । నాచరించినట్టి యఘచయములు । వాపికొనగవలయు పరమప్రాయశ్చిత్త। విధులు నడిపిలోకవిశ్రుతముగ॥ సీ. బ్రహ్మ హత్యయు సురాపానంబు చౌర్యంబు గురుసతీ సంగమంబరయ ఘోర । పాపంబులుత్కృష్ట బాటించి పలికిన యనృతంబు నృపపంచనాభి రితియు । గురుని కప్రియముగా నెరపిన మాటలు బ్రహ్మహత్యకు సరి బ్రహ్మవర్గ । సంబునుకూట సాక్ష్యంబు మిత్రవధయు వేదంబునిందించు వాదములును । కుడువరానిదాని గుడుచుటయును మల । మూత్రములు నదులన పాత్రభంగి । విడుచుటయును నంగవెలయు పాపములారు । మద్యమానుటకు సమానములగు॥ క. వ

రుసర్ నిక్షేపనరా । శ్వరజతగుసు రత్న తామ్ర వ్రజకుసుమ భూ । శర ములు ముచ్చిలుట భువిన్ । సరియగు బుధులార కనక చౌర్యంబున కున్॥ గీ. మాతలతల సోదరులను కుమారులను కు । మారకుల భార్య లను మిత్రదారలను న్ప । పాలసతులను నిత్యంబు కేళి గొనుట । గురు సతీ సంగమము నకుసరి మఱియును॥ వ. గోవధయు కాని యాగంబు లును పరస్త్రీగమనంబు నాత్మవిక్రయంబు మాతాపితా గురు శుశ్రూ షానిరాకరణంబును బ్రహ్మయజ్ఞ విజ్ఞానంబును హోమాది పరాఙ్ము ఖ భావంబును పుత్రునిసంస్కారరహితునిగా జేయుటయు నన్నసంస్కా ర హీనుండై తమ్ముడు పూర్వసంస్కృతి సిద్ధులు వడయుటయు సంస్థి ప్రక్షేపాముల కన్యను దూషితగా జేయుటయు దూష్య వ్రతంబులను వ్రత హీనతయు జెసవులు తోటలు భార్యాపుత్రాదులను విక్రయిం చుటయునియమిత కాలంబున సంస్కార పరుండు గాకుండుటయు పితృ వ్యాదులనను కూలిపకుండుటయు కూలిగొని వేదంబులు జెప్పుటయు విక్రయించుటయు విక్రయింపరాని తిలాదులమ్ముటయు బంగారపు గ నులు మొదలగు వానియందధికారము వడయుటయు మహాయంత్ర కర్తుండగుటయు హింసాపరుండగుటయు వైద్యవృత్తి నవలంబించుటయు శస్త్రాజీవనంబును వ్యభిచారంబును భార్యాదులను వేశ్యలుగా జేసి జీ వించుటయు కట్టెలనిమిత్తము జెట్లనచి యుండు వృక్షంబుల నరుకుట యు దూష్యాన్నంబు గుడుచుటయు ఋణబంధనంబు వాపికొనకుండుట యు కానిశాస్త్రంబు లభ్యసించుటయు పాడియు నాడియు బ్రతుకుట యు ధాన్యంబులు పశువులు లోహాదులు ముచ్చిలుటయు కల్లుద్రాగు సంగనతో రమించుటయు మద్యాదులాఘ్రాణించుటయు పురుషముఖం బుగలవనితతో గూడుటయు మొదలగు దుష్కర్మంబులు సేయువార లు పతితులగుంగావున సముచిత ప్రాయశ్చిత్త విధులాచరించి కొనవల యు నది యెట్లనిన॥ సీ. పదియురెండు వర్షంబులు బ్రహ్మహత్య । చేసి న ఖలుండరణ్య నివాసుడగుచు । దానువధయించినట్టి యాతని కపా ల । కర్పరము గొనిదగు భైక్షికములు గుడువ॥ గీ. పదియు రెండు వ

ర్ణంబులు బ్రాహ్మణుండు । ద్విగుణము నృపుండు వైశ్యుండు త్రిగుణ
ములు చ । తుర్గుణంబులు పరమ శూద్రుండు బ్రహ్మ, హత్య చేసి
మహాపథుల్ నడుపవలయు॥ గీ ఆహవంబున దెగినైన నగ్నిహోత్ర।
సంస్కృతాత్మాప్తి జనినైన కృత్రిముండు। దాత్తరథంగి నశ్వమేధం
చేసి । నైన నొగి బ్రహ్మహత్య దాననప గలుగు॥ వ. అశ్వమేధం
బు చేసినైన స్వార్జితములగు గోగణంబులు చేసి గోయాగంబుచేసి
యైన నభిజిద్విశ్వజిదాదులు నడిపి నైన నియతేంద్రియాహారుండై
వేదంబుజపించుచు నూరుయోజనంబులు నడిచినైన వైశ్యుండు బ్రహ్మ
హత్య దోషంబు వాపికొనునదు వెండియు॥ గీ- బ్రాహ్మణుండు జాతి
మాత్రుడై బరగు బ్రా । హ్మణుని వధముచేసి తనస్వధనము లుత్త ।
ముండు వేదార్థ వేదియు పండితుడగు । బ్రాహ్మణుని కొసగి వాయు
నఘపాతకంబు॥ వ. జాతిమాత్రబ్రాహ్మణ వధము చేసిన బ్రాహ్మణుం
డు హవిరన్నంబు గుడుచుచు వేదమంత్రంబులు జపించుచు వశీకృత స
ర్వేంద్రియుండై ప్రవాహాను గమనంబుగా సరస్వతీనది నడుపవలయు
నని కొందర మతంబు॥ గీ. పదియు రెండు వర్షంబులు బ్రాహ్మణుండు ।
వనమునవశించి పిదప భవ్యగతిలూన । కుంతల శ్మశ్రుడు ఖరుడై గో
ష్ఠమునందు । నైన కెరుమూల మందైన నగునసి ప॥ క. అణువును జెద
రక గో । బ్రాహ్మణులకు నాపదలు గ్గనప్పుడు తద్ర । క్షణ మా
చరింప నేగి మ । రణమున్ బొందిన నరుడు దొరగు పాపములన్॥
గీ. బ్రాహ్మణుల కెల్ల ధనములు పంచిపెట్టి । బ్రాహ్మణ సహస్రము
జ్వల భక్తిగొలచి బ్రహ్మవిజ్ఞాన రతిమేనవాయగల్గి బ్రహ్మహత్య దోష
ము వాయు పండితుండు॥ క. ఈ తెరవున నువ్రత నిష్ఠాతిశయతపదియు
రెండు నబ్దంబులు వి । ఖ్యాతిమెయిన్ గడపి మహా । పాతకములు
వాయుద్విజుడు పండితులారా॥ గీ అవభృథస్నాన మొనరించు టశ్వ
మేధ । మాచరించుట పుణ్యాత్ము లైనవార । లిచ్చలు సమాగతులు
గారహించుట నర । పాలకుడు బ్రహ్మహత్యాపాపంబు వాయు॥ గీ. ధ
ర్మమునకు హేతువు లత్యుదాత్త మహిమ । గలుగు వారలు విప్రులు

గాన వార । లా ప్తిదనుగొల్చుచుండు నరాధిపుండు బ్రహ్మహత్య దోషంబును బాయు టరుదె॥ క. వేదవిదులు నుత్తములగు । భూదేవులు సర్వలోకముల పూజ్యులనం । గాదగు వారలగొల్చు న్న । పాదులు పాపములు బాయు ననుటరుదగునే॥ గీ. సేయుడివి యెల్లవారును సేయకుడివి । యనుచు శాసింపుచుండు మహామహుండు, బ్రాహ్మణుం డెట్లు జేసియు పాపభయము । బొరయడసిరి కొండ కు ఘనుల్ పూర్వ ఋషులు॥ ఎల్లవారిలకును విధు లెరుగ జెప్పి, బ్రాతి నియుడి గుత్తమ బ్రాహ్మణుండు । బ్రహ్మహత్యాది సకల పాపములు దొంగు । నిమిషమాత్రంబు చనక ననిరి విబుధులు॥ క. పాయుకగర్భస్ను తయా। త్రేయ వధయు బ్రాహ్మణుని వధించుట కథక । ప్రాయములు బ్రహ్మహత్యకు । జేయునటయు విధులు వాని సేయగ నలయుర్॥ క. ప్రతికూలము లాడికురు ని, మతి వొప్పించుటయు నిమాలి యొరునితో । వితథములు సెప్పిపుచ్చుట । యుతగిపు బ్రహ్మఘ్న దోష మొదవుర్ దాకర్ ॥ గీ. స్త్రీసుహృద్వధయును నిక్షేపధనము । ద్రుచ్చిలుటయు మహాజనంబుల మనములు । నొవ్వబల్కుటయును గానను చితిములవి, బ్రహ్మహత్య దోషమునకు స ధవ్యులాం॥ గీ. బ్రాహ్మణుడు కల్లుద్రావిన పాతకంబు । వాయు నత్యుజ్వలతరాగ్ని నస్నానిన । కల్లు ద్రావిశరీరంబు గ్రాగుదాన । గాని నదియు విశుద్ధంబు భూనుతంబు॥ గీ. మునిగ పర్యంతిమును గోమయరసమైన । నేయిమైన పాలైనను నీళులయిన । హీనతమును గోమూత్రమైన ద్రావి । బాయవచ్చు సురాపాన పాతకంబు॥ గీ జటియుధ్వజియును వాలసప్రకృతియు । నైకణాన్నములైన పిణ్యాకమైన । రాత్రినొకసారి దినుచు వర్షం బొకండు । గడుపకల్లు ద్రావిన పాపమడగు నిజము॥ గీ. అన్నములలో న మలముగా నెన్నగబడు।కల్లు పాతకములకది కారణంబు।గాన నెల్లసుమలమసికల్లు రోయు, వలయు నంటిన పాపముల్ పులిమిబుచ్చు॥ గీ. గాడి యనమాధ్వియన పౌష్టికంబనంగ । కల్లుమూడు తెరంగులు కడము వెలయు । వానిలోనెద్ది యేనియు నానినను స । మానపాతక మయ

గుధీ మంతులార॥ క. మద్యంబులు రుచిచూచిన । హృద్యంబులు గాఁగ
దోఁచు హేయములయ్యె । సద్యస్సారము లగుటన । విద్యోదయ
కారణముల వియ్యుడుగ వలయు॥ గీ॥ యక్షరక్షః పిశాచాన్న మరయ
మద్య । మధమమెల్ల పదార్థంబు లందుగాన । బ్రాహ్మణాదులు ద్రా
వరు పాతకములు । లీనమైదాన నుండుట మానులార॥ క. ఏవిప్రుండి
చ్చలుసు । ద్రాక్షావిమల బ్రాహ్మ్య మొకవెరవున సేవించి వా । డై
వాఁడు శూద్రుడగు మఱి । లేవు వినుడు వానికెందు లింగత్వాదశల్॥
వ. మద్యము సేవించినవాడు చేసికొనవలయు ప్రాయశ్చిత్తవిధులు
మున్నెఱింగించితి నింక చౌర్యంబునకగు విధులు వినుండని యిట్లనియె॥
ఉ. స్తేయమొనర్చినట్టి జగతీసురు డాత్మగలంగి దీనుడై । పోయి నృపా
లుతోడ తనపోయిన పోకలు జెప్పిదండనం । బాయతబుద్ధి సేయుమను
టంచిత ధర్మపథంబు పాపముల్ । హాయుసతంబు దాన కుశలరబగు
జిత్తము పాకభూతిమై॥ గీ. స్తేయమొనరించి కరము లజ్జించియొరుల ।
జెప్పకే కాకియైపోయి గొప్పయడవి । జొచ్చిఘోరతపముచేసి శుద్ధుడ
గుమ । హీనురుడు పాత్రతముడై యనిరి విబుధులు॥ క. ఏవిధులు
బ్రహ్మహత్యకు । పావన కారణముల వియపారాప్తి మహీ । దేవునుచౌ
ర్య క్రియలకు, గావుంపగవలయు దానగను శుద్ధదశల్॥ గీ. గురుసతీ
తల్ప కుండగు కుటిలబుద్ధి । తప్త లోహమయంబగు తల్పమందు । ప
వ్వళించినవాయు నప్పాతకంబు । గాయమంతయు నొకతఱి గాలికమర
గీ. తప్తలోహమయంబగు తరుణివిగ్ర । హంబునా లింగనము చేసినైన
వాయు । గురుసతీగ మనంబున పరిగణించి । నట్టి దుష్కరపాతకం బా
ర్యులార॥ వ. ఇదిమన్వాదుల మతంబింక మఱికొందరు బుధులసారాభి
ప్రాయంబులు వినుండని యిట్లనియె॥ గీ. స్వయముగా వృషణములు
శిశ్నము ను గోసి । వైచి ప్రాంజలియగుచు తీవ్రమగు వేగ । నాధికంబో
పినైరృతీది శాభిముఖుడు । నైయతిశయత్వరస్ఫూర్తి నాగకరిగి॥ గీ భూ
రికేశన ఖశ్మశ్రుధారియును స । మాహితుండును ఖట్వాంగుడఘక
జీర్ణ । వాసుడువిని యతాత్ముండునై సలుప న । లయు ప్రజాపతి

యజ్ఞంబులాతిగాక॥ వ. ఫలమూలంబులైన హవిస్సులైన నియతంబు
గా భుజించుచు నింద్రియ వికారంబులణపికొని శుద్ధుండై మూడుమా
సంబు లడవియందు చాంద్రాయణ వ్రతంబు నడుపవలయు ననియు
పెద్దలుజెప్పి రివ్విధులన్నియు గురుసతీ గమనదోషంబు నివారించుకొను
సాధనంబు లిల్లు బ్రహ్మహత్యాస్తేయ సురాపాన గుర్వంగనా గమన
దోషంబులు శాంతిజేసి కొనువిధులు జెప్పితినింక సమస్త పాపంబులు
ను నాపికొను ప్రాయశ్చిత్త విశేషంబు లెరింగింతు వినుండని యిట్లని
యె॥ చ. అమలిన గోవ్రజంపిన దురాత్ముడు గోష్ఠమునందునొక్క మా।

—గోహత్యాది పాపనివారణ ప్రాయశ్చిత్త విశేషము—

సము నివసింపగా వలయు సాధువు నిర్మదమత్సరుండు సం। యమియు
నున్నై జెలంగక భయంబును దోపక నర్థిగోవు మూ। త్రము కడుపార
ద్రావుచు పరాయణతావ్రత నైష్ఠికంబుగన్॥ క. గోచర్మమంబరముగా
దోచును హవిరన్నములు వెనుక ధ్యానంబున్। యాచించి కొనిన
కూడును। నీచంబన కరి రెండు నెలలుగుడుచుచున్॥ క. గోరజము మే
నుగప్పం। గా రేపునుమాపు గోవ్రకడ నిద్రా ని। ష్ఠాగతుల నుండు
టిదియొక। సారపథము సర్వశాస్త్ర సమ్మత ముర్వీన్॥ క. గోమూత్ర
ముగొని స్నానం। బేమరక నొనర్చుచున్ మహీనిష్ఠ దగం। గామూస
యుగము బుచ్చుట। క్షేమహితులు సువ్రతంబదియనిరి పేర్మిన్॥ క. గో
రజమున్ ద్రావి నమ। స్కారంబులు జేయుచున్ బగలెదురు చను
నో, ప్పొనన్ గోగణములకు న। పారంబగు భక్తివాయు పాపచయం
బుల్॥ సీ. గోవ్రశరీరంబు గ్రోకుచు మాటికి నతులొనర్చుచు సహాయ
త్వబుద్ధి। గోవ్రు పరుండిన కూర్చుండుటయునది నడచిన దానునడ
చుటయును। బరువెత్తి పోయిన పరువిడుటయు నిచ్చలును మేయుబ
చ్చికయును జలములు। ద్రావ నిచ్చుటయును దగుగోవునకు నపాయం
బైన తనశక్తి నెనదనుక। రక్షణంబు సేయు దీక్షయువలయు నె। వ్యా
ఘ్రసస్యమైన బారిగోవ్రు। మేయు చుండజూచి పోయిచెప్పక యెరుం।
గని విధంబుననుండ గలుగుటొప్పు॥ క. క్రేపు చనియావుపాలు మ।

హాహరి తుష్టిమెయిగుడువ నది గన్గొనిదా । నాపుటయును నెప్పటయు
ను । పాపంబగు వలవదటిపను లెవ్వరికిన్॥ క. గోవృల పైవిశ్వాసముగా
ప్రించుచున్నిమెలగగా నేర్చిన వా । దేవధులు సేయకుండియు । గోవధ
పాపంబు వాపి కొనువాడ యగున్॥ గీ. పదునొకడు వృషభముల ని
చ్చ్యాడివిడచి । బ్రాహ్మణోత్తములకు మహార్ఘంబు లొసగి, యావు
నెరుగక జంపిన యఘము వాపి, కొనునగడు దీనులకు బ్రీతిగూర్చినత
ము॥ క. పాయక నియతిమెయిన్ చాం, ద్రాయణమానడిపి సమస్త
ధనములు భవ్య। శ్రేయస్కరులగు విప్రుల, కాయతమతి నీగుటొక్క
యనునరిరి బుధుల్॥ గీ. రాత్రివేళ నిర్జర ప్రకరంబు సం । తోషమం
దనాల్గు త్రోవలకట । గూడుచోట కూడు కూరలు వండిపి । సర్జనం
బు సేయు జనుగును దగు॥ క. గోవధ యించుక యెరుగక । గావించి
న వారలీ ప్రకారములు సదా । పావనతాంశ సేయుం । గావలయున్
సేయుదేని కడుపాపులగున్॥ క. ఎలమి వ్రతస్థులు రేత । స్ఖలనంబున
మున్నుదారు గావించిన యా । త్యలఘు మహాస్వ్రతముల । ఫలము
ను తేజమును గోలుపడుదు రరయగన్॥ గీ. వ్రతము జెరచి కొనినవార
ల శుద్ధి తే । జంబు వాయు దేవు శక్రుదేవ । గురుహుతాశనులను బొ
రయుగావున వ్రత । స్థులకు జాల నియతినలయనున్వ॥ గీ. స్పృహజెలం
గ కేడు గృహములదగు భిక్ష । లాచరించి లబ్ధమైన యన్న । మొక్క
పూటగుడుచు చొకరోదు త్రిషవణ । ములు నొనర్చి శుద్ధి బొరయు
వారు॥ గీ. వ్రతము జెరచుకొనినవారు గర్ధభయాగ । మాచరించి గ
ర్ధ భాజినంబు । చీరగాగనాత్మ చేష్టితములు జెప్పి । కొనుచు భైక్షిక
ములు గుడువవలయు॥ గీ. సాంతపన కృచ్ఛ్రమునడుప జనుకులంబు ।
జెరుప గల్గు కర్మంబులు సేయునవ్వ । డాతడెలమి ప్రాజాపత్య మాత్మ
గోర । కొద్ది మెయి నేకుడేని నశించు నిజము॥ గీ. సంకరాపాత్రకృ
త్యముల్ సలుపువాడు । బాయక నియతిపేర్మి చాంద్రాయణంబు । న
డుపవలయు యవాదులు గడచుచునొక । మాసము సమస్త శాస్త్ర
సమ్మతము పేర్మి॥ గీ. బ్రాహ్మణుండు వత్సరంబులు నాలుగు । నడుప

వలయు వ్రతముకడు వినియతి । క్షత్రియుని వధింప గానగు పాపంబు।
వాపికొనుట కిచ్చ నరగిమరి॥ వ. వైశ్యుని వధించి పదునెనిమిది
మాసంబులును శూద్రుని వధించి తొమ్మిది నెలలును వ్రతంబు నడపి
బ్రాహ్మణుండు పాపవిముక్తుండగు॥ గీ వృషభ మొక్కటి గోవులు వే
యియును మ । హాత్ములకు నీగి శుద్ధిబ్రాహ్మణుడు వొరయు । కామ
మించుకయును లేక క్షత్రియుని వ । ధించు పాపవిముక్తుడై తేజమెసగ॥
గీ వృక్షమూలనివాసుండు విమలమతి యు । జటియునై బ్రాహ్మణుం
డిచ్ఛజనకమూడు । వత్సరంబులు నడుపగా వలయు వ్రతము । లోపి
బ్రాహ్మణవధనైన పాపమునకు॥ గీ. వైశ్యునేయిచ్ఛయును లేక వధము
జేసి।నూరుగోవులు శూద్రునినురుము జేసి।పదియునొక్కడువృషభముల్
మొదవలన్ని । యును నొసగి బ్రాహ్మణుడుశుద్ధి గనునగంగ॥ గీ. మా
బలను ముంగిసల సురి కుర్కురముల । కాకముల గోధికముల మం
డూకముల బి । డాలముల వధముచేసి గడుకశూద్ర । వధమునైన వి
ధులుసేయ వలయుద్విజుడు॥ గీ. మూడుదినములుజపనిష్ఠ మొనసినైన।
క్షీరమును ద్రావినైన నుపాసయోజ । నంబులు నడచియైన జలంబు
లాడి । యైనత త్సకములు వాయంగవలయు॥ వ. పాముజంపి తీక్ష్ణా
గ్ర లోహదండంబును నపుంసకుంజంపి లాలభారసీస మాషకంబును
సూకరంబు హతంబుచేసి ఘృతభాండంబును తిత్తిరిందెగటార్చి జతురా
షక ప్రమాణతిలలును జిలుకనణంచి రెండుసంవత్సరంబులు వయసుగల
దూడను క్రౌంచంబు ద్రుంచి మూడేండ్ల పడ్డను హంసలను బలాకం
బులను బకంబులను మయూరంబులను కోతులను డేగలను భాసంబు
లనుసమయించి గోవును గుఱ్ఱంబును గూల్చి వస్త్రంబును యేనుగును
గ్గాడినల్లనివర్ణంబుగల యెనుబోతును గొఱ్ఱెను మేకను జాక్యాడి
యొక్క గిత్తయును గాడిద బీచమణచి యారుమాంసంబులు వయసు
గల్గ కేపును దానంబు సేయవలయు॥ గీ. అమరుక్రవ్యాదములగు మృగ
ములజంపి । పాలధిక మిచ్చు గోవును పొల్పవత్స । మైన యాపుమూం
పాదులర్ధిదినని । మెకముల వధియించి యీనగు నకుటిలమతి॥ గీ॥ కన

కకృష్ణలమీనగు గినిసి యొంటె । సమదముచేసి యంగనజంపి చర్మ ।
పుట ధనుశ్శాగములు వర్ణములకు నాల్గు । నకు దగంగ నొసంగుటన
ఘనతరంబు॥ క. దానము లీయగ శక్తుడు గాని మనుష్యుండు సేయగా
దగు వ్రతముల్ । నానావిధముల తనకను । నైనను గాకున్న శుద్ధియ
లవడ నెలమిన్॥ వ. అస్థి మతంబులు వేయు ననస్థి మతంబులు వేయును
సత్వంబులు జంపినవాడు శూద్రుని వధించి శుద్ధి బొరయ జేసికొను
విధులు గావింపవలయు. నస్థి మతం బొక్కటి జంపి యొక్క పణంబు
దానంబు సేయుటయు ననస్థిమతంబు వధించి ప్రాణాయామంబు సేయు
టయు నవశ్యంబు॥ క. ఫలదానములగు వృక్షం । బులు గుల్మలతా స
మూహములు నిత్యము బెం । పెలమి నరికి జంపిన పా । డలఘునియ
తి జపముసేయ నగు మంత్రంబుల్॥ వ. నూరుమార్లు జపించుట ము
ఖ్యము॥ గీ. పెలయునన్నాదులును రసంబులును పండ్లు । పుష్పములు
నొసగు తరువుల పొదల లతల । నరికి చంపినవాడు బొసగ సేయ ।
దగు ఘృతప్రాశనము పిశోదనము దివ్వుట॥ వ. ఇది కొందర మతంబు॥
క. ఎలమిమెయి కర్షనక్రియ । మొలచిన యోషధులు పిపనములబుట్టి
నము । జ్వలములగు నవియును వృధా । బొలియించిన దుష్టుడు నడు
పునది వ్రతంబుల్॥ వ. పాలుద్రావి గోవు వెంట నొక్కదినం బరగవల
యునని కొందఱు మతంబు హింసారతినగు పాపవిముక్తి కొరకు సేయ
నగు విధులిట్లు సెప్పం బడియె నింక నభక్ష్యంబు లెఱింగియైన యెఱుం
గకైనదిని చేసికొననగు ప్రాయశ్చిత్త విధులు వినుండని యిట్లనియె॥

—*అభక్ష్యభక్షణ ప్రాయశ్చిత్తవిధులు.*—

గీ. హృద్యమనుచు నెరుంగక మద్యమాని । పరమ సంస్కారములశుద్ధి
బొరయు నరుడు, బుద్ధి పూర్వకముగ ద్రావి బొలచు నేస । బాయడె
న్ని విధులను తత్పాతకంబు॥ క. అతిభంగి మద్యభాండ । స్థితజలములు
ద్రావునెవడు దెలియక నతడిం । పుతగంగ శంఖపుష్ప । శ్రిత జలము
లు ద్రావునది నిశీపంచకముల్॥ గీ. కల్లునంటిన నిచ్చిన గైకొనిన మ
హీసురుడు మూడు దినములుల్లాసము సెడి । దర్భసంభృతి జలములు

ద్రావవలయు। జపము సేయుచు నిర్జన స్థలము నిలచి॥ వ. శూద్రుని
యెంగిలి జలంబు లెఱుంగక ద్రావిన బ్రాహ్మణుని కివ్విధియ యవ
శ్యంబు॥ క. సోమమఖంబును బ్రాణా। యామంబులు సేయుచున్
దినత్రయము విశి। ష్టామృతము లంటవలయు వృ। థా మద్యముదా
వి గొనిన ధాత్రీసురుడున్॥ క. అమరగముల మూత్ర ప్రా। శ్యము మ
ద్యము నంటుటయు నెసగిన ద్విజాతుల్। క్రమముదగ పునస్సంస్కా।
రములొనరించికొనునది పరాయణతాస్థిన్॥ గీ. వ్రతములును భైక్ష్యచ
ర్యంబువపనమేఖ। లములుదండంబును ధరించు క్రమముగాదు। సంస్కా
తావాప్తివేళయు నాసమయమందు। మూడుజాతులవారు నమోఘనియ
తి॥ గీ. స్త్రీలుశూద్రులు నెంగిలిజేసియిడిన। యన్నములభక్షణీయంబు
లామిషంబు। దినిన బ్రాహ్మణుడోగియేడు దినములుయవ। మిశ్రిత
జలంబు ద్రావుచు మెలగవలయు॥ గీ. అనయము నజీర్ణతరములై యెన
యురసప। దార్థములు గుడువనవిజీర్ణతములుగాక। కడుపులో నెంత
కాలంబు గదలకుండు। నశుచియగు నంతసేపు ధరామరుండు॥ గీ. ఊ
రబందుల నక్కల యుష్ట్రగర్ధ। భాములకరటగృధ్రప పికాత్మకముల।
మూత్రమలము లెఱుంకగ పాత్రభంగి। గుడిచి చాంద్రాయణాదులు
నడుపవలయు॥ గీ భోజ్యములు కవకములును నభక్ష్యమాంస, ము
లును సూనస్థమగు శాకములును గుడిచి। బ్రాహ్మణుండు చాంద్రా
యణవ్రతమున నుప। వలయు నియతియుదాల్మియు నెమిబొలచి॥
సీ. క్రవ్యాదసూకర రోష్ట్రభరకుక్కుటకాక నరజలపక్షిగణముల మాం
స। మాస్త్రిమైగుడిచిన తప్తకృచ్ఛ్రములొప్ప బ్రహ్మచారిజెలంగి మాసి
కాన్న। ములు భుజించి దివసంబులమూడు నుపవాసమున బుచ్చుట
యు నొక్క దినమునియతి। నుదకంబుద్రావుటయు దగు నెల్కలునుమా
ర్జాలంబులును వాయసములుముంగి। సలును గూబలుకుక్కుటములును
గుక్క। లంటికొనిన యన్నంబు మృతాన్నములును। కేశకీటాదిదూ
షితాప్రాశితాన్న। ములును దినువాడు సద్విధుల్ సలుపవలయు॥
వ. బ్రహ్మనస్ఫల స్వేదతజలంబులు ద్రావుటయు వానికి ముఖ్య ప్రాయ

శ్చిత్తవిధియెయ్యుండు॥ క. తెలియక నభక్ష్యముం, బులగు పదార్థము
లు నన్నములుగుడిచిన వా । డలఘునియతిమెయికృచ్ఛ్రం । బులునడపి
విశుద్ధిబొందయు భూమానుతులారా॥ వ. అభక్ష్యంబులగు నన్నాదులుగుడిచి
చేసికొనవలయు ప్రాయశ్చిత్తవిధులు జెప్పితినింక ముచ్చిలుట వలన
నయిన దోషంబులు వాపికొన నడుపవలయు విధులు తేటపరతు వినుం
డని యిట్లనియె॥ క. తగనొసెడి కడు సజాతీ । య గృహంబుల ధాన్య
జాతులన్నంబులు వే । చిగొనిన బ్రాహ్మణుండొక యే । డు గడగి కృ

—*చౌర్య కర్మ ప్రాయశ్చిత్తవిధులు.*—

చ్ఛ్రంబులన్ నడుపఁగావలయున్॥ క. జలములు గృహములు క్షేత్రం ।
బులు పురుషుల నంగనలను ముచ్చిలిన ఖలుం । డలఘునియతి నడు
పంగా । వలయున్ చాంద్రాయణం బవశ్యము పేర్మిన్॥ గీ. అల్పసారం
బులైన ద్రవ్యంబు లొరుల । మందిరాదుల ముచ్చిలు మానవుండు ।
సాంతపన కృచ్ఛ్రము నడుప జను వినియతి । దాన శుద్ధుండగున్ మ
హామహాసులార॥ గీ. భక్ష్యభోజ్యంబులును మూలపర్ణకుసుమ । యానశ
య్యాసనంబులు నపహరించి । పంచగవ్య విశోధన భవ్యవిధులు । నడపి
పరిశుద్ధుడగు మానవుడు ధరిత్రి॥ గీ. తరువులును కాష్ఠతృణములు తం
డులాదు । లామిషంబును చర్మంబు లపహరించి, మూడు దినములు
నియతిమై కూడు కూర । లుడిగి మానవుడొక చోటనుండు టొప్పు॥
గీ. మణులు ముత్యంబులును విద్రుమములు తామ్ర । రజత కాంస్యలో
హంబులురాలు నపహ । రించిన మనుష్యుడొప్పి పంద్రెండు దినము ।
లమర నుండంగ దగుతెండులములు దినుచు॥ గీ. తాళ్లగంధంబులును
నౌషధములు పత్రు, లేకశఫములు ద్విఖురంబులేకతంబ । కోశ
ముల కీటకంబుల గోయలనగు । వస్త్రములు ముచ్చిలించినవాడు
దిరిసి॥ వ. పాలు ద్రావుచు మూడుదినంబు లుపవసింపవలయునిట్లుచౌ
ర్యంబునకగు విధులు జెప్పితి నింక మున్ను జెప్పినవైనను మరికొన్ని విధులు
తేటపరతు వినుండనియిట్లనియె॥ గీ. కొడుకుభార్యయందు కూతునందు
నుమిత్ర। పత్నియందునాత్మ భగినియందు। మాలదానియందు లీలనిం

ద్రియమిడ । నలయుగురునిపత్ని గలయువాడు॥ క. ఈయంగనలరమిం
పగ । బోయినమనుజుండు పూర్వపుణ్యంబులు గో, [illegible]ఖునరకంబునం
బడు । వాయకనదిగా నయట్లు వలసెనతనికిన్॥ గీ. పరులకాంతలందు
బడబాదులందు జ । లంబులను గజస్థలయుగునింతి । యందు స్త్రీ
మిడినయధముండు సాంతప । నవ్రతములు నియతినడుపవలయు॥ గీ
యానములయందు శకటాదులందు సూతి । మెచ్చుగలవాడుపగల ర
మించువాడు । పురుషరతిసేయువాడు నంబరముతోడ । నీటమును
గంగవలయు ముమ్మాఱుదివిరి॥ వ. అంటగూడని దానియందు నాత్యజ
స్త్రీయందు దుష్టవనితయందు శుక్లంబిడినవాడు పంద్రెండు వత్సరంబు
లు చాంద్రాయణాది కృచ్ఛ్రంబులు నడుపవలయు॥ గీ. ఏద్విజుండు శూ
ద్రునింతిరమించువా । డలఘు నియతినొరుల నంటకోపి । వత్సరత్ర

—*పతితసంసర్గజనంబులు చేసికొనవలయు విధులు.*—

యంబవశ్యంబు సన్మంత్ర । జపవిశిష్టవిధులు జరుపవలయు॥ వ ఇంక
పతితులకు వారల సంసర్గంబు సేయువారలాచరించి కొనవలయు విధు
లు జెప్పెదు వినుండని యిట్లనియె॥ గీ పతితునకు దానితోడ యిచ్చుబఱ
గియెవ్వ । డాచరించును సాంగత్యమట్టివాడ । యగుచు తండాతపథక
ప్రయాసమోపి । పిదప శుద్ధిబొందయువిధుల్ పెంపునడపి॥ గీ. పతితు
డైనవాడు బరగింపవలయు వ్ర । తము సేయునది యతండుదిరిరి । పతి
తునంటవలుక పాపంబగుననియె । మనువులోకహితము మానితముగ॥
గీ. పతితుడైనవాడు బరగించునదిసపిం । డీకరణము బయుల ప్రాకటము
గ । నవమినాడు తనగురువుల పురోహిత । జ్ఞాతిబుత్త్విజాద్య జనముతె
దుట॥ గీ దక్షిణాదిముఖంబుగా దనరియుదక । పూర్ణఘటము పదం
బునబోర్లగించి, తగ సపిండీకరణముపాత్రంబుచేసి, యొకయహోరా
త్రమశుచియై యుండవలయు॥ గీ. వాడుపిత్రకర్మమొనరించు వాడగుతఱి,
వానితో మాటలాడగావచ్చు నెల్ల । వారలదిగడచినపిదపగోరియుంట,
పలుకగాదని రార్యులు పలుప్రరుమునః॥ గీ. జ్యేష్ఠుడయ్యునుపతితుండు
జ్యేష్ఠభాగ । ములు గొనంగ నపాత్రతముండువృత్తిబరగుచుండు కనిష్ఠు

శాభాగములు స । మస్తమును గొనువాను ధీమంతులార॥ గీ. పదము చే బోగ్గంగిన భాండము గొని । వాడుశుద్ధ జలంబుల నాడిపిదప । తన గృహాము జేరి యధిక తత్పరతజెలగి । జ్ఞాతికార్యంబు లొనరింప గడగవలయు॥ క. పతితయగు నంగనయును । మ్మతినీ విధులాచరింప బరగునె మిత । త్పతి యాయమును ప్రవృత్తి ని । రతజేయుటయుగ్గదగుగ్ పరమఋషులారా॥ క. ప్రాయశ్చిత్తవిధులు నిర । పాయస్థితి నడుపకుండు పాపరతునితో । సేయజనదు సంసర్గమ । పాయంబగు వాని వలన ప్రజలకునెల్లగ్॥ గీ. అంగనల బాలురను శరణాగతుల వ । ధించిన ఖలుండును తనకు దివిరి మేలు । సేయువానికి నపకృతిసేయు వాడు సథము లనబగువారల నంటరాదు॥ క. ప్రాయశ్చిత్తాది విధులు । సేయునయిన వారలను విశిష్టచరిత్రుల్ , డాయజనదు పాపంబు న । పాయంబును గలుగుగాన పండితులారా॥ క. వేదంబులు జదువక శూ । ద్రాదుల సాంగత్యము తనకనుకూలముగా । మోదించు ద్విజుడు నను పం । గాదగు సద్విధులు లోక గర్హితుడగుటగ్॥ క. అమరనిషేధము లగు దా । నములుగొనిన విప్రుడా ధనములన్నియు ను । త్తములకు నీగిజపంబు త । పము చేసి విశుద్ధిబొరయు బహుకాలమునగ్॥ వ. కానిదానంబులు గొనినవాడు సావిత్రీత్రయము వేయిమార్లు జపించుచు క్షీరాహారుండై గోష్ఠంబుల వసించి పరిశుద్ధుండగు వెండియు॥ గీ. పాలుమాత్రము ద్రాపుచు బ్రాహ్మణుండు । తనుగతి గృశింప నాలనుందలు వసించు । చోటనివసించి యొరులతో మాటలాడ । కుండునదియ నిరి కొందరు యోగ్యతములు॥ గీ. ఇంకనిట్టిదానంబులే నెన్నడుగొన । నను చు శపథంబు చేసి నయంబుమెరయ । నావులకు గడ్డి నొసగి మాన్యమతి వినతు । లాచరించునది యాబ్రాహ్మణాధముండు॥ గీ. బ్రాత్యయాగంబు లభిచారవర్తనంబు । కాని సేతలు నింది తేచ్ఛానిరతియు । నాచరించిన బ్రాహ్మణుండరయ మూడు కృచ్ఛ్రములు నడపిపరిశుద్ధ వృద్ధిబొరయు॥ క. శరణాగత సంరక్షణ । మరయక వేదములు జదువ కడరుధరిత్రీ । సురుడు పరిశుద్ధుడగు వ । త్సరమొక్కటి యవలుదిను

ము చరియించితగన్॥ గీ ఖరతురంగోష్ట్ర ఫేరుకుక్కురబిడాల, విడ్వరా
హాదిదష్టుడై విప్రుడర్ధి । బొలచివాయు నిరోధంబు సలిపిశుద్ధి । బొరయు
ననిరి మహాత్ములు భూనుతముగ॥ గీ ఆదరమునపంక్తి కర్స్వాతములుగా
ని । వారితోడ కూడు నిరునంటె, భూసురాధముండు మాసంబుజపము
సే । యునది యన్నముడిగి యొక్కచోట॥ క. కామించి యుష్ట్రఖర
యా । నామోదముజెలగి విప్రుడతిశయప్రాణా, యామములు నడు
పవలయు ని । రామయ నీరంబులన్ దిగంబరుడగుచున్॥ క. మల
మూత్రస్ఫాయాదులు । జలముల విడచిననరుండు సమ్యగ్భక్తిన్ । వల
నుజెలగి స్నానముచే । సిలాలితగోవ్ర సంస్పృశింపగ నలయున్॥ క. వే
దోదితకర్మముల । త్యాదరమున సేయకుండునాతడు వ్రతసి । ష్ఠాను
లుడిగిన ఖలుండు స । దాదుఃఖితమతియు సేయదగు భవ్యవిధుల్॥
క. హుంకారము విప్రునిపై । త్వంకారంబధికవిద్య దగునాతనిపై,
శంకింపకగావింపజ। నుంకర్మవిశుద్ధి వారనువుగానియెడన్॥ గీ బ్రాహ్మ
ణుండెంత కర్మలోపముననుండు । నైనదండింపగాదు నరాధిపుండు ।
కర్మలోపంబుజేసి దుర్గతులగూలు । గాన వానికి నదియుశిక్షాక్రమంబు॥
గీ. బ్రాహ్మణునిజంప యత్నంబు బరగజేయు । వాడు నరకంబునంబను
వత్సర శత, మురుకదండించి వధసేయ నుద్యమించు । వాడునుడియు
ను వేయిసంవత్సరములు॥ గీ బ్రాహ్మణుని శోణితంబెన్ని పాంశుకణ
ము । లవనిదడుపు దొలంగక నన్నివేలు । వత్సరంబులు దుర్గతి వడు
గడంగి, ప్రహరణం బొనరించిన పాపరతుడు॥ గీ. ఉత్తమ ద్విజు వధ
సేయ నుద్యమించి । కృచ్ఛ్రములు మరియు నుజ్వల కృచ్ఛ్రశతము । దం
డనముచేసి కృచ్ఛ్రశతంబులు నతి । కృచ్ఛ్రములు నడుపవలయు బిట్టే
సియుణచి॥ క. జ్ఞానాజ్ఞానవశంబుల । దానొనరించిన మహాఘుతతులు
నరుడాగిన్ । బోనణచి కొనసమర్థుం । డై నెగడున్ కృచ్ఛ్రములు
నియతినడపిభువిన్॥ వ. మూడుదినంబులు ప్రాతస్సమ యంబులను
మూడు దినంబులు సాయంతన వేళలను మూడుదినంబు లయాచితంబు

—*ప్రాజాపత్యాది మహావ్రతముల తెరంగు*—

గనుగుడుచు మూఁడుదినంబులు నిరాహారుండై యుపవసించుచు నుండునట్టివిధి ప్రాజాపత్యంబనియును గోమూత్రంబును గోమయంబును పాలును పెరుగును నేయియు కుశోదకంబు ననంబరగు నీయారు రసంబు లారుదినంబులు దినంబున కొక్కటి చొప్పున ప్రాతస్సమయంబులఁ ద్రావుచు నేడవదినంబుపవసించి యుండుట సాంతపనంబనియును ప్రాతస్సాయంసమయంబుల నయాచితంబుగా నేకైక గ్రాసంబు గొనుచు మున్నుజెప్పిన సామాన్యకృఛ్రంబు తెరంగున నడపుట యతికృఛ్రంబనియును మూఁడుదినంబు లుష్ణోదకంబును మూఁడుదినంబు లుష్ణక్షీరంబును మూఁడు దినంబు లుష్ణఘృతంబును మూఁడుదినంబులుష్ణ వాయువు నాహరించుచు నేకవార స్నాననియతినుండుట తప్తకృఛ్రంబనియును నియతేంద్రియుండును పరిశుద్ధుండునగుచు ద్వాదశాహంబులు నిరాహారుండై యుండుట పరాకనామక కృఛ్రంబనియును ప్రతిదినంబును సాయంప్రాతర్మధ్యాహ్న స్నానంబులు జేయుచు పౌర్ణమియందు పంచదశగ్రాస వ్రతంబుబూని కృష్ణ ప్రతిపదాదిగా నొక్కడుచొప్పున గ్రాసంబుడుగుచు నమావాస్యయం దుపవసింపుచుశుక్ల ప్రతిపదాదిగా నొక్కొక్కడుగ్రాసంబు వృద్ధిబొరయించుచు నియతుండై యుండుట చాంద్రాయణంబనియు నియతాత్ముండును హవిరన్న ప్రియుండునై ప్రతిదినంబును మధ్యాహ్నసమయంబున నష్టగ్రాసంబు గొనుట యతిచాంద్రాయణంబనియును ప్రాతస్సమయంబున నాలుగు గ్రాసంబులు సాయంతంబున నాలుగును గుడుచుచుండుట శిశు చాంద్రాయణం బనియును జెప్పంబడు మరియును॥ క. వెలయు హవిరన్న పిండం । బులు గుడుచుచు నొక్కమాసము నియతి గడుపఁ । గలిగిన పురుషుడు దురితం । బులణచి దగ చంద్రలోకమున సుఖముండుఁ॥ క. వసురుద్రాదిత్యమహా । ర్షి సమాజము లీవ్రతములుచేసి బడసి రు । ల్ల సమారదివ్య పదవులు, బ్రసారముగాగ తొల్లిపండితులారా॥ క. ఆయతమతి కడునియతుం । డై యెవ్వండీ వ్రతముల నలరు నతడు దీ । ర్ఘాయువ

గుపాపపుంజము। బాయునణచి వాడభవ్యపదవి సుఖించుఁ॥ గీ. విద్య యు నహింసయును శాంతస్వభావియును స। మార్జవంబును హోమక్రి యలును నీతి। యును జెలంగిన మనుజుండు యోగ్యతముడు। వాడ వారయు సద్గతులెల్ల నీడ స్తోక॥ గీ. మూడు పగటివేళ మూడు రాత్రి యందు। స్నానములు సహస్రసంభృతముగ। సేయుటొక్క తెరగు సిద్ధించుదాన వి। శద్ధ గరిమలేదు శోచనంబు॥ గీ. బ్రహ్మచారి నేల పవళించుచు వధూ। సంగమాభిలాష జనకగురు మ। హీసురులకు పూజలిచ్చుచు నియతేంద్రి। యుండు సముడు నగుచు నుండ వలయు॥ క. పాత్రతమను బుధమాన్య ప। విత్రంబు సమస్తపాప విదళన ఘన చా। రిత్రంబు భవ్యముగు సా। విత్రి జపించుచు విశుద్ధివెలయగ వల యుఁ॥ ఎరుగదగిన పాపంబుల నిట్లు విధుల। నాగి బాలియించి యెరు గంగ నలవిగాని। పాతకంబులు మంత్రహోమాంతత క్రి। యాదుల జ యుంపవలయు ధరామరుండు॥ గీ. ఏల చేసితి పాపంబు లింతలనుచు। మనుజుడను తాపదందహ్యమాన చిత్తు। డైన నక్కల్మషంబులుభూను తముగ। వాయువాడగు ననిరి నిష్పాపమతులు॥ క. ఏ నరుకు పాతకం బులు। తా నెరుగక చేసి యెరిగి తగునే సేయం। గా నాకింతలనుచు ధృతి। మాని వలుకు నాతడఘు సమాజము వాయుఁ॥ క. మానిత త పంబు జపమును। దానములు పరోపకార తాత్పర్యంబుఁ। మానస శుద్ధియు గలిగిన। మానవులు జయింతురఘ సమాజములు గదుఁ॥ గీ. పాముతోలు విడచి పాటిజెలంగు న। ట్లధముమును దొలంగునరయ ఘోర। పాతకముల భయము బాగ నొరులు విన। జెప్పికొనినయంత శిష్టుమబలె॥ క. పాపములొనరిచి పశ్చా। త్తాప మనస్కుడగు నరుని తనువు వెలసియు। దీపించుఁ భూతాత్ముడు। పూప వ్రత శుద్ధి బొర యు పూరుషుడుబలెఁ॥ గీ. పాపములు చేసియేల నీపనులు జేసి, తింక నెన్నంపు నొనరింప నింతలనుచు। నిశ్చలంబగు మనసున నిశ్చయించు। కొనిన పురుషు డత్యుత్తముడనగ బరగు॥ క. విపరీతంబులుగా కి। ట్టి పనులు యత్నములు నరుడుడిగి పెంపుమెయిఁ। విపులాప్తి మనోవా

శా । య పరిశుచిత్వ దశ సేయునది ధర్మంబుగన్॥ క. ఎఱుగక యున్న నిచ్చలు దగి । యెఱిగి యుండిన సేయు పాపబృందంబులు బెం । పఱు వాయనుద్యమించుట । తెఱ వేమిటి శాశ్వతము సుకీవరులారా॥ గీ. హీనమైన సేతలెంతలు సేయు నం । తలు నొనర్పవలయు తద్విముక్తి । గోరి శుద్ధ విధులు పూరుషుడాత్మ సం । తసము గలుగు నంత దనుక దివిరి॥ గీ॥ దైవమానుషసుఖము లుదాత్తగౌర। వంబు పాత్రత్వమును శుచిత్వదశ సర్వ । మర్థితపమున బడయు మహాజనుండు । పూజ్యులము ధు త్రిలోకైక పూజ్యులార॥ గీ. బ్రాహ్మణునకు విజ్ఞానంబును పార్థివునకు । రక్షణంబును భవ్యవార్తాక్రమంబు । వైశ్యునకు పాదజునకు సేవనము తపము । లన బరగు ననిరి మున్ను మహార్యజనులు॥ చ॥ ఎనసిన భవ్యచిత్తులు ఋషీంద్రులు మూలఫలానిలాశనుల్ । ఘనులు తపఃప్రభావమున గాదె సమస్త చరాచర ప్రపచే । తన బహుళంబులై సతము చూత్తత నొప్ప త్రిలోకముల్ గనుం । గొనగ సమర్థులైరి తమకున్ కడు మాన్యములై జెలంగుటన్॥ క. జ్ఞానము నౌషధములును మ । హానుభవజ్ఞతయు తపమునందు ప్రసిద్ధ । శ్రీనిలయములై జెల్వగు । వాని కది షదాశ్రయం బవశ్యమునగుటన్॥ ఉ. ఏయది దుస్తరంబు వినుడేయది దుష్కరమెద్ది దుర్గము । బేయది దుర్లభాద్యమవి యెల్లను భవ్యతప ప్రభావ మ । త్యాయతమై జెలంగిన మహా జనుడారయబొందనోపు నా । రాయణపాదసేవన పరా యణ తాదశసిద్ధి బొందగన్॥ క. ఓషిప్ప ధాగాక మహా । పాపరతుండైనను త తపఃపరిశుద్ధ । శ్రీపెంపారది ద్రోలగు నానా । పాతకబంధనం బనఘ చిత్తుండై॥ గీ. పాములును పక్షులును శలభంబులు క్రిమి । జాతులును స్థావరంబులు సర్వముచు త । పోబలంబున సుగతికి బోవనోపు । ననిరి భవ్యతపోదృష్టి నలఘునులు॥ క. నరులు నిజఘోర పాప । స్ఫురణములణగించికొను తపోబలమున నీ । శ్వర సూక్ష్మ నర్తనాదులు । బరికింపగనోపి లోకబాంధవులారా॥ క. వేదవిదులైన బ్రాహ్మణు । లాదరణీయులు తపోధనాఢ్యు లొసగు హ । వ్యాదులుగైకొని వారల । కాదరమునగూర్తు రభిమతార్థముల

ష్ఠులల్॥ క. వేదము సృజించి యొసగె స । మూదరమున బ్రహ్మదేవు డతిశయము మంత్రా । త్పాదముగ దాని జేకొని । కాదే ఋషులు ముని తపముగావించి రిలన్॥ క. ఏయదిగోరి బుధుండ । త్యాయతమతి త పము సేయు నస్ఖలితముగా । బాయక నతడవి బొందం । గా యోగ్య తముండగున్ జగమున్నతము దగన్॥ క. వేదములు పఠించుట య । జ్ఞాదులు సేయుట ప్రశాంతి యాత్మ నలవడం । గానివ్వరుట బుధుడు

—*రహస్య ప్రాయశ్చిత్త విధులు.*—

గెల్చు । మేదిని బహుపాతకములమేయ స్వార్తిన్॥ క. జ్ఞానాగ్ని పే ర్మిగాల్పం । గా నోపున్ పాపములు తగంగ బుధుడు వి । జ్ఞానధను లార యగ్ని య । హీనంబై కాష్ఠములు దహించు వడువునన్॥ క. ప్రాయశ్చిత్తాది విధులు । బాయక నెరింగి చితింత పాపకు యమా । గ్రాయతరహస్య మాత్ర । ప్రాయశ్చిత్తవిధి వినుడు బలికెద దెలియన్॥ క. రేచకపూరక కుంభక । భూచక్ర విశిష్టగతులు బొలచి విమల వి । ద్యా చతురుడొక్క మాసం । బాచి యఘములందొలగు మహా ప్రణవార్తిన్॥ గీ కల్లుద్రాగిన వాడును కౌత్సుకము స । చ౹బు నాశిష్ఠమాహాత్మ్య సారమంత్ర । ములు జపించుచు నొక మాసము నియతిన్ జె । లంగి పరిశుద్ధుడగు విష్కళంక గరిమ॥ క శివసంకల్పాదిక మం । త్రవిధులు దినదినము నడపి తాత్పర్యము శాం । తి నెలయు నొక మాసంబున । పవిత్రుడగున్ కనక విభవహారిణుండున్॥ క. పౌరుషసూక్తము సంక । ల్పారాధన విధులు పదియునారు నఘక ని । ష్ఠారతిజపించి గురుభా । ర్యారతుడును శుద్ధిబొరయుననిరి మహాత్ముల్॥ చ. అరయ న వేత్సు ప్రజంబును మహార్ధ పరిస్ఫుట దివ్యమంత్రముల్ । వాపుగగాక నిత్యముజపించుచు శాంతవిభూతి నొక్క నె । త్సరము జపించుపూరుషుడు ధన్యుడగున్ బహుపాపసంఘముల్ । దొరగివిశుద్ధిస్ఫురణదోపగ సర్వజగన్నుతంబుగన్॥ క. మనుజుండురు చత్రయమతి । వినియతిమూడుదివసములు విమలాత్మజపిం । చిన పరిశుద్ధుండగుగా । డనిదానములన్నములుగడ కగొనిమరియున్॥ క. సోమారౌద్రాది గుచము । లామెయినొక నెల

నడపి నయముగ మహౌఘ । స్తోమములు వాయునపగా । హామృతసంసిద్ధినరుడ యమహితులారా॥ గీ. అరయఁగ నైంద్రాదిగ స । ప్తరుచములారు నెలలనుచితంబుగ జపియిం । చిరహస్యకృతాఘముల్ । నరుఁడుదొఱఁగునియతి తనమనంబునదోఁప॥ క. చాకలహోమ్యాదిగమం । త్రాకలనము పేర్మి నొక్క యబ్దముఁ గోర్వ । బోకార్పఁగలుగు నరుఁడు మ । హాకలుషములనిరి భవ్యులగువిద్వాంసుల్॥ క. భిక్షాశనుండు నిష్ఠా । పేక్షియునై గోవు వెంటనేగుచు నొకనెల । దక్షిణావ్రతములు కడు, దీక్షనడపి వాయునరుడతికలుష చయముల్॥ క. వారత్రయమతిశయ ని । ష్ఠారతిసన్మంత్ర జపము సలుపుచు కలుష । స్ఫారభయము వాపికొనన్ । పూరుషుఁడు వినియతిమెయి తపోధనులారా॥ గీ, త్రిదివసములు పరమ త్రిషవణంబులు నియ । మమున భవ్యత నఘమర్షణంబు, లాచరించి వాయునఖిల పాపంబులు । పురుషు డరయ లోక పూజ్యులారా॥ గీ అశ్వమేధంబుచేసి మహాఘతతులు । వాయు నాతండువోలె భవ్యతమెయినఘ । మర్షంబాచరించిన మనుజుడెల్ల । పాపములుబాసి పరిశుద్ధి పరిఢవిల్లు॥ గీ హింససేయునైన నింద్యంబులగుకూడు । కూరలిచ్చచేసి కుడుచునైన । పాతకంబు లేదు బ్రాహ్మణునందు ఋ । గ్వేదదీక్షునతడు దివ్యగునేని॥ గీ. ఋగ్యజుస్సామ వేదముల్ యోగ్యభంగి । నభ్యసించుచు వాగ్త్రయంబు నియతి । బరగి యిచ్చజెలంగని బ్రాహ్మణుండు । సర్వపాతకములు వాయు సాధులార॥ గీ. మరియును మహాహ్రదంబున మంటిగడ్డ । బడివిశీర్ణంబునై రూపుసెడిన భంగి । సర్వపాతక సంఘముల్ సమయు వేద । మందసిరి తొంటిఋషులు మహాత్ములారా॥ గీ. ఋగ్యజుస్సామములనంగ నెనయుమూడు । వేదములు జదివియర్థంబు విప్పిసెప్ప । గలుగునే నరుఁడాతండ ఘనుడ వేద । మూర్తినిష్కల్మష వ్రతముఖ్యతముఁడు॥ గీ. మొదలనే యక్షరంబులు మూడుమూడు । వేదములకు మూలంబుగా విధి సృజించె । నవియెరుంగ గలిగిన మహాశయుండు । వేదవిదుడన బరగు జగద్విశ్రుతముగ॥ వ. అని చెప్పెనని॥

చ. అయమహితాత్మ సంభృతమహాస్తవనీయ బహుప్రధాన చి
న్మయపరతత్వ సంగత నిరంజన సర్వజగత్ప్రదీప భూ
తి యుతవిజృంభణాసకల దేవగణార్చిత పాదపంకజ
ద్వయ నిఖిలేంద్రియార్థ రతనంచిత మార్గనిరంకుశ వ్రతా.

క. నారాయణ సర్వమయ శ
రీర శరీరార్థ మతసమృద్ధ పరత్వా
న్వారాయత నిఖిలబుధ స
మారాధన కౌతుకాన్వయ ప్రకటనిధీ.

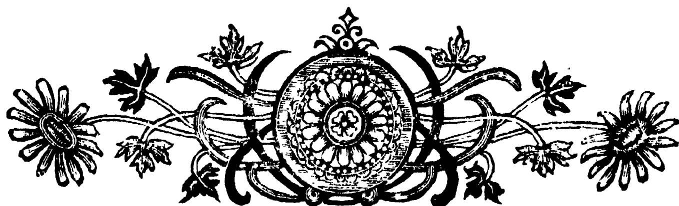
మాలినీ. ప్రకటవిదిత వేదార్థ ప్రశిష్టాభి వాదా
సకల రతవినోదాంచత్కళానిఘ్న పాదా
వికచహృదయ పద్మావేశ నిర్ద్వంద్వ సద్మా
యకలుషిత మతస్థా మోదాత్మ తత్వ ప్రసాదా.

గద్య.

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వర లీలా విచిత్ర ప్రపంచ సేవాపాత్ర శ్రీమద్వాగపురెడ్డి
పాపినాయక పుత్ర నిఖిలబుధజనవిధేయ యప్పలనాయక
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మ
శాస్త్రంబునందు త్రయోదశాధ్యాయమ్

సంపూర్ణమ్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదద్వితీయరామకృష్ణ పరమహంస గురుస్వామినే నమః

శ్రీమదాంధ్ర మనుధర్మశాస్త్రము.

చతుర్థోధ్యాయము.

శ్రీ గురుచరణాంబుజ సే। వాగౌరవ నీయ విబుధ వక్తృవిశి
ష్ట। వ్యాగాయతరత నిత్యావి। రాగజనిత తత్త్వమయ పరమ పరమేశా,
వ. దేవా యవధరింపుమట్లు సావధానులై యున్న ఋషిసమాజంబులు
భృగుమహర్షీంద్రుని తో యిట్లనిరి॥ క. చాతుర్వర్ణ్యములకు విప, రీతం

—*జీవాత్మ ప్రకారము*—.

బులుగాక వెలయు కృత్రిమవిధులు భ వ్యాతతమతి జెప్పితివి మ। హా
తాపసవర్య యవి ఘనములై దోచెన్॥ గీ. కర్మఫలనివృత్తి బేర్మిమై వి
నుపింపు। మింకననిన మనుసీశ్వరుండు। వారలాత్మలం దపార సంతో
షమిం, పెనయబొంద నెలమి నిట్టులనియె॥ క. వెలయ మనోవాక్కా
యం। బులనగు కర్మముల సౌఖ్యమును దుఃఖమునా, గలఫలములు
రెండును మను। జులకగు త్రివిధంబులై యశోనిధులారా॥ త్రివిధములగు
కర్మముల క। నువుగ నధిష్ఠానములై వినుతభంగి మనం। బు వెల
యు దశలక్షణమా। త్ర విధవ్యథా గాక కర్మగత సిద్ధములై॥

గీ. పరధనాహరణధ్యానపాటవంబు । పాపచింతయు నాస్తిక్యభావము
నను । మూఁడు మానసరతకర్మములుగ దెలియ । బలికిరి పురాతన
పురుషుల్ ప్రాజ్ఞులార॥ క. ఆరయఁగ వాఙ్మయంబులు, పరుషా
సత్యములును పైశున్యము నె । వ్వారలు నొల్లనిమాటలు । దారము
గాఁగఁ జతుర్విధములై యొప్పున్॥ క. త్యాగంబు లేమిహింసయు ।
రాగంబత్యధికముగ పరస్త్రీజన సం । యోగము సేయుటయును
మూ । ఢాగమవిదులార కాయికార్ధంబులిలన్॥ గీ. వాఙ్మనఃకాయికం
బులై వరలు కర్మ । ముల శుభాశుభఫలములు బొరయునరుఁడు । వాఙ్మ
నఃకాయముల నార్జవంబునునది । లేమియును నివ్విధంబచలించుటయు
ను॥ గీ. వాఙ్మనఃకాయదండముల్ వరలునెవని । బుద్ధియందునతండు
ప్రబుద్ధులైన । భవ్యతములుత్రిదండినా బరగునని, పరమసమ్యఙ్మ
హాతపోనిరతులార॥ గీ. ఈత్రిదండంబులనుడిగి పాత్రగరిమ । కామము
ను క్రోధమును రెండు గలయబుచ్చి । సర్వభూతహితుండనై జనినపు
రుషు, డమృతపదశిద్ధిబొరయు మహాత్ములార॥ గీ. ఏపరుండాత్మసతము
వృథా నెడపక । తగనడుపుపనులతండు క్షేత్రజ్ఞుడనియు । నేజనుడు
కర్మములుసేయు నిచ్చనతడు । పరమభూతాత్ముఁడనియు జెప్పబడు శ్రు
తుల॥ క. జీవుండయంతరాత్ముఁడు । దేహమనుష్యాది సర్వదేహాతతు
లదా, నావేశమొంది బొరయుస, దావిధి సుఖదుఃఖములు మతంబు
ధ్రువముగన్॥ క. జీవుడక్షేత్రజ్ఞుడు భూ, తావలి వెలుఁగొందునంటి
యుంటకనదన । ద్భావాతీత మచింత్యము, పావనమూతని విలాస
భాసంబరయన్॥ క. అభిమానియగుచునాతఁడు, శుభాశుభఫలములం
దు సుడియుచెలియగన్ । ప్రభవించువెలయునణగక, త్రిభువనములు
నిచ్చజేసి ద్రిమ్మరుచరుసన్॥ గీ. కర్మబాధనమున గలగిననాతండు ।
బొరయు పెక్కుజన్మములు నిరంజ, నత్వశిద్ధి వెలయు తత్త్వమయతదగు ।
నంతకునుసతంబు నార్యులార ॥ గీ. యాతనంబునందు పాతకులకు
పంచ । భూతములవలన నమోఘశక్తి, తనువులగు సమున్నతముగ
జరాయుక । తత్త్వరహితముగ నుదాత్తములయి॥ గీ. యాతనముల

బొంది యలవడుపాపజీ। వాత్మలెల్ల నాత్మలలవడంగ। భూతపంచక మున బొరయులీనవిభాగ, ములయియిది యుపర్వమునకు దెరవు॥ గీ. ఇం ద్రియార్థములరహించు జీవాత్మయా। తనములందుఁ బడియు దాత్తభంగి। యధికవీర్య భూతులంబైన పరమాత్మ। యందునైననాశ్రయంబుబొం దు॥ గీ. పరమసుకృతములగు పనులాచరించిన। జీవుఁడెంమునైన జెడక పం చ। భూతకల్పితము సనాతనమగు మేను। జొచ్చి పరసుఖంబు లిచ్చ వడయు॥ క. జీవుఁడు పాపక్రియలఁ। గావించి నరకమున బడి గ్రాలు పరమభూ। తావేశమగు శరీరము। తో విద్యాశూన్యుడై మధువు బొక్కుగతిఁ॥ క. యాతనల బొందిజీవుఁడు। పీత కలుషుడై తదీయ వి ధిదగనానా। చేతనముల బుట్టుచునను। వైతుని జన్మించు మనుజులై ఋషులారా॥ క. ధర్మా ధర్మార్థములగు। కర్మంబులుఁ జేసి సత్సుఖము దుఃఖంబుఁ। పేర్మిబొరయుగావున స। ద్ధర్మ పరాయణతవలదె ధరమాను జునకుఁ॥ గీ. సత్వము తమంబురజమన జనినమూఁడు। మానసగుణంబు

—*సత్వరజస్తమో గుణ త్రయ ప్రకారము.*—

లివియు సమస్తభూత। కోటులందు నిజంబుగా కూటమి దగి, మైనమరియ ట్లు గాకైన నలరుచుండు। క. వెలయగ నీమూఁడు గుణం। బుల లో నేయది శరీరమున నధికంబై। యలరుఁ దదీయగతులు బ। హుళమ గు ననిరాత్మ తత్వయుక్తులగు బుధుల్॥ క. అమలజ్ఞానము సత్వము, తమమజ్ఞానంబు రజము దాత్తంబుగ రా। రాగము మరియుఁ ద్వేషం బన। నమరు గుణత్రయము తనువులందిట్లొప్పుఁ॥ క. ఏయది శాంత మునకు పా, దైయాత్మవెలుంగ జేయునది కానంద। శ్రీయాస్పదమా సత్వము। పాయము బొరయుక నరుండుపాసింప దగుఁ॥ క. ఏయది నిత్యము దుఃఖ స। మాయత్తంబై జెలంగిమనసున కధికా। పాయం బు జేయు నారజ। మాయుతగతి నుడుగుటకు ప్రయత్నింపజనుఁ॥ గీ. అప్రతర్క్యమవిజ్ఞేయ మధికమోహ। యుక్తమధమంబు నఖలేంద్రి యోపభోగ। వాంఛితంబగు నెద్దియువశ్యమాత। మంబుదొలగించి కొమనది మానవుండు॥ గీ. అయమహితులార యీగుణత్రయము వల

న । నమను నుత్తను మధ్య మాధమతరంబు । లే ఫలములగునవి యె
ల్లయెరుగబలుకు । దు వినుడని యిట్లులనియె నా ప్రవిమలముని॥
క. మానితజితేంద్రియత్వము, జ్ఞానము సద్ధర్మపథము శౌచము వేదా ।
ర్థానుభవంబు తపంబన । గనగునవి పరమసాత్త్విక గుణంబులగుణ॥
క. ఆరంభంబున ధైర్యము । గౌరవమును కాని పనులు గర్వము విష
యే । చ్ఛారతియు నీతిసెడుటయు । నారయ రాజసగుణంబులగు ఋషు
లారా॥ గీ. అడిగికొనుట ప్రమాదంబున ధృతియును । విభిన్నవృత్తియు
లోభంబు పెంపు క్రౌర్య మీర్ష్య । నాస్తిక్యమును కర్మ హేయతయు
ను, తామసగుణంబు లివియత్యధమములుర్వి॥ క. కాలత్రయ మంద
త్యను । కూలములై వెలయుమూడు గుణముల తెరవుల్ । మూలా
ర్థంబులు సంక్షిప్తా । లోచన గరిమ దెలియనగు ఘనులారా॥ గీ. ఆర
రంబున నేకర్మ మాదిదొడగె । సేయగాబూని మరిచేసి జెందులజ్జ ।
మనుజుడదియు తామస గుణ మనుచు బుధులు । తేటపరచిరి మునుజ
గద్విశ్రుతముగ॥ గీ. ఫలము గోరిసేయుపని నిష్ఫలంబై వృ । ధా చ
స్థాగ దుఃఖిత మతిగాక, పురుషుడుండుటది తపోధనులార రా । జస
గుణంబు మధ్యమ సుకరంబు॥ క. ఏయది యెరింగిసేయు న । పాయం
బుల్లేక సిగ్గుబరగక సంతో । షాయతముగ నాపని చను । రై యొ
ప్పుణ సత్వగుణమయము భద్రమునై॥ క. తామస గుణలక్షణమిల ।
కామంబు రజోగుణప్రకారం బర్థ । స్తోమంబు సాత్వికగుణ మ, హా
మాన్యము ధర్మసిద్ధియునిక మహాత్ముల్॥ వ. అని చెప్పి మరియునిట్లనియె॥
సీ. దేవత్వ మబ్బుసాత్త్విగుణాధికమున రాజసంబునను నరత్వమెనయు ।
తిర్యక్త్వమగు సముద్దీపిత తామసంబున నిట్లు త్రిత్వముల్ దనరుచుండు।
త్రివిధగతుల నయ్యానువులొప్ప నుత్తమమధ్యమాధమఫల మహితము
, నీమూడుగుణముల తో మాన్యమగునది దీపించునాతండు ధీరవ
, స్థావరంబులు క్రిమికీటజాతులును ఝు, షములు సర్పంబులును
ఖములు పశువ్ను । గాదులును నీచతమము లత్యధమతామ, సీగ
గ నార్యులు జెప్పిరిమును॥ క. తురగంబులు నేనుంగులు, వ

రాహములుఁ విశాలవదనంబులు నీ। చరతిదగు మనుష్యాదులు, న రయఁగ మధ్యమపు తామసాయతమూర్తుల్॥ క. చారణులు సుపర్ణా దులు, క్రూరాత్ములు శఠులు డాంబికులు రక్షోదు। ష్ప్రారంభమూర్తు లెల్లరు। సారంబగుభవ్యతామస గతశరీరుల్॥ క. వెలయంగ శస్త్ర వృత్తిఁ, బలిమినెసగువారు మద్యపానాసక్తుల్। తులువలు ఝల్లామ ల్లా। దులు నధమపురాజసీగతులు ఋషులారా॥ సీ. గంధర్వులును గృహ్యకగణంబును యక్షుల ననుచరతతులప్సరసలు। నగు నుత్త మపు రాజసగతులుతాపసుల్ బ్రాహ్మణోత్తములు వైమానికులును। పృథుఋతుమలు దైత్యుల ధమసాత్త్విక గతుల్ యజ్ఞశీలురు ఋషు లమరులారా। మంబులు సాధ్యులు మహితపిత్ర్యాదులు సజ్జనుల్ మధ్య మసాత్త్వికగ। తులు జతుర్ముఖుడును ధర్మమలఘు విశ్వ, సృజులు యో గులు పరమగరిష్ఠరతులు। సచ్చిదానందవేదులు సతముభవ్య। సా త్త్వికీగతులు శుద్ధమహాత్మమయులు॥ క. అమరంగ మనోవాక్కా। యు ములఁ త్రిగుణములపేర్మి నగునవ్యతరో। త్తమమధ్యమాధమాదిఫ। లము లెరిగించితివచో విలాసంబుదగఁ॥ గీ. ఇంద్రియార్థంబులందు హింఁచిధర్మ। సేవనంబెన్నడును లేక జీవితంబు। పాపసంసార మో లంపటముఁగవిలి। నడపుపురుషాధముడుబడు నరకశతము॥ క. నరులే పాపములొనరిచి బోరయుఁ కష్టతరములగు పుట్టువులవి సు। స్థిరమతి జెప్పెద శ్రద్ధా। భరితహృదయులగుచు వినుడు పండితులారా॥ క. న రుడు మహాపాపంబులు। బరగించి గతించివాడు బహుకోటులు వ। త్సరములు మహానరకములు। వొరసిజగతి నీచవృత్తి బుట్టుచునుండుఁ॥ క. ఖరగోష్ట్రావి శునక భీ। కరమృగఖగపుల్క సాను గండకనీచో త్కరయోనుల జన్మించుఁ। పురుషుడు బ్రహ్మఘ్నుడై న భూసుతు లారా॥ సీ. క్రిమికీటకపతంగ సముదయామేధ్య మాంసగ్రాసఖగ గసత్వయోను। లందుజన్మించు హైన్యతకు నోడక కల్లుద్రాగినవ లూతాసరటతి। రశ్చాదుల భయంకరత రాంబు చర పిశాచా యోనులయందు పుట్టు। బ్రాహ్మణార్థంబు ల పహరించిన దురా

తృణగుల్మలతా వితతులనామి । పాశనంబులు దంష్ట్రప్రకాశ తమము।
లధిక హింసాకరంబులు నైన గృధ్ర । కేసరీవ్యాఘ్రముల బుట్టు వా
సిదక్షి । గురుసతిఁ రమియించిన కుత్సితుండు॥ క. వెలివాండ్ర కాం
తనిచ్చలు । గలయునరుడు ప్రేతమగు జగతినెంతయు నిం । దలు బడి
నవాడు మ్రాకులు । దొలచుపురువగుఁ ననిరి బుధులు పేర్మిమెయిఁ॥
క. తినరాని పదార్థంబులు । తినినయతడు పురువగుఁ నతిశయత
మాంసా । శనమృగజాతులబుట్టుఁ । వినుడిల హింసారతుండ నేక
యుగంబుల్॥ గీ. పతిత సంసర్గియగు వాడుపరుని కాంత । నంటిన దు
రాత్మ్ముడును బ్రాహ్మణార్థములు హ । రించిన ఖలుండు ఖలుని సేవిం
చువాడు । బ్రహ్మరాక్షసులగు జుండు భవ్యులార॥ గీ. మణులుపవడం
బులును శుద్ధమౌక్తికములు । రత్నములు నధిక లోభ పరాయణాప్తి।
నపహరించిన క్రూరాత్ముడధమతముడు । హేమకారకయోని జన్మిం
చు నిజము॥ సీ॥ ధాన్యముల్ కాంస్యంబు మాన్య జలములు తేనెయు
పాలురసములు నేయియపహ । రించిన దుర్మార్గు లెలుకలు హంసలు
ప్లవములు దంశముల్ వాయసములు । నకులంబులై పుట్టు నంజుడియు
వపబు తైలంబు లవణంబు దధియు ప్రుచ్చి । లించినఖలులుజన్మించు
గ్రద్దలును మద్గులు తైలపాయికంబులును చీరి। వాకములును బలాకంబు
లై కరంబు । వెలయు కౌశేయ కక్షౌమములను గొనిన । తిత్తిరంబులు
కప్పలై రయిత్తడిబడు । చుండు నెందేనియును కృశాయుర్విభూతి ॥
వ. కార్పాసంబును గుడంబును గంధాదులును పత్రశాఖవివిధా
న్నంబులును హరించినవాండ్రు క్రౌంచవాగ్గుద చుచుందరి బర్హి
శల్యకంబుల యందు జన్మించు వెండియు॥ గీ. అగ్నియు గృహోప
రణంబులమలర క్త। వాసములు ప్రుచ్చిలించిన వారలుబక । పక్ష
కీటకచకోర పక్షిజాతు । లందుబుట్టుదురుర్వి మాన్యతములార॥
వనుగైన మృగంబైన హింససేయు । వాడువృకమగు గుర్రంబువగ
యు । వాడు పులియగు నెలుకగు వనితజంపి । నట్టివాడొంటె
యౌనాపహారి॥ గీ. ఆవుజంపినవా ఢ జమగుపరుల స॥ ధార్థ

ములు హవ్యకవ్యాదు లపహరించు । వారుతిర్యక్త్వమగు పేదవారల గు ధ । నాథ్యులై గుడువ కొరులకీయనిజనములు॥ గీ. పరధనాదులిచ్ఛ బరగిహరించిన । వనితపాపవృత్తి వరలినీచ । జంతుజాలములను జన్మిం చుహానికి । భార్యయై సతంబుపరితపించు॥ గీ. బ్రాహ్మణాదిగనాల్గు వర్ణములవార । లాపదలుగల్గకుండిన యప్పుసముచి । తక్రియలుసేయ రేని సతంబునీచ । యోనులందు జన్మించుదురుర్వీమరియు॥ గీ. బ్రాహ్మండు చితమైనకర్మములు సేయ, డేని యుల్కాముఖప్రేత మైనశించు । క్షత్రి యుడు కర్మలోపంబుజనినపూత । నాహ్వయములగు ప్రేతంబులందు గూడు॥ గీ. కరము మైత్రాక్ష కద్యోతికమనుప్రేత ! మైచరించు వైశ్యుండతినీచవృత్తి । పాదజండు చైలాశప్రేతమై దిరుగున । పాయము లులేక కర్మలోపమున జేసి॥ క. జ్ఞానంబునహింసయు బుధ । మానిత

—*తిర్యక్త్వాది జన్మప్రకారము.*—

ధర్మపథమును సమగ్రములైనన్ । మానవుడత్యుత్తముడన । గా నెగ దుర్ శుద్ధకార్య గౌరముదగన్॥ క. ప్రేతత్వము బొరయరువిను, డాత తమతులైన వారలత్యుత్తమ క । ర్మాతీతులుగాకుండియు । భూతను యులు వారలగుటభూనుతులారా॥ గీ. ఇంద్రియార్థంబులందు రహించు పురుషు, డెంతకాలము దుఃఖంబులంత కాల, మనుభవించువితృష్ణమై య వియుడిగిన । దాడిగాపరమసుఖయు మహాత్ముడునగు॥ క. పతిశుద్ధజ్ఞానమ యు, స్ఫురితాత్ములుగాక విషయములబొల్చెడి దు।ష్పురుషులుదుష్కర్మ తులిహ । పరసుఖముల పేర్మిగోలుపడుదు రరయగన్॥ మ. విపరీతంబగు వర్తనంబులు సదా విద్యామయుల్ సేయు గా, న పటుకూ్రరత రో గ్రయాతనముల న్నంత ప్తదుఃఖా పర । త్వపరీతంబులు బొంది పెంపు సెడిభవ్యత్వంబులేకెల్ల వా । రు పురీషాశనులట్లరోయ పలుమ్మారుల్ గుందునుర్వీస్థలిన్॥ సీ. గర్భవాసమగు దుఃఖంబును జన్మవ్యధాతురత్వ ము జన్మమయి రహించి, పరులచే పాలింపబడి కష్టకర్మముల్ సే యును రిచ్ఛవోయినట్లు, జిక్కియుండుటయు ... టయును పాపకర్మంబుల పారముగ నొ । నర్చినవాడు

10053